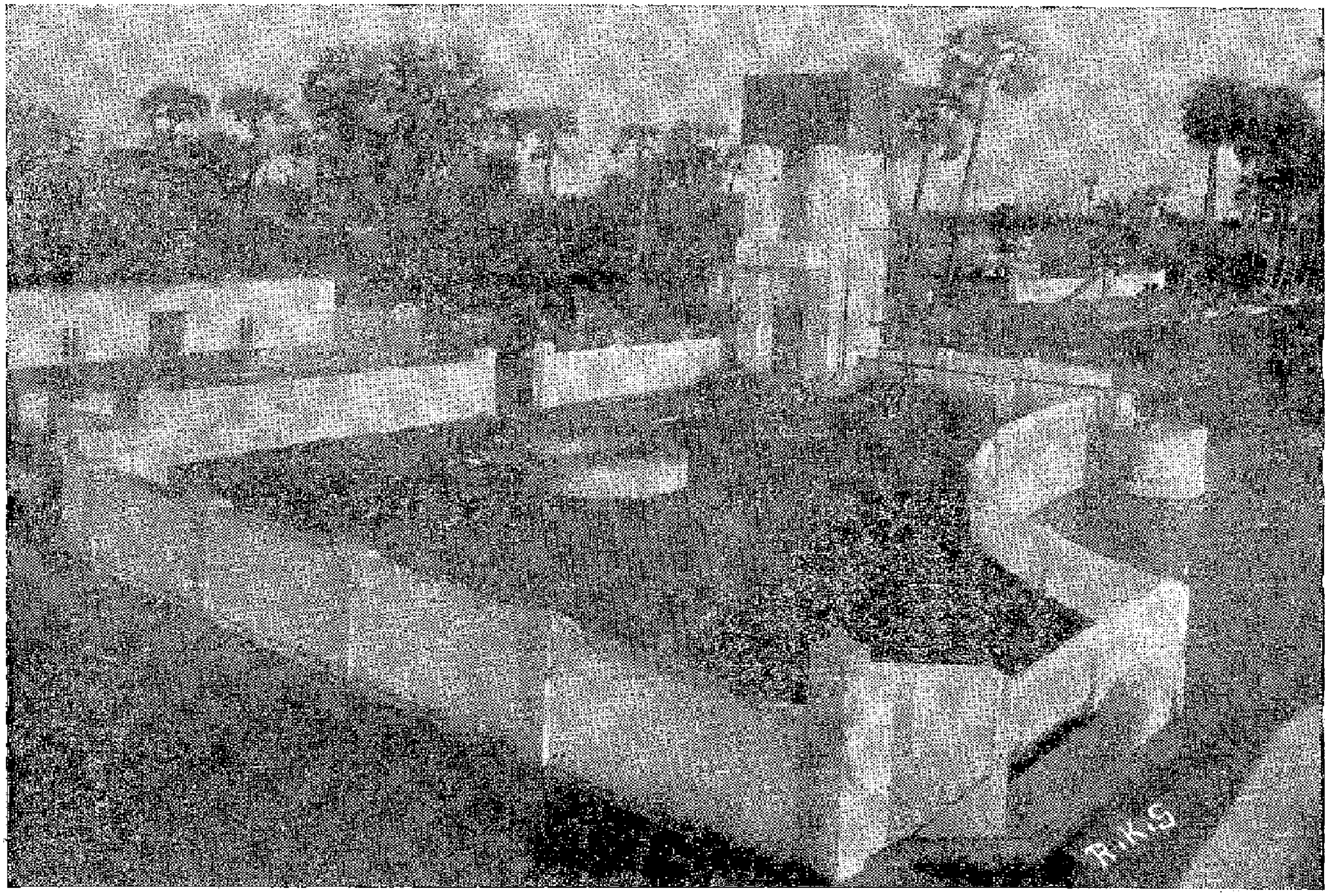
Regd. No. H. 373

ఆంధ్రప్రదేశ్

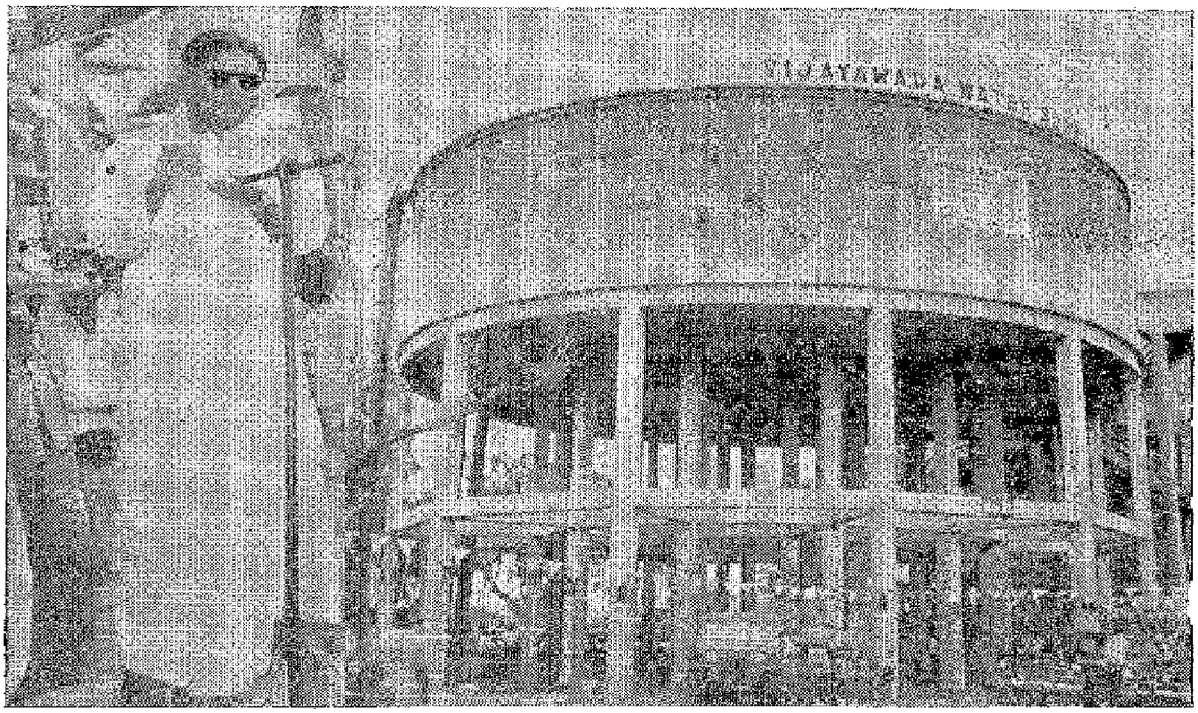
సంపుటి 5 సంచిక 10

ఆగస్టు, 1961

పంచాయతీ పురోగమనం: నీటి సరఫరాకు ఎత్తైన ''టాంక్'': తూర్పు గోదావరి జిల్లా ఆకివీడుకు సమకూరిన కొత్త సౌకర్యాలలో ఇదొకటి

ఆంధ్రప్రదేశ్

సంపుటి 5 | ఆగస్టు 1961 | సంచిక 10
శ్రావణ-భాద్రపద 1883 శకము

విషయసూచిక

ముఖచిత్రం:_ లేపాక్షి దేవాలయానికి సమీపాన చక్కగా మలచిన ముఖద్వారం.

వెనుక అట్ట:_ నగరంలోని బాలబాలికలు "జలదీప్" సినిమా తిలకిస్తూ ఆనందిస్తున్నారు_ తెలుగులో డబ్ చేయబడిన యీ సినిమా ఆంధ్ర ప్రదేశ్ బాలల చలన చిత్ర సంఘం అధ్వర్యాన జులై 10న హైదరాబాదులో ప్రదర్శింపబడింది.

చందా వివరాలు

సంవత్సరానికి	—	3 రూపాయలు
విడి ప్రతి వెల	—	25 నయాపైసలు

Edited & Published by the Director of Information & Public Relations, Andhra Pradesh, Hyderabad-1
Printed at Vir Milap Press, Mukarramjahi Road, Hyderabad-1

ఆంధ్ర జీవనము

జూలూరి హనుమంతరావు

ఎన్ని యుగాల నుండి ప్రవహించుచు నుంటివొ!స్వాదునీర సం
పన్నత, నెన్ని కాలములు పాడుదువో తెలుగుంబ్రజాళి భా
గ్యోన్నత చారు గాథల, శుభోల్లసనంబుల నృత్యభంగు లిం
కెన్ని తరంగరంగముల హేలల జూపుదొ! కృష్ణ! యింపుగా.

2

సన్నని పిల్ల తెమ్మెరల స్పర్శలకుం బులకాంకురమ్ములు
త్పన్నము లౌను, నీ జలసుధాకణముల్ స్పృశియించి నంత వి
ద్యన్నవ జీవనాప్తి హృదయమ్ములు దివ్య పరీమళ ప్రభా
త్యున్నత నందనమ్ము లగు నో యమలోజ్జ్వల కృష్ణ! నిత్యమున్.

3

నీ యెల నవ్వులోన రమణించును బంగరు రాజనాలు,నీ
తీయని పాటలోన నినదించును దెల్గుల జీవనమ్ము, లా
ప్యాయత నీవు కొల్గదపు పట్టుల పచ్చలు చాలుగట్టు కృ
ష్ణా! యొకఁడేమి నీ చరిత్ర సర్వము నాంధ్ర చరిత్ర యే కదా!

4

కాంచితి నిన్ను నొక్కపరి క్రమసుధాలహరీపరీత దే
హాంచితగా, నొయారముల హాయిగ ఠీవిగ సాగిపోవు రా
యంచగ, నూహ కందని కళామరనూత్నమనఃప్రవృత్తగా
నెంచితి కృష్ణవేణి! నిను నే భువనైక మనోజ్ఞమూర్తిగా.

5

నీ విమలాంతరంగమున నిచ్చలు సవ్వడి సేయు మర్మరా
రావము గాలి పిల్లలకు, ప్రాకెడు పచ్చిక పాప గుంపుకున్
ద్రోవల శైలబాలలకు దోచెడు నేమొకొ జోలపాటగా
భావ సుఖ ప్రమోద పరి భావము తోడ ప్రశాంతి పొందగా?

6

నిను ధ్యానించిన నాంధ్రరాజ్య సుకళా నీకమ్ము ప్రత్యక్షమౌ
నిను వీక్షించిన నాంధ్ర భూతలము కాన్పించుం ద్వదీయాస్యమం
దున నిన్ బిల్చిన బల్కు- నీ హృదయ మందున్ నిల్చు నాంధ్రావనీ
జనతా కంఠము తీయగా మహిత కృష్ణా! ఆంధ్ర స్రోతస్వతీ!

7

నీ వమృత వాహినివి, నీ
జీవనములు మాకు బ్రతుకుజీవము లీయాం
ధ్రావని నమృతము ద్రావిన
దేవతలైనారు ప్రజలు దేవీ! కృష్ణా!

8

ఏనాడో కనుమూసి నీ హృదయ మందేకాంతవాసమ్ముగా
నానాదివ్య శిలాకళాకృతులు ధ్యానస్నిగ్ధ సంజీవన
మ్మానెన్- నేడు తపః కళాకలిత తేజోత్ఫుల్లచి ద్రూపముల్
గా నాగార్జున భూధరమ్ము దివిగాగన్ నిల్చె కృష్ణాపగా!

9

అడుగు లిడుచు ముందు కడలినేరగ నుద్య
మింతువేల ప్రజల చెంతకాక
నీ వినీల రుచులు నీ కలకూజితాల్
వనుల గిరుల కడలిఁగనవు ప్రతిభ.

10

విచలత్తుంగ తరంగ చుంబిత వియద్వీథిన్ విడంబింపుచున్
ప్రచురామంద భయంకరారభటుల కోపప్రస్ఫుటద్వేగవై
ప్రచరింతేల? సముద్ర భంగముఖివై ప్రస్థాన మిక్లేల భం
గ చయం బైచను జీవనమ్ము రుచిపోగా దివ్య కృష్ణాపగా!

11

ఆగు మొకింతసేపు హృదయమ్మున కోపము శాంతిలంగ కృ
ష్ణా గమియింపు మాపయిన నాత్మకు నచ్చినరీతి. ఐన, నీ
పోగల చోటగాధ మట పోయిన నెప్పుడు ఘోష తప్పదీ
రాగజన ప్రియత్వములు రా విసుమంతయు లో దలంపుమా!

12

ఈవుగమింపలేవు మము నీక్షణ సేయక. ఆంధ్ర భూమి శో
భావరణమ్ముగాక, చెలువారెడు నీ దరహాస కాంతి మా
భావములందు వెన్నెలల వర్షము నిచ్చెడుదాక కృష్ణ. వే
ణీ! వరదాయినీ! మణిఖనీ! జననీ! కరుణాతరంగిణీ!

13

నీ హృదయమ్ముగా నిలచి నిన్నటి దాక అరణ్య వృక్షసం
దోహములోన జీకటుల దోగుచునున్నది నందికొండ వె
లై హావణించు తెల్గుసిరియై నవకాంతుల తోడనిండిని
న్నేహృదయాన దాచుకొని యేర్పడె నేడొక వెల్గు కొండయై.

14

దీప్తు లెసగుచుండ తెలుగుల హృదయాల
జీవకళిక లొకట జేరినటులు
కృష్ణవేణి వెలుగు కిరణాల జతగూడి
చెలగు నందికొండ వెలుగు కొండ.

15

త్రవ్వినారటమును సముద్రమ్ము సగర
పుత్రు లా గంగకును గోయి, పోలునే ప్ర
శస్త దీప్త నాగార్జునసాగరమున
కెనయు త్వద్వి శ్రమ స్థలమ్మునకు కృష్ణ!

16

ప్రాణికోటి హితార్థమై పంపగోరు
వెల్ల నిను కృష్ణ! ఆంధ్రలో నెల్లకడల
భస్మరాశులు ముక్తిని బడయజేయు
నా భగీరథు యత్న మింతైన కాదు.

17

జన్మించితివి ఆంధ్ర జగతీ పునీత జీ
వనము త్వన్మధుర జీవనము కాగ
స్రవియించితివి ఆంధ్ర సర్వంసహా శ్యామ
లత త్వదీయాంబు నీలాలు కాగ

విలసించితివి ఆంధ్ర పృథ్వీయశఃకలా
పమ్ము త్వన్మంద హాసమ్ము కాగ
ధరియించితివి ఆంధ్ర ధారుణీ విఖ్యాత
చరితమ్ము భవదీయ చరిత కాగ
తెలుగు హృదయాల పొలముల కలిమిలోన
తెలుగుదనమునఁ దీరిచి దిద్దినట్లు
నీ పవిత్రజలప్రభానిచయమెల్ల
నిండియున్నది కృష్ణవేణీ స్రవంతి!

18

అందు కొంటివి మల్లికార్జున శివకృపా
పథమును శ్రీ శైల పర్వతమున
గ్రహించితి నృసింహు కరుణఁ బావనమైన
భద్రహృదయము వేదాద్రియందు
స్వీకరించితి దయాసింధు వౌ భావమ్ము
కళలూరగా ధాన్యకటకమందు,
మలచుకొంటివి సర్వ మహిమలు కనకదు
ర్గా మందిరంపుఁ బ్రాంగణమునందు
సర్వమత సర్వగుణ సర్వ శక్తులంది
సర్వతోభద్రముగ నాంధ్ర జగతి నిత్య
నిర్మలశ్యామవర్ణ సన్నిధులు పొంద
ఆంధ్ర జీవన భాగ్యమవైతి కృష్ణ!

19

నీ కంకణముల మ్రోతల
జేకొను నవజీవనార్ద్రి చేతం బాంధ్ర
ప్రాకట శారద విలసిత
రాకా కౌముదుల నిర్భరమ్ముగ కృష్ణా!

20

సుందరనీలవర్ణ పరిశోభితకృష్ణ! చలన్మనోహరా
నందతరంగరంజితమనఃప్రచురా! ప్రవరాంబుశీకరా
మందపరిప్లుతాంధ్రమహిమా! హిమశీతల మంజువాహినీ!
వందన మాంధ్ర భూజనవిభాసుర జీవనదా! సుఖప్రదా!

—:*:—

లేపాక్షి

రూపావతారం నారాయణశర్మ

లేపాక్షినిగురించి యింతకుమునుపెన్నియో వ్యాసములు వెలువడినవి. కాని ఆ వ్యాసములవలన బయలు పడని కొన్ని తాత్విక విషయములను తెలుపునుద్దేశముతో నీ పనికిఁ బూనుకొంటిని.

లేపాక్షి పౌరాణికముగానూ చారిత్రకముగానూ ప్రసిద్ధిగన్న స్థలం. ఇది అనంతపురం జిల్లాలో హిందూపురమునకు తూర్పున తొమ్మిది మైళ్ళ దూరమున గలదు. దీనికి పేరు పురాణ కాలము నుండి కలదని తెలియుచున్నది. స్కాంద పురాణమున వ్యాస మహర్షి.

'లంకా ద్వీపేషు మత్స్యేశః లేపాక్ష్యం పాపనాశనః ।

అని పేర్కొన్నాడు. మరియు నందు ఈ లేపాక్షి ప్రక్క నుండు కొండ 'కూర్మాచలమని'యూ దానిపై నగస్త్య మహర్షి "పాప నాశేశ్వరుని" ప్రతిష్ఠించినాడనియూ వ్రాసినాడు. దీనిని బట్టి ఈ పేరు మహర్షులు పెట్టినదని తేలుచున్నది. అందు అగస్త్య మహర్షి శివప్రతిష్ఠ చేయుటను గూర్చి యొక కథ గలదు. అది లింగోద్భవ చరిత్ర. పరమేశ్వరుడు జ్యోతిర్లింగరూపుడై పదునాల్గు లోకములు నావరించి పెరిగెను. దేవతల ప్రార్థనచేత బ్రహ్మ యా లింగపుపై కొనను కనుగొననేగి చేతగాక చూచితినని యబద్ధము పల్కెను. విష్ణువు క్రిందికొనను చూడ నేగి చేతగాక సత్యము చెప్పెను అని కలదు. అపుడు సూర్యచంద్రాదుల గమనమునకు వీలు గాకయుండ నాకాశవాణి విష్ణువు పానవట్ట రూపమున నాలింగమును ధరించినచో దానికి పరిమితరూప మేర్పడు నని చెప్పను. అంత దేవతల ప్రార్థనమేరకు విష్ణువు పానవట్టమై ।లింగమును దాల్చుటతో పరిమిత రూపమేర్పడెను, అందువల్లనే శివాలయములలో లింగము పానవట్టముతో చేరి యుండును. ఇట్లు హరిహర విశిష్ట రూపమునే పూజించవలయును. కాని కేవల లింగమును పూజించుట తగదని కూడ పురాణమున చెప్పబడినది, ఈ లింగోద్భవ చరిత్రవలన సూచితమైన హరిహరా భేదమును లోకమున బ్రచారమొనర్చుటకై మహర్షులు 68 క్షేత్రములలో నీశ్వరుని ప్రతిష్ఠించిరట. ఆ మేరకు నగస్త్య మహర్షి లేపాక్షి వద్ద కూర్మాచలముపై పాపనాశేశ్వరుని ప్రతిష్ఠించెనని స్కాంద పురాణములలో గలదు. ఇట్లు లేపాక్షి పౌరాణిక పుణ్యక్షేత్రమని తేలినది, ఆ నాటి ఋషులే దీనికి లేప + అక్షి అను పేరు (హరిహరులు వేరు అను నజ్ఞాన లేపమునకు క్షేత్రము జ్ఞానాక్షి అను నర్థములో) పెట్టిరి. అది ఋషివాక్కు గనుక, విజయనగరసామ్రాజ్య కాలమున నీ క్షేత్రము వర్ణ లేపమునకు + అక్షి = గని యగుచు మరియు నీయర్థమున తన పేరును సార్థక పరచుకొన్నది. ఈ విషయమునే భవభూతి మహాకవి ఉత్తరామ చరితలో

> లౌకికానాం హి సాధూనా మర్థం వాగనువర్తతే
> ఋషీణాం పున రాద్యానాం వాచ మర్థో నుధావతి

అని వ్రాసినాడు. "లేపాక్షి" పేరున కుపపత్తి యిట్లు పొసగుచుండ నీ ప్రాంతీయులు. రాము డరణ్యవాసము వచ్చినప్పుడు ఇచ్చట రావణహతుడై పడియుండిన జటాయువును చూచి "లే పక్షీ!" అని పిలిచి మోక్ష మొసగిన స్థలమగుటచే నీ పేరు వచ్చె నందురు. కాని యేవిధముగా నాలోచించిననూ ఆ పేరున కీ యర్థము పొసగకున్నది. ఇది "లేపాక్షి" యొక్క పౌరాణిక ప్రసిద్ధి. ఇక చారిత్రక ప్రసిద్ధినిగూర్చి పరిశీలింతము.

విజయనగరసామ్రాజ్యకాలమునాటి వరకు నీ క్షేత్ర మజ్ఞాతముగా నంధకారములో బడియుండినది. అంతకు మునుపు కూర్మాచలముపై పాపనాశేశ్వరున కొక చిన్న గుడి పార్వతికొక చిన్నగుడియు నుండినవి. పిమ్మట నిది రామక్షేత్రమని ప్రచార మొనర్చిన వారు కాబోలు "హనుమేలింగము" "రామేలింగము" లని మరి రెండు లింగములను ప్రతిష్ఠించి చిన్నగుళ్ళను కట్టిరి. అంతకుమించి నేడు మనము చూచుచుండు మహోన్నతమైన దేవళమూ, ప్రాకారమూ, శిల్పములు విజయనగర సామ్రాజ్య కాలమున వెలసినవేయని శాసనములవలనఁ దెలియు చున్నది.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల కాలమున నేటి హిందూపురము పుట్టి యుండలేదు. ఈ ప్రాంతమునకెల్ల లేపాక్షి పెద్ద వర్తక కేంద్రముగా నుండినది. అందు నందిలక్కిశెట్టి యను ధనికుడైన వర్తకుడుండెను. అతడు తన పలుకుబడిచే పెనుకొండ మండలమునకు కోశాధికారిగా నియమించబడెను. అతనికి ధర్మపత్ని ముద్దమ్మయందు విరుపణ్ణ, వీరణ్ణ యను కొమరులుగల్గిరి. లక్కిశెట్టి పిమ్మట నతని కొమరుడు విరుపణ్ణ కోశాధికారియయ్యెను. ఇతడు తన గ్రామమైన లేపాక్షి నభివృద్ధికి తేదలచెను. అందుకు మొదట తమయింటిదేవుని వీరభద్రుని కూర్మాచలముపై ప్రతిష్ఠించి దేవాలయము కట్టెను, అంతకుముందు అచ్చటనుండిన పాపనాశేశ్వర, పార్వతి, హనుమేలింగ, రామేలింగ, అనుదేవతల చిన్నచిన్న గుళ్ళను కలుపుకొని మహాద్వారమున కెదురుగా తమయిలువేల్పగు వీరభద్రుని ప్రతిష్ఠించి పెద్ద దేవాలయమును నిర్మించెను. అంతవరకు విరుపణ్ణకు లేపాక్షి స్కాంద పురాణక్షేత్రమని తెలియదు. అందువల్లనే తాను వీరభద్రునకై కట్టినగుడిలో (అది ఇప్పుడు గర్భగుడి యనిపించుకొనుచున్నది.) నిర్మించిన శిల్పములలో కాని వ్రాయించిన చిత్తరువులలో కాని స్కాందపురాణగాథలు లేవు. అందుండు నాల్గుస్తంభములలోనూ దేవపూజలో నంగపూజలందుకొను దేవతలను, దుర్గ, గణపతి, అభయంకరుడు, క్షేత్రపాలుడు, వాస్తుపురుషులు, మృత్యుంజయుడు అనువారిని కన్నులవిందుగ చెక్కించినాడు. వీరుకాక పాపనాశేశ్వరుని గర్భగుడిద్వారబంధమునకు పైపక్కపై మరియొక మృత్యుంజయునివిగ్రహమును 6 చేతులతో చెక్కించినాడు. అప్పుడు స్తంభములోనుండు మృత్యుంజయుడు మార్కండేయుని అపమృత్యువును తొలగించువాడగుట 'అపమృత్యుహారకు' డయియుండును. వీరిని కర్మసాద్గుణ్యదేవతలని పిలుతురు. ప్రతిదేవపూజయందునూ మొదట నవగ్రహములబూజించి పిమ్మట నీ కర్మసాద్గుణ్యదేవతలను పూజింతురు. తరువాత ప్రాకారపుగోడకు బయట ద్వారమున కిరువైపుల. శివభక్తుడైన చిరుతొండనంబికథ, కిరాతార్జునీయకథలను, విజయనగర రాజ్య చిహ్నములైన గజశ్రేణి, హంసశ్రేణులను జెక్కించినాడు. అంతటితో దేవాలయమును ముగించదలచి చుట్టునూ చుంచు ఉంచి ద్వారము వద్ద మెట్లు, ఇరువైపుల చిన్నయరుగులు తీర్చి ముగించినాడు ఇందు వీరభద్రు డుత్తరాభిముఖుడు, పాపనాశేశ్వరుడు పశ్చిమాభిముఖుడు.

ఇంతయైనపిమ్మట నిది స్కాందపురాణ క్షేత్రమనియు లింగోద్భవ చరిత్రతత్వమగు హరిహరాభేదమును చాటుటయే ఈ క్షేత్రలక్ష్యమనియు గుర్తెరిగినట్లున్నది. అందువల్లనే రఘునాథ మూర్తిని పూర్వాభిముఖముగా ప్రతిష్ఠించి ఆదేవాయలయద్వారమును పాపనాశేశ్వరున కెదురుగా పెట్టించినాడు. పాపనాశేశ్వర రఘునాథ మూర్తులు పరస్పరమభిముఖములుగానున్నారు. వారిద్దరికి నేకకాలమున నైవేద్యము. ఆరతిజరుగునేర్పాటు గావించినాడు. నేటికి నీయాచారము పాటింపబడుచున్నది పిమ్మట స్కాందపురాణములోని శైవగాథలను తెల్పుచూ శిల్పములనూ చిత్రములనూ వెలయించెను. అందులకై మునుపటిదేవాలయమునకు ముందు శివతాండవరంగ మంటపమును నిర్మించెను. ఈతాండవము స్కాందమున మహోన్నతముగా వర్ణింప బడినది.

> కైలాసశైలభువనే త్రిజగజ్జనిత్రీం
> గౌరీం నివేశ్య కనకాంచితరత్నపీఠే
> నృత్యం విధాతు మభివాంఛతి శూలపాణౌ
> దేవాః ప్రదోషసమయే ను భజంతి సర్వే.
>
> వాగ్దేవీ ధృతవల్లకీ శతమఖో వేణుం దధ త్పద్మజః
> తాలోన్నిద్రకరో రమా భగవతీ గేయప్రయోగాన్వితా
> విష్ణుః సాంద్రమృదంగవాదనపటు దేవా స్సమంతాత్ స్థితాః
> సేవంతే త మనుప్రదోషసమయే దేవం మృడానీపతిం
>
> గంధర్వయక్ష పతగోరగసిద్ధసాధ్య
> విద్యాధరామరవరాప్సరసాం గణాశ్చ
> యేన్యే త్రిలోకనిలయా స్సహభూతసంఘాః
> ప్రాప్తే ప్రదోషసమయే హరపార్శ్వ సంస్థాః
>
> అతః ప్రదోషే శివ ఏక ఏవ పూజ్యోథనాన్యే హరిపద్మజాద్యాః
> తస్మి న్మహేశే విధినేజ్యమానే సర్వే ప్రసీదంతి సురాధినాథాః

పురాణములో జెప్పినపద్ధతిని కొద్దిగా మార్చి రంగ మంటపములోని స్తంభములలో నీ ప్రదోషనృత్యమును విరుపణ్ణ జగన్మోహనముగా జెక్కించినాడు. అందే ఒక స్తంభమున భిక్షాటనమూర్తిని బిచ్చము వేయుచుండు మునిపత్నిని అత్యద్భుతముగా చెక్కియున్నారు. ఆమంటపమునిద్దెకు స్కాందపురాణగాథలు లింగోద్భవచరిత్ర త్రిపురసంహారము దక్షాధ్వరధ్వంసము గిరిజాకల్యాణము మొదలగు కథలను వర్ణచిత్రములలో నేత్రానందకరముగా వ్రాయించినాడు. ఆరంగమంటపమునకు ప్రక్కన కల్యాణమంటపమును దానిప్రక్కన లతామంటపమును నిర్మింపదలచినాడు విరుపణ్ణ. కాని అది పూర్తి కాకయే అతని జీవిత మొక విషాదగాథగా పరిణమించినది. దానిని కడపట పేర్కొందును.

ఇంతదేవళమునకు చుట్టునూ పెద్ద ప్రాకారము దానికి ఉత్తర దక్షిణములలో మహాద్వారములనూ గోపురములనూ కట్టించినాడు.

ఆ గోపురములు నేడు శిథిలములైనవి. ఆ ప్రాకారమునకు లోపల చుట్టునూ మంటపముల గట్టించెను. ఈ ప్రాకారమే కూర్మాచల మంతయు నావరించి దూరమునకే యగపించును.

ఈ దేవళమునవొక చిన్నగుట్టను ఏడుపడగల నాగేంద్రునిగా శిల్పులు తీర్చినారు. అట్లనే ఆయూరికి బయట తూర్పున నొక పర్లాంగుదూరమున నొక చిన్నగుట్టను బసవన్నగా చెక్కియున్నారు ఈ బసవన్న 30 అడుగుల పొడవు 20 అడుగుల ఎత్తు కలదు. ఇది దక్షిణభారతముననే పెద్దదని చెప్పుదురు

ఇట్లు దేవాలయమును నిర్మించి గ్రామమున రాజవీధులను, దాని కిరువైపుల మంటపములనూ, చతుష్పథములలో గోపురముల నూ నిర్మించి లేపాక్షి నొక సుందరమైన పట్టణముగా దీర్చినట్లు చిహ్నములు నేటికినీ యగపడుచున్నవి. ఇట్లు తీర్చినలేపాక్షికి వీర భద్రపురమని వీరేశ్వరపురమని పేరు మార్చెను. ఈ విషయము శాసనములవల్ల మనము తెలుసుకొనగల్గుదుము.

ఈదేవాలయనిర్మాణములోననూ దానికి ఆర్థికస్తోమతకూర్పు టలోననూ విరుపణ్ణకు అతని తమ్ముడు వీరన్న చాలతోడ్పడెను. వీరు హిందూపురమున కనతిదూరముననుండు 'గౌరవనహళ్ళి' వద్ద లక్కమ్మ యనబడు మహాలక్ష్మిదేవాలయమును కట్టించి లేపాక్షిలో ఆదివారమునంతకు తోడు శుక్రవారమునంత సాగించి పెక్కు మడి మాన్యములు దేవకైంకర్యమున కర్పించినారు. మరియు నచ్చోట నొక తల పరిగికాల్వను త్రవ్వించి నూత్నతుంగభద్రయని పేరిడిన పుణ్యమూర్తి వీరణ్ణయని తెలియుచున్నది.

ఈ లేపా నిగూర్చిన శాసనములు చాలమట్టుకు విజయనగర కాలమున వెలసినవి. అవికూడ అచ్యుతరాయ చిన వేంకటాద్రి రాయల కాలమున వెలసినవే

అచ్యుతరాయలకాలమున వీరణ్ణ విరుపణ్ణలు చాల ప్రసిద్ధి కెక్కిన రాజకీయోద్యోగులు. పెక్కుదానశాసనములలో విరుపణ్ణ నాయకుడు విరుపణ్ణ భూపుడు, అనియూ వీరణ్ణనాయకుడు. వీర భూపుడు అనియూ పేర్కొనబడినారు. అచ్యుతరాయలు విజయనగ ర సింహాసనమెక్కిన కొత్తలో శా॥ శ॥ 1455లో కాంచీనగరము న తనయెత్తు ఆణిముత్యములను కాంచనమేరుదానముగ శ్రీ లేపా పాక్షివీరేశ్వరున కర్పించినాడు. 1459లో తుంగభద్రాతీరమున శ్రీ విఠలేశ్వరుని సన్నిధిలో లేపాక్షి వీరేశ్వరున రెండు గ్రామములు దానమిచ్చినట్లు కలదు.అచ్యుతరాయల తరువాత వేంకటాద్రిరాయల కాలమున కుమారవెంకటాద్రి తనపేరున వెలయు మూడు పల్లి యలను వేంకటాద్రిపురమని పేరుగన్న 'చలివెందల' యను గ్రామమును వీరేశ్వరాలయమునకు దాన మొసగినట్లు శాసనము కలదు. ఇట్టి దానశాసనములు ఇంకనూపెక్కు కలవు.

1456 శా॥ శ॥మున నాటి అచ్యుతరాయలశాసనమున లేపా క్షిచెంత నిర్మింపబడిన వీరేశ్వర దేవపురనానాదేశవణిజ్మండలి యా దివారపుసంతసుంకాలనేగాక నేటి 'పరిగి' నా బరగు 'హరువే' నాటి సుంకము "గోరీచిదనూరు" తాలూకాలోని హోసూరునాటి పన్నులు ఘున్నగురుసుములను 'లేపాక్షిపాపనాశేశ్వర' 'రఘునాధేశ్వర' వీరే శ్వర దైవతముల యారాధనల కర్పించి రనికలదు. 1603 శా॥శ॥ శాసనమున పృధ్వీశెట్టి రాయనిథాసక్కరుని యాజమాన్యమున సమావే శమయిన నా నానగరదేశవణిక్శ్రేణీ మహాసభ లేపాక్షి సంతలో వసూలుకాగల సుంకములను ఈశ్వరుని కైంకర్యములకు సమర్పిం చినట్లు కలదు. ఇట్లు నాడు లేపాక్షి పెక్కువణిక్శ్రేణుల నాకర్షిం చిన వర్తక కేంద్రమనుట స్పష్టము.

విరుపణ్ణ వీరణ్ణలే పై ధర్మములకు కారణులయ్యును తాము స్వయముగ 1460లో ప్రౌఢదేవరాయలచే సర్వమాన్యముగ నియ్యబడిన దేవరాయపుర మని పేరుగల చిక్కనది చెఱువు అగ్ర హారమును నలువురు బ్రాహ్మణులనుండి కొని కూర్మశైలనిలయు డైనవీరేశ్వరునకు దాన మిచ్చినట్లు కలదు. అట్లనే సదాశివ రాయ పురమును కూడ కొని దానమిచ్చిరి కృష్ణరాయపుర మను నామాంత ముగల 'నగరగిరి' పొలమున గొంత భూమిని కొని దానమొసగిరి. నగరగిరి పౌరులు కూడ ఒక తలపరిగి కాలువక్రింద పొలము నంతయు దానమిచ్చినట్లు 1459 లో శాసనము వెలసినది. విజయనగరమున వెంకటాద్రిరాయల యనంతరం సదాశివరాయల చిన్నతనమున కలగినకల్లోలములలో శ్రీఅళియరామరాయునిప్రత్యర్థి పక్షమును విరుపణ్ణ వీరణ్ణ లవలంబించిరని వీరిప్రత్యర్థులు కుట్రబన్ని యిరువురిని రాజాగ్రహమునకు గురిచేసియుందురని తోచుచున్నది. విరుపణ్ణ కల్యాణమండప లతామండపములను నిర్మించుచుండిన సమయముననే అళియరామరాయలనుండి ప్రభుత్వ ధనమును అనుమతిలేక ఆలయమునకు వెచ్చపెట్టినందున విరుపణ్ణ కనుగ్రుడ్లు తీయవలసినదని రాజాజ్ఞ వెలువడినది. అది తెలిసి యభి మానధనుడైన విరుపణ్ణ తానే తనగ్రుడ్లనుపెరికి ఆలయముగోడకు కొట్టెనని చెప్పుదురు అచ్చట నేటికినీ గోడలో రెండు చిన్న బొరియలు వానినుండి యెఱ్ఱని చారలు కలవు. అవియే విరుపణ్ణ కండ్లని చెప్పుకొందురు విరుపణ్ణ కనుగ్రుడ్లను పెరికి కొని ఆదేవ ళమునే ప్రదక్షిణము చేయుచూ మూడునెలలన్నాహారములేక బ్రతు కియుండి తనవిషాదాంతజీవితమును ముగించెనందురు. అటు తరు

వాత నా దేవళమును కట్టించి ముగించిన వారే లేరు. నేటికినీ అసంపూర్ణముగనే నిలచిపోయినది. అళియమరామరాయని కాలమున వీరవైష్ణవమారంభమగుట కూడ కారణమై ఈశైవక్షేత్రము మరుగున బడియుండుననుటలో సత్యము లేకపోలేదు.

తరువాత సుమారు రెండువందలయేళ్ళకు తాతాపురి యను శాక్తేయు డటకు వచ్చి అచ్చట శతచండీహోమము నాచరించి లేపాక్షి దుర్గాక్షేత్రముగా మారుటకు గారణమయ్యె నందురు. అది మొదలు పాపనాశేశ్వరునకు కాని రఘునాథమూర్తికికాని వీరభద్రేశ్వరునకుకాని లేనిప్రాశస్త్యము స్తంభముననుండు దుర్గమ్మకు వచ్చినది నేడు దీనినందరూ దుర్గెమ్మగుడి యనియే పిలుతురు, నిత్యోత్సవ మాసోత్సవములు రథోత్సము కూడ దుర్గమ్మకే జరుగుచున్నవి. దీనినే కాటోలు పెద్దలు స్థలా భోగము శిలా భోగమని చెప్పుచుందురు.

ఇంతవరకు లేపాక్షిక్షేత్రమును గురించిన పౌరాణికచారిత్రకములైన తాత్వికవిషయములను మాత్రము ముచ్చటించియుంటిని. ఈ వ్యాసముయొక్కయుద్దేశముకూడ నింతే. ఇచ్చటిశిల్పము, చిత్రకళ, వీనినిగురించి వ్రాయుటకన్నచూచి యానందించుటే ఉత్తమపక్షము. దీని నొక కళాస్వర్గమనియే చెప్పవలసి యుండును ధానిని తడవుకొన్న మరియొక పెద్ద వ్యాసమునే వ్రాయవలసివచ్చును. కాన నా పని మరియొకపు డొనరింతముగాక.

ఈ కళాస్వర్గముయొక్క వైభవమింతవరకు మరుగున బడియున్నది. నేడు శ్రీ కల్లూరు సుబ్బరావుగారు అందలి శిల్పములకు ప్రతిచిత్రముల వ్రాయించి చిత్రములకు ప్రతికృతుల దీయించి తచ్చరిత్రను వ్రాయించి వెలుగునకు దేవలయునని ప్రగాఢమైన ప్రయత్నమును సల్పుచున్నారు. అచిరకాలమున నది వెలువడి లేపాక్షివైభవము లోకమున వెల్లడికాగలదని తెలుపుటకు సంతసించు చున్నాను.

మనుజుడు వేఱు, వాని పని వేఱు. మంచి పని యెడ ఆదరము, చెడు పని యెడ తిరస్కారమును కలిగితీరును. మంచిపని చేసినను, చెడుపని చేసినను, మనుజుని యెడల ఆదరముగాని దయగాని చూపవలయును. ఈ మాట తెలిసికొనుట సులువు. కాని ఆచరించుట మాత్రము బలువు. ఈ జగత్తునందింత ద్వేషము ప్రబలుట కిదియే కారణము.

— గాంధిజీ.

నివేదన

మెండా చినసీతారామయ్యా

వేకువ జామునే విపిన వీధుల వెంబడిపోయి పుష్పితా
శోకపలాశరోధపరిశోభితరంగదభంగయామునా
స్తోకతరంగసంఘములఁ దోయము లాఁడి త్వదీయ పాదసే
వాకలితాత్మనై ప్రణయ వల్లభ! వచ్చితి నిచ్చనేలవే?

నీ హృదయమ్ము నవ్యనవనీతభవమ్మని వల్లవీవరా
రోహలు పెద్ద సేయఁగ సరోరుహనేత్ర! మనోజ్ఞ భావనా
దోహద దీపితాత్మనయి తొందరఁజేసితి; దర్పక వ్యధా
దాహము నార్పి నా వలపు ధన్యము సేయము సత్కృపాఝరిన్.

వేసవి రేల నీపవిటపీవని వెల్వడి మందహాసవి
న్యాసిత మంజులాధరమునన్ మురళిన్ ఘటియించి ఘోషనా
రీసుమ బాణమూర్తివయి క్రీడలు సల్పెడు నిన్ను యౌవనో
ల్లాసముతో రహింతుఁగను లందరశాశ్రువులొల్క మాధవా!

మొగలి నెత్తావు లొలయు నీ ముద్దు మోముఁ
దనియవోఁ ద్రావనీయకే కనుల కకట!
పక్ష్మములమర్చె పాడు దైవమ్ము స్వామి!
ఏమి వాకొందు నాదురదృష్టమునకు.

—:o:—

మయూర మహాకవి - ఆంధ్రవాఙ్మయము

నిడుదవోలు వేంకటరావు

శ్లో. భిన్నస్తీక్ష్ణముఖేనాపి చిత్రంబాణేన నిర్వ్యథః
వ్యాహారేషు జహౌలీలాం నమయూరః.
ఆచార్య దండి-అవంతిసుందరీకథ
(క్రీ. శ. 630)

శ్లో. దర్పం కవిభుజంగానామ్ గతాశ్రవణగోచరమ్
విషవిద్యేవ మాయూరీ మాయూరీ వాఙ్నికృంతతి
రాజశేఖరుఁడు (క్రీ. శ. 940).

శ్లో. హృదిలగ్నేన బాణేన యన్మందోఽపి పదక్రమః
భావేత్కవికురంగా నామ్ చాపలంతత్ర కారణమ్
తావత్కవివిహంగానామ్ ధ్వని శ్లోకేషు శాస్యతి
యావన్నో విశతిస్తోత్రే మయూర మధురధ్వనిః
* త్రిలోచనుఁడు. (క్రీ. శ. 950)

శ్లో. ప్రతికవి విభేదన బాణః కవితాతరు గహనవిహరణ మయూరః
సహృదయలోక సుబంధుః జయతి శ్రీ భట్టబాణ కవిరాజః
వామనభట్ట బాణుఁడు. వీర నారాయణ చరిత్ర
(క్రీ. శ. 1400)

శ్లో. యస్యాశ్చోరః చికురనికరః కర్ణపూరోమయూరో
భాసోహాసః కవికులగురుః కాళిదాసో విలాసః
హర్షో హర్షో హృదయవసతిః పంచబాణశ్చబాణః
కేషానైషా కథయకవితా కామినీ కౌతుకాయ.
ప్రసన్న రాఘవనాటకము-జయదేవుఁడు
(క్రీ. శ. 1520)

భారత వర్షమునఁ బ్రాచీన కాలమునుండి బహుళ ప్రఖ్యాతి బడసిన గీర్వాణ భాషా కవులలో మయూర మహాకవి యగ్రగణ్యుఁడని చెప్పనొప్పును. అతి భయంకరమగు గుష్ఠవ్యాధిచేఁదన యవయవములన్నియు నవసియున్న నసమయమున సమానమగు చిత్తస్థైర్యము తోడను. అనుపమానమగు ధారా ధోరణితోడను, అనవద్యమగు భక్తి ప్రపత్తుల తోడను సూర్య శతకము అనుపేర నాదిత్యుని శ్లోక రూపమున సంస్తవమొనరించి నిరామయుఁడైన మయూరుఁడు కవిత్వ మహత్త్వ పటుత్వములకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణమై, సంస్కృత కవితా ప్రపంచమున నొకప్పుడు కాళిదాసాదుల కన్న ఘనయశస్సు గాంచినవాఁడని యీ క్రింది యీ భాణకము వలనఁ దెలియుచున్నది.

శ్లో. కవిరమరః కవిరమరుః కవిచోరమయూరౌ
అన్యేకవయః కపయః కాళిదాసాద్యాశ్చంచలమతయః

కవితా మహాత్మ్యమునుఁ బ్రత్యక్షముగఁ ప్రతిపాదించుటచేత మయూరకవి సూర్య శతకము సార్వలౌకిక వ్యాప్తిఁ గాంచి-

---

* త్రిలోచనుఁడు సంస్కృతవాఙ్మయ ప్రపంచమునకు ముప్పదేండ్ల నుండి మాత్రమేపరిచితుఁడు. ఈతఁడు రచించిన "పార్థవిజయము" అను నాటకమును భోజుఁడు తన శృంగారప్రకాశమున రెండు పట్టుల నుదాహరించియున్నాఁడు. శార్ఙ్గధర పద్ధతియందు నే నుదాహరించినపై శ్లోకముట్టంకింపఁబడి యున్నది. అందీ శ్లోకము త్రిలోచనునిదిగా పేర్కొనఁబడినది. మఱియు రాజశేఖర కవి త్రిలోచనుని ప్రశంసించిన శ్లోకమొకటి జల్హణుని సూక్తిముక్తావళియందు గలదు. పైసాధనముల వలన నీ కవి కాలనిర్ణయము చేయవీలైనది. (See "Two Forgotten Sanskrit Dramas" R. Ramamurthy, M.A., Journal of Oriental Research Vol. II Pt. III - IV P.P. 243 - 246. 1929.)

నది. సాహితీ విషయమున సలక్షణమై, కవిత్వ పటుత్వముచే కావ్య ప్రశస్తినంది, భక్తి ప్రపత్తిచే పారాయణానుకూల్యమై యలరారు సూర్య శతకము భారత వర్షము నందంతటనూ పఠన పాఠక ప్రచారములను బడసినది. ఉత్తర హిందూస్థానమున వంగ మహారాష్ట్ర దేశమున. సూర్య శతకమునకు వ్యాఖ్యల రూపమున బ్రచారమున్నను, దక్షిణ దేశమున, నాయా వాఙ్మయములపై సూర్య శతక ప్రభావ మధికముగా గలదు. ముఖ్యముగా నాంధ్ర దేశమున నీ శతకమున కత్యధిక వ్యాప్తిగలదని యికముందు తెలియఁ గలదు.

ద్రవిడ దేశము

శ్రీ కాంచీ క్షేత్రమున కచ్ఛేశ్వర స్వామి యాలయమున క్రీ. శ. పదునొకొండవ శతాబ్దియందు నిర్మింపఁబడిన యొక స్తంభమునందు మయూరకవి సూర్య శతకము నందలి మొదటి యాఱు శ్లోక పద్యములునూ చెక్కఁబడియున్నవి. ఈ యాలయమున మయూరుని శతక శ్లోకములన్నియుఁ బూర్తిగ స్తంభముల పైన చెక్కబడి యున్నట్లును, ఒకప్పుడు, చోళ- చళుక్యకలహసందర్భమున, ఆ స్తంభములు ఖండితములైనట్లును, యీ ఆఱు శ్లోకములుగల స్తంభమొక్కటి మాత్రమే మిగిలియున్నట్లును, ప్రాచీనలిపి పరిశోధకులును పురాతత్త్వ శాస్త్రజ్ఞులును నగు ** శ్రీ సి. శివరామమూర్తిగారు వ్రాసిరి. ఈ విషయమును బట్టి సూర్య శతకమునకూ ద్రవిడ దేశమునఁ బ్రచారముగల దని నిశ్చయింప వచ్చును.

కన్నడ దేశము

కన్నడ వాఙ్మయమున రత్నత్రయమని ప్రఖ్యాతిఁ జెందిన పంప పొన్న రన్న అనువారిలో పొన్నకవి (సర్వదేవకవి) తన శాంతి పురాణములో నీక్రింది సూర్యశతకశ్లోకమునను కరించుచు చంద్రోదయవర్ణనము గావించియున్నాడు.

సూర్యశతకము,

శ్లో॥ ప్రాక్శైలాగ్రరంగేరజని యవనికాపాయనం లక్ష్యలక్ష్మీ
ర్వీక్షిప్యాపూర్వపుష్పాంజలిముడునికరంసూత్రధారాయమాణః
యామేష్విం కేష్విపాహ్నః క్వతరుచిషుచతుష్ష్వేవలబ్ధప్రతిష్ఠా
మవ్యాత్ప్రస్తావ యన్వోజగదటన] మహానాటికాం
సూర్యసూతః

శాంతిపురాణము

స్ర॥ ఉదయక్ష్మాభృత్తటం రంగమనుడుపతి పుష్పాంజలి క్షేపమంప
ర్విదగుర్విప్పంధకారం నవజవనికెయం నాల్కుజావంగకంత
ప్పదెనాల్కుంకళగం పోల్తమర్దిరె హిమకృన్నాటికా సూత్రధారా
భ్యుదయప్రారంభ మింద్రాశయొ యొళసేబెల్తాయ్తుశీతాంశుబింబం

శాంతిపురాణము

కన్నడకవియగుపొన్నడు సూర్యశతక శ్లోకమును బట్టియే యీ చంద్రవర్ణన గానించెననుటకు సందేహములేదు. కన్నడమున మూలమునందువలె స్రగ్ధరావృత్తమే యుండుటయు శ్లోకమునందలి రంగము పుష్పాంజలి నాటికా సూత్రధారుడు మొదలగు సాంకేతిక పదములట్లనే యథాతథముగాననువదింపబడుటయు జూడగా పొన్నకవి సూర్యశతకమును చదివిన వాడని స్పష్టమగుచున్నది.పొన్నకవి క్రీ.శ. 940 ప్రాంతమువాడు గావున నాకాలమునాటికే కన్నడదేశమున సూర్యశతకము ప్రచారములో నున్నట్లు గ్రహింపవచ్చును.

ఆంధ్రదేశము-తెలుగు వాఙ్మయము

ఆంధ్రదేశమున సూర్యశతకవ్యాప్తి బహుముఖములుగా భాసిల్లినది.

1. సంస్కృతభాషలోనే సంస్కృతభాషావేత్తలగు నాంధ్రపండితులు సూర్యశతకమునకనుకరణముగా శతకములు రచించుట.
2. వ్యాఖ్యానములురచించుట.
3. సంస్కృతమూలమున కాంధ్రాను వాదముగావించుట.
4. పూర్ణానువాదములు గాకపోయినను, కతిపయ శ్లోకభావములను తెలుఁగుకవులు తమకావ్యముల యందు ప్రపంచించుట.
5. సంస్కృతకవిస్తుతులయందు మయూరుని నియతముగా బేర్కొనుట.
6. మయూరుని యుదంతమును చారిత్రకముగ దెల్పుట.

పైవానిలో చివరశీర్షికతో ప్రారంభింతును.

** The South Indian Scripts—C. Sivaramamurty P.P. 3.
Vide Report on South Indian Epigraphy, Part II 1921 Para 78.
do do 1927 Para 20.

ప్రాచీనాంధ్రవాఙ్మయమున తొలుత క్రీ. శ. పదునాకొండు పండ్రెండవ శతాబ్దుల వర్థిల్లిన శైవకవికృతులలో మయూరకవి సూర్యశతక ప్రసక్తిగానవచ్చుచున్నవి. మయూరుఁడు సూర్యభక్తుఁ డేకాక శివభక్తుఁడు. ఆవిషయము పాల్కురికి సోమనాథుని* పండితారాధ్య చరిత్రమున నిట్లుగానవచ్చుచున్నది.

"పాలితశాబ్దికులగు బాణమయూర కాళిదాసులు తమకవితా విశేషములకు మాత్సర్యముల్ పుట్టుడు తొలుత మయూరుడు తనకుష్ఠరుజవివారణార్థము సూర్యశతకముం జెప్పె అందువలన నతని రోగము బాహిరముగ నంతమొందెనేగాని శరీరములోని కుష్ఠురోగమంతరింపలేదు అంతశివ స్తవము జేసినలోని కుష్ఠుపోవునని శివభక్తులు చెప్పగా మయూరుడు శివునుపాసించి మయూరస్తవము అను శివస్తవమును జెప్పి నిరామయుడయ్యెను. ఇట్లే శివపరముగా బాణకవి, బాణగద్యనుచెప్పి ఖండితము లైనతనకరములను కాళిదాసగద్యచెప్పి తనకన్నులను బడసెను."

మయూర స్తవము శివకవుల కాలమున నారాధ్యశైవులలో నిత్యపారాయణముగ నుండు శివ స్తవమని పండితారాధ్యచరిత్ర వలన తెలియుచున్నది. ఆ స్తవమిప్పుడు గానరాలేదు దానిని గూర్చి ముందు తెలిపెదను మయూరుని **యీస్తవరచనను గూర్చినేనే తొలుత విద్వల్లోకముకెఱుక పఱచితిని.

శివకవులలో మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు తన శివతత్త్వసారమునను, శైవేతరకవులలో మల్లియ రేచన కవిజనాశ్రయమునను తొలుత మయూరుని పేర్కొనిరి. ఆ వెనుక క్రీ.శ. 1250లో కేతన, మయూరుని స్మరించినాఁడు-"నేరములు కాళిదాస మయూరాదులైన కైనగలుగు-" (ఆంధ్ర భాషాభూషణము-6 ప). "మయూర సన్నిభ మహాకవి తిక్కనఁ బ్రోచు" అని దశకుమార చరిత్రమునఁ జెప్పినాడు. నాటినుండి తెలుగు కవులు, మయూరుని సంస్కృత కవిస్తుతిలో బేర్కొనుచు వచ్చిరి-***కాని మయూరకవి సూర్యశతక విశిష్టత మాహాత్మ్యము తొలుత నాంధ్ర వాఙ్మయ ప్రపంచమున సుప్రతిష్ఠితముగావించిన మనిషి.

శ్రీనాథమహాకవి-సూర్యశతక పద్యానువాదములు

శ్రీనాథుఁడు తన కవితా పాండితీ పరిణతికి నాలంబనమగు కాశీఖండమున, మూలమున సూర్యస్తవమున్న పట్టులలో, మయూరకవి సూర్య శతకానువాదములను గావించి యున్నాఁడు. భీమఖండ మనుమఱి యొక కృతియందు, నొక శ్లోకానువాదము గలదు- వాని నన్నింటిని మూల శ్లోకములతో గూడ నిందు పొందుపఱచినాను- శ్రీనాథుని యనువాదములో నీ క్రింది విశేషములు గోచరించును.

1. సంస్కృత కాశీఖండ, భీమఖండమూల శ్లోకములను పెంపు సేయక సూర్య శతకమునే గ్రహించుట.
2. సూర్య శతకములో స్రగ్ధరా వృత్తములకు బదులుగా సీస పద్యములు వ్రాయుట.
3. ప్రతి శ్లోకమును నాశీరంతముగా నున్న పద్ధతిని వీడి సూర్య పరముగనేఁ జెప్పుట
4. సీస పద్యము నాలుగు పాదముల శ్లోక భావము నిమిడ్చి ఎత్తు గీతియందు స్వంత భావములను నెలకొల్పుట
5. సంస్కృత మూలముతో సమానముగ నాంధ్రానువాదముకూడ చేయుట

మయూరుడు – శ్రీనాథుడు

స్ర॥ శాతశ్యామాలతాయాః పరశురివతమోరణ్యవహ్నేరివార్చిః
ప్రాచ్యేవాగ్రేగ్రహీతుంగ్రహకుముదవనంప్రాగుదస్తాగ్రహస్తః,
ఐక్యంభిందన్ద్యుభూమ్యోరవధిరివ విధాతేవ విశ్వప్రబోధం
వాహానాంవోవినేతా వ్యపనయతు విపన్నామధామాధిపస్య.

అనూరువర్ణనము-54

* పండితారాధ్య చరిత్ర మహిమ ప్రకరణము. పుట దీక్ష, వాద ప్రకరణములు—ఆంధ్ర గ్రంథమాల. ముద్రణము 1939.

** Mayurastava – A forgotten work of Mayura. Prof. K.V. Rangaswami Iyengar Commemoration Volume.

*** మయూరుని పేర్కొనిన తెలుగు కవుల కృతులనుండి, యుదాహరణము లన్నింటిలో చాలవఱకు మన్మిత్ర సత్తములు శ్రీమాన్ ఈయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులవారు "భట్టబాణుని ముకుట తాడితము" అను, తమ వ్యాసమున, బాణుని స్తుతితోబాటు సమకూర్చినారు. చూ. భారతి - 1930

సీ॥ చిఱుసానఁ బట్టించి చికిలి సేయఁ జిన
గంద్రగొడ్డలి నిశాగహనలతకుఁ
గా ర్కొన్న నిబిడాంధకారధారాచ్ఛటా
సత్త్రివాటికి వీటిహోత్ర జిహ్వ
నక్షత్రకుముద కాననము గిల్లెడు బొంబె
ప్రాచినెత్తి నహస్తపల్లవాగ్ర
మరసిమింటికిమంటికైక్య సందేహంబుఁ
బరిహరింపంగఁ బాల్పడ్డయవధి
సృష్టి కన్దెఱ తొలుసంజ చెలిమికాఁడు
కుంటు వినతామహాదేవికొడుకుఁ గుఱ్ఱ
సవితృసారథి కట్టెఱచాయఁ దెలుప
నరుణుఁ డుదయించె ప్రాగ్దిశాభ్యంతరమున

కాశీఖండము (1-121)

స్ర॥ న్యక్కుర్వన్నోషధీశే ముషితరుచి శుచేవౌషధీః ప్రోషితాభా
భాస్వద్గ్రావోద్గతేన ప్రథమమివ కృతాభ్యుద్గతిః పావకేన,
పక్షచ్ఛేదవ్రణాసృక్సృత ఇవ దృషదోదర్శయన్ప్రాతరద్రే
రాతామ్రస్త్రీవ్రభానోరనభిమతనుదే స్తాద్గభస్త్యుద్గమోవః

ప్రభావర్ణనము-5

సీ॥ ప్రాలేయకిరణ బింబంబు వెల్వెలఁబాఱి
యస్తాచలంబుపై నత్తమిల్ల
వరుసతోనోషధీవల్లీమతల్లులు
కమలవైభవలక్ష్మి కచ్చువదల
రవికాంతపాషాణ రత్నంబులందుబ్బి
యగ్ని ప్రత్యుత్థానమాచరింపఁ
బ్రబలాంధకారధారాచ్ఛటాపటలంబు
పంచబంగాళమై పారిపోవ
గీ॥ ఉదయ పర్వతకటక గండోపలములఁ
బక్షమూలచ్ఛిదావ్రణప్రభవమైన
నెత్తురనియెడి విచికిత్సనివ్వటిల్ల
భాను కిరణంబులొకకొన్ని ప్రాఁకెనభము

(1-122)

స్ర॥ జ్యోత్స్నాంశాకర్షపాండుద్యుతితిమిరమషీ శేషకల్మాషమీష
జ్జృంభోద్భూతేన పింగం సరసిజరజసా సంధ్యయాశోణశోచిః
ప్రాతః ప్రారంభకాలే సకలమివజగచ్చిత్రమున్మీలయంతీ
కాంతిస్తీక్ష్ణత్విషోక్ష్ణాం ముదముపనయతాత్తూలికేవాతులాంవః

(ప్రభావర్ణనము-26)

సీ॥ తఱిపి వెన్నెలలోనిధావళ్యమొకకొంత
నవసుధాకర్దమద్రవముగాఁగ
చిన్నారిపొన్నారి చిఱుత చీఁకటిచాయ
అసలుకొల్పిన మషీరసముగాఁగ
నిద్రమేల్కాంచిననెత్తమ్మిమొగడల
పరువంపు పుప్పొళ్లు * హరిదళముగఁ
దొగరువన్నియ లేఁత తొలుసంజకెంజాయ
కమనీయధాతు రాగంబుగాఁగ
గీ॥ వర్ణములు గూడియామినీవ్యపగమమున
జగము చిత్రింపఁ దూలిక చందమైన
కొమరు పార్వియంపునూగు కొదమయెండ
ప్రాచికభినవ మాణిక్యపదకమయ్యె

(1-123)

స్ర॥ పీనోరః ప్రేరితాభ్రైశ్చరమఖురపుటాగ్రస్థితైః ప్రాతరద్రా
వాదీర్ఘాం గైరుదస్తో హరిభిరపగతా సంగనిశ్చద్ధచక్రః
ఉత్తానానూరుమూర్ధా వనతిహతభవద్వ్యప్రతీప ప్రణామః
ప్రాప్ఫేశ్రేయో విధత్తాం సవితురవతరన్వ్యోమ వీథీం రథోవః

రథవర్ణనము (62)

సీ॥ చరమరింఖాపుటాంచలటంక శిఖరంబు
లుదయాద్రిచఱి జాఱకుండమోపి
తీఁగసాఁగిన భంగిదీర్ఘదీర్ఘములైన
యంగకమ్ములరజ్జులలమియెత్త
ఉత్తానుఁడై వెన్క కొరగపిచ్చుకకుంటు
విప్రతీపంబుగా వినుతిసేయ
అపగతవ్యాసంగమగుటఁ జిత్కారంబు
వెలిగాఁగ చక్రంబు విక్రమింప
గీ॥ అభ్రవీధికిలంఘించెనమ్మహాద్రి
గంధవాహప్రవాహాభిఘట్టనమున
కేతనము మీఁదిపసిడికింకిణులు మెఱయ
మెఱపు** మెఱసి***న చందాన మిహిరురథము

(1-126)

* దులవి ** గు. *** చి.

స్ర॥ ధూర్ధ్వస్తాగ్ర్యహాణి ధ్వజపటపవనాందోళితేందూనిదూరం
రాహౌగ్రాసాభిలాషాదనుసరతి పునర్దత్తచక్రవ్యథాని,
శ్రాంతాశ్వశ్వాసహేలా ధుత విబుధధునీ నిర్ఝరాంభాంసిభద్రం
దేయాసుర్వోదవీయో దివి దివసపతే స్స్యందనప్రస్థితాని.

(రథవర్ణనము 66)

సీ॥ దోర్దండ ఘట్టన త్రుటితగ్రహగ్రావ
ధూళీపాళీమిళత్ద్యుస్థలములు
ధ్వజపటపల్లవోద్ధత మరుత్సంపాత
పరికంపమానోడు పరివృఢములు
గ్రాసాభిలాషానుగత విధుంతుదపునః
ప్రాప్తచక్రవ్యథూపద్రవములు
శ్రాంతాశ్వనిబిడ నిశ్వాస ధారాధుత
స్వర్ధునీ నిర్ఝర జలచరములు
గగన పలదంఘనైక జాంఘాలికములు
పద్మవన బాంధవుని రథప్రస్థితములు
సాఁగెనది దక్షిణాయన సమయమగుట
దర్దురము మీఁద మలయభూధరముమీఁద

కాశీఖండము (1_127)

సీ॥ ద్యోస్థలీనక్షత్రధూళిపాళీకేళి
చుళుకితస్వర్ణదీ జలచరములు
వైజయంతీ పటవ్యాక్షేపసంభూత
మారుతోద్ధూతేందుమండలములు
సింహికాసుతకంఠ సీమాపునర్దండ
చక్రధారావ్యథాప్రక్రమములు
రథరథ్యనిశ్వాసరంహస్సముద్భ్రాంత
గగనగంగా తరంగచ్ఛటములు

గీ॥ నైనప్రస్థాన వేగంబులతిశయిల్ల
నభ్రఘంటాపథంబున నరుగువాఁడు
గతినినొక మూర్తిఁజాఁలించి కదలిచనియె
శీఘ్రమున ద్వాదశాత్ముండుశివునిగిరికి

(భీమఖండము 5ఆ.5 పద్యము)

స్ర॥ ద్వీపే యోస్తాచలోస్మిన్నవతి ఖలుసవేవా పరత్రోదయాద్రి
ర్యాయామిన్యుజ్జ్వలేందు ద్యుతిరిహదివసోన్యత్రదీప్తాతపస్సః
యద్వశ్యోదేశకాలావితి నియమయతో నోతుయందేశ కాలా
వవ్యాత్స స్వప్రభుత్వాహిత భువనహితో హేతురహ్నా మినోవః

(రవి వర్ణనము 97)

సీ॥ ఒక దీవికేకొండ యుదయాద్రియైయుండు
నదియొండు దీవికి నస్తశిఖరి
ఒక దీవి తొలుసంజ యున్మేషమునఁబొందు
నుదయించు మఱుసంజ నొండుదీవి
నొక దీవినిండు చంద్రికలు మిన్నులు ప్రాఁకు
నొక దీవిఁబేరెండ యుబ్బికాయు
నొక దీవి రవణిల్లు నొకఋతు ప్రారంభ
మొకదీవి నిగురొత్తు నొండు ఋతువు
దక్షిణాయన మొకరీతిఁ దళుకుఁ జూపు
నుత్తరాయణ మొకదీవి నుప్పతిల్లు
నిన్నిటికియ తత్ప్రభావంబు హేతుభూత
మట్టిరవి తేరుసాగె లంకాద్రి మీఁద

(కాశీఖండము. 1_129)

స్ర॥ ధ్వాంతౌఘధ్వంసదీక్షావిధి గురువహతా ప్రాక్సహస్రంకరాణా
మర్యమ్ణా యో గరీయః పదమతులము పానీయతాధ్యాసనేన
సశ్రాంతానాం నితాంతం భరమివ మరుతామ క్షమాణాంవిసోఢుం
స్కంధాత్స్కంధంవ్రజన్వోవృజినవిహతయే

భాస్వతస్స్యందనోస్తు
(రథవర్ణనము 63)

సీ॥ విస్ఫురద ధ్వాంతౌఘ విధ్వంస నక్రియా
పరమ దీక్షారంభగురు మయూఖ
దశశత పరిషదాధారమండలుఁడైన
చండభానుని కధిష్ఠాన మగుట
భారంబు భరియింపబరువు [1]పడ్డది వోలె
మూపు మూపున [2]నుండి మొక్కలమున
ననిలంబులేడును [3]నంచలంచెలుగట్టి
యాకాశవీధి నందంద నడవ

గీ॥ నడచురవి తేరుమింటి [4]నన్నడిమిచక్కఁ
[5]బ్రగ్గనఁగఁదాఁకె వింధ్య పర్వతము చఱులఁ
గఠిన నిర్ఘోషనిర్ఘాత ఘట్టనమునఁ
బంకజాతభవాండ కర్పరము పగుల

---

[1] బిడ్డ [2] నంటి [3] అంచలంబులు [4] నెన్నడుమ [5] భ్రగ్గ

స్ర॥ మీలచ్చక్షుర్వి జిహ్మ శ్రుతి జడరసనం నిఘ్నిత ఘ్రాణవృత్తి
స్వవ్యాపారాక్ష మత్వక్ప్రరి ముషితమనః శ్వాసమాత్రావ శేషం
విస్రస్తాంగం పతిత్వా స్వపదపహరతాదశ్రియం వోఽర్కజన్మా
కాలవ్యాలావలీఢం జగదగద ఇవోత్థాపయన్ప్రిక్ప్రితాపః
(ప్రభావర్ణనము 31.)

సీ॥ నేత్రంబులు న్మేషనిస్పృహత్వమునొంద
శ్రుతి పుటంబుల శక్తి ఘొక్కుమడఁగ
ఘ్రాణేంద్రి యజ్ఞాన కళ యౌరుసౌరుగా
జిహ్వ వివేకంబు చిఱుఁదోప
నంతరంగమున మోహాంధ కారము గ్రమ్మఁ
దనువు చేష్టా దరిద్రత వహింప
ప్రాణముల్ శ్వాసమాత్రమునఁ బర్యవసింపఁ
దలఁచీర యెఱుఁగని దళ ఘటిల్ల

గీ॥ పాముగఱచిన మూర్ఛిల్లిపడిన యట్లు
పడిరి పాశ్చాత్య దేశంబు పంచజనులు
తరణి దీధితి లేని చైతన్యమెడలి
వితత నిద్రా సమావేశ వివశులగుచు—
కా. శీ. (1,138)

స్ర॥ మత్వాన్యాన్పార్శ్వతోఽశ్వాన్ స్ఫటికమణిదృషద్దృష్టదేహాంద్రవంతీ
వ్యస్తేఽహన్యస్త సంధ్యేయ మితిమృదుపదా పద్మరాగోపలేషు
సాదృశ్యాదృశ్య మూర్తిర్మరకతకటకే క్లిష్ట సూతాసుమేరో
ర్మూర్ధన్యావృత్తిలబ్ధద్రుతగతి రవతాద్బ్రిధ్నవాహోవశిర్వః
(అశ్వవర్ణనము 46.)

సీ॥ స్ఫటిక భూములయందు ప్రతి బింబములు చూచి
యితరాశ్వబుద్ధి హేషిత మొనర్చ
పద్మరాగోపల ప్రస్థ భాగములందుఁ
జరమ సంధ్యాశంక జాడ్యమందు
మరకత మణిశిలామధ్యంబునందుదృ
శ్యాదృశ్యమూర్తులై యలచుసూతు
వైడూర్యమణిమయవ ప్రాంతములయందు
సలిలాభిలాష నౌదలలు వాంచుఁ

గీ॥ గిన్నర స్త్రీలఁజూచి లంఘింపఁబాఱు
గావరంబెత్తియుద్దామ కామవికృతి
వాయుజవములు రవితేరి వారువములు
వేల్పు గుబ్బలి ప్రస్థాన వీధియందు.
(కా. శీ. 3-10)

స్ర. ధున్వంతోనీరదాళీర్నిజరుచిహరితాః పార్శ్వయోః పక్షతుల్యా
స్తాలూత్తానైః ఖలీనైః ఖచితముఖరుచశ్చ్యోతతాలోహితేన,
ఉడ్డీయేవ వ్రజంతో వియతి జవవశాదర్కవాహాః క్రియాసుః
క్షేమం హేమాద్రిహృద్యద్రుమశిఖరశిరశ్శ్రేణిశాఖాశుకావః
(అశ్వవర్ణనము 49)

సీ॥ తమతనుచ్ఛాయ మేఘములు పచ్చనివన్నె
నుభయపక్షములునై యూఁగియాడఁ
కళ్యాలఁదెగినసృక్వములక్రొన్నెత్తురు
లాననంబులకుఁగెంపావహింప.
నుడుపథంబునయందునుండినగతిధార
గమనవేగంబునఁగానఁబడగ
శుకముఖద్విజకోటి సులభకౌతూహల
వ్యతిషంగమునఁజేరియనుచరింపఁ

తే. జిలుకలనుబోలెహేమాద్రిశిఖరశృంగ
కల్పవృక్షాటవీవాటికలఁ జరించె
మహిధరముసేయునంకిలిమానుటయును
వనజవనబాంధవునితేరి వారువములు
(కాశీ. 3-11)

స॥ సేదస్రోతస్తర్నిమజ్జజ్జడఖురముసలాస్సైకతేనాక నద్యాః
స్కందంతః కందరాళీః కనకశిఖరిణో మేఖలాసుస్థలస్థః
దూరందూర్వాస్థలోత్కామరకతదృషదిస్థాస్నవోయన్నయాతాః
పూష్ణోశ్వాః పూరయన్త్వస్తదవతుజవనైర్హుంకృతేనాగ్రగోవః
(అనూరువర్ణవము 61)

సీ॥ ఆకాశవాహినిసైకతంబులఖురాం
చలటంకములు గ్రుంగజడనుపడిన
శాతకుంభాచలస్థపుటస్థలంబునఁ
జక్రాభిహతివడిచాలకున్న
బహుళదూర్వాశంకఁ బ్రణతదేవకిరీట
మరకతద్యుతులకై మరులుగొన్న
నిందుబింబముఁజూచిచెందుప్పుగలుసావి
యఱులెత్తినాకంగనాసపడిన

---

* చే సంభజింతురీ

గీ॥ బసిఁడిగిలుకలచేర్కోలఁ బరిఢవించి
కఠినహుంకారమొనరించికనకరథము
వారువంబులఁ బఱపెదుర్వారలీల
బిరుసు తహతహవినువీథిఁబిచ్చుగుంటు

కాశీ. (3-12)

స్ర॥ సిద్ధై స్సిద్ధాంతమిశ్రం శ్రితివిధివిబుధై శ్చారణై శ్చాటుగర్భం
గీత్యాగంధర్వముఖ్యై ర్ముహురహిపతిభి ర్యాతుధానై ర్యతాత్మ
సార్ఘ్యంసాధ్యైర్మునీంద్రై ర్ముదితమమనో మోక్షిభిఃపక్ష
పాతాత్
ప్రాతః ప్రారభ్యమాణస్తుతిరవతురవిర్విశ్వవంద్యోదయోవః

(రవివర్ణనము 81)

సీ॥ సిద్ధాంతసంశుద్ధి సిద్ధసంఘాతంబు
విద్యుక్త పరిపాటి విబుధకోటి
చాటు ధారాప్రౌఢిఁజారణవ్యూహంబు
కిన్నర వ్రాతంబుగీత సరణి
ఖచర సంఘము విశృంఖలవచోవైచిత్రి
యాతుధాన శ్రేణి యధికభక్తి
గరుడలోకము నమస్కారవాక్యంబున
నేకాగ్రమతి దందశూకసమితి

తే॥ ప్రతిదినంబును బ్రాతరారంభవేళ
నిర్నిబంధననిరుపాధి నిరవగాధ
నిర్నిరోధనిరాఘాట నిరుపమాన
భక్తిసంభజియింతు రీ పద్మబంధు.

(3-174)

స్ర॥ క్రామన్ లోలోపిలోకాంస్తదుపకృతి కృతావాస్థితస్థైర్యకోటిం
న్యాణాంధృష్టింవిజిహ్మాం విదధపికరోత్యంతరత్యంతభద్రామ్
యాస్తాపస్యాపి హేతుర్భవతి నియమినామేకా నిర్వాణదాయీ
భూయాత్సప్రాగవస్థాధిక తరపరిణామోదయోర్కః శ్రియైనః

(రవివర్ణనము 86)

సీ॥ సంచారలోలుఁడౌజగదుపక్రియకునై
సమధిక స్థైర్యంబు జరుపుగాని
జనులదృష్టికివెక్కసంబై విభాసిల్లు
లోనజైతన్యంబునీనుఁగాని
సంతాపహేతు వౌ సంయమిశ్రేణికి
నిర్వాణలీలయినేర్చుఁగాని
ఖరరుచిత్వముఁ బూనుకాలక్రమంబున
శీతలామృతమువర్షించుఁగాని

తే॥ ప్రాగవస్థాభ్యధికతరోపర్యవస్థ
నతిశయిల్లుచు భువనంబు లఖిలములును
వారకత్యంత సత్కృపావైభవమున
ననఘః రక్షించుచుండు సీయబ్జహితుఁడు

(3-175)

స॥ సీత్వాశ్వాంత్సప్తకక్ష్యా ఇవ నియమవశం వేత్రకల్పప్రతోద
సూర్ణం ధ్వాంతస్యరాశా వితరజనఇవోత్సారితేదూరభాజి.
పూర్వంప్రష్ఠోరథస్య క్షితిభృదధిపతీర్దర్శయన్ స్త్రాియతాద్వ
స్త్రైలోక్యస్థానదానోద్యతదివసపతే ప్రాక్ప్రతీహారపాలః

(అనూరు వర్ణనము 57)

సీ॥ హరులేడునేడుకక్ష్యాంతరంబులు గాఁగ
నియమంబుమైనాజ్ఞనిలుపువాడు
వెండికట్టులతోడి వేత్రంబుమాఱుగా
బంగారుమునికోల పట్టువాఁడు
ఝంకించి పరపృథగ్గన కోటిచందానఁ
గఱకు చీకటి వెన్నుసఱచువాఁడు
వసుమతీ భృచ్ఛ్రేణి వరుసగుఱిచూపి
యొండొండఁ గాన్పించుచుండువాడు

త్రిభువనస్థానపతియైన దివసకరుని
ప్రాక్ప్రతీహారపాలుండు ప్రాచినొసలి
ఘుసృణలీలాలలామంబు బిసరుహాప్తు
తేరిసారథియొప్పైనై తీడిరించె

(3-234)

స్ర॥ మూర్ధ్న్యద్రేర్ధాతురాగస్తరుషుకిసలయో విద్రుమౌఘస్సముద్రే
దిఙ్మాతంగోత్తమాంగేష్వభినవనిహితస్సాంద్రసిందూరరేణుః
సీమ్ని వ్యోమ్నశ్చ హేమ్నస్సురశిఖరిభువో జాయతే యః ప్రకాశః
శోణిమ్నా సౌఖరాంశోరుషసి దిశతువశ్శర్మశోభైకదేశః

(ప్రభావర్ణనము 41)

సీ॥ ధరణీధరములందు ధాతుపాషాణంబు
పాదపంబులయందు బల్లవంబు
పాథోనిధులయందుపవడంపులేదీగ
కాలాభ్రములయందుగోలమెఱుఁగు
హరిదంతనాగంబులందుసిందూరంబు
భూమియొడలియందు హేమభూష
యాకాశవీథియం దవతంసరత్నంబు
నబ్జాండ గృహంబునందుదివియ

గీ॥ యగుచుబాలాతపముజగంబాక్రమింప
నంధకారము దిక్కులనస్తమిల్లి
భాను బింబంబువొడిచెప్రభాతలక్ష్మి
కబరిభారంబుమీదిచెంగలువకచ్చు

(కాశీ 3_238)

కాశీఖండమున శ్లోకములకేగాకయచ్చటచ్చట కొన్నిపాదములకు భాషాంతరముగాన వచ్చుచున్నది.

స॥ ప్రత్యుప్తస్సప్తహేమోజ్జ్వలరుచిలచలః పద్మరాగేణయేన
జ్యాయః కింజిల్కపుంజం యదళికులశితేంబరేందీవరస్య
ఇందు 2వ పాదమునకు ఇందు
ఆకాశమండలంబును నల్లగలువకు
నకరువాద్యుండులోలార్కమూర్తి" అని (1_2) లో కలదు
"జంభారాతీభకుంభోద్భవ" అను ప్రారంభము.
"జంభారాతీభశోభా" అను (1_46) స్రగ్ధరలోగలదు.

స్ర॥ దత్తార్ఘైర్దూరనమ్రైర్వియతివినయతో వీక్షితస్సిద్ధసాధ్యైం
అను శ్లోకపాదము_శివరాత్రిమహాత్మ్యమున
"శా. నిష్ఠాసంపదనర్ఘ్యపాణులగుచున్విప్రుల్ప్రశంసింప" అని యనూదితమైనది.

శ్రీనాథుని యితర కృతులఁగూడ పరిశీలించిన నింకనునను వాదములు లభింపగలవు.

ప్రౌఢ రచనా పాటవముతో ఉల్లేఖనా వైదగ్ధ్య ముతో అర్థగాంభీర్యముతోనుదాత్త రీతిని వెలయునట్లు చేయుట,

పై శ్రీనాథానువాదములలో శ్లోకము శ్రీనాథునే కాక తెలుఁగు కవులను మఱికొందఱి నాకర్షించినది. వానినీ క్రింద నొసఁగెదను,

శ్లో. మూర్ధ్న్యద్రేధాతురాగస్తరుషుకిసలయోవి ద్రుమౌఘస్సముద్రే
దిఙ్మాతంగోత్తమాంగేష్వభినవనిహితస్సాంద్రసిందూర రేణుః
సీమ్ని వ్యోమ్నశ్చ హేమ్నస్సురశిఖరిభువోజాయతేయః
ప్రకాశః
శోణిమ్నాసౌఖరాంశోరుషసిదిశతువశ్శర్మ శోభైకదేశః

పై శ్లోకములోని మొదటి పాదమునగల భావములను గ్రహించి, భాస్కర రామాయణమున, యుద్ధకాండమున, అయ్యలార్యుఁడీ క్రింది పద్యమును రచియించియున్నాడు. అయ్యలార్యుఁడు శ్రీనాథునికిఁగొంచెము పూర్వుఁడు.

చ. తరువులయందుపల్లవపదస్థితి, యద్రుల యందు ధాతుబం
ధురగతి యంగనా జనపృథుస్తన మండలిఁ గుంకుమంబునై
పరగుచు సాంధ్య శోణిమవిభాసురమై జననాథది క్కృత
ద్విరదము కుంభసంభవ నవీనగళద్రుధిరంబు నాఁదగెన్
2648.ప.

మూలములో లేని అంగనాజన పృథుస్తన మండలి కుంకుమంబు, అనుశృంగార భావమును నయ్యలార్యుఁడు వ్రాసినను, శృంగార రసార్ణవ కర్ణధారుఁ డగు శ్రీనాథుఁడు తన యనువాదమున, నిట్టి భావము జొప్పింపకుండుట యెంతయు నౌచితీ సంపాదకమై యున్నది. ఇట్టి పట్టులు శ్రీనాథుని కవిత యందెన్నో యున్నవి. శ్రీనాథుఁడు శృంగారి యని భావము మనము విస్మరించిన గాని యాతని కవితాస్వారస్యము మనము గ్రహింపలేము.

శ్రీనాథుని సమకాలీనులలో నొకఁడును ప్రశస్త కవియగు కొఱవిగోపరాజు తన **సింహాసన ద్వాత్రింశికలో ప్రథమ భాగమున పై శ్లోకము నిట్లనువదించి యున్నాఁడు.

మ. గిరిశృంగంబుల గైరికాకృతిని శాఖిశ్రేణిపై పల్లవో
త్కరలీలంగరి రాజకుంభముల మీఁదన్ రక్త చూర్ణాకృతిన్
శరధి ద్వీపములంబ్రవాళరుచి, కాసారంబులన్ శోణపు
ష్కర కాంతిందరుణాత పంబడరెదిక్కాంతాంగ కాశ్మీరమై
(5.88)

క్రీ శ. పదునైదవ శతాబ్ది వాఁడగు ప్రౌఢకవిమల్లన తన రుక్మాంగద చరిత్రమున పైశ్లోకమునే యనువదించినాడు.

సీ. కిరణంబులొక కొన్ని తరుషండములయందు
నలరు పల్లవ భాతి నలరుచుండ

---

* కాశీఖండమున "సూర్యోదయవర్ణనలు" అను వ్యాసమున డాక్టరు దివాకర్ల వేంకటావధాని యమ్.ఏ.పి.హెచ్.డి. గారు, పరిశోధన_పత్రిక_సంచిక 5 లో మయూర శ్రీనాథుల మూలానువాద విశేషములఁదెలిపినారు. ఆ పత్రిక యిప్పుడంతరించినది.

** ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ప్రకటితము. ఈ కృతివలన, ఆంధ్రదేశ చారిత్రక. సాహితీ, జాతి వార్తా చమత్కారము లెన్నియో తెలియనగును. ఇట్టి కృతి విమర్శనమే యీనాఁడు కానరాదు.

ప్రభలొక్క కొన్ని గోత్ర మహీధరములందు
ధాతు బలస్ఫూర్తిఁ దనరు చుండ
నంశువులొక కొన్ని హరిదంతకరులందు
సిందూర పద్మక శ్రీలఁ దనర
రుచులొక కొన్ని చారు సముద్రములయందు
విద్రుమావళి కీవి విస్తరిల్ల
తే. గీ. కరములొక కొన్ని సౌభాగ్యకరములగుచు
భూనభోభాగ పరిపూర్ణ భూతి గరిమ
చూడనొప్పారె బుధజనస్తుతము వెలుఁగ
ప్రాఙ్నగాగ్రంబుపైఁ దోచె భాస్కరుండు.

(3-189)

సూర్యశతకములోని ద్వితీయ శ్లోకమునకు నొక యాంధ్రా నువాదము క్రీ.శ. 1750 ప్రాంతము వాఁడగు నేనుగు లక్ష్మణకవి "రామవిలాసము" అనుప్రబంధమున గానవచ్చుచున్నది. మూలము.

శక్తి ప్రహ్వేయదాతుంముకుళపుటకుటీకోటరక్రోడలీనాం
లక్ష్మీ మాక్రష్టుకామా ఇవకమల వనోద్ఘాటనం కుర్వతేయే
కాలాకారాం ధకరాననపతితజగత్సాధ్వసధ్వంసకల్యాః
కల్యాణంవః క్రియాసుః కిసలయరుచయస్తే కరాభాస్కరస్య.

ఉ॥ సంకుచితారవిందపుట సంగతలక్ష్మిని తోడితెచ్చిని
శ్శంకవిహార సజ్జన విశాల గృహంబుల నిల్పుబుద్ధిచే
పంకజకోశముల్ కిరణ పంక్తులచే వికసింపఁజేయున
ప్పంకజ మిత్రువేదనుతిపాత్రుపవిత్ర చరిత్రుఁగొల్చెదన్

5 వ పుట

ముద్రణము

1934 లక్ష్మీ ప్రింటింగ్ వర్క్సు, రాజమండ్రి

ప్రకటన కర్త. శ్రీ వత్సవాయ రాజగజపతివర్మ

ఇంకను మన ప్రబంధములనవలోడించిన సూర్యశతక భావములు కనుపట్టవచ్చును.

ఆంధ్రానువాదములు

సూర్యశతకమునకు సంపూర్ణాంధ్రానువాదములు పందొమ్మిదవ శతాబ్ది చరమదశకమున నిరువదవ శతాబ్ది ప్రారంభము నుండి బయలువెడలినవి.

1. శ్రీ వసురాయకవి-(వడ్డాది సుబ్బారాయకవి) (1854-1938) వీరి సూర్యశతకాంధ్రానువాదము క్రీ.శ. 1892 లో ఆంధ్ర భాషా సంజీవని పత్రిక యందు పక్షమునకొకసారి ప్రకటితమై, ఆ వెనుక క్రీ శ. 1900 లో 'సరస్వతి' మాస పత్రికలో గ్రంథ రూపమున వెలువడినది.

2. శ్రీ ఆకుండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి (1856-1916) వీరి యనువాదము తొలుత "చింతామణి" పత్రిక యందు క్రీ.శ. 1893 లో బ్రకటితమై యావెనుక 1952 లో వావిళ్ళవారిచే శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారి పీఠికతో ప్రకటితమైనది.

3. శ్రీ దాసు శ్రీరామకవి. (1846-1908) వీరి సూర్య శతకానువాదము క్రీ.శ. 1901 లోఁ బ్రకటితమైనది.

4. శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామిగారు...వీరు సూర్య శతకము నాంధ్రీకరించినట్లు-భారతి. ఖ ర వై శా ఖ ము (సం. 28-సం. 5) (పుటలు 430-438) పత్రికవలనఁ దెలియుచున్నది,

5. శ్రీ నేమాని సూర్యప్రకాశకవిగారు దీనిని తెనిగించి ముద్రించిరి. (1930).

6. శ్రీ కొమాండూరి కృష్ణమాచార్యులుగారుదీనినసువదించిరి. కొన్ని శ్లోకములో, సంపూర్ణమో తెలియరాదు-చూ. భారతి. వీనిలో కొన్ని నాకులభింపమి, నాయా యనువాదముల తీరుతెన్నులిట విస్తరింపఁజాలను. వెంటనే స్ఫురించిన యొక్క విషయము నిటదెల్పెదను.

మ॥చిగురై చెట్లకు, వార్ధికిన్ బవడమై సిందూరమైవెల్లయేనుగు. నెమ్మోమున.

అను భారతి (430-438) పుటలలో ప్రకటితమైన పద్యము చూడగానే, వసురాయకవి సూర్యశతకములోని యీ క్రింది పద్యము జ్ఞప్తికి వచ్చినది.

మ॥చిగురై చెట్లకు, జేగురై గిరులపై. సిందూర శృంగారమై
దిగి నేబ్కుంభములన్-

ఇట్లే అపుసు కాంధ్రీకరణములయందును, న వీ న ల పద్యములోకే యెత్తుగడలతో నుండుట చిత్రముగ నున్నది.. స్థలాంతరమున నీ విషయము విపులముగఁజర్చించెదను.

మయూరస్తవము

ఈ స్తవము లభ్యము కాలేదని తెలిపితిని. అయిన సంకలన గ్రంథముల యందుదాహృతములైన యీ క్రింది శ్లోకములు మయూరుని శివస్తవములోనివిగా భావింతును.

భట్టమయూరస్య:

శ్లో॥ వస్త్రే గృహ్ణన్నిరస్తః సరభస విధుతో హస్తమాలంబమానః
క్షిప్తః కేశాంత లగ్నః చరణనిపతితః సంభ్రమోత్క్షేప్యమాణః
ఆలింగాన్ దైత్య నారీ పరవశముకుళార్ద్రేక్షణాః సాపరాధః
కామీవోద్దామరాగో దిశతు పశుపతేః సాయకాగ్ని శ్రియోవః

ఈ శ్లోకము స్రగ్ధరావృత్తముతో నుండుటయు నా శీరంతముగా నుండుటయుమయూరకృతమే యని చెప్పదగును. సూర్యశతకమున స్రగ్ధరలు నాశీరంతములే కలవు.

వేఱొకటి

శ్లో॥వ్యాలం వ్యాలంబినీనామ్ నయనహుత వహోచ్ఛ్రవసితానాం సితానాం
కాంతేకంతే జటానాం సహసురసరితాయస్స మూహేసమూహే
దేహేదేహేచ యత్రిమభృతగురు రుషాషాని కామం నికామం
సోమస్సోమార్ధధారీ సహరతుభవతాం నాకపాలీకపాలీ.

ఈ శ్లోకము "వికటనింతబయాః" అని వికటనితంబ- (ప్రసిద్ధ సంస్కృత కవయిత్రి) రచితముగా *వల్లభదేవుని సుభాషితావళిలిఖిత ప్రతులలోనుదాహృతమైనది. కాని యిది మయూరకవి శివస్తవములోని దని నాయూహ. సూర్యశతకమునందలి యీ క్రింది శ్లోకమును జూడుఁడు.

శ్లో॥సానౌసానౌదయేనారుణిత దళవపు ర్యావనానాంవనానా
మాలీమాలీఢ పూర్వాపరిహృతకు హరోపాంతనిమ్నాతనిమ్నా
భావోభావోపశాంతిందిశతు దినపతేర్భాసమానా సమానా
రాజీరాజీవరేణోస్సమ సమయముదేఽ తీవయస్యావయస్యా.
సూర్యశతకానంతరము మయూర స్తవము రచింపబడుట నా యూహకు బలమొసఁగుచున్నది.

సూర్యదండకము

మయూర మహాకవి సంస్కృత భాషలో నీ దండకము రచించి నట్లింతవఱకెవ్వరు నెఱుఁగరు. ఇది ముద్రితమయ్యు సూర్యాలోక భాగ్యము పడయలేదు. ప్రాచీన ముద్రణ గ్రంథ గవేషణ సేయుచున్న సమయమున నిది నాకు లభ్యమైనది. ఆ దండకమాద్యంతములు నీ క్రింద నిచ్చుచున్నాను.

మొదలు శ్లో॥ నిఖిలనిగమ మూర్తిం జ్యోతిషామాదిమూలమ్
నిరుపమనిజ భాసా ఘాత మోహాంధకారమ్
అనుదినముపగీతం సామభిర్వాలఖిల్యైః
ప్రియతమనిలయంతం నౌమి భానుంత్రిధామ్నః

జయ జయ భగవన్వివస్వన్నమస్తే నమస్తే యశస్తే నమస్తేషు దేవేషుకస్తేజసాస్తే. పురస్తాదశస్తాకృతి స్తావద ప్రాంశురిందు ద్విహస్తోయశస్తారకాభిస్సమేతస్సమస్తాభిరస్తాభిరాలోక విస్తారతస్తావదస్తే.

తుది. నమస్తేదినేశాయ చండత్విషేచండధామ్నే నమస్తుభ్య
మాదిత్యతుభ్యం నమస్సర్వ లోకాత్మనే దేవ తుభ్యం నమ
స్సర్వదేవాత్మనే, దేవతుభ్యం నమస్సర్వ దేవాత్మనే.
దేవతుభ్యం నమస్సర్వ దేవాత్మనే. దేవతుభ్యం నమస్సర్వ
దేవాత్మనే దేవతుభ్యం నమోనమః

శ్లో॥ మయూరకవినాకృతం సకలలోకమోదావహం
విచిత్ర పదసున్దరం, విబుధదంతి తీక్ష్ణాంకుశమ్
సురాసుర పరిష్కృతామర వచోవప్రర్దండకమ్
సమస్త కుశలాస్తయే భవతు సజ్జనానాంచిరమ్.

ఈ వఱకు నాంగ్లేయ భాషలో మయూరుని గూర్చి వ్రాసిన వారందఱును, మయూరుని కృతులు కాలగర్భమున నడఁగియున్నవని వ్రాసియున్నారు. క్రీ.శ. 1917లో కొలంబియా విశ్వ విద్యాలయమున ప్రకటితమైన Poems of Bana and Mayura అను గ్రంథమున, తత్ గ్రంథకర్తలు G.P. Quakenloo దొరగారు, మయూరరచితమగు "మయూరాష్టకము" (శృంగార పరము) ప్రకటించిరి. ఈ దండకముతో సూర్యశతక విపుల వ్యాఖ్యానముతో, సౌరభక్తి సంప్రదాయములతో మయూరకవి చరిత్రను, రచనలను సుసంస్కృత ముద్రణముగా సమగ్రముగాఁ బ్రకటింపఁబూనితిని, భాషా పోషకులు సాహాయ్య మొనరింతురుగావు తమని ప్రార్థించుచున్నాను.

సంస్కృత సూర్యశతకమునందలి విషయ విభాగము, సంస్కృతాలంకారికులు, వ్యాఖ్యాతల యుదాహృత శ్లోక పంక్తులు తెలుగుదేశమున సూర్యశతకమునకు వెలువడిన సంస్కృతానుసరణములు మున్నగువానిని గూర్చి మరియొక వ్యాసమునఁ దెలిపెదను.

ప్రస్తుతము ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమున "సంస్కృత అకాడమీ" సంపాదకులై, ఆంధ్ర దేశీయులైకైక సంస్కృత వాఙ్మయ పరిశోధకాచార్యులై, బహు మహా గ్రంథ బృహత్పీఠికా రచయితలై సంస్కృత వాఙ్మయ చారిత్రక గవేషణమున నాకుపదేష్టలైన శ్రీమాన్ ఈయుణ్ణి వేంకట వీర రాఘవాచార్యుల వారికి కృతజ్ఞతా పూర్వక నమస్సులతో నీ వ్యాసము ముగింతును.

—:0:—

* Subhashitavali Manuscript of Vallabhadeva. M.R. Kavi, Journal of the S.V.O.R. Institute Vol. 2. P.P. Tirupati.

అల్లూరి సీతారామరాజు చరిత్ర

ఆంధ్రవీరుని అద్భుత జీవితము

అన్ని వివరాలతో

సచిత్రంగా వర్ణింపబడినది

(రచయిత: యర్రమిల్లి నరసింహారావు)

★

ఆర్టు పేపరు మీద మనోజ్ఞంగా ముద్రింపబడిన

ప్రభుత్వ ప్రచురణము

వెల: రూ. 2-75 న. పై.

పోస్టేజి అదనం

ప్రతులకు సమాచార పౌరసంబంధముల శాఖ

ఆంధ్రప్రదేశ ప్రభుత్వం.

హైదరాబాదు - 1

నాగసముద్రము

బత్తుల వేంకటరామిరెడ్డి

విద్యానగర నిర్మాతలలో ఒకరైన బుక్కరాయలు తన సోదరుడు హరిహరుని అనంతరం క్రీ. శ. 1355వ సం॥రమున విద్యానగర సింహాసన మధిష్ఠించెను. ఆతని ప్రతిభా విశేషమున విద్యానగర సామ్రాజ్యము విస్తృతమై అన్ని దిక్కులకు వ్యాపించెను.

బుక్కరాయలకడ ప్రజ్ఞాశాలురగు మంత్రులు పెక్కండ్రుండిరి. వారిలో చిక్కప్ప ఒడయరు ఒకడు. చిక్కప్ప ఒడయర్ కథ చాలచిత్రమైనది. అతడొక బీద బ్రాహ్మణ కుటుంబములో జన్మించెను. బాల్యముననే తండ్రి మరణించినందున తల్లియైన మేళమ్మ కుమారునితో భిక్షమెత్తుకొని జీవించుచు స్వగ్రామమును విడిచి విజయనగరము (హంపి) చేరుకొనెను.

ఒక నాడామె బాలుడైన చిక్కప్పను ఒక దేవాలయము దగ్గఱ పరుండబెట్టి, ఊరిలోనికి భిక్షమెత్తుకొన పోయెనట. మధ్యాహ్నమైనను ఆమె తిరిగి రాలేదు. బాలుడు గాఢనిద్రా పరవశుడైయుండ మధ్యాహ్నమార్తాండుని కిరణము లాతని ముఖపద్మమున సూటిగ తాకుచుండెనట, అప్పుడెచ్చట నుండియో కృష్ణ సర్పమొకటి అచ్చటికివచ్చి, ఆ బాలుని ముఖమునకు ఎండ తగులకుండ తన పడగను విప్పి, గొడుగువలెపట్టెనట, త్రోవను పోవువారా అద్భుత దృశ్యమును చూచి, ఆశ్చర్యపడి బాలుని సమీపమునకు రాగా ఆ సర్పరాజము వారిని చూచి పాఱిపోయెనట. అంతలో గ్రామములోనికేగిన అతని తల్లిరాగా, వారామెతో జరిగిన సంగతి తెల్పి "అమ్మా! నీ కుమారుడు చాల అదృష్టవంతుడు. ఇతడు ఉన్నత పదవిని పొంది దేశక్షేమమునకై కృషి సల్పగలడు, కావున జాగ్రత్తగా పెంచవలసినది" అని చెప్పి, తమకు తోచిన సహాయము చేసిరి.

చిక్కప్ప పెద్దవాడైన పిదప తన తెలివితేటలతో బుక్కరాయలను ఆకర్షించి, అతని దయకుపాత్రుడయ్యెను. ఒకప్పుడు బుక్కరాయలు దండయాత్రకు వెళ్ళుచు నగరమును చిక్కప్పకు వప్పగించి వెళ్ళగా అతడు ఎంతోనేర్పుతో ఎట్టిఒడుదుడుకులు లేకుండ చూచుకొనెనట. తిరిగి వచ్చిన తరువాత రాజు అతని నేర్పుకు సంతసించి "ఒడయరు" అను బిరుదమిచ్చి తన మంత్రులలో ఒకనిగా చేసుకొనెను.

చిక్కప్ప ఒడయరు తనకు లభించిన పదవిని సద్వినియోగపరచి, అనేకగ్రామములను కట్టించి వాటి ప్రక్కనే చెఱువులను త్రవ్వించి, ప్రజలకు జీవనోపాధి కల్పించెను, నేటి అనంత (సాగరము) పురము, బుక్కరాయ సముద్రము ఇతడు కట్టించినవే, తాను కట్టించిన గ్రామములకు రాజకుటుంబములోని వారి పేర్లనేయుంచి, తన రాజభక్తిని ప్రకటించుకొనెను

తనను చిన్ననాడు కాపాడిన నాగుపాము పేరట ఒక గ్రామమును నిర్మించి దానికి "నాగసముద్రము" అని నామకరణ మొనర్చెను. ఈ గ్రామము ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని అనంతపురం జిల్లాలో గుత్తిపట్టణమునకు పశ్చిమమున పది మైళ్ళ దూరములో కలదు, ఈ గ్రామము అమావాస్యమందుకు ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని నలుమూలలనుండి అనేక వందలమంది ప్రజలు ప్రతి అమావాస్యనాడు ఈ గ్రామమును దర్శించి, చౌడేశ్వరీదేవి ప్రసాదమైన అమావాస్యమందును భక్తితో స్వీకరించి పోవుచుందురు. ఈ అమావాస్యమందునుగురించి స్థానికులు క్రింది గాథను తెల్పుదురు.

ఈ గ్రామంలో పూర్వం ఒక కుష్ఠ రోగియుండేవాడట, ప్రజలందరూ అతనిని అసహ్యయించుకొని బహిష్కరించగా అతడు గ్రామమును విడిచి, దగ్గఱలోనున్నకొండలలోనికి వెళ్ళి నివసించుచుండెనట. ఒక అమావాస్యనాడు అతనికి ఆ కొండలపై

(మిగతా 33 పేజీలో)

పారాశరుడు

కట్టా చంద్రశేఖరశాస్త్రి

ఎవరది? పండుగడ్డము మునీశ్వరదండకమండలంబులున్
చివికిన గుండెపైఁ జెదరు శ్రీ జపమాలయు నూనిచింతతో
నవిరళ దహ్యమాన పృథుయాతనతోఁ జముఁ గాందిశీకుఁడై,
అవు నది వింటినయ్య! తమరా! అవురా! సరి! బాదరాయణా!

2

అంజలి సంఘటించి భవదాస్య సమంచిత హృద్యసత్కథా
కంజదళోదరాంతరిత కావ్య మధూదయ మత్తవాసనా
పుంజములన్ బిపాస గల పుక్కిటఁ బట్టి నమస్కరించెదన్
మంజుల భావనా మధుర మానస మూఁగఁగఁ బాదరాయణా!

3

చిటిలిన భస్మదిగ్ధ మిటు చిందిలి రాల పరాభవాగ్నిసం
పుటిత తపోనిధాన మొక మూటగఁ గట్టి బుజాన వైచి యాఁ
కటఁ గడుఁ దూలుచున్ వటులు కందిన మోముల బాటఁజూపఁగా
జట పెనవైచికొంచు నెట సాగెదవయ్య! పరాశరాత్మజా!

4

ఏనుగు హోమ ధూమ పవనైధిత పత్రక ముక్తి మంట పా
రామ విశాల శాద్వల విరాజిత తాళ శిరాలు నేటితో?
ఏమగు సుస్వరాంచిత మనీషిముఖాగతఋగ్యజుస్సులున్?
సామకషాయకంఠ పికశారిక లేమగు? బాదరాయణా!

5

గగనధునీజలాల నవగాహము చేదును గాదు, సన్నిధిన్
విగళదమంద ధౌతరుచి వీచిక లీను శశాంక మౌళిపైఁ

బగయును గాదు, నందిగళభాగ నటన్మణి ఘంటికారవం
బు గటువ నీకు? శిష్యగణ మోహము గాక పరాశరాత్మజా!

6

భువిఁ గల మాన వాళికి బుభుక్షలు దీర సుధాశుధారతోఁ
జవి గల కావ్యశర్కర లసంఖ్యముగా సమకూర్చి కాశిలో
వివశుఁడ వైతె ఒక్క దిన వేళకు భుక్తి లభింపకున్న? నీ
ప్ర విమల కుక్షినుండి యిది రాలిన రాగమే? బాదరాయణా!

7

అయుతము లైనశిష్యతతు లంతట వీధుల భిక్షకోసమై
నయవినయాదు లుట్టిపడ నల్గడలం జని దూపటిల్లినన్
వయసునఁ జిన్నవారల విపద్దశఁ గాంచుచుఁ గాశి ముంతువే
భయదకఠోరశాపజలపాతముతో నిఁక బాదరాయణా;

8

గంటము గ్రుచ్చి దివ్యమణికాంతులు సిమ్మగ పుత్ర సంతతిన్
జంటగ నక్షమాలిక లజస్రము సంగ్రథియించి కాశికా
మంటప మధ్య భాగల సమాన మహేశుని మౌళిఁ జేర్చి యా
గంటముతోనె శాపవిషగాథ లిఖింతువె? బాదరాయణా!

9

పుట్టెడు జెంగ కంఠమునఁ బుక్కిటఁ బట్టుచు దోయికట్టి నీ
కట్టెదుట న్వినీత నవకాయము లల్లన మోకరిల్లగా
ముట్టి భవత్పదంబు కుటిముంగిటఁ జేరి శివాజ్ఞ వించునే
కట్టా! శిరాలు వంచి వటుకాలి నిలంబడె బాదరాయణా!

10

చిదిమిన భక్తి సిమ్ము సరసీరుహసన్నిభముగ్ధచిత్తులై
పది మొద లాఱుపైఁ బడునవారుణదేహవయస్కులౌచు నీ
పదముల చాయనంటి తడఁబాటునఁ దొట్రిలు చున్నవార లీ
యదనున వారి నొక్కదరహాసముతోఁ గను బాదరాయణా!

11

శాపము సంహరింపు మునిసత్తమ! పచ్చని వారణాసి నీ
శాపకృపీటయోనికణసంభవతాపశతాంశలేశమున్
నోపఁగలేదు; నీలవృజినౌఘగిరి వ్రజ పక్షఖండనో
ద్దీపిత వజ్రధార సురదీర్ఘిక యార్పద బాదరాయణా!

12

గంటల గంగడోలు చిరుకందిన నున్నని దేహయష్టితోఁ
బంట వలంతి క్రుంగి యొకవైపున కొడ్డిగిలంగ నంది తాఁ
గుంటిగఁ గాలుమోచి భువిఁ గొమ్ములఁ గొండలు గ్రొచ్చుకొంచుని
న్నంటి గిరీశు మోసుకొని యార్చుచు దూకెడి బాదరాయణా!

13

ఏమది? విశ్వనాథుఁ డధరేక్షణమే జ్వలదగ్నికుండమై
సోముని రేక జార పరిచుంబికపర్దవియన్నధీలస
ద్ధైమజ లార్ద్రి తామ్రజట లట్టిటు లూగఁగ సాగివచ్చు నా
హైమవతీ ముఖాన పరిహాసము చిందఁగ బాదరాయణా!

14

అటు తగునే విశాల త్రిదశాలయ సీమ వసించు దేవతా
కుటిల కిరీట కోటిమణి కుంచితరోచి రుదంచి తాంఘ్రుఁడై
నిటల విలోచనాంచల వినిర్గత నీరద ధూమరేఖలే
చిటిగిల నిన్ను కన్నశవు సేయుట ధూర్జటి బాదరాయణా!

15

కతలను జీర్ణమాయె నిఁకఁ గాశికి నీకు ఋణంబు ధారుణీ
సతి విలసద్గళాన వికసన్నవ కైరవ తీర్థ ముండదే?
గతమును విస్మరించుచు నెకాయెకిఁ దెగ్గుల దక్షవాటిలో
సతముగ నుండరమ్ము ముని! స్వాగతమియ్యదె బాదరాయణా!

గొలుసు

బుచ్చిబాబు

(గత సంచిక తరువాయి)

నాలుగో అంకం

(పరంధామయ్యగారి ఇంటి వరండా వొక బల్ల నాలుగైదు కుర్చీలూ వుంటాయి. ఒకదానిమీద కూర్చుని శాంతమ్మ ఉత్తరం వ్రాస్తూంటుంది. ఆమె ఉత్తరం వ్రాస్తూండగా వెనకాలె ఆమెకి తెలీకుండా రామయోగి ప్రవేసించి, ఉత్తరంకేసి చూస్తాడు)

రామయోగి: ప్రేమలేఖ కాదే. తీరా చూసి పిన్నమ్మకా!

శాంతమ్మ: (దిగులుగా) మరే ప్రేమలేఖగానే వుంది నా బ్రదుకు.

రామ : ఏం ఏమొచ్చింది, విషాదం అంతగా పొంగి పొరలిరావడానికి? అడగొచ్చా అంగనా?

శాంత: (ఏడుస్తుంది) ఏంచెప్పను ? మీరు వెళ్ళండి.

రామ: నేనేం పాపం చేశాను. ఇందాక కుటుంబయ్య పొమ్మన్నాడు. ఇప్పుడు నువ్వు. ప్రతివాళ్ళూ పొమ్మనడమే చిత్రం !

శాంత: (కాస్త నవ్వు ప్రదర్శిస్తూ) నేనింటికి వెళ్ళిపోతా రామయోగిగారు.

రామ: ఇల్లనేది, జైలుకి పర్యాయపదం. జైలు కాపలా వాళ్ళు అమ్మా నాన్నా—లేక పిన్నమ్మ.

శాంత: మరి నాకిక్కడ గడవదు.

రామ: అంటె ?

శాంత: చాల వుంది లెండి. మీకు చెప్పకూడదు అంటె చెప్పడానికి వీల్లేదు. చాతకాదు.

రామ: ప్రతిది ఒక్కసారి యత్నం చెయ్యమన్నారు. అనుభవజ్ఞులు. ప్లై.

శాంత: ఇప్పుడు నేను కుటుంబ నియంత్రణ శాఖలో పని చేస్తున్నానా ?

రామ: అని వినికిడి.

శాంత: అబ్బ విందురూ. ఈ ఆరు నెలల్లో జరిగిన అభివృద్ధి రిపోర్టు పంపించారు మా ఆఫీసరు.

రామ: అవును. ఏదో కుకప్ చేస్తాడుగా. ఆ పల్లెకెళ్ళావనే—లెక్చర్లిచ్చావనీ, సినిమా షోలు వేశావనీ—పదివేల మంది జనం వొచ్చారనీ—అసలు అక్కడ జనమే వుండదు—దిసీజ్ బైదివే—కాబట్టి, ఏం జరిగింది ?

శాంత: మా ఆఫీసర్ అట్లాంటి వాడు కాడు. చాలా నిజాయతీ గలవాడు.

రామ: ఆయనకి ఎందరు సంతానం ?

శాంత: ఆరుగురు కాబోలు—నాకు బాగా తెలీదు.

రామ: మరికనేం—నిజాయతీ సున్నా అన్నమాట. ఆరుగురు సంతానం గలవాడు, పిల్లల్ని నిక్షీతం చేసుకోండని ప్రచారం చేస్తే ఎవడు వింటాడు !—అది నిజాయతీకి విరుద్ధ.

శాంత: మరట్లాగైతే నేను చెప్పను.

రామ: లేదులే. అలిగిన అంగనలో మాధుర్యం తిలకించమన్నారు పెద్దలు—కొనసాగించుము—

శాంత: ఏం—ఎంతవరకూ చెప్పేను. ఆ—రిపోర్ట్—పంపించాడు మా అఫీసరు—అభివృద్ధి ఏమిలేదని.

రామ: దెన్. ఎందుకూ పనికిరాడన్నమాట, చేతకానితనం. ఏదో డబాయించి, బుకాయించి, బనాయించి, సృష్టించి బోలెడు అభివృద్ధి జరిగింది. మా నిలయంలో ఉధాహరణకి, ఫలానా గ్రామంలో కుటుంబ నియంత్రణ సినిమా చూపించాం. వొక్కడు కూడా రాలేదు. దాన్ని బట్టి, పాపులేషన్—జనాభా—ఎంతగా తగ్గిందో ఊహింపవచ్చునని, ఏదో రిపోర్ట్

వ్రాయాలి కాని. ఉన్నదున్నట్లు నగ్న సత్యాన్ని పట్టుకు వ్రేళ్ళాడితే ఏం ప్రయోజనం-అట్లాంటివాడి దగ్గర నువ్వు పనిచేస్తున్నావంటే ముందు నాకు చిన్నతనంగా వుంది.

శాంతి: నేను చెప్పను-పోస్టు టైమవుతోంది, ఉత్తరం పూర్తి చేసుకోవాలి.

రామ: నిజమే చెప్పు. ఆగ్రహమా అబలా ?

శాంత: ఈ ఊళ్లో వొక్కడు కూడా సంతాన నిరోధ చికిత్స పొందినవాడు దొరకలేదు-ఏం చెయ్యడం ? మీరు చూస్తున్నారుగా నే పడే అవస్థలు ఇంటింటికీ వెడతాను, వాళ్ళ పనులన్నీ చేసివెడతాను, వాళ్ళ పిల్లల్ని ఆడిస్తాను. వాళ్ళ కుటుంబానికి కావల్సిన సదుపాయాలన్నీ చేయిస్తాను, ఆఖరికి, మంత్రసాని పని కూడా చేస్తాను. ముందెప్పుడైనా ఊ అని చికిత్స పొందుతారేమోనన్న ఆశతో-ఉహు-ప్రతి కొంపలోనూ, కాన్పు-పురుడు.

రామ: భారతజాతి వెనుకబడిన జాతి. వారి మంచి వారికే తెలీదు. అసలు మంచి అంటేనే తెలీదు. వేరే ఆనందమయ జీవితం వుందనీ, దాన్ని అనుభవించే హక్కు, మార్గం వుందనీ వారు ఊహించలేరు, ఎ బాక్ వర్డ్ పీపుల్-ఓ పని చెయ్యరాదూ ?-ఒక భావం నా మెదడులో తళుక్కుమంటోంది.

శాంత: చెప్పండి.

రామ: (పెదవివిరచి) లాభంలేదు. భావం రావడం పోవడం కూడా జరిగింది.

శాంత: చెబుదురూ చంపక

రామ: మళ్ళా నా గొలుసు. తత్వమె-చికిత్స పొందడానికి వొక్కడూ లేడనకుండా,-వొక్కడున్నాడు అని రిపోర్టు వ్రాసి పంపమందామనుకున్నాను. కాని, ఆ చికిత్స పొందాలంటే వివాహం జరిగి వుండాలి. అదిలేదు గావున, ఇది వుండకూడదు.-గొలుసు అన్నమాట.

శాంత: (నవ్వుతుంది) భలేవారే-మీ పేరు చిట్టాలో వెయ్యమంటారా ఇంకా నయం సరే, మన కుటుంబయ్యగారిని అడగడానికే వీల్లేదు

రామ: అవును. మళ్ళా గొలును. ఆయనకి ముందు మరో వివాహం చేసి, అప్పుడు నియంత్రణలో తర్ఫీదు ఇవ్వాలి. ఇచ్చినా-సఫలీకృతమవుతుందని మనం గారంటి ఇవ్వలేం

శాంత: వెడుదురూ—మీదంతా వేళాకోళం — పోనీ అదల్లా వుంచండి, మరో ప్రమాదం వొచ్చిపడింది. ఎవ్వరితోనూ అనకండి. ఇదొక రహస్యం—బైటకి తెలవకూడదు.

రామ: చెప్పు. స్త్రీ తప్ప రహస్యం. సృష్టిలో ఇంకెవ్వరూ దాచలేరు—స్త్రీ తప్ప మరెవ్వరూ బైటపెట్టనూ లేదు చెప్పు.

శాంత: కుటుంబ నియంత్రణ శాఖలో పెండ్లి కాని యువతులు నియమింపబడకూడదని_కేంద్రంలో ఒక సూచన చేశారట, ఈ సూచనని కేరళ, మ. రాష్ట్ర, బీహార్, గుజరాత్, మద్రాస్ ప్రభుత్వాలు ఆమోదించాయట: మన ప్రాంతంలో కూడా అల్లా జరగొచ్చననీ అయినపక్షంలో నా ఉద్యోగం వూడుతుందనీ—తెలిసింది. వారు పీకెయ్యక ముందే మనం విరమించడం, గౌరవంకదా.

రామ: ఫూలిష్ అటుంచి, ఆర్డరు రావడమేమిటి, ఇటు పెండ్లి బాజా వినపడటం ఏమిటి. రెండూ ఏకగ్రీవంగా జరుగుతాయి.

శాంత: ఏమిటి పెళ్ళా ? నాకా ?

రామ: అఫ్‌కోర్స్—

శాంత: ఉద్యోగం కోసం పెండ్లా ? ఛ, ఛ- ఏంబాగుంటుంది. వెనక కట్నాల కోసం పెళ్ళి లాగ. షేమ్.

రామ: కాదు. గొలుసనుకో-ఇంటికోసం ఉద్యోగం, ఉద్యోగం కోసం పెళ్ళి, పెళ్ళికోసం ప్రేమ: ప్రేమకోసం పిల్లలు; పిల్లలకోసం-మళ్లీ ఉద్యోగం. ఫుల్‌సర్కిల్ నిండుగుండుసున్నా, పెండ్లిచేసుకుంటే కాని ఉద్యోగం లేదు.- చేసుకున్నాక, మళ్ళి పిల్లల్ని తెగకంటున్నా ఉద్యోగం లేదు.- అసలు చేసుకున్నాక, ఉద్యోగమే అవసరం లేదు. అయినా నా మాట విను. ఈ వెర్రిమొర్రి బెంగ పెట్టుకోకు. ఈ దేశంలో వివాహమై సంసారాలలో సతమతమవుతున్న స్త్రీలు ఈ శాఖలో ఉద్యోగాలకి దొరకరు. మనుషులులేక, నీబోటి ఏకాకులనే నియమించక తప్పదు. నీబోటి ఏకాకులు చెప్తే, ఊళ్లోవాళ్ళకే నచ్చదు—కాబట్టి, స్టేల్ మేట్.

శాంత: అందుకనే బెంగపడింది—ఇంటికి వెళ్ళిపోతాను. మరో మార్గం చూసుకుంటాను.

రామ: నో నేవొప్పను. నువ్వు ఈ మార్గం వొదిలి, మరో మార్గం తొక్కావా, భారతమాత బెంగతో కుసిళ్ళి పోతుంది.

శాంత: ఎందుకో?

రామ: నువ్వు పెళ్ళగానే, ఈ సంతానం పుట్టుకొస్తారు. జనాభా పెరిగి పోతుంది, తిండి తగ్గుతుంది. తిండికోసం తగవులాడుకుంటారు. ఆ తగవులే ప్రపంచ యుద్ధాలు—ఈ విధంగా తన సంతానం ఖర్చయిపోతుందంటే, భారతమాత కన్నీరు కార్చదా ?

శాంత: ఓయబ్బ—చాల్లేద్దురూ.

రామ: ఇటు చూడు శాంత. ఎల్లాగా చెబుదామనుకుంటున్నాను. నువ్వు విషయం తేనే తెచ్చావు. నేవున్నాను. నీ ఉద్యోగానికి భయం లేదు. అందుకోసం అనుకోకు—ఏం—తెల్సిందా-కొన్ని సంగతులు చెప్పకూడదు. అందులో వుంది అందం—అవునా—చదువని ఉత్తరం-స్పృశించని చెక్కిలి (మొహం తడమబోతాడు. ఆమె తోసివేస్తుంది, ఇంతలో దానయ్య ప్రవేశిస్తాడు.)

దాన: శీఘ్రమేవ కళ్యాణ ప్రాప్తిరస్తు. నేను వెనక చూసిన జంటేనా ?

శాంత: జంటేమిటండి—పెద్దలు, మమ్మల్ని అల్లా హేళన చెయ్యొచ్చా.

దాన: క్షమించు తల్లీ—పొరపాటైతే దిద్దుకుంటాను. రెండు శరీరాలు, ఒక ప్రాణం అయిన పక్షంలో మరోలా దీవిస్తాను.. శీఘ్రమేవ సంతాన ప్రాప్తిరస్తు.

రామ: మీకెందరు సంతానం ?

దాన: ఆ లెక్క మీకు చెప్పిన మరుక్షణం మరిచాను, ఆడపిల్లలు కాపరాల కెళ్ళారు; మొగపిల్లలు వుద్యోగాలకెగడడం ఎప్పుడో అయింది. ఇప్పుడు నా పీకల మీద, మా ఐదోవాడు ముకుందం వున్నాడు. వేదాలు వల్లెవెయ్యాలని పంపాను. ఆ పల్లెలో మల్లెపూలాంటి అమ్మాయిని కట్టుకుంటానని కూర్చున్నాడు. చాలు బాబు సంతానం. శత్రువులక్కూడా వొద్దు.

రామ: మరి మమ్మల్ని అలా దీవిస్తారెందుకు ?

దాన: ఉన్న విషయం మనవి చేస్తాగా-నలుగురు జనం మనలాగే అవస్థ పడుతుంటే, మన బాధ సగం తీరుతుందన్న ఆశ నాయనా-పరంధామయ్యగా రేరి-ఇది వారిలోగిలేగా.

శాంత: వొస్తారు కూర్చోండి, నేనల్లా వెళ్ళి లక్ష్మిని తీసుకొస్తా.

రామ: లక్ష్మికేం ? కోపగృహంలో వుందా ?

శాంత: ఏమో పాపం భోజనం చెయ్యలేదు. ఒకటే ఏడ్పు. ఫలానా అని కారణం చెప్పదు,

రామ: కారణం తెలీకుండా ఏడ్చేది స్త్రీలు-తెలిసి కూడా ఏడవరు పురుషులు. నువ్వేడితే ఆ కన్నీటి ధార అరికట్టదు. మీ మోహనాన్ని తీసికెళ్ళు.

శాంత: మోహనం రాకేం ? కుటుంబయ్యంటే హడలు వాడికి. అయినా కుటుంబయ్యగారిల్లా తయారయ్యాడేం ? ఆ కాస్త నేలా ఇవ్వనంటాడేమిటి ?

రామ: ఆయన విషయం నే చెప్పనా ? ఆయనకి ప్రస్తుతం మిగిలింది ఆ కాస్త ఆస్తీను. అది కాస్తా ఇచ్చివేస్తే, రేపు పిల్లలపై కోపం వొచ్చినపుడు,-"నీకు నా ఆస్తిలో దమ్మిడీ ఇవ్వను పో" అనడానికుండదు.

శాంత: ఏమో అబ్బ ! తన కష్టాలు కూడా ఇతరులకి ఎరువివ్వనంతటి పినాసవుతున్నాడు, నే వెళ్ళి లక్ష్మిని తీసుకొస్తా.

(వెడుతుంది)

రామ: ఉండు. నేనూ వొస్తాను,

శాంత: మీరటు వెళ్ళండి. నాతో కలిసొద్దు.

రామ: అవును-మరచితిమగువా. చనువు ఎక్కువైతే, ఏవగింపు పుడుతుందట_పిల్లలుపుడతారట !

(మరో పక్క వెడతాడు)

(సీనయ్య ప్రవేసిస్తాడు)

దాన: ఎవరదీ ?

సీన: నేనండి అయ్యగారు నిచ్చెనట్టుకురమ్మంటే వొచ్చానండి.

దాన: నిచ్చెనెందుకు నాయనా ? చెట్టెక్కుతావా.

సీన: అటకమీద వెదకాలండి గొలుసోటి పోయింది బంగారంది.

దాన: బంగారం గొలుసు అటకమీదెందుకుంటుంది బాబూ. చూడు ఈ అణా డబ్బులట్టికెళ్ళి ఇంత కాఫీ తెస్తు పుణ్యం వుంటుంది-ఆ చిచ్చెనతో బాటు.

(సీనయ్య వెడతాడు)

(కుటుంబయ్య వొస్తాడు-)

కుటుం: సీనుగా_సీనుగా_ఎక్కడ తగులడ్డావురా — దొరికిందా.__ నీ మొహం ఎట్టగెడితే, నిచ్చెన కాదుగదా, ఘోర వర్షంలో నీటి చుక్క కూడా దొరకదు. ఎవరు ? తమరా ! రండి, రండి !

దాన: మీ సీనయ్య వాలకం చూసే ఈ సమాజాల వాళ్లు సంతాన నిరోధమో అంటూ కూర్చున్నారు. కాఫీకని పంపించా, నేనే. .ఆ సంబంధం స్థిరపడింది. మాఘ మాసంలో ముహూర్తం కుదిరేటట్లుంది. అప్పుడే వారు, అప్పడాలు

వడియాలు పెట్టే ఏర్పాట్లు సాగిస్తున్నారు. మరేం సెలవు ? గంపెడు పిల్లలు గలవాణ్ణి,

కుటుం: అమ్మయ్య-వొక బెంగ తీరిపోతుంది. రా పాడేస్తున్నారు ఇంట్లో.

దాన : అవును మరి. అబ్బాయి పెళ్ళి కాకపోతే ఏ తల్లి పూరుకుంటుంది చెప్పండి-పరంధామయ్యగారూ...

కుటుం: పరంధామయ్యగారెక్కడ ? వారింకా రాందే,

దాన : ఇది వారిలో గిలేగా ? !

కుటుం: అవును. అడ్డుగోడవతలది మనది.

దాన : క్షమించాలి-తమరే పరంధామయ్యగారని ప్రథమం నుంచీ వొక అభిప్రాయం స్థిరపడిపోయింది. దాంతగలెయ్యా-వారిలోగిలికి మొదట రావడం బట్టి కాబోలు. సంబంధం విషయం వారితో మనవి చేసుకోవాలి. పిల్ల దివ్యంగా వుంటుంది. కోతేరేసిన ముక్కు. చంద్రబింబం లాంటి మొహం-దొండపండు పెదవులు, గులాబి చెక్కిళ్ళు-సంగీతం, నృత్యం, హిందీ-ఓ మీ చిత్తం

(సీనయ్య తొందరగా వొగురుస్తూ ప్రవేసిస్తాడు)

సీన : అయ్యగారు ! అయ్యగారు చప్పున రావాలి.

కుటుం: ఏమిట్రా ?

సీన : అబ్బాయిగారు దొడ్డి వెనక మడుగులో పడ్డారటండి.

కుటుం: ఆ ! ఆ ! ఏ అబ్బాయిగార్రా ?

సీన : మనబ్బాయిగారే నండి-తిరుమలయ్యాగారు బల్లకట్ట మీద ఆడుతూ కాలవలో పడ్డారండి.

కుటుం: ఏమిటి ? తిరుమల-మనవాడా అదేమిట్రా- పద,పద...

దాన : నిదానించండి కుటుంబయ్యగారూ-తిరుమలంటె ఎవరు ? పెండ్లికొడుకా ?

కుటుం: ఉండవయ్యా-మా ఆఖరాడు.

సీన : మాట చెప్పనియ్యండి-కాలవలో పడంగానే శాంతమ్మగారు నీళ్ళలో దుమికి పైకి లాగారటండి.

కుటుం: ఆ-అది ముందఘోరింబొద్దు ? నడు (పరుగెడుతాడు)

దాన : కాఫీ తెచ్చావా, సీతక్క-

సీన : అక్కేందండి-సీనయ్యనండి-దుకాణం మూసేశారండి.

దాన : నడు మనం వెడదాం.

(ప్రతాపరాజు వొస్తాడు)

ప్రతా : ఏడీ మా నాన్నేడీ ?

దాన : నువ్వెవరు నాయనా-పెండ్లికొడుకువా ?

ప్రతా : ఆహా-మొన్న మా ఆవిడ కన్న శిశువు బ్రదికుంటే మరో పదేళ్ళకి పెండ్లికొడుకుల్ని వెదుకుతూ మీ దర్శనాని కొద్దును.

దాన : ఇంకా నయం, ఎంత మాట. ! తెలివిహీనుడు నిదానించి పెండ్లి చేసుకువే సరికి, తెలివైన ఘటం చటుక్కున చేసేసుకుని. వార్ధక్యంలో ఆదుకునే సంతానాన్ని కనెయ్యడం కూడా జరుగుతుంది గావున-నువ్వు విచారించ నక్కరేదు బాబు. కుటుంబయ్యగారి అబ్బాయివేనా ?

ప్రతా : అవును. ఆ మాత్రం పోల్చుగోలేరు మిమ్మల్ని చూడండి-ఇట్టె పోల్చాను. పెళ్ళిళ్ళ అవధాన్లు గారు...

దాన : అంతవాణ్ణి కానుగాని, వారి శిష్యగణంలో వాణ్ణి వెయ్యబద్దాలాడైనా వొక్క వివాహం చేయించమన్నారు. మరేం తప్పుపని కాదుగా.

ప్రతాప:అయిన వాడికే మళ్లీ పెళ్ళి చేయించనంతవరకూ తప్పుడు పని కాదు

దాన : అమ్మో అంత బరువు మొయ్యలేను. మొదటి పెళ్ళి మేం చేయిస్తే, రెండోది వారివారి శక్తి సామర్థ్యాలను బట్టి వారే చేసుకుంటున్నారు.

(నాగయ్య వొస్తాడు)

నాగ : కుటుంబయ్య ఇటొచ్చాడుట-ఏడీ ?

ప్రతాప:నాన్నకోసమే నేనూ చూస్తున్నాను.

నాగ : అవును కాని ప్రతాపం, మీ తిరుమలని నువ్వయి నాకూక లెయ్యగూడదూ. మీ నాన్న అయన ఆలోచనలేమిటో, ఆస్తిపాస్తుల లావాదేవీలేమిటో, పిల్లల విషయం పట్టించుగోడు. అమ్మలేదాయిరి. నువ్వు చూడకపోతే ఎట్లా ?

ప్రతాప:నేనింట్లో వుంటున్నానుటండి అత్తారిల్లు, ఉద్యోగం కోసం ఆఫీసులు, కొన్నుపులు, అప్లికేషన్లు నాకొ అదను చిక్కితే కదా. ఇంతకీ మా తిరుమలేం చేశాడు ?

నాగ : చిన్న విషయం అనుకో-కాస్త చిన్నవాడివి కాబట్టి చెబుతున్నా మారతమ్మ లేదు-దాని మెడలో గొలుసు-బంగారం లాంటిది-ఊడిదీసుని చక్కా పొయ్యాడుట. ఇదివరకు చాలా జరిగాయి-ఎన్నడూ చెప్పలేదు. రబ్బరు బంతులు బ్యాటరీ లైట్లు...

ప్రతాప:వాడల్లాంటి పని చెయ్యడు, మీరత్తి పారేసి,, మా వాడు తీసుకుపొయ్యాడంటోందేమో వాకబు చేశారా ?

నాగ : ఇదోటా పైగా. మా పిల్ల అబద్ధం మటుకాడదు.

ప్రతాప:మీ పిల్ల అపత్యమాడదు-మావాడు దొంగపని చెయ్యడు-దానికి దానికి చెల్లు.

నాగ : అవుతే నువ్వనేదేమిటి ?

దాన : తొందరపడకండి—తిరుమల కాలవలో పడ్డాడుట.

ప్రతాప:ఆ- మా తిరుమల !

దాన : ఆమట్టున ఎవళ్లో లేవదీశారుట మా నాన్నా వెళ్ళాడు. నేను వెదుకుతున్నాను.

(ప్రతాపరాజు వెడతాడు)

నాగ : అదేం చిత్రం అండీ—నేననుకుంటూనే వున్నాను-రోజూ వీళ్లు ఆ బల్లకట్ల మీద ఆటలు—అందులో పడతారని తెలుసు.

దాన : తెలిసి మీరేం చర్య తీసుకున్నారు ?

నాగ : ఇంక బల్లకట్టే వుండదు లెండి-వాంతెన వేశేస్తున్నారుగా ఇదుగో మన కుటుంబయ్య ఊఁ అంటే, మరేపేచీ వుండదు రండి వెదదాం-

(ఇద్దరూ వెడుతుండగా లక్ష్మి కుటుంబయ్య ప్రవేశిస్తారు)

కుటుం: అమ్మయ్యా—ఏదీ ఆ సీనయ్య వచ్చినాడు.

సీన : ఓ ఎనకాలె వుంటిని గదటండి !

కుటుం: అబ్బాయి కాలవలో పడ్డాడంటావేంరా ?

దాన : ఎల్లాపడతాడండి కాలవలో ! అసలందులో బురద తప్ప నీళ్లుండి ఏడిస్తేనా? ఇంతకు తమ జాతకంలో పుత్ర శోకం లేనిదే...అసలు పడిందెవరు ?

(లక్ష్మి ప్రవేశిస్తుంది)

లక్ష్మి: ఎవ్వరూ పడలేదు. మా తిరుమల, ఆరాజన్న గారబ్బాయి, నాగయ్యగారి రత్తమ్మ-బల్లకట్టుమీద రైలాట ఆడుతున్నారుట. మా తమ్ముడి నిక్కర్ జేబులో గొలుసు నీళ్లల్లో పడిపోయిందిట. దాని కోసం దూకి, వెదుకుతున్నాడట. శాంతమ్మ అట్లా వెడుతుంటె చూసి, నీళ్ళల్లో మునిగి పోతున్నాడనుకొని, తనూ దిగిందట. గొలుసు పోయినట్లు ఎవ్వరికీ చెప్పొద్దు, మునిగిపోతుంటే పైకి తీసానని చెప్పు అని బ్రతిమిలాడాడుట మరో ఇద్దర్ని కేకేసి, పాపం శాంతమ్మ వెదికించిందట. ఆగొలుసు దొరికింది.

దాన : బంగారం గొలుసేనా?

నాగ: మీకా సందేహం ఎందుకు కలగాలి ?

దాన : ఈ రోజుల్లో ఇమిటేషన్‌రాళ్లు. వెండి పోత సామాన్లు, గిల్టునగలు లావైనాయి గనక అన్నాను.

నాగ : చూశారా,నే అంటే బుకాయించారు—మీ తిరుమల కాలవలో పారేసింది మా రత్తమ్మ గొలుసే. ఇంక మీకేం ఋజువు కావాలి ?

లక్ష్మి: ఆగొలుసు చూసి బెదురుగాని—అదుగో శాంతమ్మ వాస్తోందిగా—

(శాంతమ్మ వొస్తుంది)

చూశావా నాన్నా, శాంతమ్మ నీళ్లల్లోకి దిగి వెదక్క పోతే గొలుసు దక్కేదికాదు. నానా మాటలూఅన్నావు.

కుటుం: అవును మన శాంతమ్మ ఎంత మంచిది !

శాంత: కుటుంబయ్య గారూ, ఇంక నాకు శలవు. మీ గొలుసు మీ కప్పగిస్తున్నాను. ఇదిగో (ఇస్తుంది)

కుటుం: ఏదీ ఇట్లాగియ్యి...(చూస్తాడు)

నాగ : నన్ను చూడనివ్వండి (చూస్తాడు) ఇహనేం—మరి మాట్లాడ కండి—అది మాగొలుసు.

కుటుం: పోయింది నా గొలుసు రెండురోజుల నుండి వెదుకు తున్నాం. ఇది నీదేనా? మరి నాదేమైట్లు ?

నాగ : (తీసుకుని) చూడండి—అందరూ చూడండి మా ఇంటి పేరు కూడా వెనకాల చెక్కివుంది-దగ్గరగా చూడండి.

లక్ష్మి: అవును మీదే.

దాన : నన్నూ చూడనివ్వండి- (చూసి) వొక్కటి బల్లగుద్ది చెప్పగల్ను, మా ఇంట్లో బల్లలూ గట్రాలేవుగావున, మా ఇల్లాలు నా వీపు గుద్ది చెబుతూంటుంది. ఇది మాత్రం బంగారం గొలుసు కాదు.

కుటుం: కాదు ? ఏం నాగయ్యా కాదూ? మాట్లాడవేం.

(ప్రతాప రాజు వొస్తాడు)

నాగ : అవును—బంగారంది కాదు.

ప్రతాప: మరేదో బోలెడు ఖరీదైన సొమ్ముపోయినట్లు దొంగిలించి నట్లు మాట్లాడ రారేం !

నాగ : మీరు సరిగ్గా వినలేదు. ఎన్నడూ బంగారం గొలుసు అన లేదు నేను, బంగారంలాంటి గొలుసు—అన్నాను.

కుటుం: ఓరీ నీ— ఇంత మాత్రంకేనా ఇంత గొడవ చేస్తున్నావ్.

ప్రతాప: ఏడి తిరుమలగాడు? వొస్తువేదైనా, చేసింది దొంగపనేగా ఎక్కడ నక్కాడు? చీరి ఎండేస్తాను—ఇట్లాంటి పన్లు చేశాడంటే. (రామయోగి, తిరుమల వొస్తారు. తిరుమల దిక్కు మొహంవేసి, ఎవరికి మొహం చూపకుండా నిల బడతాడు) ఏరా, వెధవా—ఎక్కడిదిరా గొలుసు. రాఇటు—

రామ : మీ ఆహ్వానం అతని తరపున నేను స్వీకరించాను. చీరి ఎండయ్యవల్సింది అబ్బాయిని కాదు—కన్న తండ్రిని, సంతానాన్ని కని పారెయ్యడం వరకే తమ పూచీ అను కొని, వారికి ముద్దు ముచ్చట్లు, సరదాలు, ఆటపాటలు,—నిండైన జీవితాని కవసరమైన సదుపాయాలు తీర్చాలన్న బాధ్యతల్ని గుర్తుంచుకోనందుకు నువ్వు దండించాల్సింది కుటుంబయ్యగార్ని—తలి తండ్రులపట్ల భక్తి, గౌరవం చూపాలన్న ఆర్యోక్తికి విరుద్ధంగా ప్రబోధం చేసినందుకు క్షంతవ్యుణ్ణి.

కుటుం: ఏరా, ఇటురా గొలుసు తీశావా ? చెప్పు.

తిరుమ: లేదు అంటే ఈ గొలుసు తియ్యలేదు.

ప్రతాప: సరిగ్గా ఏడవ్వోయ్ ఏంలీశావ్—ఎక్కడనుంచి తీశావ్?

తిరుమ: ఖోషాణంలో నువ్వు దాచావే ఆ గొలుసుతీశా.

కుటుం: చెప్పకుండా దొంగిలించెయ్యడమే !

రాలా: కుర్రాడి మీదటండీ మీ తర్కం.? చెప్పి దొంగిలించడం వుంటుందటండీ ?

కుటుం: సరిగ్గా చెప్పరా.

తిరుమ: ఖోషాణంలో గొలుసు తీసుకెళ్ళి దొంగిలించడమే !

రాలా: నాన్నది తనది కాదా ఏమిటి? అదసలు దొంగతనమేకాదు.

తిరుమ: ఆ గొలుసు తీసికెళ్ళి, సత్తెయ్య కొట్లో ఇచ్చి పదిరూపాయలియ్యమన్నా.

ప్రతా ; హౌర్నీ తరవాత ?

తిరుమ: ఇదెక్కడిది నీకు—ఇంట్లోంది ఎత్తుకొచ్చావా ? పద నాన్నతో చెప్తానన్నాడు. దాంతోహడిలి పొయ్యాను. మరో సారి బస్తీకి సినిమాకెళ్లినప్పుడు కొట్లో ఇద్దామని నేనూ, వాళ్ళ రత్తమ్మ కలిసి వాళ్ల దొడ్లో బాదం చెట్టుపక్కన తవ్వి, అందులో దాచాము రత్తమ్మ సలహా.

నాగ : ఏమిటేమిటీ—మా రత్తి ఈ గొడవేకీ నాతో చెప్పలేదేం. తర్వాత ?

తిరుమ: మరేమో, నాన్న గొలుసు గొలుసంటూ. వెదకడం, కేకలువెయ్యడం, అరవడం విని, తంతాడని భయమేసి—అంటే తన్ని భయపడతాడని—ఏమో నాకేడు పొస్తుంది. ఎట్లాచెప్పాళో తెలవదు.

(తిరుమల ఏడుస్తూ లోపలికెడతాడు)

రామ: నే చెబుతా పట్టండి. కుర్రాడు బేజారెత్తి పొయ్యాడు. సరే కుటుంబయ్యగారు గొలుసు విషయం ఆరాతీస్తాడనీ, తనే తీసినట్టు తెలుసుకుని తంతాడనీ హడలి, రత్తమ్మ తనూ, బాదం చెట్టుదగ్గర తవ్వారట అది కనబడ లేదట. రత్తమ్మకి హడులెత్తి, తన మెడలో గొలుసు తీసిచ్చిందిట—ప్రస్తుతం గండం గడుస్తుందని సరే ఆ గిల్టు గొలుసు జేబులో వుచ్చుగుని బల్లకట్టుమీద ఆడుతూండగా, అది కాస్తా కాలవలో పడింది. వెదికారు. దొరికింది. నేనూ, రత్తమ్మ వెళ్ళి మళ్లా ఆ చెట్టు చుట్టూ త్రవ్వి, అసలు గొలుసు తెచ్చాం. ఇదిగో మీగొలుసు కుటుంబయ్యగారూ.

శాంత: మీ గొలుసు మీరు తీసుకెళ్లండి నాగయ్యగారూ.

నాగ : చాలా కథే జరిగింది. మా రత్తి అసాధ్యురాలె ఏమో అనుకున్నాను.

దాన : సాహస ఫలితం బాబూ—పోనీఅన్నా మన మేలుకొరకె నన్నారు.

శాంత: మీ లక్ష్మిని మీగొలుసు అని మీతిరుమలను మీకప్పగించాను. నాకు శెలవిప్పించండి కటుంబయ్యగారూ.

దాన : అప్పగింతల పాటపాడుతున్నావ్—అత్తవారింటికి ప్రయాణమా ?

కుటుం: ఆమెకింకా వివాహం కాందే—కుటుంబ నియంత్రణ శాఖలో పని.

రామ : పెండ్లికాని వారిని ఆశాఖలో పనిచెయ్య నీయరుట. అందుకని, బ్లాక్‌లో వున్న వుద్యోగం వొదులుకుని పినతల్లి దగ్గర కెడుతూంది.

కుటుం: అల్లా వెళ్లడానికి వల్లకాదు.

రామ : లేదా ఏ వొక్కరికైనా సంతాన నిరోధం చికిత్స కరిపించాలిట. ఏ వొక్కరూ దాని కంగీకరించడం లేదు.

దాన : అదేమన్నముక్క! మేమందరం లేము. మరొకరి మాట దాకా ఎందుకు? నేను లేనూ! ఎంత పాతకాల పుఘటానైనా అంత తీసిపారెయ్యకండి—పదండి-నేవొస్తా. ఆ చికిత్స ఏమిటో చూస్తాను !

రామ : ఇంకేం శాంతమ్మ—నీ ప్రాబ్లెమ్ పరిష్కారమైంది. ఇన్నాళ్ళకి జ్ఞానోదయమై తెగించిన వొక మహా వ్యక్తి సంసిద్ధుడయ్యాడు.

దాన : చదువుకున్న వారమంటూ బుస్సుకొట్లేసుగుని తిరగడమే కాని ఈ నాటి కుర్రమేళం చేసే పనులన్నీ పాతకాలపువే, కట్నాలు వొదలరు పెండ్లాం వంటింటి కుందేలై వుండాలి.

సంతాన నిరోధం అంటేనే ఏమిటో లెలేదు. వెనకటి తరం వాళ్ళని ఆక్షేపించడం మాటకు చేతనవును.

(పరంధామయ్యా వొస్తాడు)

పరం : పెద్ద కాన్ఫరెన్సు మధ్యలో వొచ్చినట్లున్నాను.

ప్రతాప: చాలా బాగుందండి, దాసయ్యగారు.

దాన : చూడండి ఈ కాలం వాళ్ళకి, పేరుకూడా సరిగ్గా ఉచ్చరించడం రాదు.

రామ : హాట్సాఫ్ దాసయ్యాగారూ- అందుకనే చదువులేని వారికి లోకజ్ఞానం మెండన్నారు. అసలు చదువెందుకు?

ఎక్కువ విషయం తెలుసుకొన్న కొద్దీ, ఎక్కువ మరిచి పోతాము; ఎక్కువ మిరిచినకొద్దీ, తెలిసేది తక్కువవుతుంది; తక్కువ తెలిసినకొద్దీ, మరిచిపోయే విషయం తక్కువవుతుంది; తక్కువ మరిచినకొద్దీ; ఎక్కువ విషయంతెలుస్తుంది. కాబట్టి విద్యఏల దాసవాగ్రజా అంటాను!

కుటుం: దాసయ్యగారు ఎందుకు తెగించారు. మీ ఆవిడ కేకలెయ్యదూ ?

దాన : గీతలోవి నాలుగు శ్లోకాలు వినిపించానంటే మరి నోరెత్తదు మా గృహిణి ఇంతకే సంతతికీ నిరోధానికి గీతలో ప్రమాణాలు లేవనా మీ ఊహ !

పరం: ఉన్నాయంటారా ?

దాన : ఎందుకు లేవండీ. ఒక జీవుడు ఈ లోకంలోకి రాకుండా చూశామంటె అర్థం ఏమిటి? ఆదిలో ఆ ప్రాణికి శరీరం లేదు_కేవలం ఆత్మ స్వరూపం దానికి చావు పుట్టుకలు లేవు.

నజాయతే మ్రియతే వాకదాచి
న్నాయం భూత్వాభవితా వానభూయం,
అజోనిత్య శ్శశ్వతోయం పురాణో
నహన్యతే హన్యమానే శరీరే!

కాబట్టి, నిరోధించి వొక ప్రాణిని హత్య చేశాను అనుకోడం పొరబాటు.

వేదావినా శినం నిత్యం య ఏనమజమవ్యయమ్
కథంసపురుషః పార్థ ! కంఘాతియతిహంతికమ్

పైగా కర్మయోగంలో ఏమన్నాడో చిత్తగించండి

కర్మణైవహి సంసిద్ధి మాస్థితా జనకాదయః

లోక సంగ్రహమే వాపిసంపశ్యాన్ కర్తుమర్హసి, నిష్కామ కర్మచేసి జీవన్ముక్తులు కమ్మన్నాడు. ప్రజల క్షేమం కోసం కర్మ చెయ్యి జనాభా పెరిగిపోయి, దేశం ఆకలితో అల్లాడిపోతున్నప్పుడు, సంతాన నిరోధం అనే కర్మ చెయ్యి అని గీతాకారుడు వ్రాశాడు.

పరం : గత కుటుంబ నియంత్రణాన్ని ఆమోదించిందందురూ.

దాన : ఆమోదించడం ఏమిటి ? ఆదేసించింది, లేకపోతే, వొపట్టాన ఈ పనికి పూనుకుంటానూ కుటుంబయ్యగారు.

(పరంధామయ్యకేసి చూసి సంబోధిస్తాడు)

పరం : నేను కుటుంబయ్యను కాను.

దాన : కాకపోతేనేం. విషయం మీకూ నచ్చింది. సంబంధం స్థిరపడింది. ముహూర్తం నిశ్చయం అయింది. అవధాన్లు మీతో చెప్పమన్నాడు. పొరబాటున, కుటుంబయ్యగారితో, వారే మీరనుకొని, సంబంధం విషయం చెబుతూవొచ్చాను. వారు ఖండించలేదు.

ప్రతా : ఏమిటి_ఎవరికి సంబంధం ?

రామ : మా నాయనగారికి_రెండో పెళ్ళి దాసయ్యగారి స్థిరపరిచాడు,

దాన : తొందరపడకండి. అవధాన్లు పంపగా వొచ్చాను. పరంధామయ్యగారి పినతల్లి కొమారునికి పదివేలు కట్నంతో కన్యనిస్తామన్నారనీ, ముహూర్తత ఏర్పాటు చేస్తున్నామని చెప్పారు, పొరబాటున కుటుంబయ్యే పరంధామయ్యను కొని మీతో చెప్పవల్సింది, వారితో చెప్పాను. అంతే తోడా. అయినా, కుటుంబయ్యగారు మళ్ళా పెండ్లి చేసుకుంటానంటే, పిల్లలు లేరాఏమిటి?_ బోలెడు మంది.

ప్రతా : చేసుకుంటాడు_మరె గంటలో లాయరొస్తాడు_

దాన : వాడెందుకు ? ఏమో లెండి, ఈ రోజుల్లో లాయర్ల సమక్షంలో జరగడమే మంచిదేమో.

ప్రతా : లాయరొస్తాడు. తణఖా భూమి అమ్మకం రద్దు చెయ్యమని మైనరు దావా వేయిస్తున్నాను.

కుటుం:నేనేం చేసుగుంటాననలేదు. ఊళ్ళో పెద్దల, అవధాన్లు, అడుగో నాగయ్య. నిక్కచ్చి చేస్తే, సరేనన్నాను.

రామ : ఇప్పడిక ఆ యత్నం విరమించారా ?

లక్ష్మి : ఉ అనునాన్నా నీకేం భయంలేదు. నాదగ్గరుందువు గాని.

ప్రతా : నేను లేనుటే వెర్రిపిల్లా.

రామ : లక్ష్మికేం. ఎంచక్క ఆ మోహనాన్ని చేసుగుని ఏ జబ్బల్

పూర్‌లోనో ఇంజనీరు భార్యగా, కొన్నుకి మాత్రం ఇటువేం చేసి దర్శనం ఇస్తుంది.

లక్ష్మి: నే వెళ్ళిపోతానంతె.

రామ : ఇప్పుడే వొక్కదానవూ వెళ్ళి కూర్చుంటావా ఏం జబల్‌పూర్‌లో.

కుటుం: మోహనం కనబడ్డేం ?

రామ : మీరంటే భయంట.

కుటుం: నేనేం చేశాను ?

రామ : మీరేమీ చెయ్యలేదు గనకే భయం. రేపు రాత్రి నాటకంలో తప్పు చూడడం పడదు–ఎల్లానూ చూస్తారు, మీరే అధ్యక్షులు గనక !

పరం : ఫస్టుగా వుంది. కుటుంబయ్య అధ్యక్షుడుగా వుండడం సబబని మొదట్నించే అంటూనే వున్నాను. మరో వార్త కుటుంబయ్య రేపు ఈ డెవలప్‌మెంట్ బ్లాక్ అధికార్లంతా మీకు సన్మానం జరుపుతారుట.

కుటుం: నాకెందుకు. ఏంచేశానని ?

రాము : ఏమీ చెయ్యలేదు గనకనే. ఉదాహరణకి ఈ వయస్సులో మళ్ళా పెళ్లి తలపెట్టి, మరికొందరు నిర్భాగ్యులను ఈ లోకంలోకి లాక్కురాకుండా ఉన్నవారి క్షేమానికి తోడ్పడినందుకూ, అందం సొమ్ము ఖర్చుచెయ్యకుండా భద్రంగా దాచినందుకూ___

పరం : ఆ అవును కుటుంబయ్యా–విషయం వొచ్చింది గనక చెప్పేస్తున్నాను. మీ సీనయ్య ఆ గొలుసు అమ్మకానికి తెచ్చినప్పుడు నేనా దుకాణంలో వున్నాను. అది అమ్మడం నాకు ఇష్టం లేదు. అమ్మి, ఆ సొమ్ముని సంబంధం స్థిరపరిచే మధ్యవర్తుల కిస్తావని తెలిసింది. అందుకు ఖర్చవడం ఇష్టంలేక, అది బంగారంది కాదని. అల్లా అమ్మజూస్తే పోలీసులు పట్టుగుంటారనీ బెదిరించి వాణ్ణి తిరగ్గొట్టింది నేనే.

కుటుం: ఇదేదో పన్నాగం అని మొదటి నుండీ అనుకుంటూనే వున్నాను___బంగారం గొలుసే. దీన్నే లాక్కుపొయ్యాడు. తిరుపుల ! ఎంతకి తెగించాడు ! ఇంక ఇట్లాంటి పనులు చేశాడంటే...

రామ : మీ వెన్నుమీద గుద్దులు పడతాయి–గొలుసుతత్వం. తలిదండ్రులు విర్రవీగితే, కొడుకులు దొంగలు.

ప్రతా : నాన్నా ఆ గొలుసు ఇల్లాతే–అమ్మిస్తాను. సొమ్ము కావాలి.

పరం : వొద్దు ప్రతాపం మీ తనకా పొలం సాగుమీదొచ్చిన లాభంలో కొంతవేరే వుంచాను. అది దగ్గరుంచుకో. తరవాత ఇద్దువుగానిలే. ఇదిగో, కుటుంబయ్య, కాగితం మీద సంతకం పెట్టు ఆకాస్త నేలా ప్రభుత్వానికిచ్చావంటే.

రామ : మీకు సన్మానం జరగడమే కాక, వంతెన పడటం, మన పట్లె నాగరికతకి వాడిగా తయారవడం పల్లెటూరి వారు, బస్తీవారు అంటూ వ్యత్యాసాలు లేకుండా విజ్ఞాన శాస్త్రం సాధించిన ఫలితాలని అందరూ వొక ఉమ్మడి కుటుంబంగా అనుభవించడం, ప్రాంతీయ స్పర్ధలు లేక యుద్ధాలు లేక, శాంతి అభ్యుదయ మార్గాల ద్వారా, విశ్వమానవ కల్యాణం–ఎన్ని జరుగుతాయి. వొక్క మీకలం విదుపుతో–సిరా మాత్రం మా మొహాన విదల్చకండి!

(కలం చేతికిస్తాడు–కుటుంబయ్య తటపటాయిస్తాడు.)

దాన ; వెయ్యించండి వొక బుల్లి సంతకం. నాకీ కాలవలో ఊబిలోంచి కుప్పి గంతులైనా తగ్గుతాయి. అమ్మయ్య పెట్టారు బాగుంది.

(కొందరు చప్పట్లు కొడతారు)

శాంత: కుటుంబయ్య గారికి జై అనబుద్ధేస్తుంది.

రామ : నేను అనను ప్రజాస్వామ్యంలో ఏ వొక్క–వ్యక్తికీ ఆధిక్యత వుండకూడదు. అంతా సమానులే.

శాంత: నేనంటాను. దానయ్యకీ జై అని.

దాన : నాకెందుకు తల్లి! జేజేలు

రామ : మీకా మతిమరుపు లేకపోతే, ఈ పాటికి కుటుంబయ్య గారి పెండ్లి జరిగిపోను.

దాన : అల్లాగైతే మీకూ జేజేలు అనాలి. మీ రిద్దరూ దంపతులని భావించి వ్యవహరించారు గావున మీరు కలిసి వుండడం, కుటుంబయ్యగారి వ్యవహారం చక్కపెట్టడం జరిగింది– తలొగ్గండి. సంతాన ప్రాప్తిరస్తు.

కుటుం: కల్యాణం అయింతర్వాత కదా–

శాంత: ఏమంటారు మరి–మీ లక్ష్మిని మా మోహనానికిచ్చి.

రామ : ఊ అనెయ్యండి వారిద్దరిలోనూ కొన్ని లోటూ పాట్లు సమంగా వున్నాయిగనక వారికి స్నేహం కలిసింది– ఫరెక్జాంపిల్ నాటకాల వెర్రి.

దాన : అమ్మయ్య-తల వూగించారు. సరేనన్నట్లుగా.

పరం : ఇహనేం-మా కజిన్ పెళ్ళిముహూర్తం కూడా నిశ్చయం చెయ్యండి.

దాన : మరి శెలవా—(లేస్తాడు)

రామ: నమస్కారం దానయ్యాగారు. సంతాన ప్రాప్తిరస్తు-అని మాత్రం దీవించకండి.

దాన : మరేమని...?

రామ: మీ రుభయులూ ఆర్థికంగా స్వతంత్రులై అరోగ్యవంతులై ఆనందమయ జీవితం గడుపుతూ మొదట మచ్చుకి వొక పుత్రరత్నాన్నికని, ఆర్థిక స్థోమత పెరిగి, ప్రొమోష నొచ్చి, ఆరోగ్యం కోలుకొని వొక ఆడపిల్లని కని-అల్లా ప్లాన్‌గా, నిర్ణీతంగా-పుట్టిన సంతానానికి పరిపూర్ణ జీవితపు సదుపాయాలు కల్పించి, సమాజాని కుపకరించే విజ్ఞాన వికాసాలు గల నిర్ణీత సంతాన ప్రాప్తిరస్తు. అని దీవించాలి.

దాన : ఆ దీవన ముగిసేటప్పడికి నవమాసాలు నిండుతై.

(తెర)

సమాప్తం.

నాగసముద్రము

(21వ పేజీ తరువాయి)

వెలసిన చౌడేశ్వరీదేవి కలలోకనిపించి "నాయనా! నేమున్న స్థలమునకు పది గజముల దూరములో ఒక చెట్టుకు పసుపు దారము కట్టబడియుండును. నాపేరు తలంచుకొని ఆ చెట్టు ఆకులను భుజింపుము నీ రోగమునయమ"గునని సలహా ఇచ్చినది. అతడు మేల్కొని, చెప్పిన ప్రకారం చెట్టును గుర్తించి ఆ ఆకులను భుజింపగా, వెంటనే రోగము నయమయ్యేనట, ఆ సంతోషములో అతడు ఆ చెట్టును గుర్తుపెట్టుకొనకయే గ్రామములోనికి పరిగిడి. తన సంతోష వార్తను బంధువులకు చెప్పగా, వారు అతనిని పిలుచుకొని వెళ్ళి ఆ చెట్టును చూపమనగా అతడా చెట్టును గుర్తింప లేకపోయెనట, అయినను ఆ చుట్టు ప్రక్కలనుండు చెట్లలో యేదో ఒక చెట్టుకాకపోతుందా! అనే నమ్మకంతో, ఆనాటి నుండి ప్రతి అమావాస్యకు ఆ కొండలోని చెట్ల ఆకులన్నియుతెచ్చి, ఎండ బెట్టి జొన్న నూకలతోకలిపి దంపించి, రోగార్తులై వచ్చిన ప్రజలకు పెట్టు చుందురట. ఈ కథ ఎంతవరకు నిజమో తెలియదు కాని ఇప్పటికిని ప్రతి అమావాస్యనాడు వందల కొలది స్త్రీ పురుషులు నాగసముద్రం వెళ్ళి అమావాస్య మందుతిని వచ్చుచుందురు. మొదట దేవిపేరట ఉచితముగా పంచిపెట్టబడుచున్న ఈ మందు నేడు ఖరీదుకు అమ్మబడుచు, ఆ కుష్ఠు రోగివంశస్తులకు గొప్ప ఆదాయమును కల్పించుచున్నది,

ఈదూరు

పండితారాధ్యుల వీరభద్రరావు

గ్రామస్థులలో ఉత్సాహం, పంచాయతీలో చైతన్యం ఉంటే గ్రామం ఎంత వడిగా పురోగమిస్తుందో, ఎన్ని వసతులు సమకూర్చుకోగలదో, నెల్లూరు జిల్లా తోటపల్లి గూడూరు పంచాయతీ సమితి లోని ఈదూరు గ్రామాన్ని చూస్తే తెలుస్తుంది. ప్రస్తుతం యీ గ్రామానికి ప్రసూతి విభాగంతోసహా ఒక ఆసుపత్రి, ఒక పశువుల ప్రథమ చికిత్సా కేంద్రం, రూరల్ బాంక్ ఉన్నది. వీటిల్లో ఏ ఒక దానికీ గ్రామస్థులు ఇతరుల సహాయానికి పడిగాపులు కాయలేదు. కార్యభారాన్ని తమ భుజాల మీదనే వేసుకొని, అవసర కార్యక్రమాన్ని తామే నిర్వహించుకొని యీ సంస్థ లన్నిటినీ వారే ఏర్పాటు చేసుకొన్నారు.

ఈదూరు గ్రామంలో స్థితి పరులయిన పెద్ద రైతులను వేళ్ల మీద లెక్కపెట్టవచ్చును. ఎక్కువ మంది సన్నకారు రైతులు, మధ్యతరగతి వారు. గ్రామంలో ఇన్ని సంస్థలున్నవంటే అందుకు కారణం కేవలం కొందరి వదాన్యత మాత్రమేకాదు. గ్రామానికి మంచిచేసే పని అంటే ఊళ్లో పెద్దా చిన్నా అందరూ ఒకటవుతారు.

ఎకరానికింతని నిర్ణయించుకొని, ఆ దామాషా ప్రకారం ధనం సేకరిస్తారు. గ్రామంలో యిప్పుడున్న సంస్థ లన్నిటికీ ధనం యీ విధంగానే సమకూడింది.

గ్రామంలో ఆసుపత్రికి గ్రామస్థులు విరాళాల ద్వారా పదివేల రూపాయలు సేకరించి శాశ్వత భవనం కట్టించారు. ఐదు సంవత్సరాలపాటు ఆసుపత్రి సిబ్బంది ఖర్చును భరించడంతో పాటు గ్రామ పంచాయతీ సాలీనా వెయ్యి రూపాయల మందులను కూడా సరఫరా చేసింది. క్రమేణా గ్రామస్థులు మరొక మూడు వేల రూపాయలు సేకరించి ఆసుపత్రికి కావలసిన శస్త్రచికిత్సా పరికరాలను కూడా సమకూర్చారు. ఇప్పుడు ప్రభుత్వం ఆసుపత్రి సిబ్బంది ఖర్చును భరిస్తోంది. గ్రామ పంచాయతీ సాలీనా రూ. 3,000ల మందులు కొనిపెడుతున్నది. ఇంతే కాకుండా సగం ఖర్చు తాము భరించి, మిగిలిన సగానికి బ్లాకీ సహాయం తీసుకొని, గ్రామస్థులు ఆసుపత్రికి అనుబంధంగా ఆరువేల రూపాయల ఖర్చుతో ఒక ప్రసూతి కేంద్రాన్ని కూడా ఏర్పాటు చేసుకొన్నారు.

పశువుల ప్రథమ చికిత్సా కేంద్రానికి గ్రామ పంచాయతీ ఏటా 1500 ఖర్చు పెడుతున్నది.

ఈదూరు గ్రామ పంచాయతీకి సాలీనా పదివేల రూపాయల ఆదాయం వుంటోంది. ఇక్కడి పెద్ద రైతులను, వారు పొలాలను నీరు పారించుకొనే రోజుల లెక్కను బట్టి 'పూటదారు'లని పిలుస్తారు. ఈ పూట దారులే గ్రామాభ్యుదయ కార్యక్రమాలలో ముందుండి పనులు చేయిస్తారు. ధనం సేకరిస్తారు. స్వంత విరాళాలు యిస్తారు, కొన్నాళ్లు వీరు ప్రతి ఒక్కరూ గ్రామాభ్యుదయ పథకాలు ఒక్కొక్క దానికి ఒకరు బాధ్యత తీసుకొని నిర్వహించారు.

సమాజ వికాస కార్యక్రమం ద్వారా కూడా ఈదూరు అనేక వసతులు సమకూర్చుకొన్నది. వ్యవసాయంలో నూతన పద్ధతులను అవలంబిస్తున్నది. బ్లాకు కార్యక్రమం క్రింద ఆరుఫిల్టర్ పాయింట్లు ఏర్పాటయాయి. ఒక యువక మండలిని నెలకొల్పుకొన్నారు. పంచాయతి కార్యాలయంలోని పుస్తక భాండాగారంలో రెండు వేలకు పైగా పుస్తకాలున్నవి. గ్రామీణ రోడ్ల నిర్మాణ పథకం క్రింద, 13 వేల రూపాయల ఖర్చుతో పరిసర గ్రామం కోడూరుకు రోడ్డు వేసుకొంటున్నారు. మరొక పరిసర గ్రామం, వరికే పూడికి 10 వేల రూపాయల ఖర్చుతో ఇదివరకే రోడ్డు వేసుకొన్నారు, స్థానికాభివృద్ధి పనుల క్రింద సగం ఖర్చు తాము

(మిగతా 40వ పేజీలో)

శిఖరాగ్ర సమావేశము

భట్టారం మల్లికార్జున కవి

ఏంఫ్య శిఖరాగ్రమున సమావేశమగుచు
శాంతి సాధనకై కృషి సలుప వలయు
నను కొనిరి అగ్రనాయకులైన సింహ
సామజవ్యాఘ్ర కులపతుల్ శౌర్యయుతులు.

2

సకలాశాంతవనేచరుల్ పరమ హర్షస్వాంతులై "ర గ్రనా
యకు లీ మూవురు సర్వజంతు విహిత వ్యాపార చర్చా సము
త్సుకు లై రింక భయంబులేదు మన" కంచున్:దత్సమా వేశసి
ద్ధికిఁ గేల్మోడ్పు లొనర్చి వేఁడుకొని రర్థిన్ దేవతానీకమున్.

3

శిఖరాగ్రంబున శాంతి మార్గములు చర్చింపంగఁ బోనున్న యీ
నఖ దంష్ట్రా కలితుల్-విదగ్ధులు బలోన్మత్తుల్ మదాంధుల్ పయో
ముఖ హాలాహలకుంభ సన్నిభులు-మాపుల్ గూఢ వృత్తిన్స్వదే
శ ఖగవ్రాతము నంపు చుండిరి విదేశ వ్యూహముల్ గాంచిరాన్

4

"పొలి కలనఁ గీలకము లగు
నెలవులు పరికించి రమ్ము నీ" వని యొక గ
బ్బిలమును బంపెను గేసరి
పులిరాయని సీమకున్ నభో మార్గమునన్.

5

పరరంధ్రా న్వేషణకుం
బొరసెడి వా రుడ్డు గుడిచి పోవు పెట్టిఁగియున్

దెరలి చనెఁ ద్రైలపాయిక
దొర యానతి సేవకునకు దుర్ధర్ష మగున్.

6

అద్దమరేయి స ద్దడఁగి యా విహగం బటు లేగె నన్య భూ
భృ ద్దురతిక్రమోద్ధురనివేశరహస్యవిశేషలబ్ధికై
అద్దిక మున్న ద్వీపిభటు లయ్యది గన్గొని రాళ్ళు ఱువ్వి యా
గ్రద్దరి యుత్ప తిష్ణువును గ్రక్కునఁ గూల్చిరి నేల మీఁదికిన్.

7

"పొలిమేర దాఁటి యన్యుల
నెలవుల గుట్టరయు ప్రణిధి నేరములకు శి
క్షలు నాకుఁ దెలియఁ జెప్పఁగ
వలె" నని పులిఱేఁడు ప్రాడ్వివాకుల నడిగెన్.

8

వ్యాఘ్రరాజు ప్రాడ్వివాకులు జంబుర
శర్మ గారు కరటశాస్త్రిగారు
శ్రుతులు స్మృతులు న్యాయ సూత్ర సంహితలు శో
ధించి దండనము విధించి రిట్లు.

9

"పుండరీక వంశ మండన! యిటువంటి
దుండ గీంద్ర కెల్ల దండనంబు
కండ తుండె ములుగ ముండంబు ఖండించు
టొండె- బంది పెట్టు టొండె-రెండె.

10

"పరతంత్రుండగు సేవకుండు ధరణీ పాలుండు తన్నెట్టి ము
ష్కర వృత్తిన్ నియమించినన్ బదులు పల్కన్ లేఁడు: మత్స్వామి, కే
సరి నన్నీ యపసర్ప కర్మమున కాజ్ఞాపించె: శార్దూల భూ,
భరణా!" యంచుఁ బరోక్షి మ్రొక్కిలిడె అబ్రహ్మణ్య పూర్వంబుగాఁ.

11

"కనికర మను దానికి నా
మనమునఁ బరమాణు వంత మాత్రం బైనన్

మనికి లభియింపఁ దటుల
య్యును, నీ దైన్యంబు గాంచి యుల్లము కరఁగెన్.

12

కావున, నిను వధియింపం
బోవను-మన్నించి విడువఁబోవను-గానన్
యావజ్జీవంబును కా
రా వాసము నీకు శిక్ష యౌఁ బో” యింకన్.

13

వ్యాఘ్రరాజు పలుకు లాలించి స్పృహదప్పి
పోయినట్టి గబ్బిళాయిఁబట్టి
మట్టిచెట్టు మొదటి తొఱ్ఱలోఁ జెఱవెట్టి
బురదఁ గలిపి మీఁదఁ బూసి రపుడు.

14

తన వాఁడు రిపుని చేఁజి
క్కిన వైన మెఱింగి నట్టి కేసరి ప్రకటిం
చెను వార్త నిట్లు, గర్జా
ధ్వని కకుబంతములు దాఁకి ప్రతిశబ్దింపన్.

15

“పరమర్మంబు లెఱుంగఁ గోరి ప్రణిధి వ్యాపార మందున్ రహ
శ్చరులం బంపఁగ దారి దీసినది యీ శార్దూలుఁడే! వీని ఖే
చరముల్ లెక్కకు మిక్కుటంబుగ నిశాసంచారముల్ చేయుటల్
పరికింపం దగు మామకీన శిబిర ప్రాంతంబులం దిప్పుడున్.

16

పింగాక్ష ప్రకటిత వా
ర్తం గని శార్దూల విభుఁడు రౌద్రాకృతియై
“శృంగాగ్ర సమావేశం
బంగీ కారంబు సేయ”నని గాండ్రించెన్.

17

“నీ గాండ్రింపులకున్ భయంపడెడు వానిం గూర్చి బల్కిన్నచో
బాగా నో పులి తేఁడ! వాగకుమనెన్ పంచాననుం:”డద్దిరా!

ఆ గాత్యంబులు కట్టిపెట్టర సటాంకా! నాదు దేశంబులో
నీ గర్జల్ విని పాఱు భీరుకులు లేనేలేరనెన్ వ్యాఘ్రుడున్.

18

"హద్దుల్ దాటి పురోగమించి పరసైన్య స్థావరాగ్రంబులన్
గ్రద్దల్ గూబలు వ్యోమమార్గమున రాకల్ పోకలున్ మానవేన్
ఉద్దం డోద్గత కర్కశోపల హతో ద్యోగంబు లా" నం చౌగిన్
పద్దుల్ పల్కరి సాంయుగీన బలదర్ప ప్రఖ్యు లీ యిర్వురున్.

19

"నీ వేమో కడు దొడ్డవాని వలె నా నేరంబులం గూర్చి యే
వో వల్లింతువు ధర్మ పన్నముల, నోహో! నీ విహంగంబు లె
న్నో వర్తించెను మేరమీఱి! మఱి నీ యుక్తుల్ దురుక్తుల్ రణ
ప్రావీణ్యంబులు నాకు లేవా! యని యార్వంజొచ్చి రీ యిర్వురున్.

20

ఆమిషాశను లీ హరివ్యాఘ్రు లిట్లు
చెడుగుఁ బోకడలకుఁ బాలు పడుటఁగాంచి
హితము బోధించి వారింప నెంచి, కడకు
విఫలుఁ డై మిన్న కుండెను ద్విరదరాజు.

21

అతిమాత్రంబుగ వాదులాఁడుచు రజో వ్యాసక్త చిత్తుల్ జగ
ద్ధిత దూరాధ్వగులైరి పింగనయన ద్వీపిప్రభుల్ సత్త్వచో
దిత మేధామహనీయవాగ్విభవసాధీయోముఖుండై గవాం
పతి యత్నించుచు నున్న వాఁడిపుడు విశ్వశ్రేయముం గూర్పఁగాన్.

22

నవనానావిధయంత్రతంత్రరణసన్నాహంబులన్ మాని రా
జ్యవిభుల్ భూతదయార్ద్రచిత్తులగుచున్ సౌభ్రాత్రధర్మంబుతో
శివ సామ్రాజ్య మొనర్తురిగాక అవనిన్ సిద్ధార్థుఁడై, మా శుభా
యువు గోనాథుఁడు మించుఁగాత ప్రతిభావ్యుత్పత్తి సంపన్నుఁడై.

కథకులు శ్రీపాద

మధునాపంతుల వేంకటేశ్వర్లు

తెలుగులో కథకి మారు రూపం శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు. తెలుగు కథకులకు ఆయన మార్గదర్శి. విదేశీ సాంప్రదాయానికి లొంగక, విదేశీ భాషల్లోని భావాలను స్వంత భావాలుగా వ్రాసుకొని స్వయం ప్రతిభులాయన.

కథంటె ఓపెద్ద దెయ్యమంత వస్తువుండాలనే వాదాన్ని పూర్తిఖండించాయి ఆయన కథలు. వస్తువుకిచ్చిన ప్రాముఖ్యం కన్న ఆయన శిల్పానికిచ్చిన ప్రాధాన్యత గొప్పది. ఆయన కథ చెప్పే తీరులోని ప్రత్యేకతె ఆయన కథలకు కొత్త దనాలు తెచ్చిపెట్టింది. కథ చదువుతుంటే పాత్రలు పాఠకుని కన్నెదుట నిల్చి మాట్లాడుకుంటున్నట్లు ఉంటాయి. ఆ భావన పాఠకునిలో కలిగిస్తాడాయన.

తెలుగులో కథకంత ప్రాముఖ్యతని తీసుకొనివచ్చి, కథకొక అమూల్య స్థానాన్ని సాహిత్యంలో కల్పించిన మహా ప్రతిభాశాలి ఆయనేనంటే ఎవ్వరూ బాధపడవలసిన అవసరం లేదనుకుంటాను.

సామాన్య వైదిక కుటుంబాల్లోని ఇతి వృత్తాలని కథలుగా అల్లి, ఎందరో కథకులకు "ఇదిస్మాకథంటే" అని మార్గంచూపి, అనేక మందిచేత "ఓహో" అనిపించుకున్నాడాయన. బ్రాహ్మణ వైదిక కుటుంబాల్లోని ఇతివృత్తాలకే ఆయన వస్తువులు "పరిమితమ"య్యేయని విమర్శకాయన గురికాకపోలేదు. కాని మనం పరిశీలించి చూస్తే అనాదీ నుండీ కథల్లో నాయకులు ఉత్తములే! పరిమితమైనప్పటికీ, కథావస్తువు, పరిమితం శ్రేష్ఠమైంది కావడం వల్ల ఆ పరిమితంలోనే విశ్వజనీనతను సృష్టించ గలిగాడాయన.

ఆయన ఎన్నో సనాతన సంప్రదాయాలు కలిగినవాడైనప్పటికీ, విశాల హృదయుడనటానికి ఆయన వితంతూద్వాహాలను ప్రోత్సహించడమే. వీరేశలింగం పంతులుగారన్నా ఆయన ప్రచారమన్నా ఆయన కెంతో ఇష్టం, ఆయవ వ్రాసిన చిన్నకథ "కన్యా కాలే యత్నాద్వరితా" ఈ ప్రచారాన్నే బలపరుస్తుంది.

ఆయన "అనుభవాలూ-జ్ఞాపకాలూ" లో ఒక చోటు అన్నట్లు, "నన్ను చుట్టూ ఉన్న వాతావరణం కథలు వ్రాయడానికి రేకెత్తిస్తుంది. "అందుకనే ఆయన ఒకసారి అన్నాడు" చిన్నతనంలో తమ ఇంట్లో పెద్దవాళ్ళు మాట్లాడుకుంటుంటే వారిని పరిశీలనా దృష్టితో చూసేవాణ్ణని" దీనికి నిదర్శనంగా ఆయన వ్రాసిన "ఇల్లు పట్టిన వెధవాడపడుచు" అనేకథ, అందులోని సంభాషణా చాతుర్యం మనల్ని చకితుల్ని చేస్తుంది. ఆనాటి సంప్రదాయాలు పెత్తనాలూ మీద ఒక ఛాలెంజి, ఒక సెటైర్. ఆయన వ్రాసిన ప్రతీ వాక్యానికీ వెనక చిన్న వెక్కిరింపు ధ్వనిస్తూంటుంది. ఈ సెటైర్ అనేది ఆంగ్లరచయితలు "ఎడిసన్" 'స్టీల్' మొదలైన ప్రఖ్యాతులకు అనుసరిణనేది ఒక వాడుకైంది. తరువాత 'బెర్నార్డుషా' సంఘంలోని కుళ్లును తీవ్రంగా విమర్శించినట్లు, అవే రచనలనీ మనం అనుకుంటాం. కాని ఆంగ్ల విద్యనభ్యసించని శాస్త్రిగారు అంతకు మించిన సెటైర్‌లు వ్రాపోడనటానికి "శుభికే శిరఆరోహ" అనే కథానిక నిదర్శనం హిందీ. అన్నా కద్దరన్నా ఆయనకి పట్టరాని? అక్కసు. ఆ అభిప్రాయాన్నే అనేకసార్లు వ్యక్తం చేశారు.

"శుభికే శిరఆరోహ" కథలో రామేశం "రామేష్" గంగమ్మ "గోం-గామాయ్" అయ్యారు. ఇక్కడే ఈయన చమత్కారయుక్తమైన విసురులు విసిరారు.

"హిందీ మాట్లాడే వాళ్లే హిందువులు"

"రాముడూ, కృష్ణుడూ, పాండవులూ కూడా హిందీ భాషే మాట్లాడే వారట."

"వాల్మీకం విడిచిపెట్టేసి, తులసీదాసు రామాయణం పారాయణ చేస్తున్నాను" అంటుంది గంగమ్మ.

సంభాషణలను పెంచడంలోనూ, కేవలం సంభాషణలతోటే కథను నడిపించడంలోనూ ఆయన శక్తి అనన్య సామాన్యం. సంభాషణల ద్వారా మనస్తత్వ చిత్రీకరణలో ముందంజ వేశారు.

ఆరోజుల్లో జిల్లా బోర్డు ప్రెసిడెంట్లూ, వారికి దౌష్ట్యాలూ, వర్ణించడంలో అద్భుతమైన చాక చక్యం చూపారాయన. అందులో శేషాచలం వేశ్య. ఆమె శీలాన్ని చిత్రీకరించి పాఠకునిచేత కన్నీరు కపించాడు. వేశ్య అయినప్పటికీ ఆయన చిత్రణలోని వైశిష్ట్యం గమనించ దగ్గది.

శేషాచలం—

"సాధారణంగా మేము డబ్బు తెచ్చిన వాడి నల్లా చేర నిస్తాము, అయితే, వాళ్ళలో రసికులు కొందగ్గవాళ్లు నూటికొకడో ఇద్దరో ఉంటారు. తతిమా అంతా—"

"అంటే నాఆత్మద్రోహమూ, మన ప్రెసిడెంటు పశుత్వమూ కలిస్తే వొక బ్రాహ్మణ కుటుంబానికి భుక్తి యేర్పరుస్తాయన్న మాట. కదుటండీ?"

ముందరి వాక్యాల్లోని నిశిత విమర్శ, రెండవ వాక్యంలోని అసహ్యత,తన మనోనిశ్చయమూ, త్యాగం మనల్ని కలచివేస్తాయి.

ఆయన కనబరచని శిల్పంలేదు. సైకలాజికల్ నవలలు వ్రాశారు. అందులో ఎన్నదగినది ఆత్మబలి. చదవడం ప్రారంభించిన దగ్గర నుండీ పాఠకుడిలో ఉత్కంఠను పెంచుతుంది. రాధాకృష్ణుల పటం మీద చెప్పిన కథ కొన్ని పేజీలు విసుగు లేకుండా నడిచింది. అంత నవలలోనూ మనం అనుకోని ముగింపు.

కొత్తగా అత్తవారింటికి కూతుర్ని పంపే తల్లి తండ్రుల మనస్తత్వాలను ఆయన దిద్దితీర్చిన వైఖరి శిల్పచాతురి అత్యున్నతమైనవి.

గూడు మారిన కొత్తరికం కథలో సోమసుందరం అంటాడూ—

"వేసవిలో రాజమహేంద్రవరం మండిగలా ఉంటుంది కదా, ఇన్నాళ్లూ చుట్టూ అరటి బోదెలునిండి వున్న ఇంట్లో మసిలిన మాచిట్టి తల్లి ఒక్కమాటుగా అంతమార్పు సహించగలదా?"

"అమ్మాయి లేకపోతే గడవడం కష్టమే"

అంతేకాకుండా సోమసుందరం తమ రైతు తెచ్చిన పనస పండు, లేనిపోని కూతురికి మనిషిని పెట్టి పంపిస్తాడు. పంపించిన మనిషి దృష్టి దాటింది లగాయతు సోమసుందరం వివిధ రకాలుగా ఆలోచిస్తుంటాడు. ఇంకా ఇంట్లో ఉన్న వెన్నపూస, నెయ్యికూడా కూతురికే పంపిస్తారు. ఒక్కగా నొక్క కూతురు కలిగిన తల్లి తండ్రుల మనస్తత్వాన్ని చిన్న పదాలతో అందంగా చెప్పాడాయన.

ఇలాగ ఆయన స్పృశించని శిల్పం కాని, వస్తువుకాని లేవు. నాటికలూ, నాటకాలూ, కథలూ, నవలలూ పురాణాలూ అనేకాలూ వ్రాశారాయన.

ఆంధ్రదేశం నలుమూలలా ఆయనకి ఏకలవ్య శిష్యులున్నారు. రచనలో శిల్పంలో ఆత్మీయముద్ర సృష్టించుకున్నారు.

చెయ్యెత్తు మనిషి ఆయన, గేరగిర జాలతో. పూర్వకాలపు కోటు వేసుకుని నుదుటాన కొట్టవచ్చేటంతటి బొట్టుతో హుందాగా రాజమండ్రీ వీధుల్లో నడిచే వారాయన. ఇప్పుడాయన భౌతిక రూపం కనబడకపోయినా, సాహిత్యోపాసకులకు ఆయనింకా నడుస్తున్నట్లే ఉంటుంది.

—:0:—

ఈ దూరు

(34 వ పేజీ తరువాయి)

భరించి బస్‌స్టాండ్ కట్టించుకొన్నారు. ఈ గ్రామం రైతులు ముగ్గురికి బ్లాక్‌వారు, 7,500 రూపాయల మేరకు వ్యవసాయిక ఋణాలు యిచ్చారు. ఈ గ్రామానికి విద్యుత్సరఫరా కూడా త్వరలో ప్రారంభమవుతుంది.

గత సంవత్సరం వానలకు యీ ఊరికి వచ్చే రోడ్డు గండ్లు పడిపోతే యువక మండలి సభ్యులందరూ కలసి, ఒక్కరోజులో వాటన్నిటిని పూడ్చారు. ఆ రోజున 90 బండ్లు యీ పనిమీద పని చేశాయి. గ్రామంలో రూరల్ బ్యాంకి పెట్టేటప్పుడు కూడా ప్రజల ఉత్సాహం ఇదే విధంగా వ్యక్తమయింది. బ్యాంకికి లక్ష రూపాయల మూలధనం ఒంతా వారం తిరగకముందు పోగయింది. అప్పుడు అందులో 400 మంది సభ్యులున్నారు.

ఈదూరు గ్రామస్థులు యీనాడు మరొక అభ్యుదయ కార్యక్రమంలో నిమగ్నులై వున్నారు. ముందు ముందు ఉన్నత పాఠశాలకు కూడా పనికివచ్చే ఒక భవనాన్ని వారు ఇప్పుడే నిర్మించుకొంటున్నారు. ఈ భవనానికి అన్ని ఖర్చులు కలుపుకొని రూ. 50 వేల దాకా అవుతుంది. మిగిలిన అన్నిటిలో లాగానే దీంట్లో కూడా పెద్ద, చిన్న, ఆందరికీ భాగం వున్నది. *

గ్రామ పునరుద్ధరణ

వి. టి. కృష్ణమాచారి

"పంచాయతీ రాజ్యం" ఫలప్రదం కావడానికి వుండవలసిన పరిస్థితులేమిటి? సమాజాభివృద్ధి ద్వారా చేకూరే సాంఘిక ఆర్థిక సహాయాలు పల్లె సీమల్లో నివసిస్తున్న అన్ని కుటుంబాలకు అందుతున్నాయని నిర్ధారణ చేసుకోవడం ఎలా ?

ఈ మధ్యనే తను వ్రాసిన "ఇండియా అండ్ ది వెస్ట్" అనే గ్రంథంలో డాక్టర్ బర్బారా వార్డ్, సమాజాభివృద్ధి ఉద్యమ ఫలితాలపై ఆమె అభిప్రాయాలను యీ విధంగా వ్యక్తపరిచింది. సమాజాభివృద్ధి ప్రాజెక్టులు పనిచేయడం మొదలెట్టి ఇప్పటికి పది సంవత్సరాలు గడచిపోయాయి. వీటిని తొలి రోజుల్లో గ్రామీణ పునరుద్ధరణ సాధనాలుగా భావించారు. ఆ తొలి ఉత్సాహం, కనీసం కొన్ని వర్గాల్లోనయినా, అసలు గ్రామాలలో వాస్తవమైన మార్పులు రావడానికి అవకాశాలు ఏమాత్రం వున్నయా అన్న సందేహానికి క్రమేణా తావును కల్పించింది. ఆహారధాన్యాల ఉత్పత్తి నామమాత్రంగానే పెరగడం గ్రామీణ ప్రజలలో ఉద్యోగ అస్థిరత కొనసాగడం. నీటి పారుదల సౌకర్యాలు తాపీగా సమకూరడం-ఇవన్నీ కూడా అచేతన పరిస్థితికి తార్కాణంగా పేర్కొనబడుతున్నాయి. సౌమ్యంగా నచ్చచెప్పే పద్ధతి వల్ల అంత త్వరిత గతిని మాంద్యం తొలగించడం కష్టం. ఈ అతివాద వైఖరి అటుంచి, ఫలితాలు అసమానంగా వున్నాయని, కొన్ని మంచి ప్రాజెక్టులు సత్ఫలితాలనిస్తుంటే, అస్తవ్యస్తంగా వున్న ప్రాజెక్టులు కొన్ని ఎప్పటిలాగే వెనుకబడిపోతున్నాయని, దాదాపు అందరూ అంగీకరిస్తున్నారు." ఈ తీర్పును ఆమోదించివలసిందే ననుకుంటున్నాను. "గ్రామీణ పునరుద్ధరణ" జరిగి తీరుతుంది; అది కూడా స్వల్ప గడువులోనేనని ప్రపంచానికి రుజువు చేయడానికి మనమంతా ఇతోధికంగా దేశవ్యాప్తమైన కృషి జరుపవలసి వున్నది.

సమాజాభివృద్ధి ఉద్యమం జయప్రదం కావాలంటే రెండు పరిస్థితులు వుండటం అవసరం, ఒకటి, దేశంలో అన్ని ప్రాంతాలకూ ఒక విశాలమయిన, విభిన్నమయిన కార్యక్రమం వుండటం దానితో పాటు అన్ని స్థాయిలలోనూ సాంకేతిక సలహాకు, సప్లయిలు, సర్వీసులు, రుణాల అందుబాటుకు యేర్పాట్లు చేయడం. రెండవది, "విస్తరణ" ఏజన్సీ. అంటే మనకు జిల్లా. బ్లాక్ పంచాయతీ వ్యవస్థే యీ ఏజన్సీ. అందుబాటులో వున్న సదుపాయాలను సక్రమంగా వినియోగించుకోవడం ద్వారా అధికోత్పత్తిని సాధించటంలో ప్రతి గ్రామీణ కుటుంబానికి తోడ్పడుతూ, ప్రతి కుటుంబానికీ స్వయం హక్కుతో సభ్యత్వం వుండే పంచాయతీలు సహకార సంఘాలు యేర్పరచి, వాటి నిర్వహణకు సహాయపడటం యీ విస్తరణ ఏజన్సీ బాధ్యత. ఇంకో రకంగా చెప్పాలంటే, వీలయినంత తక్కువ కాలంలో, ఉత్పత్తి కార్యక్రమానికై ప్రతి కుటుంబానికీ అవసరమయిన సప్లయిలు, సర్వీసు, అప్పులు అందజేయడం ద్వారా సహాయపడినప్పుడే విస్తరణ ఏజన్సీ బాధ్యత తీరినట్టు. ఎవరికీ ఏమీ చేయలేనప్పుడు లేదా ఏదో పరిమితమయిన వ్యక్తులకు అదీ స్వశక్తిపై ఆధారపడగలిగిన వారికి తోడ్పడగలిగినా, దీనిపై విశ్వాసం సడలిపోతుంది, ఉద్యమ ఫలితాలు అసమానంగా వుండటానికి కారణం ప్రణాళికలలో పెద్ద మొత్తాలు కేటాయించబడి, వ్యవసాయోత్పత్తి వేటిమీదయితే ఆధారపడి వున్నదో ఆ ప్రధానమయిన మూడు కార్యక్రమాలూ గ్రామరైతులు వినియోగించుకోడానికి సహాయం అందేలా సమర్థవంతంగా నిర్వహించకపోవడమేనని నా అభిప్రాయం. ఆ మూడు కార్యక్రమాలూ ఇవి:- 1. నీటివనరులు-భారీ, మధ్యరకం, చిన్న ప్రాజెక్టులు 2. అడవులసంరక్షణ, భూసార పరిరక్షణ, మెట్ట ప్రాంతాలలో వాలుగట్ల నిర్మాణం 3. మేలురకం విత్తనాల ఉత్పత్తి, పంపిణీ,

మందకొడిగా సప్లయిల వినియోగం

మన ప్రణాళికలలో పెద్ద తరహా, మధ్యరకం ప్రాజెక్టులకు పెద్ద కార్యక్రమం వున్నది. వీటిపై ఇప్పటికే రు. 750 కోట్లు ఖర్చుచేశాం. తృతీయ ప్రణాళికలో మరో రు. 661 కోట్లు ఖర్చు అవుతాయి. అయితే ఈ ప్రాజెక్టు క్రింద కల్పించబడిన వసతులను

వినియోగించుకోవడం చురుకుగా సాగటం లేదు. ద్వితీయ పంచ వర్ష ప్రణాళిక తయారు చేసినప్పుడు (1956 ఏప్రిల్) ఐదేండ్ల కాలంలో 120 లక్షల ఎకరాలు సాగుకు తేవచ్చని రాష్ట్రాలు అంచనా వేశాయి. 1958 లో మరల పునః పరిశీలన చేయగా 104 లక్షల ఎక్కువే సాగవుతుందని తేలింది. అయితే వాస్తవానికి ఆ కాలంలో సాగుకు వచ్చిన భూమి 69 లక్షల ఎకరాలు మాత్రమే తృతీయ ప్రణాళికకు యీ అంచనాలను తయారు చేస్తూ, గ్రామాలు అందుబాటుకు వచ్చిన నీరును వినియోగానికి తెచ్చుకునేందుకు భారీ ప్రాజెక్టులకు ఐదేండ్లు, మధ్యరకం ప్రాజెక్టులకు రెండు మూడేండ్లు గడువు ఇవ్వబడింది. ఈ గడువు చాలా ఎక్కువ. సాంకేతిక, పరిపాలనా సంబంధమయిన జాగ్రత్తలు తీసుకుంటే గడువును తగ్గించవచ్చు. పెక్కు రాష్ట్రాలలో వినియోగానికి తెచ్చుకోవడంలో జాప్యానికి కారణం లాభం పొందేవారిపై అదొక బాధ్యతగా పేర్కొంటూ ఇంతవరకూ శాసనం ఒకటి ఆమోదించక పోవడమే. తమ పొలాలలో పంట కాలువలను త్రవ్వి వాటిని సక్రమ స్థితిలో నిర్వహించేట్టు రైతుల విధిగా ఒక చట్టం ఆమోదించి, ఆ విధంగా చేయనివారిపై తక్షణ చర్య తీసుకునే అధికారం పంచాయతీలకు ఇవ్వాలి. ఈ ప్రాజెక్టుల ద్వారా లభ్యమయ్యే నీటిని వినియోగించుకునేందుకు ఏటా 30, 40 వేల మైళ్ల పంట కాలువలు త్రవ్వవలసి వుంటుందని, మౌంట్ ఆబూలో ప్రసంగిస్తూ ఇదివరకే పేర్కొన్నాను. ఈ బాధ్యతలను ఖచ్చితంగా అమలు పరిచేటట్టు తగిన నిబంధనలతో ఎంత తొందరగా శాసనం ఒకటి ఆమోదిస్తే అంత మంచిది. అలా చేయని యెడల పెట్టుబడి పెట్టిన పెద్ద మొత్తాలకు సంవత్సరాలు గడిచినా తగిన ఫలసాయం లేక ఉత్పత్తి దెబ్బతింటుంది.

చిన్న నీటి వనరుల విషయంలో కూడా పరిస్థితి అసంతృప్తికరంగానే వుంది. ఈ పనులకు ఒక్కొక్క ప్రణాళికలో దాదాపు రు. 200 కోట్లు కేటాయించాము. ప్రజలు వీటిని వాళ్ళ కార్యక్రమాలుగా భావించి, ప్రభుత్వ పెట్టుబడికితోడు కొంత ధనం శ్రమ అర్పించేలా ఆమోదింప జేయలేకపోయాము. అంతకంటె మరీ తీవ్రమయిన విషయమేమిటంటే, లాభం పొందగలిగే వారిపై చెరువు కట్టలు, పంట కాలువలు నిర్మించి సక్రమంగా నిర్వహించే బాధ్యతను విధించకపోవడంతో, ఒక ప్రక్కన చెరువుల పునరుద్ధరణ అనే పని సాగుతూనే వుంటుంది, మరో ప్రక్క లెక్కలేకుండా చెరువులు నిరుపయోగమయి పోతుంటాయి. ఈ విషయంలో కూడా శాసనాలు ఆమోదించి, వాటిని గట్టిగా అమలు పరచడంఅవసరం. బావుల క్రింద నీటి పారుదల ఎక్కడ లాభసాటిగా వుంటే అక్కడ కార్యక్రమాలను మంజూరు చేసి అదనపు నిధులను కేటాయించాలి.

స్థాయిని అందుకోలేదు

ఇక రెండవ కార్యక్రమంఅడవుల సంరక్షణ, భూసార పరిరక్షణ, వాలుగట్ల నిర్మాణం. ఇవి కూడా ద్వితీయ ప్రణాళికలో మనం ఆశించినంత మేర అమలు జరుగలేదు. ఈ కార్యక్రమాలను క్రిందివిధంగా విభాగించవచ్చు:—

అంతర్రాష్ట్రనదులు

ఆనకట్టలు, రిజర్వాయరుల రక్షణకు. భూమి సారం పరిరక్షించ డానికి జలాకర్షణ ప్రాంతాలలోనూ, కాలువ గట్లమీదా అడవులను పెంచడం అత్యావశ్యకంగా, జరుగవలసిన పని. ఇందుకు ఒక క్రమపద్ధతితో కూడిన పథకాలను రూపొందించాలి. ఎక్కువగా జలాకర్షణ ప్రాంతాలు ఒక రాష్ట్రంలో వుంటే, ఆనకట్టలు, రిజర్వాయర్లు, కాలువ పద్ధతులు ఇతర రాష్ట్రాలలో వుంటాయి. ఉదాహరణకు, భాక్రానంగల్. దామోదర్‌లోయ, హీరాకుడ్ చూడండి. భాక్రానంగల్ ప్రాజెక్టు క్రింద జలాకర్షణ ప్రాంతం హిమాచల్ ప్రదేశ్‌లోనూ, దామోదర్ లోయ ప్రాజెక్టు జలాకర్షణ ప్రాంతాలు బీహార్‌లోనూ వున్నాయి. అయితే నీటి పారుదల సౌకర్యాలు మొదటి దాని విషయంలో పంజాబు, రాజస్థాన్‌లు, రెండవదాని విషయంలో బెంగాల్, బీహారులు పొందుతున్నాయి. ఇలాంటి విషయాలలో, అడవుల సంరక్షణ, భూసార పరిరక్షణకు పథకాలను తయారు చేసేందుకూ, నీటి సౌకర్యం పొందుతువ్న రాష్ట్రాల మధ్య ఆర్థిక బాధ్యతలను పరిష్కరించడానికీ 1956 నదీబోర్డుల చట్టంక్రింద నదీబోర్డులను నెలకొల్పాలి.

ఇతర నదులు, వాగులు

లోయలోని అన్ని గ్రామాలకు కలిపి కార్యక్రమాలు, వాలుగట్ల నిర్మాణంతో సహా అడవుల రక్షణకు, భూసార పరిరక్షణకు పథకాలను తయారు చేయడానికి రాష్ట్ర బోర్డులు వుండాలి. వీటి కార్యక్రమాలను ఆ ప్రాంత ప్రజలే నిర్వహించ వలసి వుంది. మనం నీటి పారుదల సౌకర్యాలు ఎంతగా విస్తరింప జేసినా, పై పద్ధతులు అవలంబించ వలసిన విస్తర్ణం అప్పటికే 15 కోట్ల ఎకరాలు మిగిలిపోతుంది. అన్నిటికంటె ముందు, వివిధ ప్రాంతాలలో లోయకంతా కలిపి పైలట్ ప్రాజెక్టులను ఆయా రాష్ట్రాలు రూపొందించు కోవాలి. ఈ ప్రాజెక్టులలో సాంకేతిక సిబ్బందికి, గ్రామీణ ప్రజలకు కూడా శిక్షణ ఇవ్వాలి. ఈ కార్యక్రమాలు

సరిగా అమలు పరచడం ప్రజలు ఒకసారి చూస్తేచాలు, వాటి ప్రయోజనాన్ని గుర్తించి, వారుకూడా తమ విధులను నిర్వర్తించ సిద్ధపడుతారు. ఇలాంటి పథకాలకు ఆర్థిక సహాయం చేయతగు యేర్పాట్లు యీ విధంగా వుండాలి:—

లోయలోని జలాకర్షణ ప్రాంతంలో అడవుల పెంపకం... రాష్ట్రీ ప్రభుత్వం. ఒక గ్రామంకంటె ఎక్కువ గ్రామాలకు కలిపి వున్న సమిష్టి పనులు...రాష్ట్రీ ప్రభుత్వం. గ్రామానికి సంబంధించిన సమిష్టి పనులు...లాభం పొందేవారికి మధ్య పంచాలి; ఇందుకు అప్పులుకూడా ఇవ్వచ్చు. వ్యష్టిభూముల పనులు...భూకామందులే చేసుకోవాలి.

ఈ విధులను పేర్కొంటూ శాసనాలు ఆమోదించాలి.

ఇటువంటి ప్రాజెక్టులు పది సంవత్సరాలలోగా మొత్తం 15 కోట్ల ఎకరాల విస్తీర్ణానికి రూపొందేలా విస్తరింప జేయాలి. ఇది సాంకేతిక నిర్వహణకు సంబంధించిన విషయం. గ్రామీణులు సహకార సంఘాలు యేర్పరుచుకునేట్టు చూడాలి. వీటి కవసరమయిన రుణాలు ప్రణాళికలోని కేటాయింపులనుంచి సరిపుచ్చవచ్చు. వీటికి తోడు సహకార సంఘాలు ఇచ్చే రుణాలు వుంటాయి. ఈ కార్యక్రమాలను ప్రజల ఆమోదంతో వారు పాల్గొనేలా విస్తృత పరచనిదే నీటి సౌకర్యంలేని ప్రాంతాలకు సమాజాభివృద్ధి ఉద్యమం కలుగచేసే సహాయం ఏమీ వుండదు.

విత్తనాల సరఫరా

మూడవ కార్యక్రమం మేలురకం విత్తనాల సప్లయికి సంబంధించినది. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో అణుశక్తి బీజముల ఉత్పత్తికై బీజక్షేత్రాలకు ఎంతో జాగ్రత్తగా రూపొందించిన కార్యక్రమాలు మంజూరు చేయబడినవి. గోధుమ, వరి, జొన్నకు దేశమంతటికీ—15 కోట్ల ఎకరాలకు పైగా—యీ క్షేత్రాలలో ఉత్పత్తి అయ్యే విత్తనాలు సరిపోతాయి, ఏ రాష్ట్రంలోనయినా ఇతర పంటలకు అనువయిన విత్తనాలు గనుక అందుబాటులో వుంటే. వాటికి కొంత కేటాయింపు జరిగింది. ప్రణాళిక తొలి రెండేండ్లలో అణుశక్తిబీజ ఉత్పత్తి క్షేత్రాలన్నీ సిద్ధమవుతాయని, మిగతా మూడేండ్లలో గ్రామాలకు అవసరమయినంత మొత్తాలలో మేలిరకం విత్తనాలు అంతజేయ వచ్చనీ ఆశించబడుతోంది. వాస్తవానికి విత్తనాల ఉత్పత్తి క్షేత్రాలన్నీ నెలకొల్పటం జరుగలేదు. తత్ఫలితంగా అనుకున్న ప్రకారం కావలసినన్ని మేలిరకం విత్తనాలు దొరకటం లేదు. ఈ కార్యక్రమాన్ని అతి శీఘ్రంగా అమలు జరుపందే లాభంలేదు. ఇప్పుడు ముఖ్యంగా జరుగవలసింది. యోగ్యులయిన సాంకేతికాధికారుల అజమాయిషీలో పెద్దపెద్ద అణుబీజ ఉత్పత్తి క్షేత్రాలను స్థాపించడం. ఈ క్షేత్రాలలో ఒక పంట తరుణం పొడవునా యువక రైతులకు పని చేసే అవకాశం కల్పించినట్లయితే, వాళ్ళు నూతన పద్ధతులను నేర్చుకొని పంచాయతీలు, సహకార సంఘాలు నడపడంలో ఆరి తేరుతారు. ఈ సమయంలో వారికి తగినంత స్టయిఫండ్ కూడా ఇవ్వాలి. ఇక రెండవ విషయం—అక్కడి ప్రాంతం అంతటికీ కావలసిన విత్తనాలను సేకరించేందుకు పంచాయతీలు, సహకార సంఘాల తోడ్పాటుతో గ్రామంలో శాశ్వతమయిన యేర్పాట్లు చేయడం అవసరం. మూడవది డబ్బు చెల్లించలేని వారికి సహకార సంఘాలు విత్తనాలను సప్లయిచేసి, ఆమూల్యాన్ని పంట వచ్చాక వసూలు చేయటం జరగాలి. పత్తి, చెఱకు, ఇతరవాణిజ్య పంటలకు ప్రత్యేక యేర్పాట్లు కొన్ని వున్నాయి. అవి సంతృప్తి కరంగానే పనిచేస్తున్నట్టుంది. రెండు మూడు సంవత్సరాలలోపల సేద్యం క్రింద వున్న మొత్తం భూమికి మేలురకం విత్తనాలు తగినన్ని సప్లయి చెయడం లక్ష్యంగా వుండాలి. అది జరుగనప్పుడు, విస్తరణ కార్యక్రమం దెబ్బతింటుంది.

పైన చెప్పిన దాన్ని గురించి క్లుప్తంగా మళ్ళీ చెప్పాలంటే పెద్దపెద్ద మొత్తాలు ఖర్చు పెట్టబడిన అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు వీలయినంత స్వల్పకాలంలో ఎక్కువ ఫలితాలను ఇచ్చేలా రాష్ట్రీ ప్రభుత్వాలు తమ పరిపాలనా, సాంకేతిక సంస్థలను సమర్థవంతం చేయడం శాసనం రూపొందించడం అవసరం. ఈ విషయంలో జిల్లా సమాజాభివృద్ధి వ్యవహారాల సంస్థకు కూడా కొంత బాధ్యత వుంది. ఈ కార్యక్రమాల ఫలితాలు ప్రతి గ్రామానికీ అంది, సాంకేతిక సలహా, సప్లయిలు, సర్వీసులు, అప్పులు అన్నికుటుంబాల వారికీ కల్పించినపుడే జిల్లా సమాజాభివృద్ధి సంస్థ—విస్తరణ ఏజన్సీ కూడా ఇదే—గ్రామీణులకు ప్రయోజన కారియై, వారి విశ్వాసాన్ని చూరగొంటుంది.

పంచాయతీ వ్యవస్థ

ఇక, బ్లాక్, జిల్లా పాలనా వ్యవస్థను ఏవిధంగా పునర్నిర్మించాలో తెలియ జేస్తాను. "పంచాయతీ రాజ్యం" ముఖ్యోద్దేశం, సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమం. ఇతర కార్యక్రమాలు ప్రణాళికలో ఆయా ప్రాంతాలందు అమలు పరచడానికి పంచాయతీలు ఒక ఏజన్సీగా రూపొందించడం; ప్రజల జీవిత ప్రమాణాలు పెంచుకోవడానికి పంచాయతీలు, సహకార సంఘాల ద్వారా అందుబాటులో వున్న సౌకర్యాలను ప్రజలు వినియోగించుకునేలా తోడ్ప

వటం. ఈ సంస్థలు మూల విధానాలు రూపొందించుకునే బాధ్యత కలిగి వుండవు. ప్రణాళికలో పేర్కొన్న విధానాలను; రాష్ట్ర శాసన సభల ఆమోదంతో రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు నిర్ణయించిన విధానాలను ఆచరించడమే పంచాయతీల కర్తవ్యం.

ఈ సంస్థలకు పన్నుల ద్వారా వచ్చే ఆదాయాలను పంచాయతీ నిబంధనలు నిర్దేశిస్తాయి.

జిల్లాలోని ప్రాజెక్టులకు వివిధ శాఖల బడ్జెట్‌లలో కేటాయించిన మొత్తాలు యీ సంస్థలకు అప్పగించబడుతై, రాష్ట్రాల నుంచి కూడా వీటికి గ్రాంట్లు లభిస్తాయి. దీన్నిబట్టి అందుబాటులో వుండే వనరుల గురించి ఐదేళ్లకు కలిపి ఒక స్టేట్‌మెంట్ తయారుచేయవచ్చు. అన్నిటి కంటె ముఖ్యం జిల్లా, బ్లాకు ప్రణాళికలను తయారు చేయడం. ఇప్పుడు యీ సంస్థల పరంగా వున్న కార్యక్రమాలు వివిధ పద్దుల క్రింద చూపబడుతున్నాయి. వీటన్నిటినీ కలపాలి. అవి:

(1) సమాజాభివృద్ధి క్రింద బ్లాకు "పథకాల" బడ్జెట్‌లలో చేర్చిన కార్యక్రమాలు;

(2) వ్యవసాయం, పశుపోషణ, సహకారం మొదలైన పద్దుల క్రింద రాష్ట్ర ప్రణాళికలో చేర్చిన కార్యక్రమాలు;

(3) జి. యం. యఫ్., వ్యవసాయం, రెవెన్యూ ప్రణాళికలలో చేర్చిన మైనర్ ఇరిగేషన్ కార్యక్రమాలు, బావులకు, విద్యుచ్ఛక్తి పంపులకు అప్పులు మొదలైనవి;

(4) స్థానిక సంస్థలుగా పంచాయతీ కార్యక్రమాలు-మంచి నీటి బావులు, రోడ్లు వగైరా;

(5) స్థానిక అభివృద్ధి పనులు.

ఈ కార్యక్రమాలన్నీ ఒకటిగా పరిగణించి సమన్వయం చేయడం అవసరం. దేనికది విడిగా వ్యర్థం గాకూడదు, జిల్లా, బ్లాకు ప్రణాళికలలోనే బ్లాకులు. గ్రామాలందు భారీతరహా, మధ్యరకం ప్రాజెక్టులకు సంబంధించి చేయవలసిన పనులు_పంటకాలువలు త్రవ్వడం, లాభసాటి సౌకర్యాలను వినియోగించుకోవడం_భూసార పరిరక్షణ, వాలుగట్ల నిర్మాణం మొదలైనవి కూడా చేరి వుండాలి. విధిగా లాభం పొందగలిగే వాళ్ళు నిర్వర్తించవలసిన బాధ్యతలను తెలిపే షెడ్యూళ్ళు కూడా వీటిలో వుండాలి బ్లాకు ప్రణాళికలలో గ్రామ స్థాయి కార్యకర్త అజమాయిషీలో వున్న ప్రాంతాలను బట్టి, గ్రామాలలో అమలు పరచవలసిన కార్యక్రమాలను ఆయా గ్రామాల కెదురుగా ఒక అనుబంధం రూపంలో, చూపెట్టాలి. ఈ పంచవర్ష ప్రణాళికలకు అనుబంధంగా వార్షిక ప్రణాళికలు వుండాలి.

సాంకేతిక సలహా, సప్లయిలు, సర్వీసులు_దీనికి అప్పుజత చేయవచ్చు-అన్ని గ్రామాలకు పంచాయతీలు, సహకార సంఘాల ద్వారా తగిన మొత్తాలలో సకాలంలో అందేటట్టు జిల్లా, బ్లాక్ అధికార సాంకేతిక బృందాలు వారి కార్యకలాపాలను సమన్వయపరుచుకోవాలి. రాష్ట్ర స్థాయి మొదలుకుని, జిల్లా, బ్లాకు స్థాయిల నుంచి గ్రామ స్థాయి వరకు సాంకేతిక జట్లు యీ సమన్వయ కార్యాన్ని నిర్విఘ్నంగా కొనసాగించే బాధ్యతను కలిగి వుండాలి. వివిధ స్థాయిలలో అధికారుల బాధ్యతలను విడమర్చి నిర్దేశించి. అమలు జరపాలి. వారి పనిని గణనకు తీసుకోవటంలో ఒక పద్ధతిని అనుసరిస్తూ, పైఉద్యోగానికి సమర్థతను బట్టి ప్రమోట్ చేయాలి. శాసన విధులను అమలుపరచే బాధ్యత ప్రధానంగా అధికారులదే. పనులు కొనసాగించే విధానాలను తనిఖీ చేయడం, ఎక్కడా ఏదీ వ్యర్థం కావటంగాని, అపసవ్యంగా వినియోగించడంగాని జరగకుండా చూడటం కూడా అధికారులేచేయాలి. అలాంటివి జరుగుతున్నప్పుడు దర్యాప్తు జరిపి తగిన చర్య తీసుకోవాలి, అధికారులు స్థానిక పరిస్థితులను సరిగా అర్థం చేసుకుని, గ్రామీణ కుటుంబాలతో సత్సంబంధాలను యేర్పరచు కోడానికి, తద్వారా ప్రజల సమస్యలను కూలంకషంగా తెలుసుకోడానికి వీలుగా వారిని నిరాటంకంగా ఎక్కువకాలం ఒకేచోట వుండేటట్లు ఇక ముందు చూస్తారని ఆశిద్దాం.

సామాజిక బాధ్యతాయుత వైఖరి

సమాజాభివృద్ధి ఉద్యమం ఎప్పుడూ కూడా స్వయం సహాయం సహకారాల మీద ఆధారపడిన ప్రజా ఉద్యమంగా మారాలి. ప్రజల ఆలోచనా శక్తిని వారి జీవన ప్రమాణాలు పెంచడానికే పూర్తిగా వినియోగపడేట్టుచూడాలి. ఉద్యమం తన శక్తిని ఎప్పుడూ నిలబెట్టుకోవాలి. ఇది ఎక్కువగా బ్లాక్, జిల్లా సమితుల సభ్యుల బాధ్యత అయివున్నది. అన్ని ప్రాంతాలలోని స్వచ్ఛంద సేవా సంస్థలు, కార్యకర్తలు సభ్యులకు తోడ్పడుతుంటారు. వీరు కొత్త పంచాయతీలు, సహకార సంఘాలు నిర్వహించటం మీద, రూపొంది వున్న వాటి అభివృద్ధిపై తమ దృష్టిని సర్వం కేంద్రీకృతం చేయాలి, అప్పుడే కొద్ది కాలంలో ప్రతి కుటుంబానికీ ఏదో ఒక సహకార సంఘంలో సభ్యత్వముంటుంది. ఆ సంస్థల ద్వారా అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను ఆమోదింపజేసి, అన్ని కుటుంబాల

వారూ అమలుపరచేట్టు చూడాలి. అభివృద్ధి పథకాల వల్ల ఒన గూడే లాభాలు పూర్తిగా వినియోగించుకోడానికి వీలుగా ఆర్థికంగా వెనుకబడి ఉన్న కుటుంబాల వారికి ప్రత్యేక సహాయం అంద జేయవలసి వుంటుంది. మరో మాటలో చెప్పాలంటే, సామాజిక బాధ్యతాయుత వైఖరి అందరూ అవలంబించడం అవసరం. గ్రామాలలో ఆర్థిక సుస్థిరతవున్న రైతులు గ్రామానికంతటికీ కావలసిన మేలురకం విత్తనాలను తమ పొలాల్లో పండించడం ద్వారా కార్యక్రమాలకు తోడ్పాటు నివ్వాలి. ఈ విత్తనాలను వెంటనే డబ్బు చెల్లించలేని వారికి అప్పుకు పంచిపెట్టాలి అదీగాక రైతులు తమ ఆదాయాలను సహకార సంఘాల్లో డిపాజిటు చేసిన ట్లయితే, వీలయినంత వరకు సంఘానికి కావలసిన స్వల్ప గడువు రుణాలు సభ్యుల డిపాజిట్లు నుంచే లభ్యమవుతాయి. ఆస్తి తనఖా పెట్టించుకుని గాక వ్యక్తి పూచీపై యోగ్యమయిన పనులకు అప్పులు మంజూరు చేయాలి, గ్రామంలోని పరిస్థితులను బట్టి ఇతర సౌక ర్యాలు సమకూర్చుకోవాలి. పంచాయతీలు, సహకార సంఘాల సభ్యులకు, కార్యదర్శులకు శిక్షణా కార్యక్రమాలు ఏర్పాటు చేయాలి. వీటిని నిర్వహించడంలో జిల్లాలలోని అనధికార సంస్థలు ప్రత్యేక బాధ్యతను కలిగివున్నాయి. ఉద్యమం పూర్తిగా విస్తరించి నపుడు దేశంలో సుమారు 2,50,000 నుంచి 300 000 వరకు పంచాయతీలు, సహకార సంఘాలు యేర్పడతాయని, వీటిలోని సభ్యుల సంఖ్య ఇంచుమించు 7 కోట్ల వరకూ వుంటుందని ఆశించ బడుతోంది.

వచ్చే ఐదేండ్లలో పంచాయతీలు. సహకారసంఘాలసభ్యులు తగినంత మంది శిక్షితులై వుండేట్టు చూడటం ధ్యేయంగా పెట్టుకో వాలి. ఈ సంస్థల కార్యదర్శులుగా పని చేయడానికి యువకులకు శిక్షణనిచ్చే కార్యక్రమాలు కూడా వుండాలి. ఉద్యమం జయ ప్రదంగా సాగుతున్నదనేది గ్రామాలలో ప్రజలు కార్యక్రమా లన్నింటిని అవి తమవిగానే ఎంతవరకు ఆమోదించారనే దాని పైన, ఆ కార్యక్రమాలకు వారు ధన రూపేణాగాని, శ్రమ రూపంలోగాని ఎంతవరకు తమ వంతును అర్పించేరనే దానిపై ఆధారపడి వుంటుంది. దీనికి మరో ముఖ్యమైన కొలబద్ద కూడా వున్నది.

గ్రామంలో వినియోగం లేకుండా వున్న మానవ శక్తిని సమాజానికంతకు లాభసాటిగా వుండే పనులకు అంటే గ్రామ తోపులు మత్స్యనిలయాలు, రోడ్లు, మంచినీటి బావుల వంటి వాటికి ఎంతవరకు వినియోగానికి తెచ్చుకున్నారనేది. ఇలాంటి కార్యక్రమాలలో ఎక్కువ భారాన్ని ఇతరుల కంటే ఆర్థికంగా బాగున్న కుటుంబాలు భరించాలి. ప్రతి గ్రామంలోనూ మహిళ ఉద్యమాలు, యువజన ఉద్యమాలు కూడా దీక్షతో పనిచేయాలి.

సహకార సంఘాలు

పంచాయతీ సమితులకు, సహకార సంఘాల స్వరూపా నికీ మధ్యవున్న సంబంధాన్ని ఇక్కడ తెలుసుకోవడం కొంత ప్రయోజనకరం. సహకార సంఘాలు స్వచ్ఛంద పద్ధతిపై నడిచే వ్యాపార సంస్థలు. ఇవి కొన్ని ప్రత్యేక నియమావళిలో పనిచేస్తుం టాయి. ఆర్థిక వనరుల కోసం యీ సంఘాలు ఎక్కువగా బయట నుంచి వచ్చే రుణాలపై ఆధార పడుతాయి. పంచాయతీ సమితులు, యీ సహకార సంఘాలు రెండూ కలిసి మెలసి వ్యవహరించాలి సహకార సంఘాల అభివృద్ధికి తోడ్పడటం, వాటి పనిని పర్యవేక్షించడం, సభ్యులు ఇతరులు ముందుకు వచ్చి డిపాజిట్లు కట్టడం, సామాజిక బాధ్యతను గుర్తెరిగి ఐక్యతతో మెలగడం, సభ్యుల, కార్యదర్శుల శిక్షణ పథకాలలో పాల్గొన డం. వీటి ద్వారా బ్లాక్, జిల్లా సమితులు సహకార సంఘాలకు సహాయపడవచ్చు. సహకారోద్యమానికి సంబంధించిన ఆర్థిక వస తులపై అజమాయిషీ బాధ్యతను సెంట్రల్, ఎపెక్స్ బ్యాంకులే నిర్వహిస్తూ, సుస్థిరంగా పని చేసేట్లు చూడాలి. సంఘాల రిజిస్ట్రే షన్, ఇతర విధులు అజమాయిషీచేసే బాధ్యత రాష్ట్ర చట్టాలు నియమించిన రిజిస్ట్రార్‌పై వుంటుంది. జమా ఖర్చుల తనిఖీ మాత్రం స్వతంత్రంగానే వుండాలి.

జిల్లా వ్యవస్థ

"పంచాయతీ రాజ్యం" వ్యవస్థలో జిల్లా యంత్రాంగాన్ని పూర్తిగా మార్చవలసిన అవసరాన్ని గురించి మీదృష్టికి తెస్తాను. గత కొన్ని సంవత్సరాలుగా జిల్లా యంత్రాంగం అపసవ్య మార్గంలో అభివృద్ధి చెందుతూ వుంది. సమాజాభివృద్ధి ఉద్య మాన్ని ప్రారంభించినపుడు, దాని బాధ్యతను ప్రస్తుత అభివృద్ధి యంత్రాంగంపై ఒద్దారు. ఈ రెండూ ఒకదాని కొకదానితో పొందిక లేకుండా ప్రక్క ప్రక్కనే పనిచేస్తూ వచ్చాయి. పాత లోకల్ బోర్డులు కూడా విడిగా పనిచేస్తూనే వున్నాయి. తత్ఫలి తంగా కార్యకలాపాలలో సమన్వయం లేకుండా ఒకే పద్ధతిపై నడస్తున్న క్రింది ఏజన్సీలు జిల్లాలలో మనకు ఏర్పడినాయి:-

1 నిర్ణీత అభివృద్ధి విధులను చూసుకుంటున్న రివెన్యూ యంత్రాంగంలో భాగం:

2 జిల్లా, తాలూకా, ఇతర స్థాయిలలో స్థాపితమయిన అభి

వృద్ధి శాఖలు-వ్యవసాయం, పశుపోషణ, సహకారం, వగైరా;

3 అనధికార సహకార బ్యాంకులు-ఎపెక్స్‌బ్యాంకులు, సెంట్రల్ బ్యాంక్‌లు, మొదలయినవి;

4 గ్రామస్థాయిలో పంచాయతీలతోసహా, బ్లాక్ ఆఫీసర్లు, గ్రామస్థాయి కార్యకర్తలు వున్న సమాజాభి వృద్ధి ఏజన్సీ;

5 స్థానిక సంస్థ ఏజన్సీ;

ఇదంతా కూడా వృథాశ్రమకు గురవుతున్నది. ప్రతి రాష్ట్రంలోనూ ఒక జిల్లాను ఎన్నుకుని, సహేతుకమయిన పద్ధతిలో విధులను నిర్ణయిస్తూ సువ్యవస్థిత మయిన అధికార బృందాన్నిఏర్పాటు జేస్తారని ఆశిస్తున్నా. ఇలా చేయడంవల్ల వచ్చే రేండేండ్లలో "పంచాయతీ రాజ్యం" ఎక్కువ ప్రాంతాలకు విస్తరింప జేసినప్పుడు ప్రయోజన కరంగా వుంటుంది.

సమాజాభి వృద్ధి ఉద్యమం, మన ప్రణాళికలూ విజయవంతమయేందుకు కీలకం వ్యవసాయోత్పత్తే. మనకు తెలిసిన పద్ధతులనే ఆచరిస్తూ, నీటి పారుదల సౌకర్యాలను పెంచుకుంటూ, అడవుల సంరక్షణ, భూసార పరిరక్షణ కార్యక్రమాల అమలు ద్వారా, వ్యవసాయోత్పత్తిని మూడు నాలుగురెట్లు అధికం చేయవచ్చు. ఈ విషయాన్నే పంటల పోటీల ఫలితాలు వెల్లడిస్తున్నాయి. పదేండ్లలో వ్యవసాయోత్పత్తిని రెండింతలు చేయాలని మనముందు ఒక లక్ష్యాన్ని యేర్పరుచుకున్నాం. దేశవ్యాప్తంగా ఇతోధికమయిన కృషి జరిగి, మన పాలనా, సాంకేతిక, సరఫరా సంస్థలు సమర్థతతో పనిచేసినట్లయితే ఆ లక్ష్యం సాధించవచ్చు. ప్రభుత్వాల స్వరూపం ప్రజాస్వామ్యం కానీయండి, లేదా నియంతృత్వం కానీయండి, ఎలాంటి దయినా శాస్త్రీయ పద్ధతుల్లో వ్యవసాయం అభివృద్ధి జెందటానికి రెండు విషయాలు అవసరం. సాంకేతిక సలహా, విత్తనాలు, ఎరువులు, ఇతర కావలసిన పరికరాలను రైతులకు సప్లయి చేసేందుకు రాష్ట్రస్థాయి నుంచి గ్రామాల స్థాయివరకు ఒక సంస్థ వుండటం మొదటిది. రెండవది పల్లెలలో రైతులలో కలసిమెలసి వుంటూ వాళ్ళకందించిన సదుపాయాలను సక్రమంగా వినియోగించుకుంటున్నారా లేదా అని చూడటానికి ఏజన్సీ ఒకటి. ఈ రెండూ అవసరం. ఈ సంవత్సరం ప్రారంభంలో సోవియట్ వ్యవసాయాన్ని పునర్వ్యవస్థీకరిస్తూ "ఫారమ్ సప్లయిల కార్పొరేషన్"ను నెలకొల్పడం ద్వారా ఒక ప్రధాన మయిన చర్య తీసుకున్నారు. దీనికి "రిపబ్లిక్ క్రే, ఒబ్లాస్ట్, రేయన్" స్థాయిలలో బ్రాంచిలు యేర్పాటు జేశారు. ఇలాంటిదే చైనాలో ప్రభుత్వ నిపుణుల అజమాయిషీలో నెలకొని వున్నది. శాస్త్రీయ పద్ధతుల్లో వ్యవసాయాన్ని వ్యాపింప జేసే ఏజన్సీ విషయంలోనే మనకు రష్యా, చైనాలకూ ఎంతో విభిన్నత వున్నది. ఆదేశాలలో రైతులను సమిష్టి సంఘాలు లేక ప్రభుత్వ క్షేత్రాలు, కమ్యూన్లుగా సమీకరించుతారు. వీటి ప్రమాణం క్రమక్రమంగా ఏకీకరణ చేయడం ద్వారా పెరుగుతుంది. ఆధునిక పద్ధతులను అనుసరించే బాధ్యత ప్రజలతో కలసిమెలసి వుండే కమ్యూనిస్టు కార్యకర్తలు (పీడర్లు) పలువురి చేతుల్లో వుంటుంది. రష్యాలో + కోటి సమిష్టి సంఘాలు, చైనాలో కోటి నలభై లక్షలు కమ్యూన్లు వున్నాయని అంచనా. సమిష్టి సంఘాలు, ప్రభుత్వ క్షేత్రాలు, కమ్యూన్లలో వుండేవారి సంఖ్య నాకు తెలియదనుకోండి. అయినప్పటికి అధిక సంఖ్యాకులు వ్యవసాయ పనులలో నిమగ్నులయినారు. వాటికి సమానమయినది. మన "పంచాయతీరాజ్యం". ఈ వ్యవస్థక్రిందనే మన వ్యవసాయ కుటుంబీకులు స్వపరిపాలనా సంస్థల ద్వారా తమ ఆర్థిక శక్తిని పెంపొందించు కుంటారు. నా అభిప్రాయంలో, మన జీవిత విధానానికి ఈ పద్ధతే అనువైనదని. ఈ వ్యవస్థ క్రింద నే గ్రామీణ జీవితంలో శాంతియుతమయిన సామాజిక సంస్కరణలను సాధించ గలమనే నా నమ్మకం. మన లక్ష్యం కూడా అదే.

(1961 జూలై 13 న హైదరాబాద్‌లో సమాజాభివృద్ధిపై జరిగిన సమావేశంలో చేసిన ప్రసంగంనుండి.)

పంచాయతీ రాజ్యం - కొన్ని సమస్యలు

దామోదరం సంజీవయ్య

గడచిన ఎనిమిది సంవత్సరాల కాలంలో సమాజవికాసోద్యమ కార్యక్రమంలో అనేక మార్పులు వచ్చాయి. మార్పు వచ్చిన ప్రతిసారి, యీ కార్యక్రమ స్వభావం పూర్తిగా మారి పోతున్నదా అనిపించింది, అయితే వచ్చిన యీ మార్పులన్నిటి లోకి అత్యంత ప్రధానమైనది. పంచాయతీ రాజ్య ప్రారంభమే. జాతీయ విధానాలను అమలు పరచడానికై మనం అనుసరించదల చిన సహకార పద్ధతి కూడా ప్రాధాన్యము బట్టి పంచాయతీ రాజ్య వ్యవస్థతో సమానంగానే పరిగణించ వలసివుంటుంది. కాని పంచా యతీ రాజ్యం ప్రారంభమైన యీ 18 నెలలలో సాధించిన విజ యాలు, ప్రజాజీవితం మీద దాని ప్రభావం గమనిస్తే, సహకార రంగంలో సాధించ బడిన విజయాలకంటే యివి ఆశ్చర్య జనక ములు అద్భుతములు అని వర్ణించవచ్చు. ఆర్థిక వ్యవస్థలో మార్పు సాధించడం కంటే, ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థా రూపకమైన మార్పు సాధించడం సులభమనే దానికి యిది సూచన ప్రాయంగా తెలియ జేస్తున్నది. ఇప్పుడు వచ్చిన మార్పులవల్ల సమాజ వికాసోద్యమ చర్చలలో పంచాయతీరాజ్య విషయాలకు అంతకంతకు ఎక్కువగా ప్రాధాన్యం లభించడం సహజం. ఈ రెంటిని విడదీసి ఆలోచించ డమే కష్టం. పంచాయతీ రాజ్యవ్యవస్థకు సమాజ వికాసోద్యమంతో అత్యంత సన్నిహిత సంబంధంవుంది. అంతేకాక స్థానిక పరిపాలన కు అనువైన, మేలైన రూపంగా పంచాయతీ రాజ్యవ్యవస్థను పరి గణించ వలసివుంటుంది.

సామాన్య సమస్యలు

ఇప్పుడు మనం వున్నదశలో పంచాయతీ రాజ్యవ్యవస్థ ప్రాథమిక సూత్రాలను గురించి చర్చించవలసిన అవసరమే లేదు. ఏదో ఒక రూపంలో అన్ని రాష్ట్రాలు యీ వ్యవస్థను అమలు పరి చాయి, లేదా అమలుపరచడానికి సన్నద్ధమౌతున్నాయి, ఈ వ్యవస్థ వివిధ రాష్ట్రాలలో వివిధ రూపాలలో అవతరించడం గూడా జరు గుతుంది. పద్ధతులు మారినా సామాన్యసమస్యలనేవి వుంటాయి. అటువంటి సామాన్య సమస్యలను చర్చించుకుంటే అందరికీ ప్రయోజనం కలుగుతుంది. అయితే చాలా భాగం సమస్య స్వరూప నిర్ణయమే కష్టం వాటిని నిర్ణయించి, చర్చించుకుంటే, వెల్లడైన వివిధ అభిప్రాయాల రూపంలో వాటికి తగిన పరిష్కారం లభించ వచ్చు. అటువంటి ముఖ్యాంశాలలో కొన్నిటిని గురించి మనవి చేస్తాను. ముఖ్యమైన సమస్య యీ వ్యవస్థను అమలు పరచడానికి ఎటువంటి సంస్థలు ఏర్పాటు చేసుకోవాలి అనేది, ఈ సంస్థలు పూర్వపు స్థానిక సంస్థలవంటివి కాదని అనేక మంది తరచుగా అంటున్నారు. మరి కాకపోతే, యివి ఎటువంటివో మనం యిద మిద్ధంగా నిర్వచించాలిగదా. ఈ సంస్థలకు ఎక్కువ అధికారాలు విధులు, నిధులు యిచ్చినప్పటికీ, యిప్పటి వరకు వీటిని స్థానిక సంస్థలుగానే ఆచరణలో పరిగణిస్తున్నారు. శ్రీ డే గారు సూచించి నట్లు, యీ సంస్థలు వాటివాటి పరిధిల్లో ప్రభుత్వాలేనని నిర్వచిస్తూ, రాజ్యాంగానికి సవరణ ప్రతిపాదిస్తేనే యీ సమస్యకు అంతిమ పరిష్కారం లభించేట్లు కనిపిస్తున్నది. దీనిని ఎంత త్వరగా చర్చించి పరిష్కరిస్తే అంతమంచిది.

రెండు రకాల విధుల నిర్వహణ

నేడు పంచాయతీ సమితులు జిల్లా పరిషత్తులు రెండు రకాల విధులను నిర్వహిస్తున్నాయి బ్లాకు స్థాయిలో సమాజ వికాస కార్య క్రమం, ప్రాథమికవిద్య జిల్లాస్థాయిలో సెకండరీ విద్యవంటి విధులు పూర్తిగా వాటికి బదిలీ చేయబడినట్టివి. పోతే రెండవ రకం_రసాయనిక ఎరువుల పంపిణీ, బలహీన వర్గాల ప్రజలకు ప్రయోజన కారులైన పథకాల నిర్వహణ మొదలగునవి వీటిలో యీ సంస్థలు రాష్ట్ర ప్రభుత్వంచే డెలిగేట్ చేయబడిన అధికారా లను చెలాయించి ప్రభుత్వానికి ఏజెంట్లుగా పనిచేస్తున్నవి. ఆయా విధుల నిర్వహణలో అవి వహించవలసిన పాత్ర స్వభావాన్నిబట్టి

ఉద్యోగి బృందంపై వాటికి గల అజ్మాయిషీ పర్యవేక్షణాధికారాలు మారుతూ వుంటాయి. ఈ ప్రత్యేకతను స్పష్టంగా గుర్తించలేక పోయినందున కొన్ని అనుమానాలు కలిగి కొంత అయోమయావస్థ కూడా ఏర్పడింది. అందువల్ల దీనిని సూక్ష్మంగా చర్చించి స్థిరమైన నిర్ణయాలు చేయడం అవసరం.

రెండవ ముఖ్యాంశం, విధాన నిర్ణయం దానినిర్వహణకు సంబంధించినవిధుల మధ్యగల తేడాను గుర్తించడం. ప్రణాళికాసంఘం ఉపాధ్యక్షులు రాష్ట్రాల ముఖ్యమంత్రులకు వ్రాసిన లేఖలో పంచాయతీసమితులలో ఈ విధినిర్వహణ బాధ్యతలు గుర్తింపబడటానికి వీలుగా తగినకార్యక్రమం రూపొందించాలని కోరారు. పంచాయతీ వ్యవస్థకు సంబంధించిన ప్రతి సంస్థలోనూ యీ విధుల స్వభావం గుర్తింపబడటమే గాక, ఒక సంస్థకు మరొక సంస్థకు గల సంబంధాలు కూడా స్పష్టంగా నిర్వచించబడటం అవసరం. ఆయా సంస్థల విధి నిర్వహణ విషయంలో అధికార అనధికారుల పాత్రను గురించి ఆలోచించాలి. అనధికారులు విధాన నిర్ణయ రంగంలో పనిచేస్తూ, అధికారులకు ఎంతవరకు నిర్వహణ బాధ్యతలు అప్పగించాలి అనే విషయం గురించి నిర్ణయించుకోవాలి.

పరిషత్తులు నిర్వహించే పాత్ర

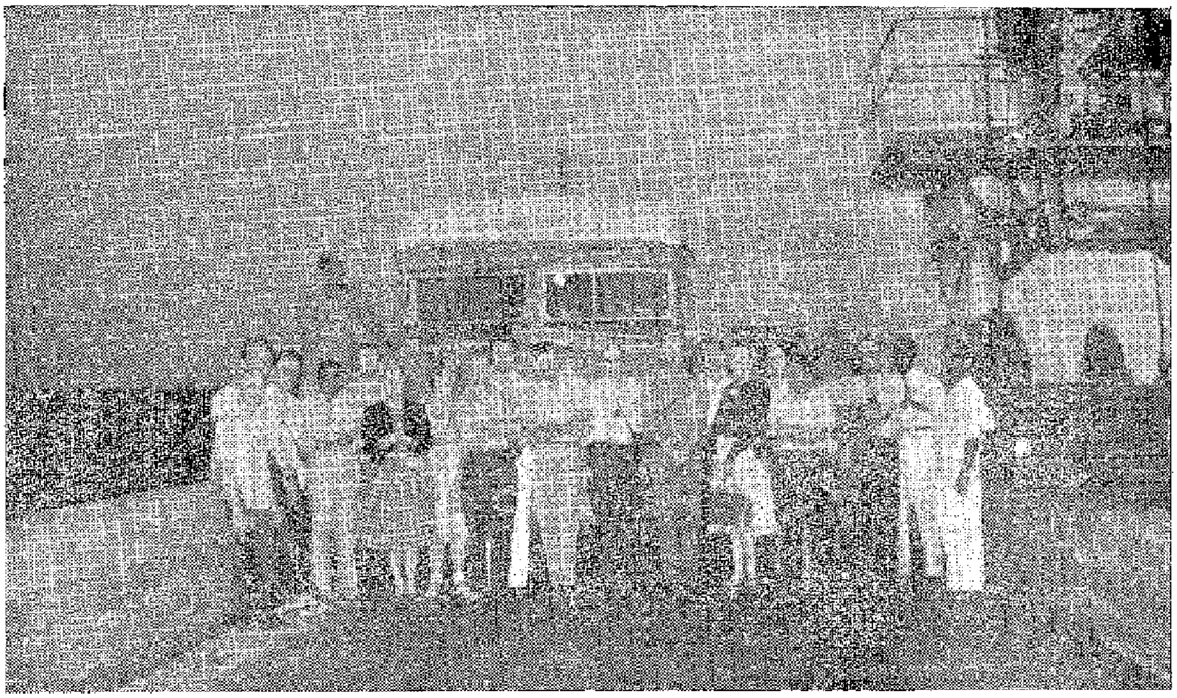
వివిధ సంస్థల మధ్య సంబంధాల విషయంలో కూడా యిదేవిధంగా స్థిరమైన నిర్ణయాలు చేసుకోవాలి. ఉదాహరణకు యిప్పుడు జిల్లాపరిషత్తులు నిర్వహించవలసిన పాత్ర విషయంలో ద్వివిధమైన అభిప్రాయాలు వున్నాయి. రాజస్థాన్‌లో జిల్లా పరిషత్తు కేవలం సమన్వయ సాధక సంస్థ మాత్రమే. దానికి నిర్వహణ బాధ్యతలు లేవు. మన రాష్ట్రంలో అలాకాదు. జిల్లా పరిషత్తులకు సెకండరీ విద్య, పూర్వపు జిల్లా బోర్డులకు సంబంధించిన పనులు మొదలగు వాటిలో నిర్వహణ బాధ్యత కూడా వుంది. వీటి మంచి చెడులను గురించి నేను చర్చించను. కాని ఆంధ్రలో యీ విధంగా ఎందుకు జరిగింది అంటే, దశాబ్దాలుగా బాగా స్థిరపడి పోయిన జిల్లా బోర్డులకు వారసురాలుగా జిల్లా పరిషత్తు అవతరించినందువల్లనే అని మాత్రం చెప్పవచ్చు. ఏది ఏమైనా, క్రింది స్థాయిలోని సంస్థకే విధి నిర్వహణ బాధ్యతలను ఎంతవరకు పరిమితం చేయవచ్చు, ఎంతవరకు పై స్థాయి సంస్థలకు అప్పగించవచ్చు అనేది చర్చనీయాంశం.

ఇక మూడవ విషయం, స్వయం పాలనాధికారము-బాధ్యతలను గురించి ఈ కొత్త సంస్థలకు ఉత్సాహకరంగా, స్వయంగా పనిచేసే అధికారం యివ్వాలనీ, పూర్వపు స్థానిక సంస్థల వలె వీటిని అధికారుల అజ్మాయిషీ క్రింద వుంచి అవస్థ పెట్టకూడదని అందరూ అంగీకరించే విషయమే. అయితే యీ సంస్థలకు అప్పగించిన విధులను అవి ఎంతవరకు నిర్వహిస్తున్నవో అంచనా వేయడానికి ఏదో ఒక రకమైన యంత్రాంగం రూపొందించక తప్పదు. పంచాయతీ రాజ్య వ్యవస్థను ఒక జాతీయ విధానంగా రూపొందించుకొని అమలుపరచుకొంటున్నది. కేవలం రాజకీయ పునాదులమీదే కాదు. ఆర్థిక వ్యవస్థ చక్కబరచుకోటానికి అది ఉద్దేశించబడింది. పంచాయతీరాజ్య వ్యవస్థ విజయవంతమైతేనే మన దేశంలో ప్రజాస్వామ్యం కాలూని నిలద్రొక్కుకోగలుగుతుంది. అయితే గ్రామీణ సామాన్య ప్రజానీకం యొక్క ఆర్థిక స్థితిగతులను మెరుగుపరచగలిగితేనే పంచాయతీ వ్యవస్థ విజయవంతమవుతుంది. అందువల్ల అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు చక్కగా అమలు జరుగటానికి అవసరమైన పరిస్థితులను కల్పించడం మన కర్తవ్యం. అయితే ఆ పేరుతో యీ సంస్థలకున్న స్వాతంత్ర్యానికి భంగంకలుగని విధంగా మనం ఏర్పాట్లు చేయడం మరీ అవసరం. ఈ రెండు సమస్యల మధ్య సరియైన సమన్వయం కల్పించుకోవాలి

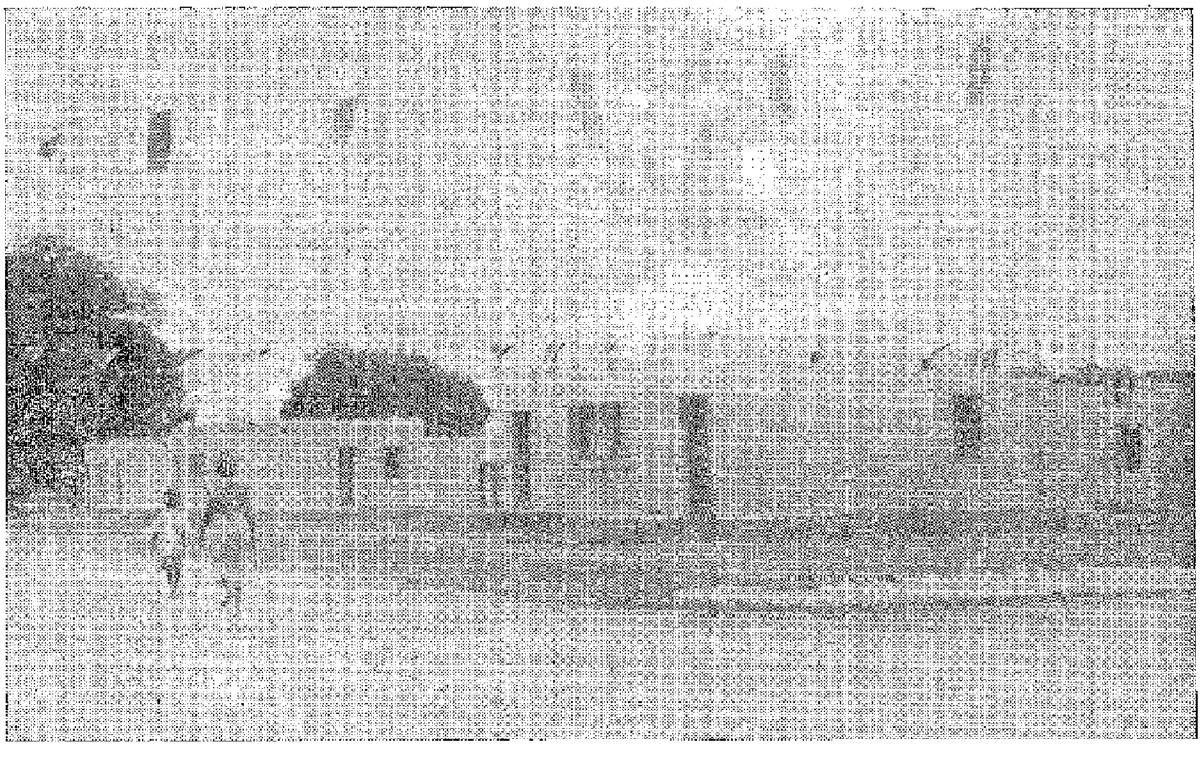
సిబ్బంది మీద అజ్మాయిషీ

ఇందులో ఒక ప్రధాన విషయమేమంటే అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను అమలు పరిచే ఉద్యోగి బృందం మీద అజ్మాయిషీ వహించడం సమితులకు, జిల్లా పరిషత్తులకు వీరిమీద కంట్రోలు వుండాలనడానికి బలమైన కారణాలే వున్నాయి. దీనికి భంగం లేకుండా ఆయా శాఖల అధికార్లకు కూడా వారిమీద ఏ విధంగా అజ్మాయిషీ వుంచాలనేది ఒక సమస్య. జాతీయ ప్రణాళికాదర్శాలు ఫలించాలంటే రాష్ట్ర స్థాయిలో ప్రణాళిక పూర్తిగా ఫలితాలు సాధించాలి. రాష్ట్రంలో వివిధ అభివృద్ధి కార్యక్రమాలకు రాష్ట్ర స్థాయిలో సమన్వయం కుదరాలి. అందుచే ఉద్యోగి బృందం మీద ఆయాశాఖలకు కంట్రోలు వుండడం అవసరమవుతున్నది. ఇప్పుడు వివిధ శాఖలలోవున్న యీ అజ్మాయిషీ పద్ధతులను తొలగించడానికి వీల్లేదు. అయితే ప్రజాసంస్థలు కూడా తమతమ ప్రాంతాలలో కార్యక్రమాల నిర్వహణకు బాధ్యత వహించి పనిచేస్తున్నవి కాబట్టి, ఉద్యోగి బృందంపై ఆయా శాఖలకు గల అధికారాన్ని ఏవిధంగా సర్దుబాటు చేసుకోవాలనేది విచారించవలసిన అంశం. నిలువు రేఖకు, అడ్డు రేఖకు సంగమబిందువును గుర్తించడం వంటిదే యీ సమస్య.

(మిగతా 50 వ పేజీలో)

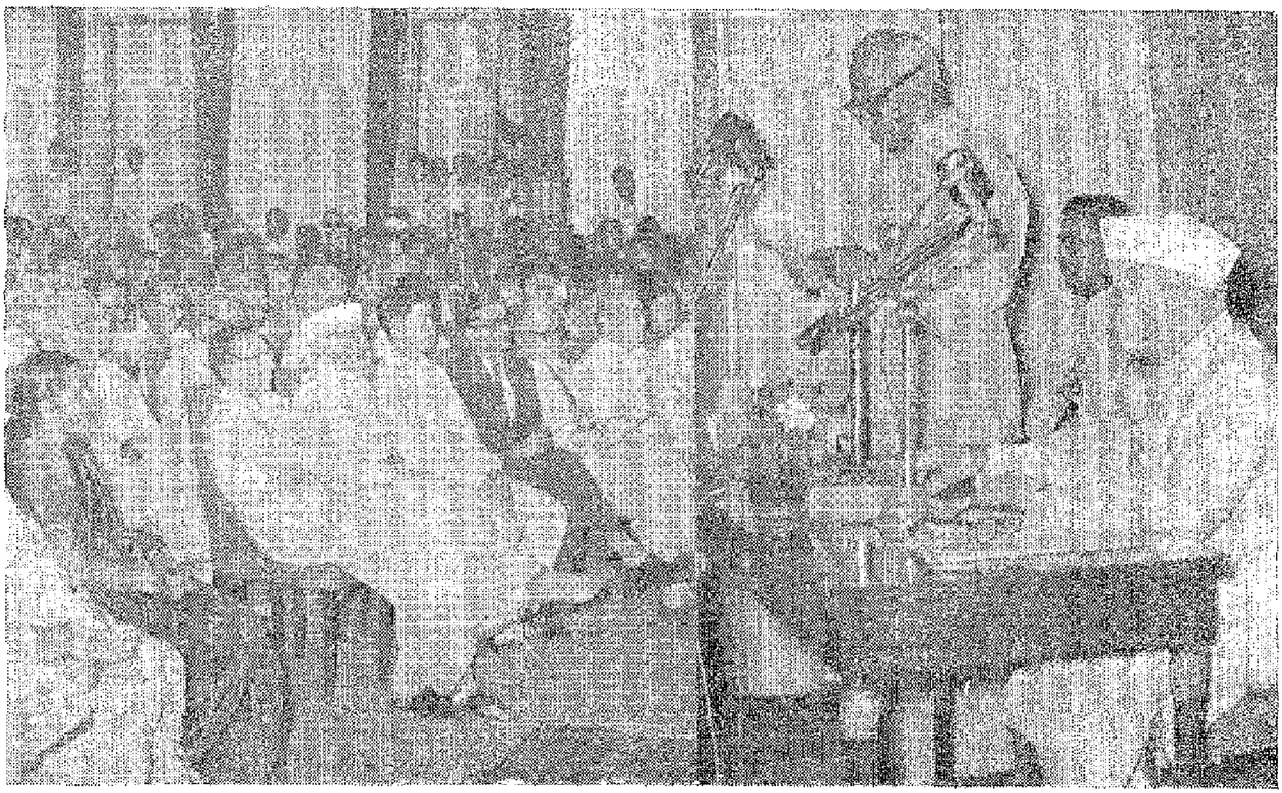
అమెరికా నుంచి వచ్చిన ప్రొఫెసర్ల బృందం: జులై 1న హైదరాబాదులోని చూడదగిన స్థలాలను సందర్శించారు.

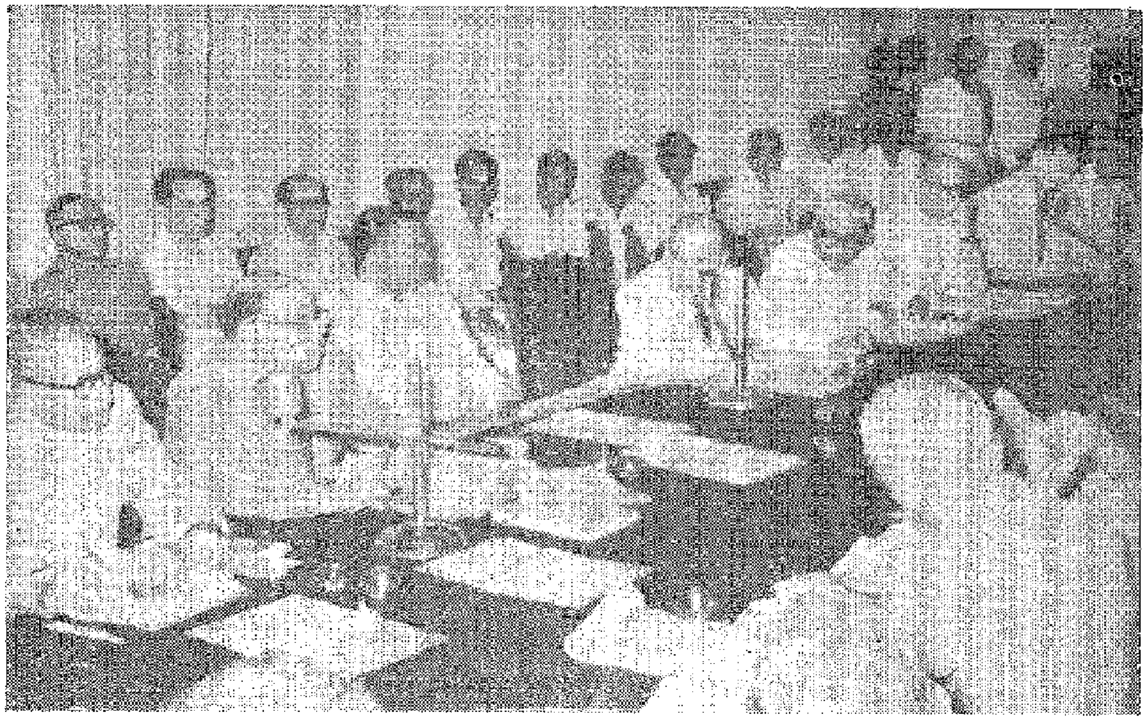
హైదరాబాదుకు సమీపంలోవున్న ఘటకేసర్‌లో పారిశ్రామిక గృహనిర్మాణ పథకం క్రింద నిర్మించిన కాలనీకి జులై 8వ ముఖ్యమంత్రి ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

హైదరాబాదులో జూన్ 30 న జరిగిన సాంఘిక సంక్షేమ సంస్థల ప్రతినిధుల ప్రాంతీయ సమావేశంలో ప్రసంగిస్తున్న
కేంద్ర సాంఘిక సంక్షేమ బోర్డు అధ్యక్షురాలు శ్రీమతి దుర్గాబాయ్ దేశ్‌ముఖ్

ఆంధ్రప్రదేశ్ కార్మికగోష్ఠిని హైదరాబాదులో జూన్ 17,న కేరళ గవర్నరు, శ్రీ వి.వి. గిరి ప్రారంభించారు.

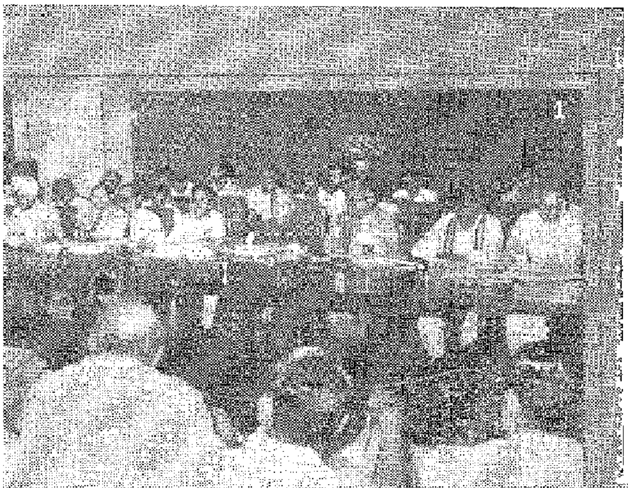

ప్రణాళికకు సంబంధించిన ప్రభుత్వ కార్యదర్శుల, శాఖాధిపతుల సమన్వయ సమావేశం హైదరాబాదులో సచివాలయంలో జూలై 10 న జరిగింది. ఆ సమావేశంలో మాట్లాడుతున్న ప్రణాళికా సంఘం సభ్యుడు శ్రీ సి.యం. త్రివేదీ.

సంయుక్త సిబ్బంది సమితి: హైదరాబాదులోని సచివాలయ కమిటీ హాలులో జూలై 8 న ముఖ్యమంత్రి ఆంధ్ర ప్రదేశ్ సంయుక్త సిబ్బంది సమితిని ప్రారంభించారు.

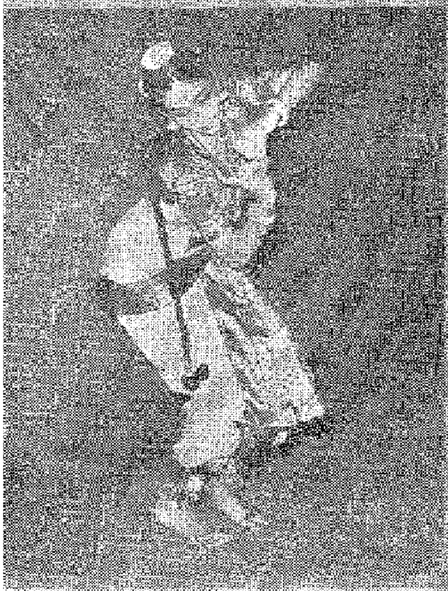
సమాజాభివృద్ధి మహాసభ

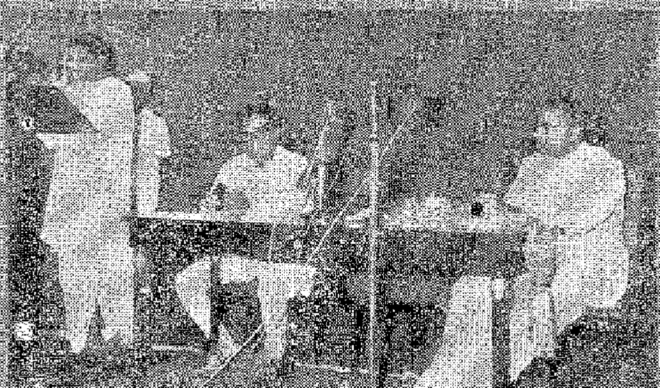
(1) సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమాలను గూర్చి చర్చించటానికి హైదరాబాదులోని జూబిలీహాలులో 1961 జూలై 14వ తేదీన జరిగిన సమావేశం ఉపసంఘాల నివేదికలను పరిశీలించింది

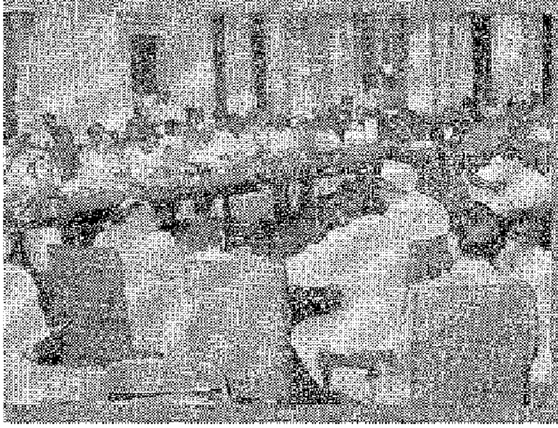
(2) జూలై 13 వ తేదీన ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నరు మహాసభను ప్రారంభించారు.

(3) జూలై 17వ తేదీన ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి రాష్ట్రాల సమాజాభివృద్ధిశాఖమంత్రుల సమావేశానికి ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

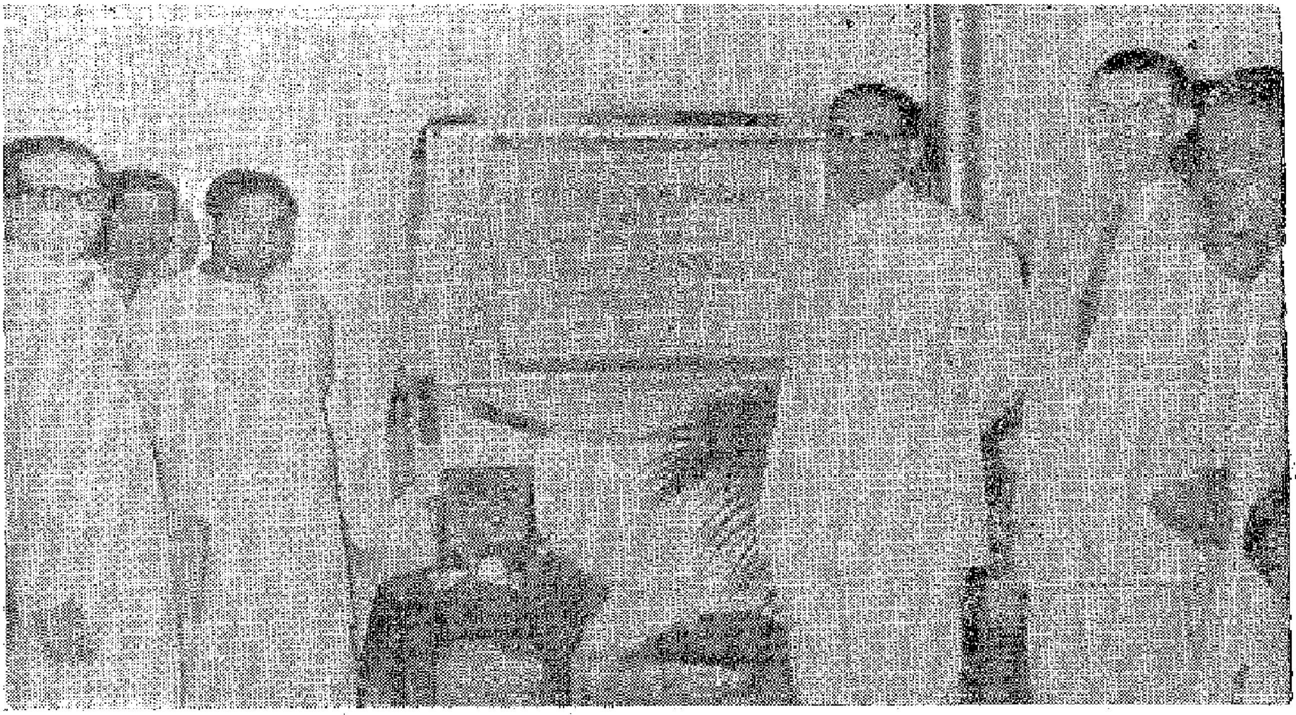

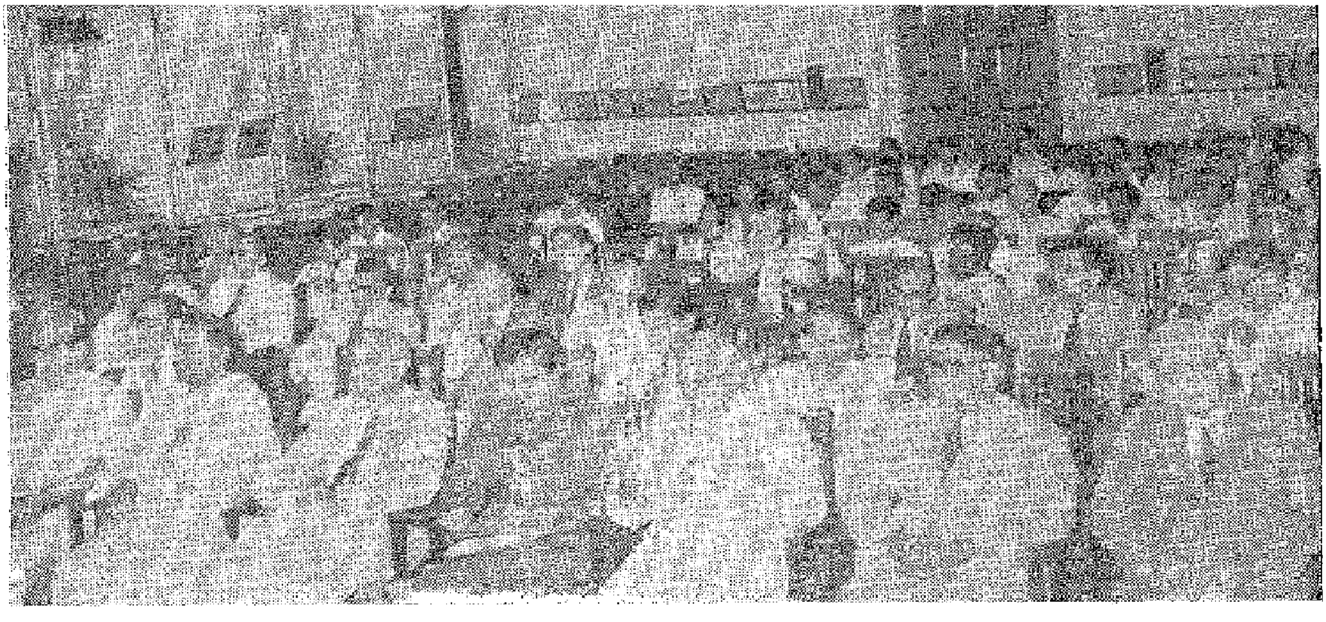

(4) జూలై 18వ తేదీన కుమారి యామినీ కృష్ణమూర్తి నృత్య ప్రదర్శన

(5) సమాజాభివృద్ధి మంత్రుల సమావేశం

రాష్ట్ర సెంట్రల్ లైబ్రరీ, హైదరాబాదు: లైబ్రరీకి అదనంగాచేర్చిన కొత్త భవనానికి జూలై 7న ముఖ్యమంత్రి ప్రారంభం జరిపారు.

ఉత్పత్తి సంఘం: ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఉత్పత్తి సంఘం సాధారణ వార్షిక సమావేశం జూన్ 27 న జరిగింది. ముఖ్యమంత్రి ప్రసంగాన్ని వింటున్న ప్రేక్షకులను చిత్రంలో చూడవచ్చు.

సమాజాభివృద్ధి: లక్ష్యాలు, సాధనాలు

పిడతల రంగారెడ్డి

సమాజాభివృద్ధి లక్ష్యమనీ, విస్తరణ కార్యక్రమం సాధనోపాయమనీ అంటుంటారు. ఇప్పుడు మనం యీ విధంగా చెప్పుకోవచ్చు-సమాజాభివృద్ధి లక్ష్యం, పంచాయతీ రాజ్యం తత్సాధనకు ఉపయుక్తమయ్యే సంస్థాస్వరూపకల్పన. లక్ష్యాలు వాటిని సాధించే అవకాశాలు పరస్పర సంబంధం కలిగి వుంటాయి. అలాగే సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమం, పంచాయితీ రాజ్య వ్యవస్థలు ఒక దానితో ఒకటి సంబంధం కలిగివున్నాయి సమాజాభివృద్ధి కృషి సందర్భంలోనే పంచాయతి రాజ్య వ్యవస్థ రూపొందిందనటానికి తగిన నిదర్శనలు కనిపిస్తూనే వున్నాయి. పంచాయతీ రాజ్యవ్యవస్థకు అవసరమైన సంస్థలు ఆ ప్రాతిపదిక మీదనే రూపొందాయి. ఉదాహరణకు పంచాయతీ సమితికి బ్లాకు ప్రాంతం కార్యాచరణ పరిధిగా నిర్ణయం జరిగింది, అదే విధంగా పంచాయతీ రాజ్య నిర్వహణ కూడా సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమాలమీద తన ప్రభావం ప్రసరింపజేస్తుంది,

పంచాయతీ రాజ్య సందర్భంగా పరిష్కారం కావలసిన సమస్యలు చాలా వున్నాయి. పంచాయతీ రాజ్య నిర్వహణలో జిల్లా కలెక్టరు పాత్ర, పార్లమెంట్. రాష్ట్ర శాసన సభా సభ్యుల పాత్ర, జిల్లా పరిషత్తుల ప్రధాన కార్యనిర్వహణాధికారుల విధులు. ప్రిసైడింగ్ ఆఫీసర్ల అధికారాలు, బాధ్యతలు, యివన్నీ చర్చించవలసిన సమస్యలే. నేను ఒక ముఖ్య విషయం మాత్రమే ప్రస్తావించదలచాను. ప్రజా సంస్థలకూ, అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు నిర్వహించే ఉద్యోగి బృందానికి మధ్య ఎట్టి సంబంధాలు వుండాలనేది చాలా ముఖ్యమైన విషయం. పంచాయతీ రాజ్యాన్ని మన రాష్ట్రంలో ప్రారంభించినప్పుడు ప్రజా ప్రతినిధులు, శాశ్వత ప్రభుత్వోద్యోగి బృందం పరస్పరం ఏవిధంగాసరిపెట్టుకుని సమన్వయపూర్వకంగా కృషి చేస్తారా అనేదే ప్రధానంగా ఆలోచించడం జరిగింది. ఈ సిబ్బంది యీ కొత్త సంస్థలకు విధేయులై సహకరించి పని చేస్తారా అనే అనుమానం వుండేది. అలాగే. ప్రజా ప్రతినిధులు కూడా విధాన చర్చా, నిర్ణయ బాధ్యతలకూ, నిర్వహణ బాధ్యతలకు గల వ్యత్యాసాన్ని గుర్తించ కుండా, తమ పరిధులను, పరిమితులను దాటి వ్యవహరిస్తూ పరిపాలనకుసంబంధించిన యిబ్బందులను కలుగజేస్తారేమోననే భయం కూడా వుండేది. దురదృష్ట వశాత్తు గత 18 నెలల అనుభవంబట్టి చూస్తే యిటువంటి భయసందేహాలకు తావులేదని స్పష్టపడింది. సమితులలోనూ, జిల్లా పరిషత్తులలోనూగల సిబ్బంది, ప్రజా ప్రతినిధులు పరస్పర సహకారంతో, అన్యోన్య మైత్రితో చక్కగా పనులు చేసుకుంటున్నారు. ఇప్పుడు మనకు ఇదొక సమస్య కానేకాదు. ఇప్పుడు వచ్చిన చిక్కల్లా యీ కొత్త సంస్థలకు, బదిలీచేయకుండా, ముఖ్యంగా జిల్లా స్థాయిలో అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తున్న సిబ్బందిని గురించే. జిల్లా పరిషత్తులకు వీరు బదిలీకాకపోయినా, తమ విధుల నిర్వహణలో వీరు పరిషత్తులకు కొంత వరకు బాధ్యత వహించి పని చేయవలసి వుంటుంది. కాగా వీరు యీ బాధ్యతలను సమర్థంగా నిర్వహించునట్లు చేయడం ఎలాగనేదే యిప్పటి సమస్య. ఈ సిబ్బందిని కూడా జిల్లా పరిషత్తులకు బదిలీ చేయడమా, లేక వారి సహకారం సంపూర్ణంగా లభింప జేయటానికి ఇతర మార్గములున్నవా అనేది విచారణీయాంశం.

జిల్లా అధికార్లకు, ఇతర సిబ్బందికీ వివరంగా సూచనలు ఆదేశాలు పంపటం వంటి చర్యలను మన రాష్ట్రంలో యిదివరకే తీసుకున్నాం. అయినా, యిటు ప్రజా సంస్థల దృష్ట్యా చూసినా, వివిధ శాఖల దృష్ట్యా చూసినా పరిస్థితి మాత్రం అంత సంతృప్తికరంగా లేదనే చెప్పాలి.

పంచాయతీ రాజ్యవ్యవస్థ ద్వారా ప్రాథమిక సంస్థలను ప్రజలకు దగ్గరగా తీసుకురాగలిగాము, అందు వల్ల యీ సంస్థ ప్రజాభిలాషకు వ్యతిరేకంగాగానీ, వారి క్షేమానికి విరుద్ధంగా గాని పని చేసే ఆస్కారం యిప్పుడులేదు. స్థానిక సంస్థల నిర్వహణలో దేశంలో అన్ని రాష్ట్రాలలో జరిగిన విషయాలు తెలుసుకొని, ఆ అనుభవాన్ని ఉపయోగించుకుని, అవి విఫలమైనందుకు దోహదకారులైనకొన్ని పరిస్థితులను నివారించుకుని యీ నూతన సంస్థను ఏర్పాటు చేసుకున్నాం. సంస్థ ప్రజలకు దగ్గరగా ఎంత క్రింది స్థాయిలో వున్నా, దానిలో ప్రాతినిధ్యం ప్రజలకు కలిగించగానే ప్రజల ఉత్సాహంతో పాల్గొంటారనేది చెప్పలేము. మానవ నిర్మితమైన ఏవ్యవస్థ విజయమైనా, దానికి లభించే నాయకత్వం మీద ఆధారపడి వుంటుంది. కాగా గ్రామ స్థాయిలో సరియైన నాయకత్వం అనేది అన్నిటికీ కీలకమైన సమస్య. ఈ నాయకత్వంలేని యెడల దానిని నిర్మించుకోటానికి మనం పాటుపడాలి. పంచాయతీ రాజ్య వ్యవస్థలో ఏర్పడిన సంస్థల స్వరూప స్వభావాల వల్లనూ, అవసరమైన విద్యా విజ్ఞానాలు, శిక్షణ లభించి గ్రామ స్థాయి నాయకత్వం పెంపొందటం వల్లనూ, సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో మనం ఏ ప్రాథమిక ఆశయాలను లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నామో-అంటే ప్రజలలోనే తమ పురోభివృద్ధి పట్ల ఎనలేని ఆసక్తి కలగడం, వారి నుండే దానిని పొందటానికి తగిన శక్తి సామర్థ్యాలు, విజృంభించి వ్యవస్థా రూపకమైన కృషి జరగడం-ఆలక్ష్యం సంపూర్ణంగా సిద్ధిస్తుందని ఆశిస్తున్నాం: గ్రామీణ ప్రజా జీవితం సాంఘికంగా స్వయం శక్తి చోదితమై, సమధికోత్సాహ సంభరితమై, మానవ శక్తి సామర్థ్యాల ప్రదర్శనతో దేశాభివృద్ధికి అవసరమైన నవ చైతన్య శక్తిగా వెలుగొందగలదని కూడా మనం ఆశించవచ్చు.

పంచాయతీరాజ్యమంటే ప్రజలకు, దేశానికీ సేవచేసే సాధనంగా కాక అధికారం పొందటానికి, ఆశ్రయ లాభాలు పొందటానికి అనువైన మార్గమని ఏ కొద్ది మందో దురూహపడి తప్పు మార్గంలో ఆలోచించే వారు వుంటే వుండవచ్చు. ఈ అధికార ప్రాబల్యం కోసం కుమ్ములాటలు, గ్రుద్దులాటలు సకృతంగా జరిగి వుండవచ్చు. దీనిని చూసి పంచాయతీ రాజ్యం ప్రజలలో వైషమ్య బీజాలు చల్లించని కొందరు వ్యాఖ్యానించి గూడా వుండవచ్చు. కాని యిక్కడ ముఖ్యంగా గమనించవలసిన విషయమేమంటే- పంచాయతీ రాజ్య వ్యవస్థను యితర అన్నిటివలెనే సరియైన దృక్పథంతో న్యాయదృష్టితో పరిశీలించడం అవసరం. ఇంత స్వల్ప కాలంలో మనం ఎంత దూరం పురోగమించామని కొలుచుకోటానికి ప్రయత్నించడం కంటే అసలు యీ మార్గం నిర్దుష్టమైనదా కాదా, నిర్దిష్ట గమ్యాన్ని చేర్చగలుగుతుందా లేదా అని చూసుకోవటమే ముఖ్యం.

(హైద్రాబాద్‌లో 1961 జూలై 17వ తేదీన జరిగిన రాష్ట్ర పంచాయతీరాజ్య-సమాజాభివృద్ధి శాఖా మంత్రుల సమావేశంలో చేసిన స్వాగతోపన్యాసం నుండి)

పంచాయతీ రాజ్యం-కొన్ని సమస్యలు

(48 వ పేజీ తరువాయి)

స్థానిక వనరులు

కార్యక్రమాల నిర్వహణ బాధ్యతలకు సన్నిహితంగా వుండే మరొక ముఖ్యాంశం-స్థానిక వనరులను సమీకరించుకోవడం. అసలు అన్ని సమస్యలకూ కేంద్రం యిదే. ఎందుకంటే, అధికారుల కంటె ఎంత ఎక్కువగా స్థానిక వనరులను సమకూర్చుకో గలుగుతున్నదనే అంశం మీదనే యీ ప్రజా సంస్థల బాగోగులు, శక్తి సామర్థ్యాలు ఆధారపడి వున్నాయి. ఈ విషయంలో యీ సంస్థలు యింతవరకు చెప్పుకోదగిన ప్రజ్ఞ ప్రదర్శించలేకపోయినవని కొందరు బాధ్యతగల వ్యక్తులే సూచించారు. అయితే యీ విషయంలో వాటి శక్తి సామర్థ్యాలను అంచనా వేయడానికి ఇంకా తరుణం రాలేదేమో అనిపిస్తుంది. ఇంత త్వరలోనే వాటిని విమర్శించడం న్యాయం కాదేమో. అయితే యీ విషయం మాత్రం అత్యంత ప్రధానమైనది. ఈ సంస్థలు యీ విధి నిర్వహణలో ఉజ్వల పాత్ర వహించడానికి తగిన కట్టుబాట్లు చేసుకోవడం కూడా ముఖ్యమైన కర్తవ్యం. సరికిసరి గ్రాంట్లు యిచ్చే పద్ధతి యీ కట్టుబాట్లలో ఒకటి. స్థానికంగా లభించే మొత్తాలకు అనుగుణంగా నిధులను సమకూర్చడం కూడా మంచి ఏర్పాటే, అంతేకాక స్థానిక వనరులను చక్కగా వినియోగించుకున్న సంస్థలకూ యితోధికాధికారాలు యివ్వడం కూడా ఆలోచించదగిన అంశమే. ఈ వివిధ మార్గాలను యింకా క్షుణ్ణంగా ఆలోచించి అనుసరించవలసి వుంటుంది. స్థానిక వనరులను సాధ్యమైనంత ఎక్కువగా సేకరించుకోటానికి, వీలైన దానికి దోహదకరములైన వివిధాంశాలను చక్కగా పరిశీలించి, తగు పద్ధతులు రూపొందించుకోవడం ప్రప్రథమ కర్తవ్యంగా గుర్తించవలసిందని కోరుతున్నాను.

(హైద్రాబాద్‌లో 1961 జూలై 17వ తేదీన జరిగిన రాష్ట్ర పంచాయతీ రాజ్య-సమాజాభివృద్ధి శాఖా మంత్రుల సమావేశంలో చేసిన ప్రారంభోపన్యాసం నుండి)

కామకేతువు

కిన్నర

పుచ్ఛ పువ్వట్లు వెన్నెల వచ్చి విరిసె
వెలుగునా, నీ పొట్టన బెట్టుకొందు
వా, వినీలమేఘావృతమ్మైన మూల
తక్కి తారుచు బెదరించెదవు, పిశాచి?

లెక్క లేనన్ని యేండ్లు వల్లించి నేర్చు
కొని యుపాసించినట్టి నిగూఢ మంత్ర
బలము ఫలియించి విరిసిన పండు వెన్నె
లకట! నీ కన్ను గుట్టెనా అంతలోనె?

నాకు మాఱుగ నీవై సనాతన ప్ర
పంచమున మాఱులేక నటించితివి పి
శాచి! యీ నాకైన వేషమ్ము మార్చ
నీయవా? స్వంత కాళ్ల పై నిలువలేన?

కత్తెరలు రెండు నీ కుత్తుకకు బిగించి
మనసుకేని అందని యట్లు తునియ తునియ
లై నశింపగజేయ నాలోనె యడగి
మరల నెటు దాపురింతు, దుర్మార్గురాల?

దేశంతోపాటు మీరుకూడా అభ్యుదయం పొందండి !

మీరు మిగుల్చుకున్న డబ్బును

భారత ప్రభుత్వ చిన్న మొత్తాల పొదుపు పథకమునకు పెట్టుబడి పెట్టండి !

భా ర త దే శ ం యొ క్క

సమాజాభివృద్ధి కార్యక్రమమునకు, గొప్ప నదీలోయ ప్రాజెక్టులకు, రైలుమార్గములు, రోడ్ల అభివృద్ధికి తోడ్పడండి !

మీ డబ్బును ఈ క్రింది ఆకర్షణీయమైన గ్యారంటీడ్ సెక్యూరిటీలలో దేనిలోనైనా పెట్టుబడి పెట్టండి !

12 సంవత్సరముల జాతీయ ప్రణాళికా పొదుపు పత్రాలు

పరిణతి పొందిన పిమ్మట నూటికి సంవత్సరానికి 5.41 వంతుల చొప్పున వడ్డీ ఇవ్వబడుతుంది. ఇవి రూ. 5 లవి మొదలు రూ. 25,000 లవి వరకూ లభిస్తాయి. వ్యక్తిగతంగా ఒక్కొక్కరు రూ. 25,000 ల వరకూ కొనవచ్చు. రూ. 25,000 ల విలువ పత్రాలు ప్రావిడెంటు ఫండ్ పెట్టుబడులకు మాత్రమే.

10 సంవత్సరముల ట్రెజరీ సేవింగ్సు డిపాజిట్ సర్టిఫికెట్లు

ఏటా నూటికి 4 వంతుల వడ్డీ చెల్లించబడుతుంది. ఒక్కొక్కరు రూ. 50 లవి మొదలు రూ. 25,000 ల వరకూ కొనవచ్చు.

15 సంవత్సరాల యాన్యుయిటీ సర్టిఫికెట్లు

జారీ చేయబడు ధరలు : రూ. 1,330, రూ. 3.325, రూ. 6,650, రూ. 13,300, రూ. 26,600. ఈ సొమ్ము నూటికి యేడాదికి 4.25 కు కొంచెం మెక్కువగా వచ్చే చక్రవడ్డీతోసహా నెలసరి వాయిదాలలో 15 సంవత్సరాలలో తిరిగి చెల్లించబడుతుంది. ఒక్కొక్కరు రూ. 26,600 ల వరకూ కొనవచ్చు.

పోస్టాఫీసు సేవింగ్సు బ్యాంకు అకౌంట్లు

25 నుంచి 10,000 ల వరకు గల నిల్వలపై నూటికి $2\frac{1}{2}$ చొప్పున, రూ. 10,000 లకు మించిన నిల్వలపై నూటికి 2 చొప్పున వడ్డీ ఇవ్వబడుతుంది.

క్యూములేటివ్ టైమ్ డిపాజిట్ పథకం

నెలనెలా రూ. 5, 10, 20, 50, 100 లేక 200 వంతున 5 లేక 10 సంవత్సరాలపాటు డిపాజిటు చేస్తే, వడ్డీతోసహా మొత్తం అంతా ఒక్కసారే చేతికి వస్తుంది.

ఐదేండ్ల వడ్డీలేని బహుమతి బాండ్లు

1965 ఏప్రిల్ 1 న ఎంత విలువ బాండ్లుకొన్నారో అంతమాత్రమే తిరిగి ఇవ్వబడుతుంది.

బాండ్లు రూ. 100, రూ. 5 ల విలువగలవి వరుసగా జారీచేయబడుతాయి. లాట్లు మూడు నెలల కొకసారి అంటే ప్రతి సంవత్సరం జూన్ 1 న, సెప్టెంబరు 1 న, డిసెంబరు 1 న, మార్చి 1 న డ్రా వేయబడుతాయి. డ్రానిబట్టి ప్రతిసారి రూ. 100 లు విలువజేసే 1 లక్ష బాండ్లకు 40 బహుమతులు. రూ. 5 లు విలువజేసే 10 లక్షల బాండ్లకు 278 బహుమతులు ఇవ్వబడుతాయి.

ఆదాయంపన్ను లేకుండా మీకు మంచి ఆదాయం లభిస్తుంది! భావిభారత సౌభాగ్యానికై పెట్టుబడి పెట్టండి!

ఈ పెట్టుబడులకు సంబంధించిన నిబంధనలను గూర్చి యితర వివరాలు మీకు చేరువగా వున్న పోస్టాఫీసు వద్దగాని, రీజియనల్ నేషనల్ సేవింగ్స్ ఆఫీసర్, 10-2-2, ఎ.సి. గార్డ్సురోడ్డు, హైదరాబాదు, లేక, మీ జిల్లా కలెక్టరు ఆఫీసులోని జిల్లా ఆర్గనైజరు వద్దగాని తెలుసుకోవచ్చు.

"కవి–బ్రహ్మ"

కుంటిమద్ది శేషశర్మ

"అపారేకావ్య సంసారే కవిరేకః ప్రజాపతిః"

ఈ సంసారము అంతులేనిది. దీని కొది కూడ తెలియదు." కల్పక్షయే ప్రణశ్యంతి కల్పాదౌ విసృజామ్యహం" అని, ఈ సమస్తము ప్రళయమునందు పరబ్రహ్మ యందు లీనమగుచున్నది. కల్పారంభమున నా పరబ్రహ్మచే వెలువరించఁబడుచున్నది. "యో బ్రహ్మాణం విదధాతి పూర్వం, యోవై వేదాంశ్చ ప్రహిణోతి తస్మై" అని, యా పరబ్రహ్మ ఆదియందు చతుర్ముఖ బ్రహ్మను సృష్టించెను. అతనికి వేదములుపదేశించెను. సృష్టికార్యమందతనిని నియోగించెను. అతడు సృష్టికుపక్రమించి, "ధాతా యథాపూర్వము పాసృజత్" అని, విష్ణునాభీకమలనాళము నుండి నారాయణుని కుక్షిలోనికి ప్రవేశించి సమస్తమునుపరికించి సృజించెను.

ఈ జగత్తునకతడు నిర్మాత. అతని యూహాపోహలు సంకల్ప వికల్పములు పారినట్లు జగన్నిర్మితి సాగుచుండును. పూర్వ సృష్టముల మేలి గుణంబుల గ్రహించి, నూత్న గుణంబులను జోడించి, క్రొంగ్రొత్తవానిని సృజించుచుండును. సృష్టియందు ప్రజ, జడాజడ ప్రకృతిలోన నుత్తమము దానికతడు పతి. వీని స్వరూపములు అతని సంకల్పాధీనములు.

అటులనే కావ్య సంసారము నందు కవి అధిపతి. అతని చిత్తానుసారము కావ్య నిర్మితి కొనసాగుచుండును. "కవయతి–శబ్దాయతే." అని, శబ్దము చేయువాడు కవి. అతని సృష్టి కావ్యము.

"అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ శబ్దార్థౌ కావ్యం"

అని, ప్రాచీనులు, దోషరహితములు, గుణవంతములు, అలంకారోపేతములునగు శబ్దార్థములు కావ్యము అనిరి. అందలి గుణాగుణములను విమర్శించి, ఔచిత్యమును పరికించి, లక్షణమును సంస్కరించి,

"రమణీయార్థప్రతిపాదకశబ్దః కావ్యం" అని, కావ్య స్వరూపమును తేల్చిరి.

"అందమైన యర్థమందించు శబ్దంబు కావ్యమనఁగబరగు" అని మదీయాలంకార విచారము, పండిత రాజలక్షణమున కనువాదము. పదార్థములకు సమప్రాధాన్యము గల కావ్య లక్షణమును సంస్కరించి శబ్దమునకు ప్రాధాన్యము గల్గునట్లు లక్షణము నిర్మితము అయినను అర్థరహిత శబ్దము కావ్యమనిపించుకొనదు. అర్థముండినను, అది రమణీయముగ నున్న నాడే కావ్యపదవ్యపదేశ్యము.

శబ్దార్థముల కవినాభావ సంబంధము కవికుల గురువు కాళిదాసు–

"వాగర్థావివసంపృక్తౌ. వాగర్థ ప్రతిపత్తయే
జగతః పితరౌవన్దే పార్వతీ పరమేశ్వరౌ."

అని, శబ్దార్థములవలె పార్వతీ పరమేశ్వరులు అన్యోన్యానపాయులు అని పేర్కొనెను.

అందుచే నర్థవంతములగు పదములకే కావ్యత్వధూర్వహత్వము. పదములకు విడివిడిగ నర్థమున్నను, విశిష్ట వాక్యమునకు నర్థము లేదేని అది సత్కావ్యము గాదు. అవాంతర వాక్యములకర్థమున్నను. మహావాక్యమున కర్థము లేదేని అదియు నంతియ.

"కుతః కుష్య దపానద్యః కావార్తా చోళమండలే
• ఫణాస్సహస్రం శేషస్య. భారః కతికులా చలాః"

పై పద్యము. "సముదాయార్థ శూన్యం యదపార్థం తత్ప్రకీర్త్యతే."

అని అపార్థమునకు విద్యానాథునిచే నుదాహృతము. ఇందు వాక్యములకు ప్రత్యేకముగ నర్థమున్నను. సంపూర్ణముగ నొక యర్థము లేదు. కాన నిది దుష్టము.

ఇట్టి దోషజుష్టములైనను, ప్రయోజనాంతర మపేక్షించి, కవి నిబంధించుచున్నాడు.

"భుజంగ ప్రయాతంబు భుక్షాభిఘాతం
ప్రజామిత్ర కోపం చలంగారి పాపం
జరుజ్నాథజాబక్ మణీ శాస్త్రి హంబక్
లతాంతార్ద్రి రాగంబు లంబాడిలంగా."

ఇది ఒకప్పుడు ప్రబుద్ధాంధ్రయందు ప్రకటింపఁబడినది. ఇందు పద పదమునకు నర్థమున్నది గాని విశిష్టార్థము మృగ్యము.

"తుర్రుమన్నది పిట్ట – బుర్రుమన్నది కారు
చర్రుమన్నది దెబ్బ – చుర్రుమన్నది నిప్పు
కర్రుమన్నది కుక్క – కిర్రుమన్నది చెప్పు
గర్రుమన్నది త్రేన్పు – గుర్రుమన్నది తాత
జర్రుమన్నది పాము – జిర్రుమన్నది గొర్రె."

ఇది ప్రభుత్వమువారి బహుమతి నందుకొన్న B.V. నరసింహారావుగారి పాలబడిపాటల పొత్తము లోనిది. ఇందవాంతర వాక్యములకర్థమున్నది. కాని విశిష్ట వాక్యార్థము లేదు. ఐనను నిది యొక గ్రంథస్థమై ప్రభుత్వ బహుమతి గ్రహణమునకు నడుము కట్టినది.

కవితాలక్షణము. ఆనందకరత్వము. కావ్యనాటకాదులు పఠించి హృదయ సంస్కారము గల సహృదయులు:–

"పురిమధురం గిరి మధురం గరిమధురంధరని తంబశోభాఢ్యం
స్థూలకుచం నీలకచం బాలక చంద్రాంకితం భజేతేజః"

అనునర్థవంతమైన పార్వతీ విషయకమగు పద్యముయొక్క శబ్ద సౌందర్యమును ఆస్వాదించి ఆనందింతురు బాలురకు అర్థాస్వాదన సౌష్ఠవములేదు. ఆపాతమాధుర్యమునకే వారు తన్మయులగుదురు. అందుచే బాలుర నానంద పఱచదలచిన కవి అర్థవిచారముకు దూరుడై ప్రాసైక బద్ధమనీషియై పై రచన పాగించినాడు. దేని కెచ్చట నెంత ప్రాధాన్యమీవలయునో గమనించి తూచి ప్రయోగించినాడు.

శబ్దార్థములకు సమప్రాధాన్యముగల లక్షణమును సంస్కరించి
"అందమైన నర్థమందించు శబ్దంబు కావ్యము"
అని కావ్యమునకు లక్షణము నిర్వచించినను,
భుజంగ ప్రయాతం బుభుక్షిభి ఘాతం—.
త్రుర్రుమన్నది పిట్ట–బుర్రుమన్న కారు—.

ఇత్యాదులందు రమణీయార్థ ప్రతిపాదకత్వమను కావ్యలక్షణము లేదు. ఐనను, "కవయతి=శబ్దం రచయతి" అను కవిత్వము కావలసినంత యున్నది. కేవల శబ్దప్రాధాన్యమైన కవిత్వము అధమ కవిత్వమన్నారు అననిందు అర్థచమత్కృతి శూన్యమై. నిఘంటవులు శబ్ద శాస్త్రములు ముందుంచుకొని అర్థమును శపథపూర్వకముగ ప్రతిపాదించు ఏకాక్షర ద్వ్యక్షర పాద భ్రమకాదులను-శబ్దవ్యాయామములే గాని–అధమాధమ కావ్యములనుటకును అనర్హములైన వానిని సంప్రదాయాను సారము ప్రబంధముల నిబంధించుచు–"తన్మధ్య పతితః తద్గ్రహణేనగృహ్యతే"–అన్నట్లు వానికిని కావ్యత్వము సంక్రమింపజేయు చుండగా,– "వీని కర్థములేదు. కేవలము శిశువుల హృదయానందమునకు అర్థవంతములగు పదముల కూర్పు మాత్రమే"–అని రచించిన వానికి కావ్యప్రపంచమునందు కడబంతియందైన నింతచోటేల లభించదు ?

పదములను కూర్చుటేగదా కవి కార్యము. ఏ కవియు క్రొత్త అక్షరములను సృష్టించనట్లు, క్రొత్త పదములను గూడా సృష్టింపడు. పదముల సిద్ధి లోకమువలననే ఏర్పడుచున్నది. అర్థమును గూడా లోకమే యొసంగుచున్నదిగాని, కవి ఈ పదమునకీయర్థము అని క్రొత్తది కల్పించడుగదా! అట్టి తరి ఇందరుకవులు ఇన్నికావ్యములేల? ఒక్కటి రమ్యము వేరొక్కటి అరుచిరము అగుటయేల? అది తత్తత్కవి రచనాధీనము. ఉన్నపదములనే ఏరికొని కూర్చుటయందే కవియొక్క శిల్పనైపుణ్యము గోచరించుచున్నది. ఆరచనా వైవిధ్యము వలననే, వైచిత్ర్యము వలననే ఎందరుకవుల కావ్యములకైనను పౌనరుక్త్యములేదు. ఆవశ్యకత యున్నది. నిఘంటువునందు పదముల కర్థము కవి సామాన్యమునకు సాధారణముగ లభించుచున్నది. పదములందక్షరముల యానుపూర్వియు సర్వసమానమే. సంధానచాతుర్యమే కవి యొక్క ప్రత్యేకత. జగత్తునందు సృష్టికర్తకు స్వాతన్త్ర్యమువలె నీ కవితాసామ్రాజ్యమునందు కవికి స్వైరవిహారము.

"అప్పిచ్చువాడు వైద్యుడు నెప్పుడు నెడతెగక పాఱు
నీరునుద్విజుడున్
చొప్పడిన యూరనుండుము చొప్పడకున్నట్టి యూరు
చొఱకుర సుమతీ.

ఈ పద్యము కొంతనీతిని బోధించుచున్నది. వాస్తవార్థ కథనము వినా రచన యందొక ప్రత్యేకత మృగ్యము.

"అప్పుగొని సేయు విభవము ముప్పునఁ
బ్రాయంపుటాలు మూర్ఖుని తపమున్

తప్పెఱుఁగని నృపురాజ్యము దెప్పరమై మీఁదఁ
గీడుఁ దెచ్చురఁ సుమతీ।

పై పద్యమునకు సైదోడైన దీపద్యమును. రెండింటి యందును కవి "అప్పు"ను ప్రయోగించెను. కందమున కావశ్యకమైన ద్వితీయాక్షర ప్రాసము దప్ప, శ్రవణ సౌహిత్యము లేదు. "వైద్యోత్తమర్ణ విప్ర స్రవంతులు గ్రామమున కావశ్యకములు" అని "ఆయతిని ననర్థాపాదకములివి." అని యొకయనలంకృతార్థము బోధించుచున్నవి.

"అప్పప్పయేరికైనను
జెప్పంగాశక్యమగునె సీతువుబాధల్
నిప్పుల కప్పులకునుదాఁ
దప్పక యన్యోన్య సదృశతను ఘటియించున్॥

అనుకాళిందీ పరిణయమునందలి పద్యమున తత్సమమైన "అప్పునకును. దేశ్యమగు 'నప్పు' నకును జోడు గూర్చికవియొక వింత యందమొలికించినాడు. నిప్పులును నీటివలె శీతలములని సీతువుయొక్క శైత్యమహిమాతిశయము అర్థమందలి విశేషము.

"అప్పిచ్చువాడు ఘనుడా ?
అప్పుడొసఁగి మరలఁజెందునాతడు రాజా ?
చెప్పగవలె సాహిణి మా
రప్పను దానమున ఘనుడురాజునటంచున్."

ఈ పద్యమునందు అర్థచమత్కారముతోఁబాటు శబ్ద సంధాన చాతుర్యము ఎనక మెసగినది.

ఘనుడు_గొప్పవాడు. ఎన్ని గుణములున్నను ఔదార్యమే ఘనతను గూర్చునది. కాని లోకము అప్పిచ్చు వానిని ఘనుడనుచున్నది. అది యయుక్తము. దానమున ఘనుడు సాహిణి మారప్పయె. అనుచున్నాడు చాటుకారుడు.

ఇచ్చట "అప్పు" శబ్దము తత్సమమై నీరనియు, దేశ్యమై ఋణ మనియు అర్థమిచ్చుచున్నది. "అప్పిచ్చువాడు" అను పదము శ్లిష్టమై ఋణదాత జలదాత అను నర్థద్వయము నిచ్చుచున్నది. ఒక్క పదము నుండి లభించిన రెండర్థములకునభేదమధ్యవసించి, జలా భిన్న ఋణదాతను ఘనుడనరాదట. ఇట ఘనపదమును గొప్పవాడు మేఘుడు అనునర్థద్వయా పాదకమై యర్థ సామంజస్యమును కూర్చున్నది.

దానమనగా స్వస్వత్వ నివృత్తి పూర్వక పరస్వత్వా పాదనము, అట్లు వితరణము గలవాడే ఘనుడు రాజు అనుటకర్హుడు.

ఇచ్చి పుచ్చుకొనువాడా పదముల కవాచ్యుడు. అని ఉత్తరార్థము శ్లిష్టరాజ పదాలంకృతమై పూర్వానుగుణమై యున్నది.

ఇట్లు "అప్పు" పదమును ప్రయోగించుటలో పూర్వకవిద్వయమున కన్న నొక విచ్ఛిత్తి విశేషము గమనింప దగినది.

అట్లనే "ధరఁయేయపాంసుల తలసూపరాకుండఁ
దనకూర్మితేని నప్పుననెముంచె."

కూర్మితేనిని ప్రియపతిని_"రూకలిమ్ము: కోకలిమ్ము: "అని వేధించి అప్పులపాలు సేయుధర ఉత్తము రాలుగాదు." అని కూర్మావతారుని అప్పుల ముంచిన (నీటముంచిన) భూకాంతను తిరస్కరించినాడు భట్టుమూర్తి.

గరలమను నర్థముగల "విష" పదమునకు 'నీరు' అని అర్థమున్నను, "మడికి విషమును పాఱించుము." అని అనము. అసాధారణ శక్తిగల యాపదమును నీటివలె వాడఁజనదు. ఏదే నొక ప్రత్యేక ప్రయోజనమును సాధింప దానిని కూర్పవలయును.

"విషధర రిపుగమనునికిని
విషగళ సఖునికిని విమలవిషశయ మునికిన్.
విషభవభవ జనకునికిని
విషకుచ చనువిషముఁగొనుట విషమే తలపన్."

"పూతన విషపు చనుబాలు బాలు కృష్ణునకు నేమియు నపకారము గావింపలేదు." అనుటకు సమర్థాపకముగ పోతన బహుల విష ప్రయోగమొనర్చెను. ఆతనికి విషసంబంధము మెండుగ గలదు. కావున ఈ విష మతనికి లెక్కలోనిదిగాదు. అను హేతు గర్భముగ నట్లు విషపద ప్రయోగ మొనర్చెను.

"విషం జలధరైఃపీతం మూర్ఛితాః పథికాంగనాః"

అని. చంద్రాలోకమున వా సంగతి కుదాహృతము. కార్య కారణములకు విరుద్ధమైన భిన్న దేశత్వము సమకూర్చుట ఆ సంగతి లక్షణము,

విషము త్రాగిన వారు చచ్చుట సహజము. మేఘులు విష పానము సేయుట పథికాంగనలు మూర్ఛిల్లుట అసంగతి. అని ప్రతిపాదించుటకు జలగర లార్థకమగు "విషము" ఎన్నుకొనబడినది. విషపదముతో గాక మేఘములు గ్రోలినవి "అప్పులు" అనిన ఇచ్చట అర్థమనర్థ మగును. ఋణార్థముగల అప్పులు వాడు

టలో నౌచిత్యములేదు. జలము ఉదకము ఇత్యాది పదములు ప్రయోగించిన మూర్ఛా ప్రసక్తియే సంభవించదు. ఇట్లు శ్లేష మూలమున మూర్ఛా విషపానములకు భిన్న దేశత్వము సాధించి చమత్కరించినాడు కవి.

ఇట్టి కూర్పుచేతనే కవి కవి రచనకును ప్రత్యేక విలాసము ఏర్పడి యున్నది.

ఇంతియగాక సాధారణ పదములకే ఒక ప్రత్యేక శక్తి గల్గించి చమత్కరించుట కవితల్లజుల శేముషీ వైలక్షణ్యము.

తమద్భుతం బాలకమంబు జేక్షణం
చతుర్భుజం శంఖ గదాద్యుదాయుధం।
శ్రీవత్స లక్ష్మం గళశోభి కౌస్తుభం
పీతాంబరం సాంద్ర పయోదసౌభగం"

అను భాగవత పద్యమునందు,-దేవకి ప్రసవించిన బాలకృష్ణునిగాంచి వసుదేవు డానందించెనని యున్నది. ఇందు 'బాలిక, శ్రీ వత్సలక్ష్మ' పదములు సాధారణ వాచ్యార్థమునందేకవి ప్రయోగించి యున్నను ప్రత్యేక విశేషార్థముల నివ్వఁజాలి సహృదయ హృదయానంద సంధాయకములుగ నున్నవని పెద్దలు వ్యాఖ్యానింతురు.

ఈ బాలకుడు సామాన్య బాలకుడుగాదు. అద్భుత బాలకుడు. నాల్గు భుజములు, శంఖ గదాద్యాయుధములు శ్రీ వత్సమను పుట్టుమచ్చ కౌస్తుభమణి పీతాంబరము గలవాడు. ఇవి ఇతర బాలక విలక్షణ చిహ్నములే. ఇతడు కవి ఈ పదములకు అసాధారణ శక్తి కల్పించి నూత్నార్థముల నెఱుకపరచు చున్నారు.

ఇతడు బాలకుడు. అందునను అద్భుత బాలకుడు. బాల శబ్దముపై అల్పార్థమున "కప్" ప్రత్యయము చేర్చి చిన్న శిశువు అనుటలో గాదు విశేషము. బాలఃకః యస్య సః— బాలుడైన బ్రహ్మగలవాడు. సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మను గన్న వాడు శ్రీమన్నారాయణుడని విశదమగుచున్నది. "మారుతే వేధసి బ్రధ్నే పుంసికః, కం శిరోంబునోః" అని అమరము. "యోబ్రహ్మాణం విదధాతిపూర్వం" అని గద్యశ్రుతి.

అటులనే శ్రీవత్స లక్ష్మ పదమును అద్భుతత్వాపాదకము శ్రీవత్సమను చిహ్నము గలవాడనుట సామాన్యార్థము. శ్రియాం వత్సలాక్ష్మయస్య సః- శ్రీదేవి యందు వాత్సల్యము గల భూదేవి గలవాడు. ఇతని కిద్దరు భార్యలు ఇద్దరు భార్యలు గలవారు సవతి కయ్యములతో సతమతమగుచుందుట సహజము. "ఇద్దరాండ్లా పోరు నీకేల శివుడా" అని పాట గలదు. కాని ఈ బాలకుని కిద్దరు భార్యలయ్యును, వారు వైమనస్యము లేక యుందురు. పెద్ద భార్యకు చిన్న భార్యయగు శ్రీ పై వాత్సల్యము. ఆమెకు వాత్సల్యమున్న నీమెకు గౌరవ ముండితీరును. అందుచే నితరులకు వలె నీ బాలకుడు సవతుల జగడముల నార్పు ప్రయాసమెఱుగనివాడు. ఇట్టి గుణములు కలవాడు గావుననే అద్భుత బాలకుడు.

ఇట్లు నొక సాధారణ పదములకే యోగ విశేషము వల్ల నూత్నత సృష్టించినాడు వ్యాసభగవానుడు

అతని బుర్రలో నీయర్థమున్నదో లేదో సరస వ్యాఖ్యాత మాత్రము ఈ భావముల నాకర్షించినాడు కావుననే, కావ్యామృత రసాస్వాదం వ్యాఖ్యాతావేత్తినో కవిః." అంటారు.

మన పోతనకీ పదచమత్కారము గోచరించలేదని యతని- "జలధర దేహు నాజాను చతుర్బాహు సరసీరుహాక్షు విశాల వక్షుఁ, జారగదా శంఖ చక్ర పద్మ విలాసుఁగంఠకౌస్తుభమణి కాంతిభాసు, గమనీయకటి సూత్ర కంకణ కేయూరు శ్రీవత్సలాంఛనాంచిత విహారు, నురుకుండల ప్రభాయుతకుంతల విహారు, వైదూర్య మణిగణ వరకిరీటు బాలబూర్ణేందు రుచి జాలు భక్తలోకపాలు సుగుణాల వాలుఁ గృపావిశాలుఁ జూచి తిలకించి పులకించి చోద్య మంది ఉబ్బి చెలరేగి వసుదేవుడుత్సహించె" అను పద్యము నందలి "శ్రీవత్స లాంఛన, బాల" పదములచే తెలియు చున్నది. లక్ష్మ, బాలక శబ్దములు అనువాదమున "లాంఛన, బాల" పదములుగా మారుట నర్థవిశేషమునకు నాస్పదము లేక లేకపోయినది. కావున వ్యాసునికీ భావమున్నదో లేదో నిర్ధారణగఁ జెప్పలేము గాని పోతనకు లేదనుట విశదము

ఇట్టిదే "శ్రీమతే నారాయణ" అనునదియు.

ఒక పేద విప్రుడు అనధీత శాస్త్రుడు నొక పండితునాశ్రయించి ఆర్థిక సహాయము చేయింపుడని వేడెంచెనట. అందుల కాతడు, "నిన్ను నా గురువని చెప్పుదును. సభ యందు మౌన మూని యుండుము. పెదవి కదలింపకుము. కాదేని, "శ్రీమతే నారాయణాయ అని మాత్రము వాకొనుము. అని శాసించి పిలుచు కొనిపోయెను. అటులనే సభయందు పవిష్టుడగునాతని, మన పండితులకు గురువా? ఎంతటి మేధాశాలియో! ఒక్క మాటయు నాడడే? అని గౌరవ దృక్కులఁబరికించుచుండిరి. అంత హటాత్తుగా నాతడు, "శ్రీమతే నారాయణా" అని యెనట. ఆ శబ్దము

విన్నంతనే సభాసదులొండురుల ముఖావలోకనములు వికృత హాసములు, ఉపాంశుభాషణములు చేయసాగిరి. అంతియేగదా !

మూర్ఖోపిశోభతే లావణ్యభాయాం వస్త్రవేష్టితః,
తావచ్చ శోభతే మూర్ఖోయావత్కించిన్నభాషతే

మేలి యుడుపులు కాశ్మీర శాలువలు ధరించిన మూఢుడును సభయందు సుఖాసనాసీను డైరాజింపవచ్చును. కాని యాతని రాణింపు నోరు దెరచునంతవరకే. నోరు దెరచినంతనే ఆయుచ్చారణ ఆపదములు ఆతని ఇయత్తను వెల్లడించి అగౌరవము నాపాదించును.

''శ్రీమత్'' శబ్దమునకు శ్రీమంతుడు అని యర్థము. ఆదినారాయణ పదమునకు విశేషణము ''నారాయణాయ'' చతుర్థ్యంతము. తద్విశేషణమగు శ్రీమచ్ఛబ్దము చతుర్థ్యంతముగ నుండవలయును. ఒకటి చతుర్థి ఒక్కటి విభక్త్యంతరమేని విశేషణ విశేష్యముల కన్వయమగుదురదు. అట్టి యనన్విత శబ్దములు ప్రయోక్త యజ్ఞతను వెల్లడించును. "శ్రీమతే నారాయణ" అనిన విశేష్యము సంబుద్ధియందును విశేషణము చతుర్థి యందును గలవు. అందు వలన సభ యందు కలకలము రేగినది.

ఆస్థానపండితుడని గమనించినాడు సబ్ధుడైనాడు. నూత్న బ్రాహ్మణునికే గాక, ఆతని గురువుగా నుడివిన తనకును ప్రతిష్ఠా భంగము దాపురించినది. ఐనను ప్రత్యుత్పన్నమతిగాన దానికర్థాంతరము సృష్టించి సభ్యుల నోరు మూయించి ఖ్యాతి గడించినాడు.

''మీరెంత విజ్ఞులో, పాండిత్యధనులో గమనించఁదలచి మా గురువర్యులు ''శ్రీమతే నారాయణ'' అని యుచ్చరించిరి. వారి భావ మరయలేక యథాశ్రుతాగ్రాహులైన మీరును మీయ వివేకమును ప్రదర్శించితిరి. ఇట్టి సభయందుండుటచే నాకును గౌరవ భంగమయినది. మాగురువుగారేమను కొందురు!

శ్రీ యందుమతిగల వాడు శ్రీమతి దానిపై సంబుద్ధి శ్రీమతే-''శ్రీయందు బుద్ధిగల వాడా నారాయణా'' అని వారి వాక్యమున కర్థము. మతు బంత శ్రీమత్ శబ్దము వ్యుత్పత్తముగా వ్యధి కరణ బహువ్రీహియై నూత్నార్థమునకు నాస్పద మైనది.

ఇట్లు కావ్య సంసారమున కవికి ప్రాజాపత్యము:-
ప్రతిభా శాలియగు భట్టుమూర్తి యొక్క విచిత్ర సృష్టి ''అంబురు హాంబక'' శబ్దము,

స్వైర విహారధీరలగు సారసలోచను లున్న చోటికిన్
బోరునలాతివారు చొరఁబూనినచో రసభంగ మంచునేఁ
జేరక, పూవుఁదీవియల చెంతనె నిల్చితాంగి రూపక
న్నారఁగఁజూచి వచ్చితి నవాంబురు
హాంబక, నీకుఁదెల్పఁగన్,"

వసురాజు నర్మసఖునితోబాటు వనవిహార మేగినాడు. వీనుల విందై యమృతపు సోనల పొందై యమంద సుమదల దళినీ గానము క్రందై యానంద బ్రహ్మమై నవ్యామృతాస్వాదం బైన నాదంబాలించి వెంటనున్న వయస్యునితో ''ఎచ్చటి వారో యీ దరుల నీబలు గోనల నీనె లిలో నెచ్చటనున్న వారో మది కింపులునింపు కలస్వనంబుతో నిచ్చటఁబాడుచుండఁగత మెయ్యదియో వివరించి క్రమ్మఱన్ వచ్చెదవే? తదాయతన వాటికి బోవు దీమీక్షణంబునన్, అని అర్థింపగా పోయిన నర్మసఖుడు వారిని గాంచి వచ్చి రాజుతో ననుచున్నాడు:-

''నేను నాదంబుత్పత్తిల్లిన తావునకుఁబోయితిని. అందు స్వైర విహారాయత్తలై పలువురు సారసలోచనులుండిరి. అందు వారికిఁదలమానికము వలెనొక కన్య వీణాపాణియై యుండెను, నూత్నాగంతుకుని హఠాత్తుగాఁజూచిన వారి స్వైర ప్రవృత్తికి ఆటంకము గల్గునని-వారిని దాయక తీవియల మరుగున నుండి యాకాంత రూపుఁగన్నారగాంచిన, వాంబురుహాంబకుడగు నీకుఁ దెల్ప వచ్చితిని'' అని.

ఇది సామాన్యార్థము. అంత మాత్రమేయైన ప్రత్యేకతలేదు. భట్టుమూర్తికి నవనిఘంటువులు కరతలామలకములు. సాదారణ శబ్దములకు నూత్న శక్తి కల్పింప నేర్పరియతడు.

నర్మసఖుడు గాంచిన స్వైర విహారధీరలుసారస లోచనలు. ముఖమును బట్టి వ్యక్తికి ప్రత్యేకత. ఆ ముఖమునకు నందము కూర్చునవి కనులు. వారందరు సారస లోచనలే. అందుచే సౌందర్యరాశులు. అట్టి వారికి లాతివారు చొరబారిన రసభంగ మగును.

సారస లోచనలకు రసభంగమైన-''సారస''లో ''రస'' తొలఁగిన-''ఎవ్వడు వీడు. ఇయ్యెడు వచ్చెను?''-అని, సాలోచనులగుదురు. అని కవి భావన,

ఇచ్చట ''సారసలోచన'' అను పదమునకు పద్మాక్షియని గదా అర్థము ''సారసలోచన'' అను ఆను పూర్వి యర్థమయిన గదా తదంతర్గత ''రస'' అను వర్ణద్వయమునకు భంగము

తత్ఫలితముగ సాలోచనాత్వసిద్ధి. శబ్దశాస్త్ర మందైన పదమునకు, "స్వరూపం శబ్దస్య అశబ్దసంజ్ఞా" అని స్వరూప మర్థమగును. కావ్యమున అటుగాదు, అనిన, వాచ్య వాచకములకు అభేదము అనుసంధించి చమత్కరించుట కవిసమయసిద్ధము.

> జననిచకోరకాః తవ దృశావిజితాః ప్రయయుః
> కిలముఖవర్ణభంగ మథ దంతరుచా విజితాః
> స్వయమధి గమ్యమధ్య భువిభంగ మథాభిభవం
> స్తనయుగళేన తేయము రతీవ విచిత్రమిదం."

ఒక కవి స్వేష్టదేవతా వర్ణనకుపక్రమించి, "జననీ; చకోరకములు నీకన్నులతో ఢీకొని ముఖవర్ణ భంగము నొందినవి. వాని ముఖ కాంతి మాసినదని యర్థము. అట్లు ఓడి ముఖ కాంతి మాసినవి, మరల దంతములతో వాదునకు సిద్ధమయినవి అచ్చటను నడుములు విరుగ తన్నులు తిని, అంతటికీ తెలివి తెచ్చుకొనక, స్తనయుగముతో కయ్యమునకు దొరకొని సంపూర్ణ పరాజయము నొందినవి" అని ముగించినాడు

చకోరకములకు కన్నులతో సామ్యము తగును గాని, దంతములతో కుచములతో నేటి తగవు? అయినను తగవునకు సిద్ధపడుటయే అతి విచిత్రము. ఈ వైచిత్ర్యమును అర్థము చేసికోవలయునన్న వాచ్య వాచకములకు నభేదము నంగీకరించిన గాని కుదురదు. కన్నులతో నోడి ముఖవర్ణ భంగమును చకోరకములు పొందినవన్న, ముఖకాంతి మాయుటయేగాక, ఆదివర్ణమునకు "చ" కారమునకు భంగము గలిగినదట. "చకోరకము" లను ఆనుపూర్విలో "చ" తొలగిన(కోరక" ములయినవి కోరకములకు దంతములతో వాదు తగును గదా ? దంతములతో వాదులాడి నడుములు విరిగినవి. అంతియగాక, "కోరక" అను పూర్విలో మధ్యవర్ణము "ర" లోపించినది. అందుచే "కోక" ములైనవి. అందువల్లనే స్తనములతో యుద్ధమునకు నాయత్తములగుట. ఇట్లు చకోరకములు నయన రదన స్తనములతో క్రమముగ పోరి పరాభవము నొందుట సంభవించుటకు నీ పద్యమున వాచ్య వాచకములకు నభేదమంగీకరించుట కారణము.

అటులనే సారస లోచన పదమున "రస" భంగముచే సాలోచనలగుట.

అట్టి కన్యకామణి సౌందర్యమీరాజునకు(జెప్పవచ్చినాడు. ఈ రాజు అంబరుహాంబకుడు. కమలముల వంటి కన్నులు గలవాడు. ఆ సారసలోచనకు ఈ అంబురుహాంబుకునకును అనుకూల దాంపత్యముగదా: కావుననీవెంతయు నాకన్నియ కర్హుడవని నీకు తెల్పవచ్చితినన్నాడు.

అంతియగాక, నీవుట్టి తామరల వంటి కన్నులు గలవాడవే గాదు "నావిష్ణుఃపృథివీపతిః" అనిగదా .అభియుక్తోక్తి నీవు విష్ణువు. దైత్యారిః పుండరీకాక్షః" అని అమరము. "కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు." అని కమలాక్షుడన్న విష్ణువని భావము. ఇక నీవు బ్రహ్మవు. అంబరుహం కమలం, అంబా-మాతా, యస్య అని విగ్రహముచే కమలము తల్లిగా గలవాడు అని బ్రహ్మయని యర్థమిచ్చును. ఇక, అంబుని రోహతీతి అంబురుట్ అగ్నిః "కృపీటయోనిర్జ్వలనః. అని అమరము నీటబుట్టినవాడుగాదోటునహ్ని." అని యితడే ప్రయోగించెను. ఆ అంబురహము అంబకముగా-కన్నుగా గలవాడు శివుడు. నీవే శివుడవు. అని మఱియును అంబురుహము, కమలము, అంబకము-బాణముగా గలవాడు మన్మథుడు. అని యారాజు విష్ణువు, బ్రహ్మ శివుడు మన్మథుడు కావున యాకన్యకు నీకంటే యుత్తము డెవడు, అని భావము నీవిట్టివాడవు గావున "ఆ కన్య నీకే తగున్" అని ఇతడే అనును.

ఇట్లు కవి సాధారణమగు నంబరుహాంబకుడను పదమున నూత్న శక్తులను జొప్పించి నానార్థముల నావిష్కరించుచున్నాడు.

"ఇది యంతయు వ్యాఖ్యాత వైదుష్యమే గాని కవికి భావన లేదు." అని, అనరాదు.

> "తనకప్పు నెఱి గొప్పుననెబూనిగౌరీ సమాఖ్యజనించి
> నయట్టి యార్య,
> తన చాపలము చూపులనె చూపి సిరులెల్లకడ(జల్లవచ్చిన
> కమలపాణి,
> తన పాండిమము నవ్వులనె యుంచి గాంధర్వమువనికి(
> దెచ్చిన హంసయాన,
> తన యదృశ్యత నడుమనె దాల్చి సాంగయై మొనసిన
> యతను సమ్మోహవిద్య"

అని గిరికను గాంచిన నర్మ సఖునినోట తదీయ వర్ణనమున ఆమె ఆర్య,కమలపాణి, హంసయాన, సమ్మోహ విద్యఅని పలికించినాడు. ఆ కన్నియకు దగిన రాజు శివుడు, విష్ణువు, బ్రహ్మ, మన్మథుడుగా నుండదేని ఎట్లు దాంపత్యమొనగూడును? కావున, "అంబరుహాంబకు" డను పదమున కాయన్ని యర్థములు అభిప్రేతములే. అట్టి యర్థముల నిచ్చుటకే యట్టి నూత్న పదమును సృష్టించినాడా కవి తల్లజుడు.

(మిగతా 66వ పేజీలో)

అజీర్ణ రోగము

కె. శంకరరావు

అజీర్ణరోగం అని వారున్నారా? ఎన్ని వినోదయాత్రలను లేక ప్రయాణాలను పాడుజేశిందో. ఎన్ని విందు ఆహ్వానాలను స్నేహితుల ఇంట ఉత్సాహంగా గడవవలసిన సమయాలను భంగంజేశిందో దీని వల్ల ఎన్నివారాలు, ఎన్నినెలలు ఎన్ని సంవత్సరాలు బాధపడవలశివచ్చిందో....

అవివేకంగా ఉపయోగించబడు ఆహారము

తెలిసో తెలియకో వ్యక్తి అనుదినము సేవించు తప్పుడు భోజన సమ్మేళనాల కారణంగా వుద్భవించు ఈ రోగ నివారణకు సూక్ష్మ పద్ధతుల నన్వేషిస్తాము. పత్రికల్లో వీటికి సంబంచిన ప్రకటనలు తరచుగా కనబడతవి.

తప్పుడు భోజనాల అలవాటులు లేక అనారోగ్య కరమైన కలయికలు అజీర్ణానికి సామాన్యకారణాలు. అధికం భుజించుట దీర్ఘకాలంగా వుంటున్న ఏదోఒక చెడ్డ భోజనాల అలవాటు ఈ వర్గంలో చేర్చబడవచ్చు.

జీర్ణ యంత్రము

సర్వ సామాన్యంగా ఈ రుగ్మత అందరిలోనూ వుంటుంది. గనుక దీన్నిగూర్చి సవిస్తరంగా తెలిసికొనుటముఖ్యం. ప్రదమంగా తెలిశికొనవలశింది. జీర్ణయంత్రాన్ని గూర్చి మనము కడుపులోనికి పంపించు ఆహారము ద్రవరూపకంగా గాని ఘనరూపకంగా లేక మధ్యస్తంగా గాని యుంటుంది. మనం భుజించిన పదార్థం నోటిలో టైలిన్ (Ptyalin) అనుజీర్ణరసముతోకల్ల మెత్తగా చేయబడి లోనికి పంపబడుతుంది. ఆహారమందున్న పిండి పదార్థము నిది చక్కెరగా మార్చును.

దీనినే నమలుట అంటారు. ఆహార జీర్ణ కార్యములో ఇది మొదటియు, చాలా ముఖ్యమైన మెట్టు ఆహారము నమలకుండా ఉన్నరీతిగా మ్రింగబడినను కంగారుగా నమలబడి మ్రింగబడినను దీని పై జీర్ణరసాల ప్రభావము వుండవలశినరీతిగా వుండదు. సరిగా నమలకుండ మ్రింగబడిన ఇటువంటి ఆహారము జీర్ణమండల మంతటి కార్యాన్ని మార్చి ఆహారం జీర్ణమగుటను నెమ్మది పరచును. నోటిలోనుండి ఆహారము అన్నకోశములో ప్రవేశించును అన్నకోశము రబ్బరువలె సాగే గుణంగల కండరములతో నిర్మించబడినది ఇది ముడుచుకొన్నపుడు చేతిగుత్తి అంతచిన్నదిగ ఉండినను ఆహార పానీయములు చాలా మట్టుకు ఇందుపట్టును. అన్నకోశములో ఆహారములోవుండు మాంస కృత్తులపై హైడ్రోక్లోరిక్ ఏసిడ్ జఠరరసములో వుండే పెప్సిన్‌పని చేయును. జీర్ణాశయ గోడలు ఆహారాన్ని బాగానొక్కును. ఈ విధంగా అనేక పర్యాయములు బాగా మధించబడిన ఆహారము చక్కని పాకమువలె మారి ఆంత్రములు (ప్రేవులు) లోనికి పంపబడును. ఇచ్చట కాలేయము నుండి పైత్యరసము, క్లోమమునుండి మధుర రసముచేరి ఆహారం పై పని చేయును. ముఖ్యముగా క్రొవ్వు పదార్థాలను జీర్ణింపజేయును. ఆంత్రములలో ప్రవేశించిన ఆహారము ద్రవరూపముగా మారును. ఇందలి పోషక పదార్థాలను రక్తనాళములు పీల్చుకొని క్రియ ఇక్కడే జరుగును. ఒక నియమిత మొత్తములో వున్న ఆహారము పై మాత్రమే ఈ జీర్ణయంత్రమండలం పనిచేయ సమర్థత కలిగి వున్నది. ఈ మొత్తపు హెచ్చు తగ్గులు వ్యక్తులను బట్టి మారుతుండును. కొందరి జీర్ణశక్తి మరికొందరి జీర్ణశక్తికంటె వుత్తమమైనదిగా వుంటుంది. ఈ వ్యత్యాసం తినదగిన ఆహార పరిమాణంలోగాని కొన్ని రకాల పదార్థాలనే (కూరగాయలు చక్కెర ఫలములు మొ॥) జీర్ణింప కలుగుటకాని క్రొవ్వును జీర్ణింపగలుగుటలో గాని వుంటుంది.

అజీర్తికి సామాన్య కారణాలు

అసలు దీర్ఘకాల అజీర్తికి అనేక కారణాలు వున్నను స్వల్ప అజీర్తికి క్రిందివి సాధారణ కారణాలు.

1. అధికంగా తినుట

2. బాగా నమలకుండా కంగారుగా తినుట.

3. అనిర్దిష్ట సమయాలలో చాలా తరచుగా తినుట లేక రాత్రి ఆలశ్యంగా తినుట.

4. రుచిగా వున్నదని ఐస్‌క్రీమ్ కేకులు, మంచి కూరలు, మిఠాయిలు మొ॥ ఒకేరకపు వంటలు అతిగాతినుట.

5. సక్రమ భోజనాల సమయాలకు మధ్యవ్యవధిలో చిరు తిండ్లు తినుట.

జీర్ణరసాలు ఒకేసారి కొంత ఆహారపదార్థాన్ని మాత్రమే జీర్ణింప చేయగలవు అంతకుమించి అధిక బరువు కలుగజేయుటలో వాటిపని తగ్గిపోవును. 'కడుపుబాగా నిండుగావుంటే దీనిగోడల వత్తుడుశక్తి సక్రమంగా జరగనేరదు. జీర్ణించబడగా మిగిలిపోయిన ఆహార పదార్థము క్రుళ్లజేయబడును ఎందుకనగా జీర్ణాశయములో ఉష్ణము. 100; కి. వుంటుంది. ఇంత వేడిలో క్రుళ్లపట్టించు బాక్టీరియా ఎక్కువగా వృద్ధవుతుంది. ఈ బాక్టీరియాలో కొన్ని విష మును నుత్పత్తి చేయునవికావచ్చు. ఈ కారణాలన్నిటిని బట్టి కడుపునొప్పివస్తుంది.

ముఖము తిరిగినట్లుండుటకు కారణం వాంతి ద్వారానే అధికంగా తినబడిన పథార్థాన్ని బయటకు నెట్టివేయుటకు ప్రకృతి చేయు ప్రయత్నమైయున్నది. కొన్నిసార్లు పరిస్థితి ఇంత తీవ్ర రూపముదాల్చక ప్రకృతి చికిత్సలవలను బాధ శాంతించును.

కంగారుగా అపరిమితంగా భుజించుట

2. కంగారుగా తినుట మొదటి వర్గానికి ఏ విధంగా సరిపోల్చవచ్చునంటే వేగంగా భుజించేటప్పుడు ఆహారం కావలశినంత మెత్తగా నమలబడదు అందుచేతను జీర్ణాశయపు అరుగుదల కార్యం ఆలస్యం చేయబడుతుంది. తత్ఫలితంగా మొదటి కారణానికి వలెనె క్రుళ్లపట్టుట సంభవిస్తుంది. తగిన ప్రకృతి చికిత్స వలన ఉపశమన పర్చవచ్చును.

3. మూడవ వర్గపు కారణం కూడా ఇటువంటి దుష్పరిమాణాలనే పుట్టించును. జీర్ణాశయం లోకి ఒక మంచి భోజనంతగు మాత్రంగా ప్రవేశించిందనుకొనండి. జీర్ణశక్తులు అరుగుదల పనిని ప్రారంభించాయి పని సక్రమంగా జరిగిపోతుంది, అరిగించబడ్డ భాగాన్ని ఆంత్రములలోనికి సరఫరా చేయసిద్ధముగా వున్న సమయంలో ఏ లడ్డు మిఠాయో ఏ ఐస్‌క్రీమో అదనంగా జీర్ణాశయములోనికి దించబడుతుంది.

అపుడు జీర్ణాశయము ఇంతవరుకు చేసుకుంటూ వచ్చిన పనిని సగంలో ఆపుచేసి క్రొత్తగా దిగుమతియైన లడ్డువుండ పై పనిని ప్రారంభించవలసి వుంటుంది. ఈ క్రొత్తవస్తువు చక్కెర కలసినదైనచో ఈ ఆలస్యం కుళ్లపట్టుట కవకాశమిచ్చును తత్ఫలితంగా కడుపునొప్పి-కడుపు జబ్బుతో బాధపడవలశి వుంటుంది. కాబట్టి ఒక సత్యం మరువరాదు. అదేమంటే రెండవతూరి ఏదైనా తినకముందు ముందుతిన్న దానిపై అరుగుదల కార్యము పూర్తి కావడం మాత్రమే కాకుండా తర్వాత జీర్ణయంత్రాలకు కొంత విశ్రాంతిగా కూడా వుండాలి,

4, 5, అపరిమితంగాను వేళలు తప్పియు తినుట కూడా కూడా అజీర్తి కలుగజేశి కడుపునొప్పులకు కారణమవుతవి.

కం॥ ఎప్పుడు తప్పులు వెదికెడి
సత్పురుషుని కొలువ కూడదది ఎట్లన్నన్
సర్పంబుపడగ నీడను.
కప్పవసించిన విధంబు గదరాసుమతీ.

అనగా కర్కోటకుడయిన యజమాని వద్ద పనిచేస్తే (ఉద్యోగం చేస్తే) కూడా. అజీర్ణరోగము కలుగుతుంది.

కోడలినికోరంటకమ్ము పెట్టే అత్త, యింటికి వచ్చేటప్పటికి గొండాడే భార్య, భోజనాల వేళ అరిచే వంటలక్కలభిస్తే అజీర్ణ రోగం సులభంగా లభ్యమవుతుంది.

తర్వాత యజమానుల వద్ద వుద్యోగం చేస్తూ, తీరిన సమయాలలో) అకాల భోజనాల సమ్మేళనగా కూడ (కక్కుర్తికి శిక్ష) అజీర్ణరోగం పుట్టుతుంది.

కోటీశ్వరుడు కానీయండి. జమీందారు కానియండి. రాజు కానీయండి దరిద్రుడు కానీయండి. వొక విషయం గుర్తుంచుకోవాలి. పురుషులకైనా స్త్రీలకైనా ఆరోగ్యం కావాలి.

ఆరోగ్యం కావలసినవారంతా నెమ్మదిగాను సావకాశంగాను నమిలితినాలి,

సరిగా నమిలి తినకపోతే పొట్టలో సావకాశంగా నమలడానికి దేవుడు పండ్లు పెట్టలేదు సరిగా సమయం దొరికినప్పుడు నెమరువేయడానికి వీలుగా మనకు రెండు పొట్టలు పశువులకు వున్నట్లుగా లేవుగదా. గనుక నమిలి తినడమే ఆరోగ్యం కోరిన మానవ లక్షణం అంటాను.

అజీర్ణవ్యాధులను పోగొట్టుటకుమందు ఒక్కటే సాధనమనే సిద్ధాంతము పూర్వకాలము నుండి వస్తూ వున్న నమ్మిక నేడు దీనికి విరోధమున్నది. శరీరము చేయవలసిన కొన్ని పనులు భౌతిక శక్తులు స్వాభావికంగా దేహముత్పత్తి చేయు పదార్థాలు వైద్య చికిత్సలో మహోన్నతమైనవి.

జలము యోగవ్యాయామము, విశ్రాంతి స్వచ్ఛమైన గాలి. సూర్యరశ్మి, వేడి, చలి, మర్దనములు, విద్యుచ్ఛక్తి మొదలైనవి. ప్రకృతి శక్తులు వివేచనతో ఉపయోగిస్తే రోగికి ప్రమాద పరిణామాలు కలుగజేయవు.

* * *

కళాతపస్వి

వేదుల మీనాక్షీదేవి

ఇదంతా ఒక గాథ.

అతడొక కళాతపస్వి.

అతని పేరు భాస్కరం.

తల్లిదండ్రులకొక్కడే బిడ్డ. ఉండడానికి ఇల్లుంది. తిండికి సరిపడే గింజలు వచ్చే కొద్దిపాటి పొలం వుంది. చిన్నప్పటి నుండి సుద్దముక్కలతోనూ, పలక పుల్లలతోను ఏవేవో గీతలు గీసి "ఇదిగో కుక్క," ఇదిగో కాకి", అని అంటూండేవాడు. "అబ్బో అబ్బో" అంటూ ఆతని తల్లి, తండ్రీ ఎంతో ఆనందించేవారు. ఈ అనుభవం పిల్లలు గల ప్రతి తలిదండ్రులకూ వుంటుంది. పిల్లల్ని ఆనందపరుద్దామని వారలాగ అంటారు. నిజంగా బొమ్మ వేశాం కాబోలు" అని పిల్లలు మురిసిపోతారు.

సుమారు పదిహేనేళ్ళు వచ్చేటప్పటికి భాస్కరం బొమ్మ చూసి బొమ్మ వెయ్యడం నేర్చాడు. అచ్చంగా పోలిక రాకపోయినా దగ్గర దగ్గర పోలిక కానవచ్చేది. ఎన్నెన్నో బొమ్మలు వేసేవాడు. ఎగిరే పక్షిని, ప్రాకే పురుగుని, తిరిగే జంతువుని ఒకటేమిటి కనబడ్డ ప్రతిదానిని బొమ్మ లేసే వాడు.

క్లాసులో తెలివిగల వాళ్లలో లెక్కకాదు. ఏదో అత్తెసరుగా మార్కులు వచ్చేవి. ఎప్పుడూ చదువు ధ్యాసే లేదాయె! అందు వల్ల S.S.L.C ఒక సంవత్సరం తప్పాడు. ఈ పిల్లవాని తత్వం బోధపడక తల్లి, తండ్రి బాధపడేవారు. తండ్రిఎప్పుడైనా కేకలువేస్తే ఎదురు జవాబుచెప్పక తలవంచుకుని వూరుకునేవాడు. ఆయనకేజాలి వేసేది. పాపం. ఎందుకన్నానా" అనుకునేవాడు ఆయన. S.S.L.C. చదువుతున్నాడు. రెండవమాటుభాస్కరం, అయినప్పటికీ అదేవరస. ఒక్క క్లాసులోనూ శ్రద్ధగా పాఠాలు వినేవాడూ కాడు. ఒకనాడు క్లాసులో కొత్తగా వచ్చిన మేష్టరు లెక్కలు చెబుతున్నారు. యథాలాభంగా భాస్కరం వైపు చూశారు. తలవంచుకుని వ్రాసుకుంటున్నాడు భాస్కరం. మాష్టరు అతని దగ్గరకు రమ్మని పిలిచాడు. చేతిలోని పుస్తకం తీసి చూశాడు పేజీలు తిరగవేస్తూ అందులో అందరి మేష్టర్ల బొమ్మలు, నాలుగు వైపుల నుండి స్కూలు భవనం దృశ్యం, క్లాసురూం బొమ్మలు మొదలైనవి వున్నాయి. ఆ పుస్తకాన్ని తిరిగి అతనికి యిచ్చేస్తూ ఆయన "అందరు విద్యార్థులూ నేను చెప్పే పాఠాన్ని వింటున్నారు. తలయెత్తి నావైపు చూస్తూ, నీవు తలవొంచుకుని వుండడం వల్ల ఏం చేస్తున్నావో పాఠం వినకుండా అని తోచింది. ఇదా సంగతి. బొమ్మలు వేస్తున్నావన్నమాట. S.S.L.C. అంటే మాటలు కాదు. అన్ని సబ్జక్టులూ ఒక్కమాటే ప్యాస్ కావాలి. ఏ తీరిక సమయంలోనో వేసుకుంటే ఫరవాలేదు. పెద్దవారు బోలెడు ఖర్చు చేసి పిల్లల్ని చదివిస్తారు. నువ్వేదో చదివి వుద్ధరిస్తావని మీవాళ్ళనుకుంటారు. నువ్వేమో బుద్ధిగా కూర్చుని బొమ్మలు వేస్తూ కాలక్షేపం చేస్తున్నావు. మరో మారు క్లాసులో యిల్లా చేశావంటే పైకి రిపోర్టు చేస్తాను అని హెచ్చరించారు.

"చదవకపోతే మనకి గడవదానాన్నా ? అన్నాడు యింటికి రాగానే భాస్కరం. అతని ముఖం వివర్ణమైంది.

"అబ్బాయీ గడవడం గడవకపోవడం అన్నది కాదు ప్రశ్న. ఉద్యోగం పురుషలక్షణం అన్నారు పెద్దలు. ఈ రోజుల్లో ఇంతింత ఆడపిల్లలు యిట్టే బి.ఏ. లు, యం.ఏ. లు ప్యాసవుతున్నారు. ఆ నర్సులు, డాక్టర్లు కూడా అవుతున్నారే! అలాంటప్పుడు మగపిల్లవాడివి, పైగా మాకు ఒక్కగాని ఒక్క బిడ్డవు నువ్వు చదువుకోకపోతే ఎల్లాగ చెప్పు. మావాళ్ళు నాకెందుకు చదువు చెప్పించలేదా, చెప్పిస్తే నేను పెద్ద చదువు చదివి వుందునే అని ఎంతో బాధపడుతూంటాను. మా ఆశలన్నీ నీ పైనే పెట్టుకున్నాం. ఎంత సొమ్మైనా ఖర్చు చేసి నిన్ను గొప్ప విద్యావంతుణ్ణి

చెయ్యాలని కుతూహల పడుతున్నాం. సరస్వతీ ప్రసన్నం లేని వాళ్ళు నేటి ప్రపంచం దృష్టిలో ఎంత తేలికగా కనబడతారో ఆలోచించావా? నీకు పాఠాలు తెలియకపోతే ప్రైవేట్ చెప్పిస్తాను. అన్నాడు తండ్రి

భాస్కరం మాట్లాడలేదు.

వారం రోజులు గడిచాయి. ఒకనాటి సాయంత్రం భాస్కరం వున్నాడా" అంటూ క్లాసు పిల్లలు వచ్చారు. "ఇంకా స్కూలు నుండి రాలేదని భాస్కరం తండ్రి సమాధానం చెప్పాడు. పిల్లలు తెల్లబోయారు. ఇదేమిటండీ, వారంరోజుల నుండి మీ అబ్బాయి స్కూలుకి రావడం లేదు ఒంట్లో బాగా లేదేమోనని చూడ్డానికి వచ్చాం అన్నారు.

ఆయన ఆశ్చర్యపోయాడు "ఏమిటీ! మీరు చెప్పేవరకూ నాకు తెలియనే తెలియదు. స్కూలుకే వెడుతున్నాడనుకుంటున్నాం" అంటూ.

ఇంటికి వచ్చిన భాస్కరాన్ని నిగ్గతీసి అడిగారు జననీ జనకులు.

"నాకు చదువుకోవాలని లేదు. ఆ సంగతి మీతో చెప్పాను, మీరు అలాగ వీల్లేదంటున్నారు. నేనేం చెయ్యను? అన్నాడు భాస్కరం. ఆ అనడంలో అవిధేయత గాని, మొండితనం గాని లేదు. ఎంతో వినయంగానూ, బాధగానూ అన్నాడు.

పాపం తల్లిదండ్రులు మాత్రం ఏం చేస్తారు! ఒక్క పిల్లవాడే ఆ ఒక్కడూ విద్యావిహీనుడౌతున్నాడే అని విచారించారు.

ఆ హైస్కూల్లోనే వాళ్ళ బంధువు ఒకాయన వున్నాడు. ఆయనతో సంగతంతా చెప్పి పిల్లవాడికి బుద్ధిచెప్పమన్నారు. ఆయన కూడా ఎంతో విచారించాడు. చివరికి అన్నాడు "చూడండీ, ఆ అబ్బాయి చదువుమానడం మంచిపనిఅని నేనడంలేదుకాని అతను స్కూలుకి వెళ్లలేదని బాధ పడకండి. ఈ సంవత్సరం కూడా మీ పిల్లవాడు ప్యాసుకాడు. అతను ఒక్క క్లాసులో కూడా పాఠాలు వినడు. ఎప్పుడూ ఏవో బొమ్మలు వేస్తూంటాడు. అలాంటి వాడిచేత మనం బలవంతాన చదివించలేం కదా! అయితే ఒక్క సలహా మాత్రం చెబుతాను. విద్య అంటే కేవలం చదువే కాదు. చిత్రలేఖనం కూడా విద్యే. చతుష్షష్టి కళల లోనూ చిత్రలేఖనం ఒకటి. అదీ గొప్ప కళే. ఇప్పటి విద్యా పద్ధతుల ప్రకారం పిల్లలకి ఎందులో అభిరుచివుంటే అది చెప్పినట్లైతే వారికి ఉత్సాహంగానూ వుంటుంది. వాళ్ల మనస్సు దానియందు లగ్నంచేసి పట్టుదలగా ఆ విద్య సాధిస్తారు. ఈనాడు దేశంలో కళల అభివృద్ధికి చాలా కృషి జరుగుతోంది. ఎన్నో ఎగ్జిబిషన్‌లు ఏర్పాటు చేస్తున్నారు. ఈ వూళ్లో శేఖరం అనే గొప్ప చిత్రలేఖకుడున్నాడు. వారి శిష్యరికం వల్ల మీ అబ్బాయి మంచి అభివృద్ధి సాధించగలడు. కళలు నశించిపోతున్న యీనాడు కళలకే ప్రాధాన్యత యిస్తున్నారు చాలా మంది. మీరు బెంగపెట్టుకోవద్దు" అంటూ వారి నూరడించి, సలహా యిచ్చి పంపాడా మేష్టారు.

తండ్రి చెప్పిన విషయాలన్నీ విన్నాడు భాస్కరం.

"నేను స్కూలు మానేసి వెడుతున్నది శేఖరంగారి దగ్గరకే నాన్నా. చదువు నా తలకెక్కడం లేదు. చదువుకోవాలన్న ధ్యాసే లేదు. ఏది చూసినా, ఎటు చూసినా "ఇది బొమ్మ వేస్తేనో" అని లోపల యెవరో చెబుతున్నట్లుంటుంది? అంతే. బొమ్మ వేయవలసిందే! బొమ్మ వేసే వరకూ ఏమీ తోచదు! ఏంచెయ్యను? మీ కోరిక తీర్చలేని వాడిని మీ కొడుకునై పుట్టాను. మిమ్మల్ని బాధ పెడుతున్నాను" అని కన్నీళ్లు పెట్టుకున్నాడు భాస్కరం.

పిల్లవాని కంటనీరు చూసేసరికి తల్లిదండ్రుల హృదయాలు ద్రవించిపోయాయి. అతన్ని దగ్గరగా తీసుకుని "నాయనా విచారించకు. ఏది ఎవరికి ప్రాప్తముందో ఎవరికి తెలుసు? మాకేమీ బాధలేదు. నువ్వు దుర్మార్గుడివి కావు. నీవు కళ్లనీళ్లు పెట్టుకుంటే మేం భరించగలమా చెప్పు"అంటూ బుజ్జగించారు.

భాస్కరం ముఖాన ఆనందరేఖ పొడగాంచింది.

"అమ్మా! నేను గొప్ప కళాకారుడినై ఎంతో డబ్బు గడిస్తాను. మీ యిద్దరినీ పువ్వుల్లోపెట్టి పూజించుకుంటానమ్మా" అన్నాడు. ఆ తల్లిదండ్రులు బ్రహ్మానందం పొందారు ఆ మాటలకి. మనస్సులో ఎన్నో దీవెనలిచ్చారు,

భాస్కరం మేనమామ కూతురు సరళ. చిన్న పిల్ల అప్పటి నుండి తరుచూ మేనత్త దగ్గర అలవాటుగా వుండేది "బావాబావా" అంటూ భాస్కరంతో కబుర్లు చెబుతూ, కథలు చెప్పమంటూ, షికారుకు తీసుకు వెళ్ళమంటూ కూడా తిరిగేది. ఆ అమ్మాయిని కూర్చోబెట్టి, నించోబెట్టి రకరకాల పోజులలో బొమ్మలు వేసే వాడు భాస్కరం. మాట్లాడడంకన్న బొమ్మలు వేయడమే ఆతనికానందం. సరళ ముఖం ముడుచుకునేది. అయినా బావ అంటే అమితమైన ప్రేమ. భాస్కరానికి సరళ అంటే ఎంతో యిష్టం.

సరళ సార్థక నామధేయురాలు. ఆమెను కోడలుగా చేసుకోవాలని భాస్కరం తల్లి కోరిక. భాస్కరం చదువు సంధ్యలు లేనివాడని సరళ తలిదండ్రులకు యిష్టం లేదు. అయితే సరళ మనః ప్రవృత్తి తెలిసిన తండ్రి భాస్కరాన్ని అల్లుడుగా అంగీకరించక తప్పలేదు, భార్యను ఒప్పించాడు.

వివాహమయే నాటికి భాస్కరానికి 25 ఏళ్లు, సరళకు 18 ఏళ్లు వున్నాయి. ఆ బాంధవ్యానికి బంధు మిత్రులంతా ఎంతో ఆనందించారు.

భాస్కరం రాత్రనక, పగలనక గురువుగారి సాన్నిధ్యంలో వుండి విద్య అభ్యసిస్తున్నాడు. అజంతా, ఎల్లోరా గుహలలోని అపురూప శిల్పాలను చూసివచ్చాడు. శిల్పానికి సంబంధించినది అదెంత స్వల్పమైనదైనా సరే ఢక్కాలు కట్టుకుని వ్రాలేవాడు. కాన్వాసు గుడ్డమీద "అజంతా సుందరి" తైలవర్ణ చిత్రం వ్రాసి అద్దం కట్టించి ముందు హాలులో గోడకు తగిలించాడు. చిత్రం చాలా బాగుంది. పత్రికలలో అజంతా శిల్పాలంటూ ప్రకటింపబడే వాట్లలాగే భాస్కరం వ్రాసిన బొమ్మతీరూ. ఆ సోగకళ్లు వుండేవి. ఏమీ తేడా లేదు ఆ బొమ్మకి, యీ బొమ్మకి. కాని భాస్కరం "అజంతా సుందరి ముఖం మాత్రం సరళ ముఖం పోలికగావుంది. ఆ బొమ్మని చూస్తుంటే భాస్కరం తన ప్రణయాధి దేవతను కళ ద్వారా ఉపాసిస్తున్నాడా" అని తోచక తప్పదు.

"లగ్నం సమయంలో పందిట్లో, గృహ ప్రవేశం వేళ అత్తవారింట్లో కుడిపాదం పెడుతున్న సరళ", "సరళ సీమంతం," "అబ్బాయి డోలికా మహోత్సవం" ఈ విధంగా యింట్లో వున్న కాస్తసేపట్లో ఎన్నో బొమ్మలు వేసేవాడు. "బాలులు, వృద్ధులు" అంటూ మనుమలతో ఆడుకొంటున్న తన తల్లిదండ్రుల బొమ్మ లెన్నో వ్రాశాడు.

భాస్కరానికి ముప్పై అయిదేళ్లు వచ్చే సరికి తల్లి చనిపోయింది. ముగ్గురు మనుమల్ని చూసుకుంది ఆ యిల్లాలు. కొడుకు ఎంత సేపూ బొమ్మలు నేర్చుకోవడమే గాని ఎర్రని ఏగానీ సంపాదించడం కనబడ్డంలేదు. కుటుంబీకుడు కూడా అయ్యాడే. కూర్చుని గుల్లా, మహ్యా ఆగవంటారే! తమ చాటున వుండబట్టి కాని లేకపోతే సరళ గతీ పిల్లల గతీ ఏంగాను? సంసారం యింత పట్టకపోతె ఎలాగా? అని ఆమెలోలోన బాధపడేది. ఆమె ఆబెంగతోనే పోయిందంటాడు భాస్కరం తండ్రి వెంకట్రామయ్యగారు.

అత్తగారు వున్నన్నాళ్ళూ సరళకు యింటి పూచీ అవసరం లేకపోయేది. పుట్టింట్లో కన్న సుఖంగా వుండేది మేనత్త వద్ద, ఇప్పుడామెకు సంసార భారం మీదపడింది. అంత వరకు ఏమి వుందో ఏమి లేదో తెలియని సరళకు యిప్పుడొక్కొక్కటే ఇవగతమౌతున్నాయి. తన భర్తకి సంసారం గొడవ అక్కర్లేదు, మామగారు ఓ వంక భార్య పోయిన విచారంతోనూ మరో వంక తన కొడుకు సమర్థుడు కాకపోయాడే అనే బెంగతోనూ ఖిన్నుడై వున్నాడు. అటు భర్త తప్పు వుందేమో అంటే అతడు దేవుడు, ఎవ్వరినీ ఏమీ అనడు. భోజనం గురించి గొడవే లేదు; ఉప్పు వేసి పెట్టినా, ఊరగాయ వేసి పెట్టినా తిని చక్కాపోతాడు పాపం. ఏమిటి చెయ్యడం? ఎవరిని నిందించడం? ఓ వంక తల్లికన్న ఒక్కువగా పెంచిన మేనత్త పోయినబెంగ మనస్సును కృంగదీస్తోంది. ఏం చేస్తుంది పాపం ఆమె? చివరకు అన్నిటికీ ఆ దైవమే వున్నాడని తనకు తానే ధైర్యం చెప్పుకుంది.

ఇరుగు పొరుగు వారిలో మౌననిపించుకుంది, చదువుకున్నది గనుక ఆదర్శ గృహిణిగా సంసారం నిర్వహించుకు వస్తోంది.

కాలచక్రం గిర్రున తిరుగుతోంది పదేళ్లు గడిచాయి. భాస్కరం తండ్రి ఎవరో కాశీ వెడుతూంటే వెళ్లి కాలుజారి గంగానదిలో పడిపోయాడు. వున్న ఎనిమిది ఎకరాలలోను నాలుగెకరాలు విక్రయించబడ్డాయి. ఆ సంవత్సరం వానలు పడక సకాలంలోఆ వున్న పొలంలోనైనా తిండి గింజలు రాలలేదు. ఇంట్లోనలుగురు పిల్లలు, భార్యా, భర్త జీవించాలి. ఇల్లు మరామత్తులకి వచ్చింది. తిండికే లేకపోతే ఇక ఇల్లు సంగతిచూసేదెలాగ? క్రమంగా ఇల్లు శిథిలమైపోతోంది. తినడానికే లేనప్పుడు ఇంటికి మరామత్తు ఎక్కడ! భాస్కరం ఇల్లుఅమ్మేశాడు. అద్దెయింట్లోకి మార్చాడు సంసారాన్ని. భాస్కరం సహాధ్యాయి దేశవరావనే ఆయన తక్కువ అద్దెకు ఆ యిల్లు కుదిర్చాడు.

భాస్కరానికి చిత్రలేఖనమే జీవిత పరమావధి ఏ గొడవ అతనికి అనవసరం. అహోరాత్రాలు చిత్రలేఖన ధ్యాసే! ఒకో నాడు భోజనమే చేసే వాడుకాదు, అప్పుడప్పుడు యింటికివచ్చే వాడుకాడు. ఏ కొండల్లోనో, కోనల్లోనో తిరుగుతూ బొమ్మలు చేసుకుంటూండే వాడు. ఆకలివేస్తే కడుపునిండా మంచినీళ్ళు త్రాగేవాడు. ఆ నాటికదే భోజనం. ఆకలిదప్పికలుజయించాడు క్రమంగా.

సరళ భర్తనే మీ అనేదికాదు. నమ్మిన కళయందు అతనికగల ఏకాగ్రతకు నిర్విణ్ణురాలయేది "దైవందయదలిస్తే ఏ నాటికైనా తన భర్త గొప్ప కళాకారుడు కాగలడు. ఆతనికోరిక కృషి ఫలిస్తే తనకదే పదివేలు. కష్టాలు కలకాలం కాపురంవుండిపోవు"

అనుకుంటూ బిడ్డలను జాగ్రత్తగా పెంచుకుంటూ కాలక్షేపం చేస్తోంది. ఇంటి పట్టున వుండడం, వేళకు భోజనం చేయక పోవ డంవల్ల ఆతడు నీరసిస్తున్నాడని బాధపడేది.

భాస్కరం ఎంతెంత బొమ్మలో వేస్తాడు. ఏ స్వల్పవిష యానైనా విడవకుండా జాగ్రత్త తీసుకుంటాడు. దేనికదే లక్ష ణంగా వున్నట్లుంటుంది, కాని మొత్తం మీద ఏదోలోటుగా అని పిస్తుంది. తన బొమ్మలలోవున్న ఆలోటు ఏమిటో అతనికి తెలి యదు. ఇంకొకరు చెప్పాలి. కావలసినవాళ్లు, స్నేహితులు చెప్పరు మొహమాటంచేత ఆతని మీది గౌరవంచేత మిగిలిన వాళ్ళకిఏమిటి యితనిమీద ఆసక్తి? అతని బొమ్మల్ని గురించి ఆలోచించడాని కాలం వృధాచేసికోరు. అందువల్ల తన బొమ్మలలోని అసంపూర్ణ త్వం భాస్కరానికి తెలియడానికే అవకాశం లేదు. అందువల్ల బొమ్మలను పట్టుకుని అమ్ముకుందుకు బయలు దేరేవాడు.

ఒకనాడు భాస్కరం తనహాల్లో వున్న అజంతా సుందరిని చూసి అదిరి పడ్డాడు. గబగబా లోపలికివెళ్ళి సరళను తీసుకువచ్చి ఆ బొమ్మను చూపించి "ఇది నేను వ్రాసిన అజంతాసుందరిలాగ లేదు. ఏదో మార్పుగావుంది, ఈ మార్పు ఎందుకువచ్చింది? ఎలా వచ్చింది? అన్నాడు ఆత్రతగా సరళ ఆ బొమ్మను పరిశీలనగా చూసింది, "ఖంగారు పడడానికి ఏమీలేదు. మీరు వ్రాసిన చిత్రమే అది. ప్రతి నిత్యం బొమ్మలువేస్తూండడంవల్ల మీరు పోల్చుకోలేక పోతున్నారు అంతే" అంది సరళ భాస్కరం ఏమీ మాట్లాడలేదు.

అతని సందేహం తీరలేదు. ఆ చిత్రంలో పూర్వపు నిండు తనం, అందం యిప్పుడు కనబడ్డంలేదు. అతని శరీరం కంపర మెత్తినట్లుంది. ఎంత ఆలోచించినా ఆ మార్పుకి కారణం తెలియ డం లేదు భాస్కరానికి,

ఎంతసేపూ చేతిసొమ్ము ఖర్చుపెట్టడమే కాని ఒక్క రూపాయి అయినా చిత్రాలమీద వచ్చిన పాపానపోలేదు.

దేశంలో జరిగే ప్రతిప్రదర్శనము తన చిత్రాలన్ని పంపే వాడు. పోటీలకు పంపాడు. అదేమిగ్రహచారమేకాని ఒక్కటే మెప్పు పొందబడలేదు. ఆతని చిత్రాలే రాణించనప్పుడు ఆర్జన ఏమివుంటుంది,

ఒకానొక నాడు చిత్రలేఖనం వల్ల దేశంలోతను ఒక గొప్ప కళాకారుడు కాగలడనీ, తద్వారా ఆర్థిక సౌష్ఠవం పెంపొం దగలదనీ ఎంతో అనుకున్నాడు భాస్కరం. కొంతకాలం అయే సరికి ఆర్థిక సౌష్ఠవం మాట దేవుడెరుగును. తన చిత్రాలు పది మంది మెప్పుపొందితే చాలుననుకున్నాడు అదీ పొందలేక పోయాడు. శేఖరంగారి శిష్యుడన్నపేరు తప్ప తన చిత్రాలవల్ల పేరు పొందలేక పోయాడు! పోనీ అంతటితో విరక్తి కలిగి వూరుకుంటాడేమో అంటే ఉహుఁ! అదిలేదు! అంత కంతకు పట్టుదల మరీఎక్కువైంది.

కొంపలో పరిస్థితి నానాటికీ తీసి కట్టుగావుంది. పిల్లలు పెద్దవాళ్ళవుతున్నారు. చదువు సంధ్యలు చూడాలి తానెక్కడ తం టాలు పడగలదు? పురుషుడు కలుగ చేసికోని సంసారంలో అన్నా సక్రమంగా ఎలా జరుగుతాయి? ధీరచిత్త అయిన సరళ దీనచిత్త అయింది.

చిన్నపోయిన ముఖంతో వున్న సరళను చూసి, గృహ పరిస్థితులను గమనించి ఆమెతండ్రి పిల్లల భవిష్యత్తు పాడు చెయ్యకు. మనవూళ్లో స్కూల్లో చేర్పిస్తాను. చదువులేకుండా తిరి గితే వాళ్ళ నాన్నలాగ తయారౌతారు ఎందుకూ పనికిరాకుండా" అంటూ అమెనూ, పిల్లల్నీ తీసుకువెళ్ళిపోయాడు. ఆమెకు వెళ్ళ డం ఇష్టంలేక పోయినా అంతకంటె గత్యంతరం లేక వెళ్ళింది. పాపం.

చిన్నప్పటినుండీ ఎంతో అన్యోన్యంగావుండే మేనత్త మేన మామ బిడ్డలు వారు! ఎంతో ముచ్చటపడి చేసిన పెళ్లి వారిది! వారు ఆదర్శ దంపతులని పెళ్ళికి వచ్చిన బంధువులు, మిత్రులు ఎంతో ఆనందించిన అనుకూల దాంపత్యం వారిది! వారి సంసారం స్వర్గతుల్యం కాగలదని అందరూ దీవించారు! మురిసిపోయారు అందరూ! అలాంటి ఆ దంపతుల సంసారం యీ విధంగా తయా రవుతుందని ఎవ్వరూ కలలోనైనా ఊహించలేదు.

కాలుమీద కాలు వేసుకుని. ఇంట్లో కూర్చున్నా హాయిగా జరిగిపోయే సంసారం, సౌశీల్యవతి అయిన భార్య, ముచ్చటైన బిడ్డలతో చూడ ముచ్చటగా ఉండవలసిన భాస్కరం ఇల్లువిడిచి వెళ్ళిపోయాడు! భార్య పుట్టింటికి వెళ్ళిపోయింది బిడ్డలతో. ఉన్న భూమి అప్పులవాళ్లకై పోయింది. నుదుటన్ వ్రాసిన వ్రాలుకన్న కలదే నూరేండ్లు చింతించినన్"! విధి వ్రాత అలాగవుంది వారికి.

భాస్కరం రకరకాల భావాలతో బొమ్మలు వేసివేసి, ప్రజల మన్ననల కోసం యెదురు చూసి చూసి, చివరకు పొందలేక విసిగి వేసారిపోయాడు. ఆతని ఆశలు అడుగంటాయి! ఉత్సాహం వుడి గింది! భావాలు సన్నగిలాయి। అకాలంలోనే వృద్ధాప్యం వచ్చేసింది జుట్టు నెఱసింది! కళ్ళు లోతుకుపోయాయి! పళ్లుకొన్ని వూడాయి. శరీరం కృశించింది. ఛాయ తగ్గింది, ముఖంలో ఏభావం గోచరించ

డంలేదు. కళ్లల్లో కాంతే తగ్గింది! నానాటికీ చిత్రకారుని లోని చైతన్యమే మాయమౌతోంది. అలాంటప్పుడు అతని చిత్రాలలో మాత్రం చైతన్యం ఎలాగ కనబడుతుంది! చేతిలో సంచీతో ఎక్కే గుమ్మం దిగే గుమ్మంగా తిరుగుతూంటాడు. తన బొమ్మల గురించి చెబుతుంటాడు.

ఆయన ప్రాణప్రదంగా గీసిన బొమ్మల్ని నిర్భాగ్యమాట స్థలు పురుగుని చూసినట్లు చూసి, బిచ్చగాణ్ణికసిరినట్లు అతన్ని కసిరేవారు! తల్లి దండ్రుల వల్ల కూడా మాట పడలేని ఆ కోమల హృదయుడెలాగ భరించే వాడో పాపం!

నిజంగా భాస్కరం కళాతపస్వి. ఆ తపస్సులో అటు తల్లి దండ్రులను, భార్యాబిడ్డలను ఆనందింప చేయలేక పోయాడు. ఇటు తన ఘోర తపస్సులో పరమావధిని చేరలేక పోయాడు. పాపం భాస్కరం!

ఏ మునీశ్వరుడో తపోభంగమై యిలా కళాతపస్విగా పుట్టి వుంటాడు. కాకపోతే సంసారమందు విరక్తి, తాను సాధించ దలచిన విషయమందు ఏకాగ్రచిత్తత ఎలా సాధించ గలుగుతున్నాడు?

* * *

హైద్రాబాద్‌లో చిత్రలేఖనం పోటీలు జరుగుతున్నాయని విన్నాడు భాస్కరం. అతనిలోని నిరాశ, నిస్పృహ అతను చిత్రాన్ని పోటీకి పంపడమా? మానడమా అన్న విషయంపై తీవ్రమైన మానసిక సంక్షోభం కలిగించాయి. ఏమైతేనేం? చివరకు పోటీకి పంపడానికే నిశ్చయించాడు.

ఇదే తాను చేసే ఆఖరిపోటీ. జయాపజయాలు దీనితో తేలిపోవాలి. గెలిస్తేసరే...యథాప్రకారంగా ఓటమే సంభవిస్తే ఆనాటితో తన జీవిత సర్వస్వమైన చిత్రకళకు స్వస్తి చెప్పడానికి ప్రతిజ్ఞ పూనాడు కళాతపస్వి భాస్కరం! అతనికిది అగ్ని పరీక్ష అనుకున్నాడు.

ఉన్న శక్తినంతా కూడ దీసుకున్నాడు. చిత్రలేఖనానికి పూనుకున్నాడు, వారంరోజులు అహోరాత్రులు పనిచేసి విద్యాధి దేవత అయిన "వాణి" బొమ్మను వేసిపంపాడు. బొమ్మ వేసినంత సేపూ ఆతనికి "అజంతాసుందరి" కళ్ళకు కానవస్తూనే వుంది. ఆ వుత్సాహంలో బొమ్మను పూర్తిచేయ గలిగాడు. సకాలానికి పంపాడు.

బలవంతాన లేనిశక్తి తెచ్చుకుని పనిచేయడం వల్ల భాస్కరం విపరీతంగా నీరసపడ్డాడు. నరాల పట్లు సడలిపోయాయి. పని చేసిన బడలిక అంతా అప్పుడు కనపడుతోంది.

ఆనాడు చిత్రలేఖనం పోటీ ఫలితాలు రేడియోలో చెబుతారు సాయంత్రం పబ్లిక్ పార్కుకి వెళ్ళి విందామనుకుంటున్నాడు భాస్కరం. మధ్యాహ్నం రెండుగంటల వేళ. .

"టెలిగ్రాంసార్" అంటూ ఒక టెలిగ్రాంని, ఒక ఎక్స్‌ప్రెస్ కవరుని యిచ్చి భాస్కరంచేత సంతకాలు చేయించుకుని చక్కాపోయాడు టెలిగ్రాం బంట్రోతు. తడబడుతున్న అడుగులతో, కుతూహలంగా లోనికి వెళ్ళి ముందుగా టెలిగ్రాం విప్పి చదువు కున్నాడు.

"మీ అజంతా సుందరి చిత్రాన్ని ఉత్తమ చిత్రంగా నిర్ణయించడమైంది" అంటూ చిత్ర ప్రదర్శన పోటీ జరిపిన కార్యకర్తలు పంపిన టెలిగ్రాం అది.

భాస్కరం కనుబొమ్మలు ముడిబడ్డాయి. "అజంతా సుందరా? నేను పంపలేదే! నేను పంపినది 'వాణి' చిత్రం. వీణవాయిస్తున్న అజంతా సుందరిలాగ వుంది. నా "వాణి" అందుచేత అలా అపోహ పడ్డారేమో! అజంతాసుందరి నా ప్రాణ సమానం. ఇంతకీ ఆ చిత్రం నాయింట్లోనే వుందే! అయితే నాఅజంతా సుందరి తన సౌందర్యాన్ని కోల్పోయింది. ఎందు వల్లనో నానాటికీ కళావిహీనమౌతోంది. నాపతనానికి నాంది ఆమెలోనిమార్పే. ఈ విజయం నాదే అయితే నా "వాణి"కి అయివుంటుంది. నిజంగా "అజంతా సుందరిదే అయితే మరెవ్వరిదో అయివుండాలి. పొరపాటున నాకు వ్రాసి వుంటారు." అనుకున్నాడు భాస్కరం, తల పైకెత్తి ఎదురుగావున్న తన అజంతా సుందరి చిత్రాన్ని ఒక మారుతడి ఆరిపోతున్న కళ్ళతోచూసి ఒకవేడి నిట్టూర్పు విడిచాడు భాస్కరం. చేతిలోవున్న ఎక్స్‌ప్రెస్ కవరుచించి విప్పాడు.

అతని సహాధ్యాయి కేశవరావు వ్రాసిన జాబు అది.

"ప్రియ మిత్రుడు భాస్కరానికి"

నీజీవిత సర్వస్వంగా తలపోసి, సమస్తం త్యాగంచేసి, ఆసేవలో నీ జీవితాన్నే ఆహుతిచేస్తున్ననిన్ను నీచిత్రకళ ఆనందింప చేయలేదు. సుఖ పెట్టలేదు నిన్ను. అధమం ఆశనైనా మిగల్చలేదు, నీతోబాటు నేనూ నిరుత్సాహ పడ్డాను.

అయితే పైవాళ్ళ లాగ అలాచూస్తూ వూరుకోవడం మిత్రుడైన నావంటి వానికి ధర్మం కాదని నాఅంతరాత్మ ప్రబోధించింది.

దానితో నేనుత్సాహపంతుడ నయాను. ఎలాగైనా నిన్ను ఆనంద పరచాలి .. ఉత్సాహ పరచాలి. నీకళ దేశంలో పలువురి మెప్పు పొందేలాగ చెయ్యాలి అన్న నిశ్చయానికి వచ్చాను.

నువ్వు వూళ్లో లేనప్పుడు మీయింటికి వచ్చాను. నీ "అజంతా సుందరి" చిత్రాన్ని చూసి బొమ్మ వేశాను. సరిగ్గా అలాగ రాలేదని నాకు తెలుసు. ఇంచు మించు పోలిక, పోజు సరిపో యింది. అది నీకేగాని కళ తెలియని వాళ్ళకి భేదం తెలియదు. నాచిత్రానికి చట్రం కట్టించి నీపటం వున్నచోట తగిలించి నీ పటాన్ని నేను తీసుకువెళ్ళాను. తరువాత నీకు నేను యించు మించు కనబడలేదనే చెప్పాలి. హైద్రాబాద్‌లో చిత్ర ప్రదర్శన పోటి జరుగుతోందని తెలిసింది. నీచిత్రాన్ని పంపాను

మొన్ననే హైద్రాబాద్ పనిమీద వచ్చాను. చిత్ర ప్రదర్శనం చూశాను. నీవు పంపిన వాణి కన్న అజంతా సుందరే బాగుం దని పోటీకి అజంతా సుందరినే పెట్టారు.

నీఅజంతాసుందరి ప్రజల యొక్క ప్రముఖుల యొక్క ప్రశంసలందుకుంది. నీచిత్రానికే (అజంతా సుందరి) బహుమతి వస్తుందని గాలికబురు, నీకు రెండురోజులలో ఆ విషయం తెలియ వచ్చును. అందుకు నిన్నభినందించే వారిలో నేనే ప్రథ ముణ్ణి కావాలని నాఆకాంక్ష. నీకు నామనః పూర్వకాభినందనలు.

నీయందు వాకుగల చనువును పురస్కరించుకొని నీకు తెలియకుండా నీచిత్రాన్ని తీసుకువెళ్ళిన నాసాహసాన్ని మన్నిస్తా వని తలుస్తాను. త్వరలోవచ్చి కలుసుకుంటా.

భాస్కరం, నువ్వు నిజంగా కళాతపస్వివిసుమా!

కేశవరావు

ఇట్లు

నీ ప్రియమిత్రుడు.

ఎస్తుపోయిన భాస్కరం చిత్రప్రతిమలాగ నిలబడి పోయాడు, ఆనంద దృక్కులతో.

"కవి-బ్రహ్మ"

(56వ పేజీ తరువాయి)

ఇంకను నిట్టి చమత్కృతుల నెన్నింటినో ఆతడు తన కావ్యమున నిమిడ్చినాడట.

ఇట్లు కవులు నవనవ శబ్దార్థకల్పనా ధురీణులు. కాని వారి సారము గ్రహించి యానందించు రసికలోకమున్ననాడు గదా అవి సార్థకములు. నేటి సమాజమున, "సంస్కృతము చదివి పూర్వులు చెడిరి. ఆంగ్లము జదివి మేము చెడితిమి. ఏదియు చదవని వారి కవితయే అచ్చపు దెనుగు గబ్బముల నందివ్వగలదు " అని సదస్యులు వాకొనుచాను, విని కరతాళ ధ్వనులతో నభినందించు వారు వ్యాపించుచున్నారు, కావున "అంబురుహాంబకు" వంటి రచనా చమత్కృతి గల గ్రంథముల పుటలు విప్పి సారమాస్వా దించు రసికులు అరుదైనారు. వాని మర్మముల నెఱిగిన పలిత కేశులు అంతర్హితులు గాకమునుపే ఆంధ్ర వాణికి ఆంధ్ర ప్రభుత్వము ఆంధ్ర ప్రజలు ఆంధ్ర ప్రజా ప్రతినిధులు చేయూత యొసగి పునరుజ్జీవింపజేయుదురని యాశించుచున్నాము.

? ? ?
ప్రశ్నోత్తరావళి

ప్రశ్న: 170 శ్రీ జె.యన్. గౌతం, సికింద్రాబాదు

గుంటూరు జిల్లా తెనాలి తాలూకాలో తెనాలి నుంచి అనంతవరమునకు రోడ్డు వేయటానికి డబ్బు ఏమయినా మంజూరయిందా? అయితే, ఎంత మొత్తం? ప్రస్తుతం పని ఏదశలో వుంది? రోడ్డు ఎప్పుడు పూర్తవుతుంది.

సమా: 1 నుంచి 2/6, 3/8, 5/4 నుంచి 8, 6/1-8, 7/4-8, 8/1 మైళ్ళ మధ్యలో రు. 53,200 ఖర్చు చేయబడ్డాయి. 1960-61 లో కొన్ని మరమ్మతులు జరిగాయి. 2/7 నుంచి 3/7 కు, 5/1 నుంచి 3, 7/3 కు పరికరాలను చేర్చటం పూర్తయింది. 1961 జులై ఆఖరుకల్లా నీరు అందగానే పూర్తయి వుంటుంది. ఈ ఆర్థిక సంవత్సరంలో మైలు 4/1 నుంచి 8, 8/3 నుంచి 10/2 వరకు పునరుద్ధరణకు, 8/8 నుంచి 9/4 వ మైలు వరకు బ్లాక్ టాపింగ్, 4/3, 7/6 8/7 మైళ్ల దగ్గర చిన్న వంతెనల మరమ్మత్తుకు సొమ్ము కేటాయించబడింది. 1961-62 లో యీ రోడ్డుకు రు. 87000/- లు కేటాయించబడినవి.

1961 డిసెంబర్ చివరికల్లా యీ రోడ్డు మరమ్మత్తు చేయబడుతుంది.

ప్రశ్న: 171 శ్రీ కె. యల్. నారాయణ, మద్దికెర.

తుంగభద్ర ఎగువ కాలువ పని ఎంతవరకు పూర్తయింది? ఇప్పుడు పని ఎక్కడ ఆపుచేయబడింది? మళ్లీ పని ఎప్పుడు మొదలెడుతారు? ఈ కాలువ క్రింద పత్తికొండ తాలూకాలో నీటి సౌకర్యం పొందే గ్రామాలు ఏవో సవివరంగా తెలియజేయ గోరుతాను.

సమా: (ఎ) కాలువ 0/0 నుంచి 68/5/408 వరకు మైసూరు ప్రాంతంలో వున్నందున, ఆ పనిని తుంగభద్ర ప్రాజెక్టు బోర్డు నిర్వహిస్తోంది 68/5/408 నుంచి 116/0/184 వరకు పనిని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం చేపట్టింది. ఇది 1963-64 ఆర్థిక సంవత్సరానికల్లా పూర్తవుతుంది.

(బి) పని ఎక్కడా నిలుపుదల చేయటం జరుగలేదు.

(సి) ఈ ప్రశ్న ఉదయించదు.

(డి) ఎగువ కాలువ మూలంగా పత్తికొండ తాలూకాలో ఏ ప్రాంతానికి సౌకర్యం సమకూరదు. దిగువ కాలువ వల్ల పత్తికొండ తాలూకాకు కొంతవరకు లాభం చేకూరుతుంది.

ప్రశ్న: 172 శ్రీ బి. వేంకటేశ్వరరావు.

మేము దానిమ్మచెట్టు వేసినాము. అది ఈ సంవత్సరము కాపుకు వచ్చినది. పిందెలుగానున్నపుడే అవి పురుగులు పడి రాలిపోవుచున్నవి. దీని నివారణ తెలుపగలరు?

సమా: దానిమ్మ పిందెలకు, పండ్లకు సాధారణంగా రంధ్రములు చేసే పురుగువల్ల కాయలు, పిందెలు రాలి పోవుట సంభవించును.

దీని నివారణ రెండు విధములు:—

(1) చిన్న కాయలకు కాగితము సంచులనుకాని గుడ్డసంచులనుగానీ తొడిగి పురుగు గ్రుడ్లు పెట్టకుండా చేయుట.

(2) యండ్రిన్ మందు పంపుతో చల్లిగాని, డి.డి.టి. మందు చల్లిగాని నివారింప వచ్చును.

ప్రశ్న: 173 శ్రీ యన్. గణపతిరావు, నాచుపల్లి, నిజామాబాద్ జిల్లా.

చైనాలో ఎకరం ఒక్కంటికి మూడువేల బస్తాలపైచిలుకు (168 పౌ) వరిధాన్యం చైనా వ్యవసాయదారులు పండిచారని ఇక్కడ మాకు ఒక కమ్యూనిష్టు సోదరుడు చెప్పు చున్నాడు.

ఎకరానికి అంత ధాన్యం పండించుటకు సాధ్యమవుతుందా? ఆ ఎకరం మన (4840. చ. గ) ఎకరానికి సమానమేనా? లేక ఏమైనా తేడా కలదా? అట్లు పండించినది యథార్థమే అయితే. మాకు వివరాలు, పద్ధతులు సేకరించి మీ పత్రిక ద్వారా తెలియపరిస్తే ప్రయోగము చేద్దామని ఉంది, కనుక తప్పక తెలియపర్చ గోరతాను.

సమా: మన రాష్ట్రములోని కొన్ని వ్యవసాయ పరిశోధనా కేంద్రములలో చైనా పద్ధతిని పరీక్షచేసి చూడగా ఫలసాయము ఎక్కువ రాలేదు.

చైనావారి ఎకరమునకు మన ఎకరమునకు చాలా తాతే యున్నది. ఇంత వరకు ఫలితాలను బట్టి చైనా పద్ధతి మన దేశంలో మంచి ఫలితములను ఇవ్వలేదు.

ప్రశ్న: 174 శ్రీ .యస్. పెద్దిరెడ్డి, ఫరాదా, నల్గొండ తాలూకా.

వ్యవసాయమునకు ఉపయోగ పడుటకుగాను గవర్నమెంటు కొన్ని ప్రాంతాలలో బావులకు కరెంటు ఇస్తున్నది. ఆ విధముగా ఇచ్చినందుకు ఒక యకరమునకు ఎంత రేటు ఉంటుంది?

సమా: వ్యవసాయపనికి విద్యుత్ సరఫరా ఎకరాలను బట్టి ఉండదు. ఉపయోగించుకున్న యూనిట్లను బట్టి ఉంటుంది. ఒక యూనిటుకు 6 న. పై. చార్జీ యగును.

ప్రశ్న: 175 శ్రీ వి. రత్నసుందరరావు, విశాఖపట్నం-2.

మన రాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారు వికలాంగులకు తగిన ఉద్యోగములు దొరుకుటకు తగినచర్య తీసుకొనుటకు మూడవ పంచవర్ష ప్రణాళికలో వికలాంగులకు ప్రత్యేక ఉద్యోగసాధక కేంద్రములు పెట్టెదరని తెలిసినది. వికలాంగులకు ప్రత్యేక ఎంప్లాయ్‌మెంట్ ఎక్స్ఛేంజీలు ఎప్పుడు ప్రారంభిచెదరో తెలుప గోరెదను. ప్రస్తుతము గవర్నమెంటు ఉద్యోగములలో ఎంత మంది వికలాంగులు వున్నారు? మన ప్రభుత్వము వికలాంగులకు విద్యావసతులు, స్కాలర్‌షిప్‌లు, వయసులో సడలింపు వగైరా సౌకర్యములు కలుగ జేయుచున్నదా?

సమా: తృతీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక తొలిసంవత్సరంలో వికలాంగులకు ఒక ఉద్యోగ సాధక కేంద్రాన్ని హైదరాబాదులో తెరువాలని ప్రతిపాదన వుంది. ఈ ప్రతిపాదనను కేంద్ర ప్రభుత్వం ఆమోదంకోసం పంపించారు. అనుమతి లభించగానే, యీ పథకం అమలు జరుప బడుతుంది.

వీరికి విద్యావసతులు, స్కాలర్‌షిప్‌లు మంజూరు చేసే విషయంలో, హైదరాబాదులోని ప్రభుత్వ గ్రుడ్డి, చెవిటి పాఠశాల విద్యార్థులకు ఏటా 30 స్కాలర్‌షిప్‌లు ఇచ్చే ఒక పథకాన్ని పూర్వ హైదరాబాదు ప్రభుత్వం ప్రవేశ పెట్టింది. ప్రస్తుత రాష్ట్ర ప్రభుత్వం 1959-60లో మరో పథకాన్ని మంజూరు చేసింది. ఈ పథకం క్రింద శారీరకంగా వికలాంగులయిన పిల్లలకు స్కాలర్‌షిప్‌లు లభిస్తాయి. 1 నుంచి 5 తరగతులలో చదివే పిల్లలకు ఇరవై, 6వ తరగతికి పైన చదివే విద్యార్థులకు ఇరవై స్కాలర్‌షిప్‌లు ఇస్తారు మొదట పేర్కొన్న పథకం క్రింద హైదరాబాదు గ్రుడ్డి, చెవిటి పాఠశాలలో చదివే పిల్లలకు బోర్డింగు సౌకర్యాలు లేనివారికి మాత్రమే మంజూరు చేయబడుతున్నాయి. రెండవ పథకం క్రింద విద్యార్థుల శారీరక వైకల్యాన్ని బట్టి స్కాలర్‌షిప్‌లు ఇస్తారు.

ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలలో పనిచేస్తున్న వికలాంగుల సంఖ్యను తెలియజేయటం కష్టం. ఆ సమాచారం సేకరించటం తేలికయిన పని గాదు.

ప్రశ్న: 176 శ్రీ యస్ లక్ష్మణరావు, భీమడోలు, పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా,

ఉపాధ్యాయుల జీతాలలో 1-4-1961 తేదీ నుండి మార్పు జరిగినట్లు ఆర్డర్లు వచ్చాయి. అందు సెకండరీ గ్రేడు ఉపాధ్యాయులకు 50-3-92-4-120 స్కేలు అన్నారు, పూర్వం స్కేలు 45-2-55-3-100-4-120.

పై తేదాలో 1-4 61 తేదీన బేసిక్ జీతం పాత స్కేలు ప్రకారం వరుసగా రు. 45/-, రు. 49/-, రు. 51/- రు. 53/-, రు. 55/-, తీసుకునే వారు మార్పుచేసిన కొత్త స్కేలు ప్రకారం వరుసగా ఎంతెంత బేసిక్ జీతం తీసుకోవాలి?

సమా: 1961 ఏప్రిల్ 1న 45-2-55-3-100-4-120 పాత స్కేలులో రు. 45/-, రు. 49/-, రు. 51.-, రు. 53/- లు బేసిక్ జీతం పొందే ఉపాధ్యాయులు కొత్త స్కేలు 50-3-92-4-120 ప్రకారం అదే తేదీన వరుసగా రు. 50/-లు, రు. 50/-, రు. 53/-, రు 53/- రు. 56/-లు బేసిక్‌ను పొందుతారు.

ప్రశ్న: 177 శ్రీ ఎ. రామకృష్ణమూర్తి, రామపురం వయా దాచేపల్లి, గుంటూరు జిల్లా.

తృతీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంవత్సరము వారీగా ఎంత మంది ఉపాధ్యాయులు మన రాష్ట్రములో కావలసి వుంటారు? ఇప్పుడు నిరుద్యోగులై వున్న ఉపాధ్యాయులెందరు? వారందరికి ఉద్యోగములు లభ్యమవుతాయా? ప్రస్తుతం ఉపాధ్యాయులను అపాయింటుచేసే అధికారము ఎవరికి ఉన్నది? ఏ పద్ధతి ప్రకారం?

సమా: తృతీయ ప్రణాళికలో కావలసిన ఉపాధ్యాయుల సంఖ్యలు సంవత్సరంవారీగా క్రింద ఇవ్వ బడినవి:—

సంవత్సరం	ప్రాథమిక విద్య	మాధ్యమిక పాఠశాల విద్య	ఉన్నత పాఠశాల విద్య
1961–62	3,000	1,000	500
1962–63	3,500	1,000	500
1963–64	5,000	1,400	500
1964 65	7,000	1500	500
1965–66	9,500	1,800	500
	28,000	6,700	2,500

రాష్ట్రంలోని కొన్ని జిల్లాలలో శిక్షణ పొందిన ఉపాధ్యాయులు తగినంత మంది లభ్యంకావటం లేదు. అయితే కొన్ని జిల్లాలలో శిక్షణ పొంది ఉద్యోగంకోసం ఎదురు చూస్తున్న ఉపాధ్యాయులు వున్న ఖాళీలకంటె ఎక్కువగా వున్నారు. అదనంగా జిల్లాలలోవున్నవారు కొరతగా వున్న ఇతర జిల్లాలలో ఉద్యోగం చూసుకోవచ్చు.

నిరుద్యోగులుగా వున్న ఉపాధ్యాయుల సంఖ్య ఉద్యోగ సాధక కేంద్రాలనుండి తెలుసుకోవచ్చు.

రు. 50–120, అంతకు తక్కువ గ్రేడు ప్రాథమిక పాఠశాల ఉపాధ్యాయులను యీ క్రింది అధికారులు నియమిస్తారు:

ప్రభుత్వ పాఠశాలలు: ప్రాంతీయ డిప్యూటీ డైరెక్టర్ లేదా జిల్లా విద్యాశాఖాధికారి, బాలికల పాఠశాలల ఇన్‌స్పెక్ట్రెస్‌లు – వీరి అజమాయిషీలోని పాఠశాలల్లో ఖాళీలను వీళ్ళే నియమిస్తారు.

జిల్లా పరిషత్ పంచాయతీ, ఇతర స్థానిక సంస్థల పాఠశాలలు	జిల్లా పరిషత్ లేక పంచాయతీ సమితి లేక ఆయా స్థానిక సంస్థల అధ్యక్షులు

ప్రైవేటు పాఠశాలలు: మేనేజిమెంట్లు.

రు. 90–200 గ్రేడులో స్కూళ్ళ అసిస్టెంట్ల నియామకం అధికార్లు:—

ప్రభుత్వ పాఠశాలలు: పబ్లిక్ సర్వీసు కమీషన్ తయారు చేసిన జాబితానుండి విద్యాశాఖ డైరెక్టర్ ఎన్నుకుంటారు.

ప్రభుత్వేతర పాఠశాలలు: జిల్లా పరిషత్ సెకండరీ పాఠశాలలకు జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షుడు, మునిసిపల్ సెకండరీ పాఠశాలలకు మునిసిపల్ కమీషనరు, ప్రైవేటు సెకండరీ పాఠశాలలకు కరెస్పాండెట్లు.

ప్రశ్న: 178 శ్రీ కె. నరసరాజు, నిజామాబాదు.

చెరకు పెంచుటకు ఏయే ఎరువులు వాడాలి? ఆ ఎరువులు ఎన్నిసార్లు వేయాలి?

సమా: తెలంగాణా ప్రాంతములో ఎక్సాలీ చెరకునకు 225 పౌన్ల నత్రజని నివ్వగల రసాయనికపు ఎరువులు వేయుట మంచిదని పరిశోధన వల్ల తెలిసినది. ఇందులో 25 పౌన్ల నత్రజని నివ్వగల ఎరువు, నాటుకాలము నందును మిగిలిన 200 పౌన్ల నత్రజని సరిసమానముగా నాటిన రెండు నెలల పిమ్మట, అయిదు నెలల పిమ్మట వేయవలెను. చెరకును ఫిబ్రవరి, మార్చి నెలలలో నాటుట శ్రేష్ఠము.

సర్కారు జిల్లాల ప్రాంతములలో చెరకు పైరుకు యకరాకు 500 పౌన్ల అయోనియా సల్ఫేటు రెండుమూడుసార్లు వేసిన మంచి ఫలితము వచ్చును.

పారిశ్రామిక విశేషాలు

(జూన్ నెలకు)

కేంద్ర ప్రభుత్వం హైదరాబాద్‌లో ఒక "ప్రాజెక్టు అడ్మినిస్ట్రేటర్"ను నియమించడంతో సనత్‌నగర్‌లో నెలకొల్పదలచిన మందుల కర్మాగారానికి సంబంధించిన ప్రాథమిక చర్యలు త్వర త్వరగా సాగిపోతున్నాయి. కేంద్ర ప్రభుత్వ ఆధిపత్యం క్రింద వున్న ఇండియన్ డ్రగ్స్, ఫార్మాస్యూటికల్ లిమిటెడ్ మేనేజింగు డైరెక్టరూ, అధ్యక్షుడు అయిన శ్రీ నకుల్ సేన్‌కు యీ ప్రాజెక్టు నిర్వహణ అప్పగించబడింది. ఆయన జూన్ 28 న హైదరాబాదు వచ్చి నీరు, విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా, ప్రాజెక్టుకు ఇంజనీరింగు సిబ్బంది నియామకం గురించి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాధికారులతో చర్చలు జరిపారు. ఈ ప్రాజెక్టుకు 800 ఎకరాల భూమి కొనటానికి ప్రయత్నం జరుగుతోంది.

దక్షిణాదిన ద్వితీయ భారీవిద్యుత్పరికరాల ఫ్యాక్టరీ స్థాపనకు నియమించబడిన ప్రాజెక్టు అడ్మినిస్ట్రేటర్. శ్రీ యస్. ఆర్. కొహిలి, ఆ విషయానికి సంబంధించిన మరి కొన్ని సాంకేతిక సమాచారాన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వ ఉన్నతాధికారుల నుండి తెలుసుకున్నారు.

సున్నిత పరికరాల ఫ్యాక్టరీ స్థాపనకు స్థలం నిర్ణయించే విషయం ఇంకా కేంద్ర ప్రభుత్వ పరిశీలనలో వున్నది.

ఇనుము, ఉక్కు, దుక్క ఇనుము కర్మాగారం

కొత్తగూడెంకు సమీపంలో ఓ చిన్న సైజు ఉక్కుకర్మాగారం నెలకొల్పడానికి గల అవకాశాలను పరిశీలించేందుకు కేంద్ర ప్రభుత్వం నియమించిన అధికారుల బృందం ఇదివరకే హైదరాబాదు వచ్చి, రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి, ఉన్నతాధికారులతో సంప్రదించి వెళ్ళారు. స్థానికంగా లభ్యమయ్యే బొగ్గు, ఇనుము, సున్నపు రాతిని జంషెడ్‌పూర్ నేషనల్ మెటలర్జికల్ లేబరేటరీలకు పంపారు. తాతానగర్ లోని లోషాఫ్ట్ కర్మాగారంలో పైలట్ ప్లాంటు పరీక్షలు జరిపి ప్రాజెక్టు స్థాపనకుగల అవకాశాలను సమీక్షిస్తారు.

రాష్ట్రంలో దుక్క ఇనుము కర్మాగారం నెలకొల్పడానికి ప్రైవేటు పార్టీలనుంచి దరఖాస్తులు వచ్చాయి. ప్రభుత్వం వాటిని పరిశీలిస్తోంది.

గ్లాస్ పరికరాల ప్రాజెక్టు

గ్లాసు వస్తువుల తయారీకి అవసరమయిన ముడి పదార్థాలు హైదరాబాదు చుట్టు ప్రక్కలా, రాష్ట్రంలో ఇతరచోట్ల పుష్కలంగా లభిస్తాయనే ఉద్దేశంతో, వివిధ రకాల గ్లాసు పరికరాలు తయారుచేసే ఒక ఇంటెగ్రేటెడ్ యూనిట్‌ను నెలకోల్పే విషయం గురించి గత కొద్ది కాలంగా ప్రభుత్వం అలోచిస్తోంది. విదేశ సహాయక కార్యక్రమం క్రింద యీ ప్రాజెక్టుకు అవసరమయిన నివేదికలు తయారు చేసేందుకు రాష్ట్రానికి త్వరలోనే హంగేరియా నిపుణులు వస్తారని ఆశించబడుతోంది.

కుట్టు మిషన్లు, ఇతర ఇంజనీరింగు పరికరాలతయారీ

పంకాలు, కుట్టు మిషన్లు, ఇతర సీలుచేసిన యూనిట్లు రిఫ్రిజిరేటర్లు తయారుచేయడానికి సనత్‌నగర్ సమీపంలో ఫ్యాక్టరీలు స్థాపించేందుకు భూమి కొనబడుతోంది. వీటిని కలకత్తాకు చెందిన జై ఇంజనీరింగు వర్క్స్ వారు స్థాపిస్తారు.

పరిశ్రమల (అభివృద్ధి, క్రమబద్ధం) చట్టం క్రింద లైసెన్సుల మంజూరు

సెల్యులూజ్ ఎసిటేట్ ఫ్లేక్‌ల ఉత్పత్తికి తూర్పు ఆంగ్లియా ప్లాస్టిక్స్ (ఇండియా) లిమిటెడ్ కంపెనీకి లైసెన్సు ఇవ్వబడింది. టెటానస్ టాక్సాయిడ్, డిఫ్తీరియా, కోరింతదగ్గు, రేబీలు, కలరా. టైఫాయిడ్ ఇంజక్షన్ల మందు తయారీకి బయలాజికల్ ప్రాడక్ట్స (ప్రైవేటు) లిమిటెడ్, హైదరాబాదు వారికి కూడా లైసెన్సు జారీ అయింది.

నీళ్ల మీటర్ల తయారీ యూనిట్ల స్థాపనకు, శాస్త్రీయ పరిక రాలను తయారుచేస్తున్న ప్రస్తుత యూనిట్ విస్తరణకు వచ్చిన దర ఖాస్తులు సిఫార్సు చేయబడ్డాయి.

చక్కెర పరిశ్రమ

అముదాల వలస, చోడవరం, పాలకొల్లు, చిత్తూరులలో సహకార చక్కెర ఫ్యాక్టరీల స్థాపనకు సంబంధించిన పని చురుకుగా జరిగి పోతున్నది. 1961-62 గానుగల తరుణానికి యీ ఫ్యాక్టరీలు ఉత్పత్తి ప్రారంభిస్తాయని ఆశించ బడుతోంది.

ఇతర అనుబంధ పరిశ్రమల అభివృద్ధికి, గుజ్జు సరిగా వినియోగించు కునేందుకు ప్రతిపాదనల రూపొందించడానికి ప్రణాళికా మంత్రి అధ్యక్షతన ప్రభుత్వం ఒక సంఘాన్ని యేర్పాటు జేసింది,

నిజాం చక్కెర ఫ్యాక్టరీ

ఈ ఫ్యాక్టరీ ఉత్పత్తి క్రమక్రమంగా పెరుగుదలను చూపు తోంది. 1955-56 సీజనులో ఉత్పత్తి 63,244 మెట్రిక్ టన్నులుంటే 1960-61లో 65,253.4 మెట్రిక్ టన్నులు ఉత్పత్తి అయింది,

సింగరేణి గనులు

బొగ్గు ఉత్పత్తి రోజు రోజుకూ పెరుగుతోంది. 1961లో మే నెలాఖరుకు ఉత్పత్తి 10,66,822 టన్నులు. అంతకు క్రితం సంవత్సరంలో అదే కాలంలో ఉత్పత్తి 10,09,983 టన్నులు వున్నది.

ఖనిజాభివృద్ధి

భారత భూగర్భ పరిశోధనాశాఖాధిపతులతోనూ, భారత ఖనిజాల శాఖ అధిపతులతోనూ, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాధికారులతోనూ కలసి దక్షిణ రొడీషియా నిపుణులు కడప జిల్లాలో రాతినార డిపాజిట్ల గురించి సర్వేలు జరిపారు. ఈ డిపాజిట్లు సరిగా పనిచేస్తూ వున్నట్లయితే రాతినార దిగుమతి వల్ల అవుతున్న విదేశీ మారక ద్రవ్యం ఖర్చు చాలావరకు తగ్గుతుంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ గనులు, ఖనిజాల సలహా సంఘం ముఖ్యమంత్రి అధ్యక్షతన పునర్నిర్మించ బడింది. ఇందులో రాష్ట్ర ప్రభుత్వాధి కారులు, అనేక గనుల సంఘాల ప్రతినిధులు సభ్యులుగా వున్నారు.

లఘు పరిశ్రమలు, చేతిపని వస్తువులు

సనత్‌నగర్ పారిశ్రామిక వాడలో పైర్లకు సంబంధించిన పనిముట్లు, రేజరు బ్లేడ్లు తయారుచేసే మరో రెండు ఫ్యాక్టరీలు ఉత్పత్తి ప్రారంభించాయి, వరంగల్ పారిశ్రామిక వాడలో బిల్డర్లు, హార్డ్‌వేర్ మొదలయినవి తయారుచేసే యూనిట్లు కూడా ఉత్పత్తి మొదలెట్టాయి.

విదేశ మార్కెటు తగినంతగా వున్న రాష్ట్ర చేతిపని వస్తువులకు మార్కెటులో ఇంకా గిరాకీ పెరిగేలా చూడటానికి నాణ్యత గుర్తును సూచించే ఒక పథకాన్ని ప్రభుత్వం మంజూరు చేసింది. స్వచ్ఛందంగా నిర్వహించబడే యీ పథకం క్రింద ఉన్నత ప్రమాణాన్ని నిలబెడుతూ వస్తున్న వస్తువులకు నాణ్యత మార్కులు గుర్తిస్తారు.

కృత మెఱుగుట పుణ్యము స
న్మతి దానికి సమము సేత మధ్యము మఱి త
త్కృతమున కగ్గలముగ స
త్కృతి సేయుట యుత్తమంబు కృతబుద్ధులకున్.

— భార. ఆది.

ప్రగతి పథంలో

(జిల్లాల నుంచి అందిన వివిధ అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను గూర్చిన సంక్షిప్త వార్తలు)

ఆదిలాబాదు

పరిషత్తు పాఠశాల

మథోల్ ఉన్నత పాఠశాలను అప్‌గ్రేడ్ చేయడానికి, భైన్సా ఉన్నత పాఠశాలలో ఉర్దూలో 7వ తరగతి, కుంతల మాధ్యమిక పాఠశాలలో 7 వ తరగతి ప్రారంభించడానికి జిల్లాపరిషద్ స్థాయీ సంఘం నిశ్చయించినది. సిర్పూరు తాలూకా ఐనాం గ్రామంలో 1/16 వ వంతు విరాళాలు ఇచ్చే పద్ధతిపై పాఠశాల భవనం నిర్మాణాన్ని కూడా స్థాయీ సంఘం ఆమోదించింది.

అనంతపురం

పాఠశాల భవనాలు

1961 మే నెలలో, ప్రాథమిక పాఠశాల భవనాలు నిర్మించేందుకు కొడిగనహళ్లి పంచాయతీ సమితిలోని సాసనకోటకు చెందిన రైతు 35 సెంట్ల భూమి, ఉప్పర్లపల్లికి చెందిన రైతు మరో 25 సెంట్ల భూమి దానం చేశారు.

చిత్తూరు

కమ్యూనిటీ హాలు ప్రారంభం

కేంద్ర దేశీయ వ్యవహారాల మంత్రిత్వశాఖలో మంత్రి శ్రీ బి.యన్. దాతార్, జూన్‌లో తిరుచానూరులో ఒక కమ్యూనిటి హాలుకు ప్రారంభోత్సవం చేశారు. లోక్‌సభ స్పీకర్ దానం చేసిన స్థలంలో య్యాహాలు నిర్మించబడింది.

అతిధిగృహం, రెండో ఘాట్ రోడ్డు

తిరుమలకు వెళ్లే రెండవ ఘాట్ రోడ్డుకు ముఖ్యమంత్రి, అతిధి గృహానికి పబ్లిక్ వర్క్స్ మంత్రి జూన్ 30 వ తేదీన శంకుస్థాపనలు చేశారు.

గుంటూరు

మధ్యాహ్న భోజన కేంద్రం ప్రారంభం

తాడికొండ ప్రభుత్వ బేసిక్ శిక్షణ పాఠశాలలో జూలై 6 న మధ్యాహ్న భోజన కేంద్రానికి ప్రారంభోత్సవం జరిగింది. మాధ్యమిక పాఠశాల పిల్లలకు పుస్తకాలు, పలకలు, లాంపులు పంచి పెట్టారు.

విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయి

జూన్‌లో బాపట్ల తాలూకా నండూరులో జిల్లాపరిషత్ అధ్యక్షుడు స్విచ్ వేసి విద్యుచ్ఛక్తి సప్లయిని ప్రారంభించారు.

ప్రాథమిక విద్యా వారోత్సవం

నర్సారావుపేటలో జూన్‌లో ప్రాథమిక విద్యా వారోత్సవం జరిపారు. వారోత్సవాల తొలిరోజునాడు పాఠశాలల పిల్లలు అధికార, అనధికారులంతా కలిసి ఊరేగింపుగా తిరిగారు. తరువాత బహిరంగసభ జరిగింది,

హైదరాబాదు

చేతి పనివస్తువుల ప్రదర్శన

మహిళా నవజీవన మండలి రజతోత్సవాల సందర్భాన జూన్ 18 న హైదరాబాదులో చేతిపని వస్తువుల ప్రదర్శనను శ్రీమతి లలితాసచార్ ప్రారంభించారు.

ప్రాథమిక పాఠశాల భవనాలు

మేడ్చల్ పంచాయతీ సమితిలోని లాలాగాడి గ్రామస్థులు నిర్మించిన ప్రాథమిక పాఠశాల భవనాలకు జూలై 1 వ తేదీన ఉపముఖ్యమంత్రి ప్రారంభోత్సవం చేశారు. భవనానికి కావలసిన

ఖంలోవున్న ప్రాజెక్టులకు కేటాయించిన నీరునుండే 41 కోట్ల ఘనపుటడుగులనీరు అందుబాటులో వున్న విషయాన్ని కేంద్రం దృష్టికి తెచ్చి, ఈ నీరును వినియోగించడానికే మధ్యరకం పోచం పాడు ప్రాజెక్టు మంజూరు విషయం తలపెట్టబడిందనీ, ప్రధాన వివాదాంశం పరిష్కారంతో ప్రసక్తి లేకుండానే యీ ప్రాజెక్టు నిర్మాణానికి అనుమతించమని కేంద్రాన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం కోరింది. కేంద్రం నుంచి సమాధానం కోసం ఇంకా ఎదురుచూడటమవుతూంది.

రాష్ట్ర రవాణా సలహా సంఘం

రాష్ట్ర రవాణా సలహా సంఘాన్ని ప్రభుత్వం పునర్నిర్మించింది. 1961 జూన్ 1 వ తేదీ లగాయతు మూడు సంవత్సరాల వరకు యీ సంఘం పనిచేస్తుంది. మోటారు రవాణా పాలసీ లేదా నిర్వహణకు సంబంధించిన అన్ని ముఖ్య విషయాలపై ఈ సంఘం ప్రభుత్వానికి సలహాలిస్తుంది. సంఘంలో మొత్తం 15 మంది సభ్యులుంటారు. హోం శాఖ కార్యదర్శి సంఘం అధ్యక్షుడుగానూ, ట్రాన్స్ పోర్టు కమీషనరు సభ్యుడు కార్యదర్శిగాను వ్యవహరిస్తారు.

విద్యారాయితీలు

పూర్వ హైద్రాబాదు రాష్ట్రమందు 1947-48 పోరాటంలో పాల్గొన్న రాజకీయ బాధితుల సంతానానికీ, కొడుకు చనిపోయినట్లయితే ఆ కొడుకు సంతానమైన మనుమలకు స్కాలర్‌షిప్‌లు, పుస్తక గ్రాంటులు మంజూరు చేయడం జరిగింది. ఒకసారి మంజూరైన స్కాలర్‌షిప్‌ల కోసం మరల ఏసంవత్సరానికా సంవత్సరం దరఖాస్తులు పెట్టుకోవలసిన అవసరం లేదని ప్రభుత్వం ఇప్పుడు నిర్ణయించింది. ఈ సహాయాన్ని పొందుతున్న విద్యార్థుల హాజరు, నడవడిక, అభివృద్ధిని తెలిపే జాబితాలను పాఠశాల అధిపతులు విద్యాశాఖ డైరెక్టరుకు లేదా మంజూరుచేసే అధికారికి ఎవరికి పంపవలసివుంటే వారికి ఏటా అందచేస్తే సరిపోతుంది.

ఆఫ్రికా గుఱ్ఱపుజబ్బుకు నివారణచర్యలు

గత సంవత్సరం అనేక గుఱ్ఱాల ప్రాణాలు పొట్టనపెట్టుకున్న భయంకరమైన ఆఫ్రికా గుఱ్ఱపుజబ్బు మధ్యప్రదేశ్‌లో మరల వ్యాపించినట్టు వార్తలు వచ్చాయి. ఈ రాష్ట్రంలో ఆ వ్యాధివ్యాపించకుండా ముందుగానే తగు నిరోధక చర్యలు తీసుకోబడుతున్నాయి. ఆదిలాబాద్. నిజామాబాద్, మెదక్, హైద్రాబాదు, వరంగల్, కరీంనగరం జిల్లాలలోని గుఱ్ఱాలన్నింటికి వేయటానికై ఆ జిల్లాలకు టీకాలమందు పంపడమైంది. అశ్వశాలలను పరిశుభ్రంగా వుంచడం అశ్వాలను దోమలు, ఈగలనుంచి రక్షించడం అవసరం.

జాతీయ పాఠ్య గ్రంథాల అమ్మకం

జాతీయ పాఠ్య గ్రంథాలు తేలికగాను త్వరగాను అందటానికి వీలుగా యీ సంవత్సరం జాతీయ పాఠ్యగ్రంథాలు డిపార్టుమెంటల్ ప్రచురణల అమ్మకం స్థానిక సంస్థలకు అప్పగించబడింది. సమితులున్న ప్రాంతాలలో పంచాయతీ సమితులు, సమితులులేని ప్రాంతాలలో జిల్లా పరిషత్తులు. మునిసిపల్ ప్రాంతాలలో మునిసిపాలిటీలు, జంట నగరాలలో హైద్రాబాదు మునిసిపల్ కార్పొరేషన్, ఇక నుంచి పైపుస్తకాలు అమ్ముతాయి.

ఉద్యోగావకాశాలు

జంట నగరాలలో నిరుద్యోగ పరిస్థితియొక్క తీవ్రతను తగ్గించే నిమిత్తం పారిశ్రామిక సహకార సంస్థల సమాఖ్య హైద్రాబాదులోని వివిధ ప్రదేశాలలో ఏడు కసీదా-కుట్టుపని కేంద్రాలనూ. సికింద్రాబాదులో ఒక చేతి పరిశ్రమ కేంద్రాన్ని తెరిచింది.

నిరుద్యోగ పరిస్థితి యొక్క తీవ్రతను తగ్గించడానికి పారిశ్రామిక సహకార సంస్థల సమాఖ్య ద్వారా ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ పరిశ్రమలు, వాణిజ్యశాఖ చేపట్టిన పథకం క్రింద యీ కేంద్రాలు నడుస్తున్నాయి.

గ్వాలియర్‌లో కాళిదాస ఉత్సవాలు

మధ్యప్రదేశ్ కళాపరిషత్తు ప్రతి సంవత్సరం గ్వాలియర్‌లో కాళిదాసు ఉత్సవాలను జరుపుతోంది. ఈ సందర్భంలో కాళిదాసు రచించిన నాటకాలు. నృత్య నాటకాలు ప్రదర్శింపబడుతై. నాటక బృందాలను పంపుతూ యీ ఉత్సవాలలో ప్రతి రాష్ట్రమూ పాల్గొంటోంది. ఈ సంవత్సరం నవంబర్‌లో జరిగే ఉత్సవాలప్పుడు సంస్కృతంలో కాళిదాసు నాటకం గాని లేదా నృత్య నాటకం గాని ఆడటానికి ఒక బృందాన్ని పంపవలసిందిగా మధ్యప్రదేశ్ కళాపరిషత్ ఆంధ్రప్రదేశ్ సంగీతనాటక అకాడమీని కోరింది. ఆ ప్రదర్శన ఇవ్వదలచిన నాటక బృందం వారెవరయినా రాష్ట్రంలో వుండే అకాడమీతో సంప్రదించవచ్చు.

వరంగల్‌లో బెంచికోర్టు

1961 జూలై 1 లగాయతు వరంగల్‌లో బెంచికోర్టు నెలకొల్పవలసిందిగా ప్రభుత్వం ఆదేశించింది. కోర్టులో ఆరుగురు

గౌరవహోదాగల మాజిస్ట్రేట్లు, ఒకరు స్టయిపెండ్ పొందే మేజి స్ట్రేటు ఉంటారు. స్టయిఫండ్ పొందే మేజిస్ట్రేటు అధ్యక్షులుగా వ్యవహరిస్తారు.

మోటారు రవాణా పరిశ్రమ

1947 పారిశ్రామిక వివాదాల చట్టం అమలుపరచడానికై ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రంలోని మోటారు రవాణా సర్వీసును 1961 జూన్ 27 నుంచి మరో ఆరునెలల వరకు ప్రజావినియోగ సర్వీసుగా ప్రభుత్వం ప్రకటించింది

టి.టి.సి. పరీక్షలు

పాత, కొత్త పథకాల క్రింద టి టి.సి. పరీక్షలను యీ సంవత్సరానికి (1961) మాత్రం ప్రభుత్వ పరీక్షల కమిషనరు నడుపాలని, వచ్చే సంవత్సరం నుంచి యీ పరీక్షలు నడుపుట కవసరమైన యేర్పాట్లను సాంకేతిక విద్యాశాఖ డైరెక్టరు చేయాలని ప్రభుత్వం ఉత్తర్వు చేసినది.

కలరా నివారణ చర్యలు

నిజామాబాదు తాలూకాలోని కొన్ని గ్రామాల నుంచి కొన్ని కలరా కేసులను గురించి రిపోర్టులు వచ్చినప్పటికీ వ్యాధి నివారణకు ప్రభుత్వం తీసుకున్న చర్యలు పరిస్థితిని పూర్తిగా అదుపులో పెట్టాయి. నిజామాబాదు మునిసిపల్ ప్రాంతంలో నివశించే 78,000 మందిలో 55 000 మందికి కలరా నిరోధక టీకాలు వేశారు. పట్టణ పారిశుద్ధ్యపుయేర్పాట్లను మెరుగు పరచడానికి తీవ్రంగా కృషి జరుగుతోంది. జూలై 1వ తేదీ వరకు జిల్లా మొత్తంలో 93 మందికి కలరా సోకగా 12 మంది చనిపోయారు.

ప్రాజెక్టుల వల్ల దెబ్బతిన్న భూములు

ఆంధ్ర ప్రాంతంలో ప్రాజెక్టుల నిర్మాణం వల్ల దెబ్బతిన్న భూముల కేటాయింపుకు వర్తించే నిబంధనలను తెలంగాణా ప్రాంతానికి కూడా వర్తింపజేయడానికి ప్రభుత్వం నిశ్చయించింది.

మాజీ సైనికులకు ఉద్యోగాలు

నిరుద్యోగులైన మాజీ సైనికులందరూ ఉద్యోగాల నిమిత్తమై, హైద్రాబాదులోని ఎంప్లాయ్‌మెంట్ ఎక్చేంజిలో తమ పేరు రిజిష్టరు చేయించి, ఉద్యోగం లభించే పర్యంతం రిజిస్ట్రేషన్ను రెన్యూ చేయిస్తూ ఉండవలెనని హైద్రాబాదు జిల్లా సైనికులు నావికులు, వైమానికుల బోర్డు కార్యదర్శి తెలియజేస్తున్నారు.

పంచాయతీ కోర్టుల నిర్వహణ

మన దేశంలో పంచాయతీ కోర్టుల నిర్వహణ విధానాలను పరిశీలించే నిమిత్తం, భారత ప్రభుత్వంచే నియమించబడిన బృందం వారు ఆంధ్రప్రదేశ్ పర్యటనను జూలై 3వ తేదీన ముగించారు కేంద్ర న్యాయశాఖ ప్రత్యేక కార్యదర్శి, లా కమిషన్ సభ్యుడు అయిన శ్రీ జి. ఆర్. రాజగోపాల్ దీనికి అధ్యక్షుడుగా వ్యవహరిస్తున్నారు.

కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలో కోర్టుల నిర్వహణను వీరు ప్రత్యక్షంగా పరిశీలించారు. అధికార, అనధికార ప్రముఖులను కొందరిని కలుసుకుని వారి అభిప్రాయాలను సేకరించారు.

పల్నాడు తాలూకాలో శిస్తురెమిషన్

గుంటూరు జిల్లా పల్నాడు తాలూకాలో అనావృష్టి పరిస్థితి ఏర్పడిన 18 గ్రామాలలో మెట్ట భూములపై దిగువ తెలిపి విధంగా 1370వ ఫసలీ బాబతు శిస్తురెమిషన్ ఇవ్వడానికి ప్రత్యేకంగా ప్రభుత్వం మంజూరీ ఇచ్చింది:

(1) పంట దిగుబడి నాలుగు అణాలు అంత కంటె, తక్కువ వున్న ప్రదేశాలలో పూర్తి రెమిషన్. (2) పంట దిగుబడి నాలుగు అణాలు, ఆరు అణాల మధ్య వున్న ప్రదేశాలలో సగం రెమిషన్.

వినోద-పన్ను మినహాయింపు

ఆమోదింపబడిన రిజిష్టరైన సభలు, లేదా ఇట్టి సంస్థలచేత నిర్వహింపబడెడి నాటక ప్రదర్శనలన్నింటికీ, ఇతర సంగీత నృత్య వినోద కార్యక్రమాలకు, 1961 ఏప్రిల్ 1వ తేదీ లగాయతు ఒక సంవత్సరం వరకు 1939వ సంవత్సరపు మద్రాసు వినోదపు పన్ను చట్టం క్రింద వినోదపు పన్ను విధింపును మినహాయించడానికి ప్రభుత్వం మంజూరీ ఇచ్చింది.

విశేషాలు

భూసంస్కరణ చట్టాలలో ఆంధ్రప్రదేశ్ ముందంజ

గత సంవత్సరం భూసంస్కరణలకు సంబంధించిన చట్టాలు చేయడంలో దేశంలోని రాష్ట్రాలలోకెల్లా ఆంధ్రప్రదేశ్‌దే అగ్రస్థానమైనట్లు గత జూన్ నెలలో కొత్త ఢిల్లీలో పత్రికలకు విడుదల చేసిన ఒక అధికార ప్రకటనను బట్టి తెలుస్తున్నది. ఆ సంవత్సరంలో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో మొత్తం ఎనిమిది బిల్లులు ప్రవేశపెట్టబడినాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ తరువాత స్థానం మద్రాసు రాష్ట్రానికి లభించింది. అక్కడ ఏడు బిల్లులు ప్రవేశపెట్టారు.

ఆంధ్ర లైబ్రేరియన్‌కు అంతర్జాతీయ గౌరవం

అమెరికా గ్రంథాలయ పాఠశాలల సంఘం అధ్వర్యాన బేటా ఫీమూ నిర్వహించిన అంతర్జాతీయ పోటీలో ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయానికి చెందిన శ్రీ కె. రామకృష్ణరావుకు ప్రథమ బహుమతి లభించింది. గ్రంథాలయ శాస్త్రరంగంలో ఇంతకంటే ఉత్కృష్టమైన గౌరవం మరొకటి లేదు. చికాగో విశ్వవిద్యాలయంలో గడిచిన సంవత్సరం "భారతదేశంలో గ్రంథాలయాభివృద్ధి" అనే విషయంపై ఆయన వ్రాసిన వ్యాసాన్ని ఆ ఏడాదిలోని సర్వోత్తమమైన రచనగా విశ్వవిద్యాలయాధికార్లు ఎన్నిక చేశారు. శ్రీ రామకృష్ణరావు తనకు లభించిన ఫుల్‌బ్రైట్ స్మిత్ మంట్ స్కాలర్‌షిప్ గడువు ముగించుకొని ఇటీవలనే అమెరికా నుంచి తిరిగి వచ్చారు. ఇప్పుడాయన తత్వశాస్త్రంలో పరిశోధన చేస్తున్నారు. గ్రంథాలయ శాస్త్రం అభ్యసిస్తున్నారు.

పట్టు పరిశ్రమ

హైదరాబాద్ హిమాయత్‌నగర్‌లోని ఒక ప్రైవేట్ క్షేత్రంలో పట్టు పురుగుల విషయంలో జరుపబడిన పరిశోధనలలో ఆముదపు చెట్టు ఆకులపై పెరిగే పట్టు పురుగులు కూడా మామూలు పట్టు పురుగులవలెనే శ్రేష్ఠమైనవన్న విషయం తేలింది. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఆముదం చెట్లు బాగా పెరుగుతాయి. వీటి ఆకులు ప్రస్తుతం పశుగ్రాసంగా గాని ఎరువుగా గాని పనికిరాకుండా వృథా అవుతున్నాయి. అయితే ఇప్పుడు ఈ ప్రయోగ ఫలితాన్ని బట్టి దేశంలో ఆముదాలు పండే ప్రాంతాలలో పట్టు పరిశ్రమాభివృద్ధికి బాగా ప్రోత్సాహం లభించవచ్చుని ఆశిస్తున్నారు.

రాధాకృష్ణన్‌కు శాంతి బహుమతి

భారత ఉపరాష్ట్రపతి డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్‌కు ఫ్రాంక్‌ఫర్ట్‌లో జరిగెడి అంతర్జాతీయ పుస్తక ప్రదర్శనం సందర్భంలో జర్మన్ బుక్ ట్రేడ్ తాలూకు శాంతి బహుమతి ఇస్తారు. వచ్చే అక్టోబర్ 17 వ తేదీ నుంచి 23 వ తేదీ వరకు జరిగే ఈ ప్రదర్శనంలో సుమారు 2,000 మంది ప్రసిద్ధ ప్రచురణ కర్తలు పాల్గొంటున్నారు.

సిగ్నల్స్ స్కూల్

రైల్వే ఉద్యోగులకు సిగ్నలింగ్‌లోనూ టెలీకమ్యూనికేషన్స్‌లోను శిక్షణ ఇచ్చే సంస్థ ఆసియాలోకెల్లా ఒక్క సికింద్రాబాదులోనే వుంది. సికింద్రాబాదులోని సిగ్నల్ ఇంజనీరింగ్ టెలీ కమ్యూనికేషన్ల భారత రైల్వేల పాఠశాలలో రైల్వే ఉద్యోగస్థులకు సిగ్నలింగ్, టెలీ కమ్యూనికేషన్లలో శిక్షణ ఇవ్వడంతో పాటు ప్రస్తుతం భారత రైల్వేలలో అమల్లో నున్న సిగ్నలింగ్ విధానాలను అభివృద్ధిపరచడానికి ప్రయోగాలు కూడా చేస్తున్నారు.

ఈ పాఠశాలను నాలుగు సంవత్సరాల క్రితం ప్రారంభించారు. దీని వార్షిక బడ్జెటు రు 3 లక్షలు.

హైద్రాబాదుకు అమెరికా ప్రొఫెసర్ల రాక

అమెరికా దేశస్థులైన ఇరవై మంది ప్రొఫెసర్లు గత జూన్ 26 వ తేదీన హైద్రాబాద్‌కు వచ్చారు. సాంఘిక శాస్త్రాలలోనూ, కళలలోను ఆచార్యులైన వీరు భారత దేశాన్ని గురించి స్వయంగా తెలుసుకొనడానికి ఇక్కడికి విచ్చేశారు. ఇండియాలోని అమెరికా ప్రభుత్వ విద్యాసంస్థ, ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంల సమిష్టి అధ్వర్యాన నాలుగు వారాలపాటు గోష్ఠులు జరిగాయి. ఇటువంటి గోష్ఠులు జరగడం మన దేశంలో ఇదే ప్రథమం. అమెరికన్ ప్రొఫెసర్లు భారతీయ సంగీతాన్నీ, నృత్యరీతులను గూర్చి తెలుసుకున్నారు. వారు నాగార్జునసాగర్, అజంతా, ఎల్లోరాలను సందర్శించారు. భారతీయ జీవన విధానాలను గురించి ప్రత్యక్షంగా తెలుసుకొనడానికై వారు అయిదారు జట్టులుగా విడిపోయి స్థానిక కుటుంబాలలో కలిసి వున్నారు.

అమెరికన్ ప్రొఫెసర్ ప్రశంస

కేంద్ర సమాజాభివృద్ధిశాఖ అహ్వానంపై అమెరికా నుండి వచ్చిన మేరీల్యాండ్, ప్రొఫెసర్ హాఫ్‌సమర్, కృష్ణాజిల్లా గన్నవరం పంచాయతీ సమితి కార్యనిర్వహణను ఇరవై రోజుల పాటు పరిశీలించిన పిమ్మట ప్రజాస్వామ్య వికేంద్రీకరణ కార్యక్రమంలో రాజస్థాన్ కంటె ఆంధ్రప్రదేశ్ ఎంతో ముందున్నదన్న అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తపరచారు. ఈయన రాజస్థాన్‌ను కూడా సందర్శించారు.

ముస్సోరీ పరిశోధనా కేంద్రం అధికారి శ్రీ డి. సి. దూబే, హాఫ్‌సమర్ వెంట వున్నారు. ఇందుకు ప్రత్యేకంగా గన్నవరం పంచాయతీ సమితిని ఎన్నుకున్నారు.

ఈ సమితిలోని మానికొండ, అల్లాపురము, నున్న, ఇతర గ్రామాలను ప్రొఫెసర్ సందర్శించి, గ్రామ పంచాయతీల కార్యనిర్వహణను, సభ్యుల విధులను, సమాజాభివృద్ధి పథకాల అములును ప్రత్యక్షంగా గాంచారు. జిల్లా కలెక్టరు, సమితి అధ్యక్షుడు, బ్లాక్ అధికారులతో అయన చర్చలు జరిపాడు. సమాజాభివృద్ధి శాఖకు ఆయన ఒక నివేదికను సమర్పిస్తాడు.

— (పత్రికలనుండి సంకలితం.)

జలమున మీను నుదుంబర
ఫలమున మశకములు బోలె బ్రకృతిందాని
మ్ములనునికి దెలిసివేర్పా
టలవటిచిన పురుషుడవ్యయత్వముబొందున్. — భార.

ముఖ్యవార్తలు

రాష్ట్రంలో

21-6-61

గిరిజనులు తమ వ్యవహారాలను తామే నిర్వహించుకోడానికి వారికి సంపూర్ణావకాశాలు ఇచ్చేందుకు వీలుగా రాష్ట్రంలోని షెడ్యూల్డు ప్రాంతాలలో కూడా ప్రభుత్వం గ్రామ పంచాయతీలను యేర్పరస్తుందని కేశవ్‌నగర్ (భువనగిరి)లో రాష్ట్ర ప్రణాళిక మంత్రి చెప్పారు.

22-6-61

హోం శాఖ కార్యదర్శి అధ్యక్షతన రాష్ట్ర రవాణా సలహా సంఘాన్ని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం పునర్నిర్మించింది. ఈ సంఘం కాల పరిమితి 1961 జూన్ 1 లగాయతు మూడు సంవత్సరాలు.

25-6-61

రాష్ట్రంలో నదీజలాల దినం జరుపబడింది. అనేక చోట్ల రాష్ట్ర ప్రభుత్వ వైఖరిని సమర్థిస్తూ సభలు జరిగాయి.

26-6-61

ఉస్మానియా లా కళాశాలతో కలసి భారత లా సంస్థ నిర్వహించిన క్రిమినల్ లా గోష్ఠిని ఆంధ్రప్రదేశ్ గవర్నర్ ప్రారంభించారు. ఈ గోష్ఠి పది రోజులపాటు జరిగింది.

27-6-61

ఆంధ్రప్రదేశ్ కౌలుదార్ల, రైతుల రక్షణ చట్టాన్ని మరో రెండు సంవత్సరాల కాలం అమలులో వుంచుతూ ప్రభుత్వం ఆదేశించింది.

28-6-61

విజయవాడలో కృష్ణలంక నీటి సరఫరా పథకానికి ముఖ్యమంత్రి ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

7-7-61

బేసిక్ విద్యపై గోపాలరావు ఎక్బొటే సంఘం సమర్పించిన నివేదికను పత్రికలకు విడుదల చేశారు.

8 7-16

సంయుక్త సిబ్బంది మండలి తొలి సమావేశాన్ని హైదరాబాదులో ముఖ్యమంత్రి ప్రారంభించారు.

9-7-61

అడవి జాతులు, ఆదిమజాతులు, స్థిరత్వం లేకుండా ఊరూరు తిరిగే జనుల జీవన పరిస్థితులను విచారించడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నియమించిన ఆంధ్ర ప్రదేశ్ గిరిజనుల విచారణ సంఘాన్ని ముఖ్యమంత్రి సూత్రప్రాయంగా హైదరాబాదులో ప్రారంభించారు

11-7-61

ఈ విద్యా సంవత్సరం నుంచి ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయం బోధనా రుసుమును పెంచినందుకు నిరసనగా నగరంలోని కళాశాలల విద్యార్థులు ఈ రోజు తరగతులకు హాజరు కాలేదు.

13-7-61

సమాజాభివృద్ధి వార్షిక సమావేశాన్ని హైదరాబాదులో గవర్నర్, శ్రీ భీమసేన్ సచార్, ప్రారంభించారు.

14-7-61

ఈ సంవత్సరంలోనే కృష్ణా, పశ్చిమగోదావరి, నిజామాబాదు జిల్లాలలో సమిష్టి వ్యవసాయంలో పైలెట్ ప్రాజెక్టులు చేపట్టబడుతాయని, ప్రణాళికల మంత్రి హైదరాబాదులో వెల్లడించారు.

15-7-61

హైదరాబాదుకు సమీపంలోని రాజేంద్ర నగర్‌లో గ్రామీణ విశ్వవిద్యాలయాన్ని నెలకొల్పడానికి రూపొందించిన చిత్తుబిల్లును రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఆమోదించింది.

16-7-61

కృష్ణానదికి వరదలువచ్చి విజయవాడలోని లంకలు, దివి తాలూకాలో కొన్ని గ్రామాలు మునిగిపోయాయి.

17-7-61

రాష్ట్ర సమాజాభివృద్ధి, పంచాయతీ రాజ్య శాఖా మంత్రుల

సమావేశాన్ని హైదరాబాదులో ముఖ్యమంత్రి ప్రారంభించారు. ఈ సమావేశం రెండు రోజులు జరిగింది.

18–7–61

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ప్రభుత్వం రాష్ట్రానికి లా కమిషన్ను ఏర్పరిచి మద్రాసు హైకోర్టు రిటైర్డ్ జడ్జి శ్రీ పి. సత్యనారాయణ రావును దానికి అధ్యక్షుడుగా నియమించింది.

19–7–61

భారీ విద్యుత్పరికరాల ఫ్యాక్టరీ, గరిష్ఠ పీడన కలిగిన బాయిలర్ల ఫ్యాక్టరీ లేదా సున్నితమైన పరికరాల ఫ్యాక్టరీలలో ఏదో ఒకటి ఆంధ్ర ప్రదేశ్‌లో స్థాపించబడగలదని యూనియన్ వాణిజ్య, పరిశ్రమల శాఖా మంత్రి శ్రీ కె. సి. రెడ్డి హైదరాబాదులో తెలిపారు. ఈ పరిశ్రమల విషయాలలో ప్రభుత్వానికి నిపుణుల నివేదికలు ఇదివరకే అందాయి.

20–6–61

సీతా సహకార నూలు మిల్లుకు నేడు హైదరాబాదులో ప్రారంభోత్సవం జరిగింది. తెలంగాణా ప్రాంతం అంతటిలోనీ ఇటువంటి మిల్లు ఇదొక్కటే.

భారతదేశంలో

23–6–61

కచార్ జిల్లాను పూర్తిగా, నేటి నుంచి మూడు మాసాల వరకు అశాంతి పరిస్థితులు ఏర్పడిన ప్రాంతంగా ప్రకటిస్తూ అస్సాం గవర్నర్ ఉత్తర్వు చేశారు.

24–6–61

బెంగుళూర్‌లోని హిందుస్తాన్ విమాన ఫ్యాక్టరీలో నిర్మించిన హిందుస్తాన్ ఫైటర్‌ను నేడు తొలిసారిగా ఎగురవేశారు.

29–6–61

పార్లమెంట్ సభ్యుడు, మాజీ రక్షణ మంత్రి అయిన సర్దార్ బల్దేవ్‌సింగ్ ఈ వేళ కొత్త ఢిల్లీలో పరమపదించారు.

30–6–61

1958 వ సంవత్సరపు సిమెంట్ కంట్రోలు ఉత్తర్వులను మరో మూడు సంవత్సరాల పాటు అమలుపరచడానికి యూనియన్ ప్రభుత్వం నిశ్చయించినట్టు ఢిల్లీలో అధికారికంగా ప్రకటించబడినది.

1–7–61

వరకట్న నిషేధ చట్టం నేటి నుంచి అమల్లోనికి వచ్చింది. జమ్మూ, కాశ్మీర్ రాష్ట్రం మినహా యావద్భారతదేశంలో ఈ చట్టం అమలుపరచబడుతుంది.

3–7–61

కలకత్తాలో జరిగిన హిందీ శిక్షా పరిషత్తు 13 వ మహాసభకు అధ్యక్షత వహిస్తూ, రాష్ట్రపతి డాక్టర్ రాజేంద్రప్రసాద్, హిందీయేతర రాష్ట్రాల ప్రజలు హిందీ భాషను అభ్యసించే పర్యంతం ఈ భాష పూర్తిగా జాతీయ ప్రాముఖ్యత పొందజాలదన్నారు.

5–7–61

కేరళ రాష్ట్రంలో ఇటీవల వరదల వల్ల గలిగిన నష్టాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకొని పునరావాస కార్యక్రమాన్ని పర్యవేక్షించడానికై ఒక ప్రత్యేకాధికారి నియమించబడినారు.

6–7–61

దక్షిణ రాష్ట్రాలైన కేరళ, మైసూర్, మద్రాసులలో వరదల పరిస్థితి మరింత ఆందోళనకరంగా పరిణమించింది. ఈ రాష్ట్రాలలో పెక్కు నదులు ఉప్పొంగి అనేక ప్రాంతాలను జలమయం చేసాయి.

8–7–61

తంజావూరు, తిరుచ్చి జిల్లాలలో కావేరీ, కొలెరూన్ నదులకు విపరీతంగా వరదలు వచ్చిన ఫలితంగా పల్లపు ప్రదేశాలు, తరీ భూములు పూర్తిగా నీటమునిగాయి.

10–7–61

భాషైక్యతా సాధనా సంఘం తొలిసమావేశాన్ని యూనియన్ విద్యామంత్రి కొత్తఢిల్లీలో ప్రారంభించారు. డాక్టర్ సంపూర్ణానంద్ ఈ సంఘం అధ్యక్షులుగా వున్నారు.

12–7–61

బ్రిటిష్ విమానయాన శాఖా మంత్రి మిస్టర్ పీటర్ థార్న క్రాఫ్ట్ కొత్తఢిల్లీలో యూనియన్ ఆర్థిక శాఖామంత్రిని కలుసుకొని యూరపు సమిష్టి మార్కెటులో బ్రిటిష్ ప్రవేశించినట్లయితే భారత విదేశ వ్యాపారంలో కలుగగల పరిణామాలను గూర్చి చర్చించారు.

విదేశాలలో

2–7–61

ప్రసిద్ధ అమెరికా రచయిత శ్రీ ఎర్నెస్టుహెమింగ్వే, తుపాకీ శుభ్రం చేసుకుంటూ వుండగా ప్రమాదవశాత్తు గుండు ప్రేలి మృత్యువు పాలయ్యారు.

4–7–1961

బ్రిటిష్ పారాట్రూపులు నేడు కువైట్ ఎడారిని వశపర్చుకున్నాయి.

11–7–1961

పాకిస్తాన్ అధ్యక్షుడు అయూబ్‌ఖాన్ మూడురోజుల అధికార పర్యటనపై వాషింగ్టన్ చేరారు.

* * *

భూమిని శ్రీ సి. రామయ్య ధర్మం చేశారు. ఆ రోజుననే మేడ్చల్ పంచాయతీసమితిలోని కేశవాపురం గ్రామస్థులు నిర్మించిన ప్రాథమిక పాఠశాల భవనానికి కూడా ఉపముఖ్యమంత్రి ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

తూర్పు గోదావరి

హయ్యర్ ఎలిమెంటరీ పాఠశాల

కపిలేశ్వరపురం పంచాయతీసమితిలోని వెదురుమూడి గ్రామంలో హయ్యర్ ఎలిమెంటరీ పాఠశాల భవనం నిర్మాణానికై పదకొండు మంది వ్యక్తులు ఒక్కొక్కరు రు. 600 ల చొప్పున మొత్తం రు. 6600 ల విరాళాలు ఇచ్చారు.

కరీంనగరం

పూర్వ విస్తరణ బ్లాకు ముఖ్యమంత్రిచే ప్రారంభం

జూన్ 16 న కమాన్‌పురం పూర్వ విస్తరణ బ్లాకును ప్రారంభిస్తూ ముఖ్యమంత్రి, గ్రామాల సర్వతోముఖాభివృద్ధికి ప్రజలంతా పట్టుదలతో ఐక్యంగా కృషి చేయాలని ఉద్బోధించారు.

కృష్ణా

ప్రాథమిక విద్యా వారోత్సవం

జూన్‌లో విజయవాడ గాంధి స్మారక మునిసిపల్ ఉన్నత పాఠశాలలో ప్రాథమిక విద్యా వారోత్సవాలు జరుపబడినయి.

పాఠశాల ప్రారంభం:

జూలై 4 న ఇందుగుపల్లిలో పంచాయతీసమితి ప్రాథమిక పాఠశాల భవనం తెరువబడింది.

గొల్లపూడికి పూర్వ విస్తరణ బ్లాక్

జూన్ నెలలో విజయవాడకు ఐదు మైళ్ళ దూరంలో వున్న గొల్లపూడిలో పూర్వ విస్తరణ బ్లాకును ప్రణాళికల, సమాచార శాఖ మంత్రి శ్రీ పిడతల రంగారెడ్డి ప్రారంభించారు. గ్రామంలో చెరువు కూడ తెరిచారు.

యువజన క్లబ్

జూన్ 25 న దేచుపాలెంలో యువజన క్లబ్ నొకదాన్ని ప్రారంభించారు. ఈ సందర్భంలో పాఠశాలకు వెళ్లే నిరుపేద బాలురకు యూనిఫారాలు, పలకలు పంచిపెట్టారు. ఇందుకై జగ్గయ్యపేట పంచాయతీసమితి అధ్యక్షుడు రు. 116/- లు దానం చేశారు.

నీటి సరఫరా పథకానికి ప్రారంభోత్సవం

మచిలీపట్నం రోడ్డు మీద నిర్మించిన 5 1/2 లక్షల గ్యాలన్ల శక్తి గల రెండు రిజర్వాయర్ల నుంచి నీటిని వదలటం ద్వారా జూన్‌లో విజయవాడలో ముఖ్యమంత్రి కృష్ణ లంక నీటి సరఫరా పథకానికి ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

కొత్త పాఠశాల

విజయవాడకు 30 మైళ్ళ దూరంలో వున్న మోగుటూరులో జూన్ 24 న కొత్తగా మాధ్యమిక పాఠశాల ఒకటి తెరువబడింది. జిల్లాపరిషత్ దీన్ని నిర్వహిస్తుంది.

కర్నూలు

మాధ్యమిక పాఠశాల ప్రారంభం

జులై మొదటివారంలో పరిషద్ మాధ్యమిక పాఠశాల ఒకటి మార్కాపురంలో ప్రారంభించబడింది.

మహబూబునగరం

పారిశ్రామికవాడ

జూన్‌లో పారిశ్రామిక వేత్తలు సమావేశమై మహబూబ్ నగరంలో ఒక పారిశ్రామికవాడను స్థాపించడానికి నిర్ణయించారు. జిల్లాపరిషత్ అధ్యక్షుడు శ్రీ కె. రామచంద్రారెడ్డి అధ్యక్షత వహించారు.

నిర్బంధ విద్యాపథకంపై గోష్ఠి

నిర్బంధ విద్యాపథకం ప్రవేశం సందర్భంలో జూన్‌లో షాద్‌నగర్ పంచాయతీసమితి బ్లాక్ సమాచార కేంద్రంవారు ఒక గోష్ఠిని యేర్పాటు చేశారు. 82 ప్రాథమిక ఉన్నత పాఠశాలలకు చెందిన 160 మంది ఉపాధ్యాయులు, బ్లాకుల సర్పంచ్‌లు గోష్ఠిలో పాల్గొన్నారు.

పూర్వ విస్తరణ బ్లాక్ ప్రారంభం

శతపూర్ పూర్వ విస్తరణ బ్లాక్‌కు జూన్ 23 న రాష్ట్ర పురపాలక సంఘ వ్యవహారాల మంత్రి ప్రారంభోత్సవం చేశారు. శతపూర్ ఓమారుమూల గ్రామం.

పాఠశాల భవనానికి ప్రారంభోత్సవం

మహబూబ్‌నగరంలో పోలీసు లైన్సులో ఒక పాఠశాల భవనానికి జూన్ 22 న రాష్ట్ర పురపాలక సంఘ వ్యవహారాల మంత్రి ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

మెదక్

పంచాయతీసమితి భవనం

సదాశివపేటలో కొత్తగా కట్టిన పంచాయతీసమితి భవనాన్ని జూన్‌లో ముఖ్యమంత్రి తెరిచారు.

నల్గొండ

విద్య, వృత్తి గైడెన్స్‌పై గోష్ఠి

వరంగల్‌లోని ప్రభుత్వ శిక్షణ కళాశాలకు చెందిన విస్తరణ సేవా శాఖ ఆధ్వర్యాన జూన్ 19 నుంచి 25 వరకు నాగార్జున సాగర్ విజయపురి ఉన్నత పాఠశాలలో "విద్య, వృత్తి సలహా" అన్న అంశంపై గోష్ఠి జరిగింది.

నాగార్జునసాగర్ లోయలో భూసార పరిరక్షణ

నాగార్జునసాగర్ లోయలో భూసార పరిరక్షణ పథకానికి 1961-62 సంవత్సరానికి రు. 286 లక్షలు ఖర్చును ప్రభుత్వం మంజూరు చేసింది. నాగార్జునసాగర్ లోయలో మహబూబ్‌నగరం, నల్గొండ, కర్నూలు, గుంటూరు జిల్లాలలో కొన్ని ప్రాంతాలు చేరివున్నాయి.

ఆదర్శ గ్రామం

నకిరేకల్లు పంచాయతీ సమితిలోని షాలింగౌరారం వ్యవసాయాభివృద్ధిలో ఆదర్శ గ్రామంగా ఎన్నికయింది. ఈ గ్రామ జనాభా నాలుగువేలు. గ్రామంలో సేద్యం అవుతున్న 4000 ఎకరాలలో—ఇందులో 1000 ఎకరాలు మాగాణి-80 శాతం విస్తీర్ణానికి మేలురకం విత్తనాలు సప్లయి చేయబడినవి. 1954 నుంచి జపాను సాగు పద్ధతి అమలు జరుపబడుతోంది. జిల్లా స్థాయి పోటీలో ఈ గ్రామ రైతులు ఐదు బహుమతులను పొందారు. వ్యవసాయ గిడ్డంగి ఒకటి తెరువబడింది. నూరు ఎకరాలు బీజ క్షేత్రాన్ని ప్రభుత్వం స్థాపించింది.

ప్రసూతి గృహానికి విరాళం

సూర్యాపేట బ్లాకు ఎండ్లపల్లి గ్రామానికి చెందిన శ్రీమతి డి. లక్ష్మమ్మ, శ్రీమతి జి. సాంబమ్మ, శ్రీ యం. రాములు కలిసి గ్రామంలో ప్రసూతి గృహం నిర్మించడానికై రు. 3000/-లు దానం చేశారు.

నెల్లూరు

మధ్యాహ్న భోజన కేంద్రాలు

వెంకటగిరిలో మధ్యాహ్న భోజన కేంద్రాలు తెరిచేందుకు స్థానిక మహిళా మండలి వారు జూలైలో రు. 1000/-లు వసూలు చేశారు.

ప్రాథమిక విద్యా వారోత్సవం

జూన్ 17 నుంచి 23 వరకు నెల్లూరులో ప్రాథమిక విద్యా వారోత్సవం జరుపబడింది. బడిపిల్లల ఊరేగింపులు, నూతన పథకం ప్రాముఖ్యతను, ఆవశ్యకతను ప్రజలకు ఎరుకపరచడానికి బహిరంగ సభలు, పిల్లలను బళ్ళల్లో చేర్పించేందుకు, విద్యా సంస్థల అభివృద్ధికై విరాళాల సేకరణకు ఇంటింటికీ తిరిగి ప్రచారం చేయడం, మధ్యాహ్న భోజన వసతులు యేర్పాటు చేయడం—ఇవి వారం రోజులు జరిగిన ఉత్సవాలలో ప్రధానాంశాలు. విద్యా విషయక నాటకాలు కూడా ప్రదర్శించబడినవి.

ఈ ఉత్సవాలు గూడూరులో కూడా జూన్ 17 న జరిగాయి ఆరోజు యేర్పాటైన బహిరంగ సభలో పలువురు ప్రముఖులు ప్రసంగిస్తూ బడికిపోయే యీడు వచ్చిన పిల్లలనందరినీ ప్రాథమిక పాఠశాలలను ప్రవేశపెట్టవలసిందిగా తల్లి తండ్రులకు విజ్ఞప్తి చేశారు పురపాలక సంఘాధ్యక్షులు శ్రీ పి. కోటారెడ్డి, సభకు అధ్యక్షత వహించారు.

పూర్వవిస్తరణ బ్లాక్ ప్రారంభం

ఉదయగిరి తాలూకా వరికుంటపాడు పూర్వవిస్తరణ బ్లాక్‌కు జూన్ 30 న ప్రారంభోత్సవం జరిగింది.

నిజామాబాదు

ఆదర్శబ్లాక్

నిజామాబాద్ జిల్లాలోని రెండవదశ బ్లాకు లన్నింటిలోకి బన్స్వాడ బ్లాక్ ఆదర్శవంతమయినదిగా నిర్ణయించబడింది. ఈ బ్లాక్ సమితి అధ్యక్షుడు శ్రీ యన్. లింగయ్యగుప్తా.

శ్రీకాకుళం

బాలికలకు మాధ్యమిక పాఠశాల

జిల్లా పరిషత్తు మంజూరు చేసిన బాలికల మాధ్యమిక పాఠశాలను జూలైలో చీపురుపల్లిలో తెరిచారు.

విశాఖపట్నం

ప్రాథమిక విద్యావారోత్సవం

యలమంచిలి రేడియో పార్కులో జూన్ 16 న ప్రాథమిక విద్యావారోత్సవాలు ప్రారంభించ బడ్డాయి. పాఠశాలల విద్యార్థులు,

ఉపాధ్యాయులతో పురవీధులలో ఊరేగి, బహిరంగసభ జరిపారు.

జూన్ 17 న యీ వారోత్సవాలు కాస్పా మునిసిపల్ హయ్యర్ ఎలిమెంటరీ పాఠశాలలో ప్రారంభమయ్యాయి. నినాదాల అట్టలు పట్టుకుని పాఠశాల విద్యార్థులంతా ప్రధానమయిన వీదుల గుండా ఊరేగింపుగా తిరిగారు. వారోత్సవాలను ప్రారంభిస్తూ మునిసిపల్ కమిషనర్ 1961 ప్రాథమిక విద్యాచట్టం నిబంధనలను గురించి వివరించారు.

గునుపూడికి మాధ్యమిక పాఠశాల

నర్సీపట్నం పంచాయతీ సమితి లోని గునుపూడిలో జూన్ నెలలో జిల్లాపరిషత్తు అధ్యక్షుడు మాధ్యమిక పాఠశాలను ప్రారంభించారు. కోటూరుట్ల పంచాయతీ సమితి అధ్యక్షుడు. శ్రీ సీతారామ రాజు పాఠశాలకు రు 500/-లు విరాళంగా ఇచ్చారు.

మాధమిక పాఠశాల ఉన్నత పాఠశాలగా మార్పు

1951 లో స్థాపించ బడిన విజయనగరం కంటోన్‌మెంట్ మునిసిపల్ మిడిల్‌స్కూల్ ఉన్నత పాఠశాలగా అప్‌గ్రేడ్ చేయ బడింది. నూతన ఉన్నత పాఠశాల భవనాన్ని పురపాలక సంఘాధ్యక్షుడూ, శాసన మండలి సభ్యుడూ అయిన శ్రీ ఎ. అప్పన్న దొర జూన్ 16 న ప్రారంభించారు.

పాఠశాల సహాయార్థం పిల్లలచే నాటకం ప్రదర్శన

యలమంచిల ప్రాథమిక పాఠశాల పిల్లలు, అందులోనూ ఎక్కువ ఆడపిల్లలు, ముంగపాకలో రెండు పర్యాయాలు "బాల నాగమ్మ" నాటకం ప్రదర్శించి, ముంగపాక ప్రాథమిక పాఠశాల భవనం విస్తరణ సహాయార్థం రు. 3000/-లు వసూలు చేయ గలిగారు,

వరంగల్

ప్రాథమిక విద్యావారోత్సవం

నిర్బంధ ప్రాథమిక విద్యా వారోత్సవాల ముగింపు సందర్భంలో జూన్ 23 న మహబూబాబాదు కేంద్ర ప్రాథమిక పాఠశాలలో ప్రధానోపాధ్యాయులు, ఉపాధ్యాయులు, సంరక్షకుల సంఘం సభ్యులు ఒక సమావేశాన్ని జరిపారు.

మాధ్యమిక పాఠశాల ఉన్నత పాఠశాలగా మార్పు

అబ్బాయపాలెం పంచాయతీ సమితిలోని నరసిములపేట జిల్లా పరిషత్ మాధ్యమిక పాఠశాలను జూన్‌లో ఉన్నత పాఠశాలగా మార్చారు.

మాహబూబాబాదుకు పోషక కార్యక్రమం

విస్తృత పోషక కార్యక్రమానికి వరంగల్ జిల్లాలో మహబూబాబాదు పంచాయతీ సమితి బ్లాకు ఒక్కటే ఎన్నుకోబడింది ఈ కార్యక్రమం 3 దశలలో మూడు సంవత్సరాల కాలం విస్తరింప బడుతుంది. ఈ కార్యక్రమం వ్యయం రు. 6 లక్షలు.

అధిక వైద్య సదుపాయాలు

ఈ జిల్లాలో వైద్య సదుపాయాలను పెంచడానికి ద్వితీయ ప్రణాళికలో సుమారుగా రు. 25 లక్షలు ఖర్చయ్యాయి. ఈ మొత్తంలో రు. 1.12 లక్షలు మహబూబాబాదు, నరసంపేట, జనగామ, ములుగు తాలూకా ముఖ్య కార్యాలయ స్థానాలలో 15 పడకల ఆసుపత్రులు నిర్మించడానికి వినియోగించ బడినవి.

పాఠశాల భవనం ప్రారంభం

మహబూబాబాదు తాలూకు నెల్లికుదురు బ్లాకేతర ప్రాంతంలోని మాదిపల్లి గ్రామంలో జూన్ 26న నూతన పాఠశాల భవనానికి ప్రారంభోత్సవం జరిగింది. భవనానికయిన మొత్తం ఖర్చులో నాలుగోవంతును గ్రామ ప్రజలు సమర్పించారు. మిగతా మొత్తాన్ని జిల్లా పరిషత్తు ఇచ్చింది.

పశ్చిమ గోదావరి

మాదివాడ దగ్గర కొత్త రైలు వంతెన ప్రారంభం

మాదివాడ గ్రామం దగ్గరలో వెంకయ్య కాలువపై కొత్తగా నిర్మించిన రైలు వంతెనను జూన్ 20న రాకపోకలకు తెలిచారు.

పంచాయతీ భవనం

అజ్జారంలో కొత్తగా కట్టిన పంచాయతీ భవనానికి జూన్‌లో జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షుడు ప్రారంభోత్సవం చేశారు.

పాఠశాల భవనం

జూన్‌లో పెరవలిలో ప్రాథమిక పాఠశాల భవనం ఒకటి తెరువ బడింది.

పాఠశాల భవనాలకు రు. 50000/లు

ఆచంట-వేమవరం జె. యన్. బి. జిల్లా పరిషత్ ఉన్నత

(మిగతా 78 పేజీలో)

పంచాయతీరాజ్య పురోగమనం

పంచాయతీ రాజ్యం ప్రవేశపెట్టబడిన తరువాత గ్రామస్థుల దృక్పథం పూర్తిగా మారిపోయింది. సమిష్టి కుటుంబాలతో కూడుకున్న గ్రామాల కూటమిగా భారతావని వర్ధిల్లాలని గాంధీజీ కన్నకలలు నేడు నిజమవుతున్నాయి. నవభారత నిర్మాణానికి ఎల్లెడలా కార్యదీక్ష కానవస్తున్నది. మారుమూల గ్రామాలలో సైతం ఎన్నో విశేషాలు జరుగుతున్నాయి, రాష్ట్రంలోని వివిధ బ్లాకులలో అలాంటి విశేషాలను గూర్చి తెలిపెడి వార్తలను ఈ శీర్షిక క్రింద ప్రచురిస్తున్నాము .

అధికాహారోత్పత్తికి కృషి

మెదక్ జిల్లా నర్సాపూర్ బ్లాకులోని గోమారం గ్రామ ప్రజలు, ఈ సంవత్సరాంతం నాటికి ఆహారోత్పత్తిని నూటికి 50 వంతులు పెంచడానికి నిశ్చయించుకున్నారు. ఈ లక్ష్య సాధనకు వారు విభిన్న ఆధునిక వ్యవసాయ పద్ధతులను అవలంబిస్తున్నారు. ఈ లక్ష్యసాధనలో వారు విజయం సాధించి తీరుతారని సులభంగా చెప్పవచ్చును. ఎందుచేతనంటే వారు చాలా పట్టుదల గలవారు. క్రిందటి సంవత్సరం వారు ఒకే వారంలో 500 ఎరువు గుంటలు త్రవ్వగలిగారు.

మందుల పెట్టెల సరఫరా

చిత్తూరు జిల్లాలోని రామకుప్పం బ్లాకులో 20 మహిళా మండలులకు మందుల పెట్టెలు సరఫరా చేయబడినాయి. పెట్టెల సరఫరాకు అయిన వ్యయంలో సగం ఖర్చును మండలులు భరించాయి.

బీద విద్యార్థులకు పలకలు, నోటుపుస్తకాలు

మహబూబ్‌నగరం జిల్లా కల్వకుర్తి పంచాయతీ సమితి బ్లాకు హరిజనులు, వెనుకబడిన తరగతులకు చెందిన అర్హులైన బీద విద్యార్థులకు పలకలు నోటు పుస్తకాలు, దుస్తులు పంచిపెట్టడానికై సమితి సాధారణ నిధులలో నుంచి రు. 1,000 లు కేటాయించడానికి నిశ్చయించింది.

చెరువుకు మరమ్మతులు

గుంటూరు జిల్లా తాడికొండ బ్లాకులోని దొండపాడు గ్రామంలో చెరువుకు మరమ్మతులు చేసే పని 25 రోజుల లోపలే పూర్తయింది. ఈ మరమ్మతుల అంచనా వ్యయం రు. 7,000. దీనిలో రు. 1,750 ల వరకు ప్రజలు శ్రమదాన రూపంలో విరాళంగా ఇచ్చారు.

భవన నిర్మాణ కార్యక్రమం

బ్లాకులోని ప్రాథమిక, సెకండరీ పాఠశాలల నిమిత్తమై ఈ యేడాది సుమారు రు. 4,00,000 ల వ్యయంతో కొన్ని భవనాలను నిర్మించడానికి కపిలేశ్వరపురం బ్లాకు తలపెట్టింది. ఈ ఖర్చులో దాదాపు రు. 1,00,000 వరకు ప్రజల వద్ద నుంచి విరాళాలు రావచ్చని ఆశిస్తున్నారు.

శ్రమదానం

నెల్లూరు జిల్లా కొండాపి బ్లాకులోని కె. బిట్రగుంట యువక మండలి వారు సుమారు రు. 2000 లు విలువచేసే పఠనాలయ గదిని పూర్తిగా శ్రమదానం ద్వారా నిర్మిస్తున్నారు.

గ్రామస్థులచే రోడ్డు నిర్మాణం

కరీంనగరం బ్లాకులోని అన్నారం గ్రామ ప్రజలు. తమ గ్రామం నుంచి మానకొండూరు వరకు 4 మైళ్ల పొడవున రోడ్డు నిర్మించారు. ఈ పనికి గాను గ్రామస్థులు రు. 5000 ల వరకు ధన రూపంలోను, వస్తు రూపంలోను, శ్రమ రూపంలోను విరాళాలు ఇచ్చారు.

ప్రజలచే రు. 40,000 ల విరాళం

తాళ్లరేవు పంచాయతీ సమితిలో పాఠశాల భవనాలు,

గ్రంథాలయాల నిర్మాణం, మరమ్మతుల కొరకు గత జూన్ నెల 17వ తేదీ నుంచి 23వ తేదీ వరకు రు. 43,503 ల వరకు విరాళాలు లభించాయి.

మధ్యాహ్న భోజన కార్యక్రమం

తూర్పు గోదావరి జిల్లా కరప బ్లాకులోని గొర్రిపూడిలో పూర్తిగా ప్రజల విరాళంతో మధ్యాహ్న భోజన కేంద్రాన్నొకదానిని తెరిచారు. ఈ గ్రామాన్ని బహుముఖంగా అభివృద్ధి పరచడానికి కృషి చేస్తున్న ఉత్సాహపరుడు, యువకుడు శ్రీ గండి అంజనేయులు ప్రతి రోజూ పది మంది బీద విద్యార్థులకు అన్నదానం చేయడానికి సంసిద్ధత తెలిపారు.

యువకులచే పఠనాలయం నిర్మాణం

అనంతపురం జిల్లా. పుట్లూరు బ్లాకు చింతలపల్లి గ్రామంలోని యువజన సంస్థ వారు పఠనాలయం నిర్మాణానికై ఇటీవల రు. 1500 ల మొత్తం సేకరించారు.

స్వర్ణ పతకాలు

గుంటూరు జిల్లా పరిషత్తు 4వ నెంబరు స్థాయీ సంఘం వారు గత జూన్ 29వ తేదీన సమావేశమై ఈ క్రింద పేర్కొన్న వ్యక్తులకు, అస్పృశ్యతా నివారణకు వారొనరించిన అమోఘమైన సేవకు చిహ్నంగా స్వర్ణ పతకాలు బహూకరించడానికి తీర్మానించారు.

1. డా॥ డి రంగాచార్యులు, వెల్దుర్తి, పల్నాడు తాలూకా, 2. శ్రీ పి. సీతారామయ్య, పెదపాలెం, తెనాలి తాలూకా, 3. శ్రీ ఎన్. హన్మంతరావు, పెదపాలెం, 4. శ్రీమతి కె. కె. తాయారమ్మ, తెనాలి, 5. శ్రీమతి సాధువమ్మ, సత్తెనపల్లి.

వైశ్య వనిత అయిన శ్రీమతి తాయారమ్మగారు తెనాలిలో 1943వ సంవత్సరంలో శ్రద్ధానంద హరిజన కాలనీని స్థాపించారు. ఇప్పుడామె హరిజనుల కొరకు ఒక హాస్టలు నడుపుతున్నారు.

లిఫ్ట్ ఇరిగేషన్ సొసైటీ

కృష్ణా జిల్లా ముసునూరు బ్లాకులోని ముకసనరసన్నపాలెం రైతులు 40 మంది కూడి గత జూన్ నెలలో లిఫ్ట్ ఇరిగేషన్ సహకార సంఘాన్ని స్థాపించుకున్నారు.

పాఠశాల భవనానికి రైతుల విరాళం

అనంతపురం జిల్లా కొఒగెనహల్లి బ్లాకులోని వంగలపల్లి గ్రామంలో పాఠశాల భవన నిర్మాణానికై స్థానిక యువక మండలి సభ్యుడు, పురోగామి అయిన రైతు శ్రీ లక్ష్మిరెడ్డి రు. 500 విరాళంగా ఇచ్చారు. భవన నిర్మాణానికి అయ్యే మిగతా వ్యయాన్ని సమితి, గ్రామ పంచాయతి భరిస్తాయి.

హరిజనులకు కాలనీ

కర్నూలు జిల్లా నంద్యాల బ్లాకులోని గాజులపల్లిలో హరిజనుల కొరకు 25 ఇండ్లతో ఒక కాలనీని నిర్మించడానికి ఏర్పాట్లు జరుగుతున్నాయి. కాలనీ నిర్మాణం బహుశా 1961 ఆగస్టు మాసాంతంనాటికి పూర్తి కావచ్చునని ఆశిస్తున్నారు.

వెడల్పాటి రోడ్లు

వరంగల్ జిల్లా ఘనపురం బ్లాకులోని పుల్లగుట్ట గ్రామంలో ఇటీవల అన్ని అవరోధాలను తొలగించి రోడ్డులను వెడల్పు చేశారు. ఇప్పుడు ఈ గ్రామంలోని రోడ్డుల వెడల్పు సగటుగా 18 అడుగులు వుంది.

కట్టల నిర్మాణం

వ్యవసాయ కూలీలకు పనులు కల్పించడానికై, వరంగల్ జిల్లా మహబూబాబాద్ పంచాయతీ సమితిలోని అబ్బాయపాలెం బ్లాకులో గత జూన్ నెలలో కట్టలు వేసే పని తిరిగి కొనసాగించబడినది. లోగడ 378 ఎకరాలలో కట్టలు వేసే పని పూర్తికాగా ఇప్పుడు 315 ఎకరాలలో ఈ పని పూర్తి అయినది. స్థానిక ప్రజలు బాగా సహకరిస్తున్నందువల్ల ఈ పని త్వరితగతిని కొనసాగుతున్నది. త్వరలోనే ఈ బ్లాకులో 1000 ఎకరాలలో కట్టలు వేయడం పూర్తవుతుంది.

కాలువకు మరమ్మతులు

అనంతపురం జిల్లా ముదిగుబ్బ పంచాయతీ సమితిలో గత జూన్ నెలలో అమలు జరిగిన ముఖ్యమైన అభివృద్ధి కార్యక్రమాలలో పట్నం చెరువు కాలువకు జరిగిన మరమ్మతుల పని ప్రత్యేకించి పేర్కొనదగినది. పట్నం గ్రామ ప్రజలు జూన్ 24వ తేదీ లగాయతు 27వ తేదీ వరకు శ్రమదానం ద్వారా కాలువ మరమ్మతులు పూర్తి చేశారు. ఈ పని విలువ రు. 1,500 లు వుంటుందని అంచనా.

ప్రజల విరాళంతో ఆనకట్ట నిర్మాణం

నిజామాబాద్ జిల్లా ఆర్మూర్ పంచాయతీ సమితి బ్లాకు

లోని మంథనిలో రు. 9,800 ల వ్యయంతో ఇటీవల ఆనకట్ట వొకదాన్ని నిర్మించారు. ఈ ఆనకట్ట నిర్మాణానికి గాను దీని వల్ల ప్రయోజనం పొందగల ప్రజలు వ్యయంలో సగం భరించారు.

మారుమూల గ్రామాలలో విక్రయశాలలు

వరంగల్ జిల్లా నర్సంపేట బహుళార్థసాధక ప్రాజెక్టులోని మారుమూల గ్రామాలలో నివసిస్తున్న కోయ ప్రజలకు వినిమయ వస్తువులు కొనుక్కోవడానికి లోగడ ఎట్టి సౌకర్యాలు లేకుండేవి. అందువల్ల వారు తమ తమ జీవితావసర వస్తువులను కొనడానికి 35 మైళ్ల మొదలు 40 మైళ్ల దూరం ప్రయాణం చేసి నర్సంపేటకు వచ్చేవారు. ఈ ప్రాజెక్టులోని ఆరు గ్రామాలలో ఇటీవల విక్రయశాలలను తెరిచారు. వీటి ద్వారా కోయ ప్రజలకు అవసరమైన వినిమయ వస్తువులన్నింటినీ, ప్రాజెక్టు, బ్లాకు ముఖ్య కార్యస్థానాలలో లభించెడి ధరలకే సరఫరా చేస్తున్నారు.

"స్వయం కృషి" ఉద్యమం

"స్వయం కృషి" ఉద్యమాన్ని అమలు జరపడానికి గత మే నెలలో నల్గొండ బ్లాకులోని షా అబ్దుల్లాపూర్ గ్రామాన్ని ఎన్నిక చేశారు. "స్వయం కృషి" కార్యక్రమం యొక్క ప్రాముఖ్యతను గురించి బహిరంగ సభలో ప్రజలకు వివరించారు. ఎరువు గుంటలు, మురికి గుంటలు నిర్మించడానికీ, గ్రామ పారిశుద్ధ్యానికి గ్రామస్థులందరిలోనూ ప్రచారం జరిపారు. ఫలితంగా ఆ గ్రామంలో 80 ఎరువు గుంటలనూ, 23 మురికి గుంటలను నిర్మించారు. అంతేగాకుండా గ్రామ పారిశుద్ధ్యానికి భంగకరంగా ఉన్న 10 గుంటలను పూడ్చారు. వీధులలోని చెత్తపోగులను ఎత్తిపోయడం ద్వారా గ్రామాన్నంతటినీ శుభ్రం చేశారు.

ప్రగతిపథంలో

(75 పేజీ తరువాయి)

పాఠశాల వార్షికోత్సవం జూన్‌లో జరిగింది. పాఠశాల భవనాలకు గాను ఉదారంగా రు. 50000/-లు ధర్మం చేసిన శ్రీ ఇవటూరి వెంకట దుర్గాప్రసాదరావును పలువురు కొనియాడారు.

పార్కుకు ప్రారంభం

బసివిరెడ్డిపేట ప్రజలు నిర్మించుకున్న పార్కుకు జూన్ 25న ప్రారంభోత్సవం జరిగింది. జిల్లా పరిషత్ అధ్యక్షుడు పార్కుకు ఒక రేడియోను బహూకరించారు.

బాలికల మాధ్యమిక పాఠశాల ప్రారంభం

నిడదవోలులో జూన్ 25న బాలికలకు మాధ్యమిక పాఠశాల ఒకటి తెరువ బడింది.

పాఠశాలకు ధర్మం

పెంటపాడు పంచాయతీ సమితిలోని రాచెర్ల గ్రామానికి చెందిన శ్రీ బత్తిన రాజు రాచెర్లలో పాఠశాల భవనం నిర్మాణానికి రు. 8000/-లు దానం చేశారు.

సంగ్రహ ప్రకటనలు

తెలుగులో ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు

ప్రభుత్వ కార్యాలయాలలో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరపడానికి ఆచరణీయమైన దశలలో తెలుగు భాషను ప్రవేశ పెట్టాలన్న విధానాన్ననుసరించి మొదట ఆంధ్ర ప్రాంతంలోని అన్ని జిల్లాలలోనూ, తెలంగాణా ప్రాంతంలోని వరంగల్, ఖమ్మం, నల్గొండ జిల్లాలలోను దిగువ పేర్కొన్న శాఖలలో తాలూకా స్థాయి కార్యాలయాలలోను అంతకు క్రింది స్థాయి కార్యాలయాలలోను ప్రజలతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరపడానికి తెలుగు భాష ప్రవేశపెట్టడం జరిగింది.

ఈ ప్రయోగాత్మక చర్య పర్యవసానాన్ని గమనించిన మీదట, తెలంగాణా ప్రాంతంలోని మిగతా ఆరు జిల్లాలకు కూడా యీ విధానాన్ని విస్తరింపజేస్తూ ప్రభుత్వం ఉత్తర్వులు చేసింది.

ప్రయోగాత్మకంగా ప్రభుత్వం గైకొన్న చర్య సంతృప్తికరంగా అమలు జరుగుతున్నందువల్ల రాష్ట్రం మొత్తంలోనూ, తాలూకా స్థాయి, అంతకంటె తక్కువ స్థాయిలోని యీ క్రింద పేర్కొన్న కార్యాలయాలలో ప్రజలతో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు తెలుగు భాషలో జరపడానికి ఇప్పుడు ప్రభుత్వం ఆదేశించింది:

కార్యాలయం పేరు	శాఖ
1. ఎక్సైజు సర్కిల్ ఇన్‌స్పెక్టర్లు సబ్ ఇన్‌స్పెక్టర్ల కార్యాలయాలు	... ఎక్సైజు శాఖ
2. పోలీసు సర్కిల్ ఇన్‌స్పెక్టర్లు, సబ్ ఇన్‌స్పెక్టర్ల కార్యాలయాలు	... పోలీసు శాఖ
3. ఆరోగ్య శాఖ ఇనస్పెక్టర్ల కార్యాలయాలు	... ప్రజారోగ్యశాఖ
4 తాలూకా ముఖ్య కార్య స్థానాలలోని శాఖా గ్రంథాలయాలకు ఇన్‌చార్జిగా వున్న లైబ్రేరియన్ల కార్యాలయాలు	... విద్యా శాఖ
5. అగ్నిమాపక కేంద్రాల ఇన్‌చార్జి ఆఫీసర్ల కార్యాలయాలు	... పోలీసు శాఖ
6. ఆర్గనైజర్ల నిర్వహణలోనున్న మహిళా సంక్షేమ శాఖలు	మహిళా సంక్షేమశాఖ
7. అటవీశాఖ రేంజి ఆఫీసర్లు, డిప్యూటీ రేంజి ఆఫీసర్లు, ఫారెస్టర్లు మొదలైన వారి కార్యాలయాలు	... అటవీ శాఖ
8 సబ్ రిజిస్టరీ ఆఫీసులు	... రిజిస్ట్రేషన్ స్టాంపుల శాఖ
9. మత్స్య శాఖ ఇన్‌స్పెక్టర్లు, అసిస్టెంట్ ఇన్‌స్పెక్టర్ల కార్యాలయాలు	... మత్స్య శాఖ
10. తాలూకా ముఖ్య కార్యస్థానాలలోనున్న ఇండియన్ మెడిసిన్‌శాఖ చికిత్సాలయాలు	... ఇండియన్ మెడిసిన్ శాఖ

ఇతోధిక ఎరువుల పథకం

రాష్ట్రంలోని అన్ని జిల్లాలలోనూ 1961-62 లో ఇతోధిక ఎరువుల పథకం అమలు జరుపడానికి ప్రభుత్వం రు. 50 లక్షలు మంజూరు చేసింది. ఈ మొత్తం ధరల నిర్ణయ సంఘం ఆమోదించిన రసాయనిక ఎరువుల కొనుగోలుకై రైతులకు రుణాలుగా పంచిపెట్టేందుకు వివిధ జిల్లాలకు కేటాయించబడుతుంది.

ఒక్కొక్కరికి క్రింద పేర్కొన్నటు ఇదివరకులాగే రు. 500/ లు కంటే ఎక్కువ ఇవ్వకూడదని కూడా ఆదేశించబడింది.

1. వరి, రాగి, జొన్న మొదలైన ధాన్యపు పంటలు ఎకరాకు రు. 35/-
2. పత్తితో సహా ఇతర వాణిజ్య పంటలు ,, 35/-
3. పండ్లు, కూరగాయలు. అరటి, పొగాకు. మిరప, పసుపు ,, 70/-
4. చెఱకు ,, 100/-

విద్యుచ్ఛక్తి సరఫరా

జంటనగరాలయిన హైదరాబాదు, సికింద్రాబాద్‌లలోనూ పరిసరాలలోనూ నెలకొల్పబడే పరిశ్రమలకు కావలసిన విద్యుచ్ఛక్తిని సప్లయి చేయడానికి త్రిమల్‌ఘరీలో 2000 కిలోవాట్ల కేంద్ర డీజల్ కేంద్రాన్ని స్థాపించేందుకు పని సాగిపోతోంది. 2500 కిలోవాట్ల యంత్రాలు రెండింటిని నెల్లూరు నుంచి హైదరాబాదుకు తరలించడానికి ప్రయత్నం జరుగుతూవుంది. ఇవిగాక హైదరాబాదులో ఒకటి, విశాఖపట్నంలో ఒకటి 15000 కిలోవాట్ల శక్తిగల గాస్‌టర్బో యంత్రాలను నెలకొల్పే పథకం ఒకదాన్ని ప్రభుత్వం రూపొందించి అందు కవసరమయిన విదేశీమారక ద్రవ్యం, ఇతర మంజూరుల నిమిత్తం కేంద్ర ప్రభుత్వానికి నివేదించింది, ఈ రెండు టర్బో యంత్రాలు యీ సంవత్సరమే పని ప్రారంభిస్తాయని ఆశించబడుతోంది.

రాష్ట్ర తృతీయ ప్రణాళికలో విద్యుచ్ఛక్తి పథకాలకు మొత్తం రు. 6494 లక్షలు కేటాయించారు. తత్ఫలితంగా అదనంగా మరో 4,61,000 కిలోవాట్ల ఉత్పాదక శక్తి లభిస్తుంది. కాబట్టి రాష్ట్రంలో పరిశ్రమలకు విద్యుచ్ఛక్తి తగినంతగా అందుబాటు కాదేమోనని అపోహ పడనవసరం లేదు.

ఆయిల్ ఇంజన్లు, పంపు సెట్ల సప్లయి

1961-62 లో తక్కావీ పద్ధతి మీద తెలంగాణా, ఆంధ్ర ప్రాంతాలలోని వ్యవసాయదారులకు పంచిపెట్టడానికై 225 ఆయిల్ ఇంజన్లు, 170 ఎలక్ట్రిక్ మోటారు పంపు సెట్లు కొనేందుకు ప్రభుత్వం రు. 8.18 లక్షల వ్యయాన్ని మంజూరు చేసింది.

పన్ను మినహాయింపు

రిజిస్టరు కాని వ్యాపారులతో అంతర్‌రాష్ట్ర వ్యాపార వాణిజ్యాలు జరుపునప్పుడు బియ్యం, ఒడ్లు అమ్మకాలపై 1957 ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధారణ అమ్మకం పన్ను చట్టం క్రింద, తాము వ్యాపారంలో 4 శాతం పన్ను చెల్లిస్తున్నాము. కాబట్టి కేంద్ర అమ్మకం పన్ను చట్టం క్రింద 7 శాతం చొప్పున చెల్లించవలసిన పన్ను చెల్లింపు నుంచి మినహాయింపు యిమ్మని విజయవాడలోని ఆంధ్రప్రదేశ్ బియ్యం మిల్లర్ల సంఘం చేసిన విజ్ఞప్తిని ప్రభుత్వం అంగీకరించినది. రాష్ట్రంలో వ్యాపార కేంద్రం గల యే వర్తకుడు 1956 కేంద్ర అమ్మకం పన్ను చట్టం 8 సబ్-సెక్షన్ (బి) క్లాజు క్రిందకు వచ్చే సందర్భాలలో, అంతర్‌రాష్ట్ర వ్యాపారం లేక వాణిజ్యం జరుపునప్పుడు, అట్టి వ్యాపార కేంద్రం నుంచి జరిపిన ధాన్యం లేక బియ్యం అమ్మకాలపై యెట్టి పన్నును చెల్లించనవసరం లేదని ప్రభుత్వం ఆదేశించినది. అయితే యిందుకు ఆ వర్తకుడు అట్టి ధాన్యం లేక బియ్యంపై 1957 ఆంధ్రప్రదేశ్ సాధారణ అమ్మకం పన్ను చట్టం క్రింద రూ 1 కి 4 న.పై. చొప్పున పన్ను విధించబడినదని అసెసింగ్ అధికారికి సంతృప్తికలిగే విధంగా నిరూపించవలసి వుంటుంది.

పోచంపాడు ప్రాజెక్టు

పోచంపాడు మీడియం ప్రాజెక్టుకు అవసరమయ్యే నీటి ప్రమాణాన్ని గురించి ఒక పత్రికలో వెలువడిన వార్తను ఖండిస్తూ ప్రభుత్వం పత్రికా ప్రకటనలో పరిస్థితిని ఈ విధంగా వివరించింది.

1951 ఒప్పందంలో "భవిష్యత్తు ప్రాజెక్టుల" క్రింద గోదావరిపై క్రిష్ణాపురం దగ్గర రిజర్వాయరుకు 227 కోట్ల ఘనపుటడుగుల నీరూ. "నిర్మాణంలో వున్న ప్రాజెక్టుల" క్రింద గోదావరి ఉత్తర కాలువ ప్రాజక్టుకు 53 కోట్ల ఘనపుటడుగుల నీరు కేటాయింపు ఉన్నది. 53 కోట్ల ఘనపుటడుగుల నీరు వినియోగం నిమిత్తం గోదావరి ఉత్తర కాలువ ప్రాజక్టు 1951 ఒప్పందానికిముందే పూర్వ హైద్రాబాదు రాష్ట్రంచే మంజూరు చేయబడి. 1951 లోనే నిర్మాణ దశలో ఉన్నది.

12 కోట్ల ఘనపుటడుగులనీరు వినియోగానికి తేవడానికై కడం దగ్గర రిజర్వాయరుతో సహా గోదావరి ఉత్తర కాలువ ప్రాజక్టు తొలిదశ నిర్మాణం 1951 లో కొనసాగుతూ ఉంది. ప్రస్తుతం పూర్తిగావస్తోంది. పోగా మిగిలిన 41 కోట్ల ఘనపుటడుగుల నీరు ఇంకా వినియోగానికి తెచ్చుకోవలసి ఉంది. దీన్ని బట్టి నిర్మా

రచయితలు

1. శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు, రీడరు, తెలుగుశాఖ, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము, మద్రాసు.
2. శ్రీ రూపావతారం నారాయణ శర్మ. తెలుగు పండితులు అమరాపురం, అనంతపురం జిల్లా,
3. 'బుచ్చిబాబు'- ఆలిండియా రేడియో, పూనా.
4. శ్రీ కుంటిమద్ది శేషశర్మ, తెలుగు పండితులు, ధర్మవరం, అనంతపురం జిల్లా.
5. శ్రీ బత్తుల వేంకట రామిరెడ్డి, తెలుగు పండితులు, బేతాపల్లి, గుత్తి తాలూకా, అనంతపురం జిల్లా.
6. శ్రీ మధునాపంతుల వేంకటేశ్వర్లు, తెలుగు పండితులు, కాకినాడ,
7. శ్రీ భట్టారం మల్లిఖార్జునకవి, రామమూర్తినగర్, నెల్లూరు.
8. శ్రీ మెండా చినసీతారామయ్య, ఆంధ్రోపన్యాసకులు, ప్రభుత్వ కళాశాల, రాజమహేంద్రపరం.
9. 'కిన్నర', హైదరాబాదు.
10. శ్రీ జూలూరి హనుమంతరావు, హైద్రాబాదు.
11. శ్రీ కర్రా చంద్రశేఖర శాస్త్రి, జిల్లా 'పరిషత్ హైస్కూలు, రాయవరం, తూర్పు గోదావరి జిల్లా.
12. శ్రీ కె. శంకరరావు, గుంటూరు.
13. వేదుల మీనాక్షీదేవి, కాకినాడ.
14. శ్రీ పండితారాధ్యుల వీరభద్రరావు, జిల్లా పౌర సంబంధశాఖ అధికారి, నెల్లూరు.

గ్రామాధికార్ల కోర్కెల పరిశీలన

—:※:—

గ్రామాధికార్ల కోర్కెల విషయమై పరిశీలన చేయడానికి ప్రభుత్వం ఇటీవల నియమించిన కమిటీలో రెవెన్యూబోర్డు సభ్యుడు శ్రీ కె. ఎన్. అనంతరామన్, రిటైర్డ్ జిల్లా కలెక్టరు శ్రీ ఆర్.ఎస్. ప్రకాశరావు గారలను కూడా సభ్యులుగా చేర్చడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వం నిశ్చయించింది.

ఇప్పటి వరకూ ఈ కమిటీ సభ్యులుగా రెవెన్యూబోర్డు సభ్యులైన శ్రీ యుతులు కె. ఎం. ఉన్నితన్, రామ్‌లాల్ గారలు, సభ్యుడు-కార్యదర్శిగా శ్రీ ఏ. ఎల్. కాంతారావు (ఆర్థిక సలహాదారు (వ్యవసాయం) వ్యవహరిస్తున్నారు.

ఇప్పుడు శ్రీ కాంతారావు ఈ సంఘం సభ్యుడుగా మార్చబడి, కార్యదర్శిగా శ్రీ బి. జె. దొరైరాజ్ నియమించబడినారు. శ్రీ దొరైరాజ్ (రెవెన్యూబోర్డు సహాయ కార్యదర్శి కమిటీకి పూర్తి సమయం కార్యదర్శిగా పనిచేస్తారు,

ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం

వైశాల్యం	...	...	1,06,041 చదరపు మైళ్ళు
జనసంఖ్య	...	...	35,977.999*
పురుషులు	...	...	18,175,349*
స్త్రీలు	...	...	17,802,650*
సగటు వర్షపాతం	...	...	35.65"
అరణ్య ప్రదేశం	...	...	1,40 26,000
జిల్లాలు	...	...	20
తాలూకాలు	...	...	181
రెవిన్యూ సర్కిళ్లు	...	...	1,000
పట్టణాలు	...	...	293
గ్రామాలు	...	...	26.450
పంటలక్రింది ప్రదేశం	...	...	2,93,81,000 ఎకరాలు
కొళ్ళ సంఖ్య	...	...	42,42 655
1958-59 లో పారుదలను పొందిన ప్రదేశం		...	68 లక్షల ఎకరాలు
1958-59 లో వుత్పత్తి అయిన ఆహారధాన్యాలు		..	6.156 లక్షల టన్నులు
పాల వుత్పత్తి	...	...	15.5 లక్షల గాలన్లు
రైలు మార్గాలు	...	...	3009.13 మైళ్ళు
జాతీయ రహదార్లు	...	...	1,415 ,,
రాష్ట్ర రహదార్లు	...	...	3593 ,,
జిల్లా పెద్ద రోడ్లు	...	...	8220 ,,
జిల్లా ఇతర రోడ్లు	...	...	2852 ,,
గ్రామాల రోడ్లు	...	...	3442 ,,
పాఠశాలల	...	...	34,157
కళాశాలలు	...	...	69
వృత్తి విద్యా కళాశాలలు	...	...	36
తృతీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రమాణం		రూ.	305 కోట్లు

1961-62 బడ్జెట్టు:

ఆదాయం	...	రూ.	85.12 కోట్లు
వ్యయం	...	... ,,	87.62 ,,
పెట్టుబడి ఖర్చు	...	... .	34.55 ,,

